

FAMILIA *română*

GHEZA VIDA - 100

Centenar Gheza Vida, Baia Mare, 28 februarie 2013

FAMILIA ROMÂNĂ

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ DE CULTURĂ ȘI CREDINȚĂ ROMÂNEASCĂ

Editori: Consiliul Județean Maramureș, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare
și Asociația Culturală „Familia Română”

Director fondator: Dr. Constantin MĂLINAȘ

Director executiv - redactor șef: **Dr. Teodor ARDELEAN**

Redactor șef adjunct: **Prof. Ioana PETREUȘ**

Secretar de redacție: **Anca GOJA**

Redactor responsabil de număr: **Florina VANCIU**

COLEGIUL DE REDACȚIE

Hermina **Anghel**escu (Detroit, SUA) ♦ Vadim **Bacinski** (Odesa) ♦ Vasile **Barbu** (Uzdin, Serbia) ♦
♦ Ion M. **Botoș** (Apșa de Jos, Ucraina) ♦ Florica **Bud** ♦ Sanda **Ciorba** (Algarve, Portugalia) ♦ Eugen
Cojocaru (Stuttgart, Germania) ♦ Flavia **Cosma** (Toronto, Canada) ♦ Cornel **Cotuțiu** ♦ Nicolae
Felecan ♦ Mirel **Giurgiu** (Frankenthal, Germania) ♦ Săluc **Horvát** ♦ Ion **Huzău** (Slatina,
Ucraina) ♦ Cătălina **Iliescu** (Alicante, Spania) ♦ Lidia **Kulikovski** (Chișinău) ♦ Natalia **Lazăr** ♦
Adrian **Marchiș** ♦ Ștefan **Marinca** (Limerick, Irlanda) ♦ Viorel **Micula** (Sacramento, SUA) ♦
Mihai **Nae** (Viena) ♦ Ion **Negrei** (Chișinău) ♦ Nina **Negru** (Chișinău) ♦ Ada **Olos** (Montreal,
Canada) ♦ Mihai **Pătrașcu** ♦ Gheorghe **Pârja** ♦ Viorica **Pâtea** (Salamanca, Spania) ♦ Mircea **Popa** ♦
Mihai **Prepeliță** ♦ Paul **Remetean** (Toulouse, Franța) ♦ George **Roca** (Sydney, Australia) ♦ Origen
Sabău (Apateu, Ungaria) ♦ Lucia **Soreanu Șugariu** (Aachen, Germania) ♦ Vasile **Tărâțeanu**
(Cernăuți) ♦ Teresia **B. Tătaru** (Augsburg, Germania) ♦ Traian **Trifu-Căta** (Petrovasăla, Serbia) ♦
Ștefan **Vișovan** ♦ Erika **Vârșescu** (Israel).

PRIETENII ȘI SUSȚINĂTORII REVISTEI*

Valeriu **Achim**, redactor șef al revistei „Pro Unione”, Baia Mare ♦ Gavril **Babiciu**, colonel(r), Baia
Mare ♦ Ioan **Bâtea**, procuror magistrat(r), Baia Mare ♦ Pamfil **Bilțiu**, etnolog, Baia Mare ♦ Ioan
Boroica, muzeograf, Sighetu Marmăției ♦ Ion **Buzași**, prof. univ. dr., Universitatea „1 Decembrie
1918”, Alba Iulia ♦ Silvia **Caba-Ghivireac**, scriitoare, Herța, Ucraina ♦ Lucia **Davis**, ziarist,
Auckland, Noua Zeelandă ♦ Corneliu **Florea**, redactor șef al revistei „Jurnal liber”, Canada ♦
Stelian **Gomboș**, consilier la Secretariatul de Stat pentru Culte, București ♦ Eugenia **Guzun**,
ziarist, Radio București ♦ Vasile **Ilica**, Asociația „Pro Basarabia și Bucovina”, Oradea ♦ Diana
Ionescu, bibliotecar, Baia Mare ♦ Vasile **Iuga** de Săliște, președintele Societății Culturale Pro Ma-
ramureș „Dragoș Vodă”, Cluj-Napoca ♦ Lidia Elena **Kozma**, conf. univ. dr., Universitatea de Nord,
Baia Mare ♦ Vasile **Malanețchi**, redactor șef al revistei „Atelier”, Chișinău ♦ Liviu **Marta**, director,
Muzeul Județean Satu Mare ♦ Ioan **Miclău**, redactor șef al revistei „Iosif Vulcan”, Cringila, Austra-
lia ♦ Tiberiu **Moraru**, președintele Asociației „Morărița”, Oradea ♦ Ana **Olos**, prof. univ. dr.,
Universitatea de Nord, Baia Mare ♦ Liviu **Papuc**, redactor șef al publicației „Revista Română”, Iași
♦ Mia **Pădurean**, scriitoare, Ottawa ♦ Raisa **Pădurean**, profesor, Tiraspol ♦ Zinaida **Pinteac**,
profesor, Frumușica Veche, Ucraina ♦ Vlad **Pohilă**, redactor șef al revistei „BiblioPolis”, Chișinău
♦ Silvia **Scutaru**, profesor, Chișinău, Republica Moldova ♦ Viorel **Thira**, preot, Baia Mare ♦
Viorica **Ursu**, muzeograf, Baia Mare ♦ Mugur **Voloș**, profesor, Baia Mare.

* Lista este deschisă tuturor celor care doresc să susțină și să colaboreze cu *Familia Română*

Redactori: Laviniu ARDELEAN, Simona DUMUȚA, Simona GABOR,
Valentina ROTARU, Paula RUS, Ștefan SELEK,
Corina ȘANDOR-MARTIN, Antoaneta TURDA, Oana UNGUREAN
Tehnoredactare: Firuța ȘOMCUTEAN

Pe copertă: Gheza Vida la 50 de ani, alături de singurul *Autoportret*,
realizat în anul 1963.

ADRESA REDACȚIEI:
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „PETRE DULFU”
(Pentru redacția revistei „Familia Română”)
Bd. Independenței, 4B, 430123, Baia Mare
MARAMUREȘ - ROMÂNIA
Tel: +4 0262 275583, Fax: +4 0262 275899
Email: familiaromana@yahoo.com
Web: www.bibliotecamm.ro

Asociația culturală „Familia Română” - cont pentru donații:
RO13BRDE250SV30956102500, deschis la BRD

Tipar EUROTIP
Baia Mare, str. Dacia 4, tel./fax: 0262-211118
email: eurotipbm@yahoo.com

ISSN 1454-8607

Gheza Vida – o personalitate accentuată prin care Neamul Românesc din Maramureș și-a văzut Sufletul

Dr. Teodor ARDELEAN

Există o poveste a lui Geo Bogza, frumoasă ca un poem mirabil. Despre Dumnezeu și Sf. Petru și despre o găzduire într-o casă de țărani români. În semn de mulțumire pentru primire, Sf. Petru îi cere Stăpânului Lumii „să facă ceva”, cât de cât, să facă într-așa fel „ca oamenii aceia să-și vadă într-o zi sufletul”. Și într-adevăr, peste câțiva ani, din neamul acela de oameni, în satul acela... s-a născut Mihai Eminescu.

În această cheie l-am decriptat unii dintre noi și pe Marele Artist GHEZA VIDA. Ca pe o ocazie minunată ca Neamul Românesc din Maramureș să-și vadă Sufletul.

Nu e o simplă aducere din condei a lucrurilor. Mai ales pentru cei care au avut prilejul și privilegiul de a fi contemporani cu Vida. Întors mereu la vatra sa care-l chema permanent ca o gravitație topografică, Gheza Vida a devenit încă din deceniul cinci al secolului trecut o personalitate atât de lucidă în filosofia sa artistică, încât ascensiunea sa pasională și profesională n-a mai întâmpinat nici o rezistență majoră, în ciuda unor vremi marcate de un ideologism decrepit.

Sigur că unii justifică „succesele” manierei sale artistice prin „aderarea” sa la o anumită ideologie, prin implicarea sa politică, prin prietenia cu unii dintre „liderii roșii” ai Europei și ai Lumii. E o explicație valabilă și astăzi, dar numai la suprafața lucidă a lucrurilor în evoluția lor. În profunzime privind, dimpotrivă, putem decela că tocmai datorită „implicărilor” anterioare Maestrul Vida simte că felul său de a se exprima artistic are mult mai multe șanse de reușită prin surprinderea elementelor antropologice perene.

Într-un Maramureș genial în Sinele Său în primul rând prin Arta lemnului, în care meșterii au durat de sute de ani din lemnul codrilor biserici „fálnice”, porți „magice”, case autentice și toate cele ale unui univers specific de viață, Gheza Vida, mergând pe linia unui tradiționalism autoprogramat, risca ori să nu fie remarcat, ori să nu fie acceptat de o parte sau de alta. Depășind însă, tot genial, atât „manierismul popular” cât și „elitismul ideologic” cu ale sale tendințe fals-culturale, Gheza Vida deschide minunat și magic „fereastra viziunii” și, prin aceasta, poarta de intrare spre eternitate. Sculpturile sale aveau în același timp și simplitatea brâncușiană a eliminării conștiente a detaliilor neesențiale, cât și demnitatea de a putea fi privite ca „reprezentând” opera de expresie majoră a „profilului antropologic” local, fie acesta „om al muncii”, fie „stil de viață”, fie „lider istoric”.

E foarte clar că a fost la mijloc atât o explozie de talent, cât și o formulă magică de a rezista cultural în vremuri prea-ne-culturale. Iar timpul, ce putea curge atât foarte favorabil cât și în alte feluri, i-a fost prielnic. Prielnic pe dimensiunea contemporană, operele sale fiind urgent acceptate ca „model” și „puse în operă” de practică monumentală „oficială”, dar prielnic și pe dimensiunea axiologică majoră, în care artistul nu-și mai poate „ajuta” lucrările nici prin „explicații”, nici prin „susțineri”. E dimensiunea „cernerii și discernerii”, a analizei de esență, examen la care Gheza Vida a ieșit la fel de

„biruitor”. Când cronicarii scriau „biruit-au gândul”, ne e clar că la mijloc a fost loc de dispută în idei. Când azi Gheza Vida, în cele mai exigente analize critice, este poziționat nu doar ca „sculptor major al secolului XX”, dar și ca un „vrednic urmaș” al Marelui Brâncuși, cel ce a intrat atât de timpuriu și atât de rapid în „universalitate”, e semn de trecere peste bariere, e semn de „virtute artistică”, e semn de „trăinicie” a întregii sale opere.

Că a fost o „personalitate accentuată” a timpului său n-a încercat nimeni să tăgăduiască. Că a servit exemplar prin talentul său nativ esențial cultura română din Maramureș, n-a încercat nimeni să conteste. Dar „miracolul” acestei uriașe reușite, în care „broderia vieții” și „filosofia esențelor” s-au îmbinat maiestuos și magic, nu poate sta decât în această decriptare, pe care am împrumutat-o de la Geo Bogza privitor spre Eminescu.

Prin Gheza Vida, „artist al locului”, devenit printr-o operă nepieritoare, „artist al esențelor”, Neamul Românesc din Maramureș întâi și apoi întreaga seminție românească și-a văzut Sufletul. Suflet așezat cu multă cumpănire în „Sfatul Bătrânilor”, în Monumentul de la Carei, în „Pintea Viteazul”, în Monumentul de la Moisei, în „Balada lui Pintea”, în „Dans din Oaș”...

E o formă de decriptare simplă a unui destin „fericit” într-un moment în care, la 100 de ani, lucrează nu doar „opera”, cu toate „ecourile” sale, ci și viața artistului Gheza Vida, artist al Maramureșului și Artist al Neamului, artist al Băii Mari și artist al Omenirii.

Fie ca acest scurt eseu să rămână pe răboj ca o „încercare” de Bindecuvântare. Și o „interpretare” cu tot balsamul ce-l poate pune în lucrare un mare admirator al unui mare Artist al Sufletului-Românesc-în-Mare-Lucrarea-Lui.

Maestrul Vida în atelier

Gheza Vida

REPERE BIOGRAFICE

- 1913, 28 februarie** – Se naște la Baia Mare al optulea copil al familiei Iosif și Rozalia Vida, Gheza.
- 1920-1928** – Urmează școala primară și patru clase gimnaziale la Liceul „Gheorghe Șincai” din Baia Mare.
- 1923** – La 10 ani cioplește din briceag o nuntă și o înmormântare țărănească.
- 1928-1931** – Lucrează ca grădinar, paznic, salahor, muncitor de pădure. Frecventează atelierul de pictură care aparținea lui Martin Katz, Sarolta Kahán, Lidia Agricola și era îndrumat de maestrul Alexandru Ziffer.
- 1932** – Este primit în organizația UTC și este arestat pentru răspândirea unor manifeste. Realizează două figuri grotești.
- 1934** – Sculptează: *Cosașul*, *Dabinușca*, *Femeia cu găleată*, *Răscoala*, *Țărancă cu greblă*.
În noiembrie, gazeta *Bányai Lapok* publică sub titlul „Un nou talent”, prima cronică despre Gheza Vida.
- 1935** – Efectuează stagiul militar la Satu Mare. Sculptează: *Țăran încercând coasa*, *Răscoala (II)*.
- 1936** – Participă la înființarea Sindicatului Artelor Frumoase din Transilvania și Banat. Este primit în PCR. Sculptează: *Țărancă*, *Semănătorul*, *Mineri*, *Horia pe roată*.
- 1937** – Se constituie o nouă societate a artiștilor băimăreni în a cărei conducere este cooptat și Gheza Vida. Prima expoziție de grup, în 22 august, în sala festivă a hotelului „Ștefan” din Baia Mare. Expune lucrările: *Miner*, *Țăran legat de stâlp*, *Țăran la interogatoriu*.
În octombrie, împreună cu un grup de voluntari, părăsește clandestin țara pentru a lua parte la războiul civil din Spania.
- 1938** – Luptă timp de doi ani în Brigăzile Internaționale, pe fronturile de la Madrid, Guadalajara, Andaluzia, Aragon, Catalonia. Realizează lucrarea *Cap de copil*, din lemn de măsline, dispărută.
- 1939** – Prizonier în lagărul de la Saint-Cyprien, apoi în cel de la Gurs. Colaborează la ziarele *Libertate* și *Azi și mâine*, scoase în lagăr. Lucrează gravuri în linoleum, acuarele și sculptură: *Horia*, *Cloșca* și *Crișan*.
- 1940-1941** – Este transferat în lagărul de la Argellés sur Mer, apoi la muncă forțată în Germania, de unde, în noiembrie, fuge la Baia Mare.

Gheza Vida

- 1942** – Intră prin concurs la Academia de Belle-Arte din Budapesta și studiază cu profesorul Bári Jenő.
Sculptează: *Tăietorul de lemne, Aruncătorul de disc, Nud de femeie, Minerii, Maternitate*.
- 1943** – Pe timpul verii este concentrat într-un detașament de muncă forțată pentru români, la Seini.
Sculptează: *Miner obosit, Copil mâncând, Țăran ridicând o poartă, Miner ghemuit, Miner cu lămpaș, Muncitor forestier, Dansator, Muncitori forestieri*.
- 1944** – Continuă cursurile secției de sculptură de la Academia de Belle-Arte din Budapesta. Este concentrat la un detașament de muncă forțată pentru români în localitatea Kőbánya. Trei din lucrările sale: *Mineri, Țăran legat de stâlp, Țăran la interogatoriu*, sunt incluse într-o expoziție de grup organizată la Cluj.
La început de august, se căsătorește la Baia Mare, cu pianista Ecaterina Kádar, fiica pictorului băimărean Géza Kádar și a pianistei Elisabeta Hevesi.
- 1945** – Gheza Vida se înrolează ca voluntar în armata română, pe frontul antihitlerist, și luptă până la sfârșitul războiului, în Cehoslovacia.
O nouă expoziție organizată la Cluj cuprinde și cele trei lucrări expuse în anul anterior.
- 1946** – La expoziția de artă plastică organizată la Cluj de Raoul Șorban, Emil Cornea și Carol Pleșa, Gheza Vida participă cu lucrarea *Mineri*.
La 8 august se naște primul copil al artistului: Gheorghe.
- 1947** – Expune la Salonul de pictură și sculptură al Transilvaniei.
În acest an sculptorul termină lucrările: *Miner ghemuit cu lămpaș, Buciumașul, Dans oșenesc, Muncitor forestier, Miner, Farfurie cu relief sculptat (Dans din Oaș)*.
- 1948** – La 24 octombrie, la Expoziția de artă plastică regională de stat a Transilvaniei, de la Cluj, Vida expune lucrările: *Dans oșenesc, Cioban (Buciumașul), Săhălbari*.
La prima Expoziție anuală de stat a artelor plastice, sculpturile sunt foarte apreciate, atât de către vizitatorii expoziției, cât și de criticii de artă.
Sculptează: *Miner împingând vagonetul, Istoria răzcoalelor țărănești*.
La 2 noiembrie se naște Zoe, al doilea copil al artistului.
- 1949** – Ministerul Artelor și Informațiilor îl premiază pe Gheza Vida împreună cu Al. Ciucurencu, Marcela Cordescu, Gheorghe Șaru, Ștefan Szönyi.
Participă la numeroase expoziții în țară (Baia Mare, Cluj, București), colective și personale, și în străinătate (Moscova, Veneția, Budapesta, Leningrad, Cairo, Alexandria, Damasc, Sofia, Paris, Belgrad, Bologna, Londra, Torino, Brno, Roma, Haga, Copenhaga).
Cioplește: *Stup de albine, Minerii (relief), Femeie împovărată, Miner cu sapa*.
Realizează *Obeliscul Eliberării*, cu un relief în bronz, amplasat în centrul vechi al orașului Baia Mare.
- 1950-1954** – Funcționează ca profesor și ulterior ca director la Școala medie de artă plastică din Baia Mare.
- 1953** – I se decernează Premiul de stat pentru altorelieful *Pintea Grigore judecând un boier*.
- 1955** – Modelează compoziția *Desțelenirea*.
- 1956** – Realizează *Monumentul minerului*, ridicat la Baia Mare, în centrul nou al orașului.
- 1957** – I se acordă titlul de Maestru emerit al artei.
Sculptează: *Balada lui Pintea (relief), Răscoala, Horitoarea, La fân (Ghimpele), Cap de țăran, Odihna*.

- 1958** – Organizează împreună cu graficianul Vasile Kazar, o expoziție la București. Expune: *Odiha, Răscoala, Cap de țaran, Miner, Dansator, Horitoarea, Copil la prânz, Dans oșenesc, La fân, Balada lui Pinte, 10 linogravuri realizate în lagăr și 8 desene în tuș, din seria celor lucrate în 1945.* Cioplește un *Totem*. Participă la Bienala de la Veneția.
- 1959** – Expune la Praga, Budapesta, Varșovia, Minsk. Cioplește: *Minerii (relief), Butinarul (Țăpinar).*
- 1960** – Participă la expoziții la Leningrad, Cairo, Alexandria, Helsinki, Bratislava, Berlin, Praga. Sculptează: *Miner strigând, Recolta (Cariatidă), Colectivista, Nud.*
- 1961** – Expune la Paris, Damasc, Sofia, Moscova. Sculptează în lemn: *Colectivist (Pe ogorul înfrățit), Băiat citind, Miner spre șut (altorelief), Miner cu lampă.*
- 1962** – Sculptează: *Totem, Nud, Se unesc haturile.*
- 1963** – La împlinirea vârstei de 50 de ani, Gheza Vida este decorat cu Ordinul Muncii clasa I. Participă la expoziția de la Varșovia și Praga. Sculptează: *Tropotita, Carnaval la sat, Totem, Autoportret.*
- 1964** – Este distins cu titlul de Artist al poporului. La Belgrad este prezentată Expoziția „Gheza Vida – Alexandru Ciucurencu”. În octombrie se inaugurează *Monumentul Ostașului Român la Carei*, realizat în colaborare cu arhitectul Anton Dîmboianu.
- 1965** – Participă la expoziția „Artă și rezistență” de la Bologna. Sculptează: *Nud, Veselia, Zidar și Cușma dracului.*
- 1966** – Cioplește *Monumentul Țăranilor Martiri de la Moisei, Totem, Figură grotescă, Pinte Viteazul, Candelabru.*
- 1967** – Execută macheta *Monumentului lui Gelu.*
- 1968** – Este decorat cu Ordinul Meritul Cultural clasa I și ales vicepreședinte al Uniunii Artiștilor Plastici din RSR. Sculptează: *Miner citind, Priculiciul.*
- 1970** – Cioplește: *Ploaia, Varvara, Mărtoaia, Țăran din Maramureș, Țăran, Nud.*
- 1971** – I se conferă titlul de Erou al Muncii Socialiste. Participă la București la Expoziția de artă plastică dedicată aniversării a 50 de ani de la crearea Partidului Comunist Român cu lucrarea *Sfatul bătrânilor*, pentru care obține premiul CSCA.
- 1972** – Sculptează: *Cap de țaran, Omul apelor, Omul cu pasărea, Vâlva minelor, Monumentul Țăranilor Martiri de la Moisei (piatră), Omul pădurii, Omul dintre focuri, Solomonarul, Priculiciul minei.*
- 1973** – Expoziția „Vida – Kazar” de la Sala Dalles (septembrie-octombrie). Este reales vicepreședinte al Uniunii Artiștilor Plastici din RSR. Se inaugurează *Monumentul Țăranilor Martiri de la Moisei (piatră).*

Familia Vida în anul 1965
(foto: Emeric Popper)

Sculptează: *Muncitor forestier, Fata pădurii, Amintiri din copilărie, Nud.*

1974 – Este ales membru corespondent al Academiei RSR.

Expoziția „Vida” la Haga, Bruxelles.

1975 – Cioplește: *Nud, Muncitor forestier, Nud II, Nud III.* Expoziția „Vida” la Viborg, Bilund, Copenhagen, Oslo.

1976 – Participă la expoziția „Romanian art of the 20th century. Brâncuși and his countrymen” de la Londra, expoziția omagială Brâncuși de la Paris, Bienala de la Veneția și la Expoziția de sculptură mică de la Baia Mare (decembrie). Sorin Ilieșiu realizează primul său film despre Vida și opera sa, cu titlul „Rădăcinile lui Gheza Vida”.

Sculptează: *Muncitor forestier, Femeie cu fluier.*

1977 – Participă la expoziția „1907 în artele plastice” organizată la Muzeul RSR de la București cu lucrarea *Răscoală*.

Termină relieful *Ziua finelor (Botegiunea de pe Iza)*. Colaborează ca scenograf la Teatrul din Botoșani pentru spectacolul „Andrei Mureșanu” de Mihai Eminescu.

1978 – La împlinirea vârstei de 65 de ani este decorat cu Steaua Republicii Socialiste România cl. II.

Expune la Expoziția și Salonul Județean de artă plastică „Maramureș '78” de la Baia Mare și la Expoziția de artă românească modernă și contemporană din Berlinul Occidental.

Realizează o nouă versiune a lucrării *Ziua finelor* și sculptează o *Răstignire* în stil maramureșean.

1979 – Sculptează: *Dragoș Vodă* (neterminat), *Menumorut, Copil mâncând, Nud* (neterminat), *Doi mineri* (relief), *Bogdan Vodă*.

1980 – Sculptează: *Copil cu pasăre, Femeia albă, Nud* și ultima sa lucrare, *Copilul la izvor*.

1980, 11 mai – Se stinge din viață la Baia Mare.

Locul de veci în Cimitirul „Dealul Florilor”
din Baia Mare

Bibliografie

Volume:

Bodea, Gheorghe I. *Gheza Vida, artist militant* : [monografie]. Cluj-Napoca : Dacia, 1980. – 140 p. : il.

Mihalache, Marin. *Vida G.* București : Meridiane, 1965. – 78 p.

Mihalache, Marin. *Vida Ghéza* : [monografie] / Román nyelvről fordította Aradi Nóra. [Budapest] : Corvina kiadó, 1975. – 36 p. : il.

Șorban, Raoul. *Vida* : [monografie]. București : Meridiane, 1981. – 320 p. : il.

Tucă, Florian. *Coloanele-statui de la Moisei*. București : Editura Militară, 1975. – 56 p. : il.

Marinescu, Otilia ; Brezovszki, Ana-Maria. *Vida Gheza*. Baia Mare : Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare, 2003. – 36 p. : il.

Vanciu, Florina (coord.) ; Borbei, Aristița ; Pop, Liana. *Vida Gheza – 100 : Documentar biobibliografic aniversar*. Baia Mare : Cromatica Press, 2013. – 144 p., 23 f. il.

Un mare artist, sculptorul Gheza Vida

Centenar 1913-2013

Acad. Marius PORUMB

În anul 2013, la 28 februarie, se împlinesc o sută de ani de la nașterea marelui sculptor român Gheza Vida, unul dintre cei mai importanți artiști ai României postbelice. Fiul lui Rozalia și Iosif Vida s-a născut în 1913, într-o familie de mineri originară din Maramureșul istoric, ce locuia în orașul Baia Mare, străveche localitate minieră, a cărei faimă artistică internațională se datora școlii de pictură întemeiată aici la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Vida a început să sculpteze încă din tinerețe, mai întâi personaje din lumea satului maramureșean, sau inspirate din viața minerilor, manifestând o puternică comuniune și admirație față de arta populară maramureșeană, care îi va fi un permanent izvor de inspirație.

Atmosfera artistică de la Baia Mare l-a influențat, încă din 1932 frecventând atelierul pictorului Alexandru Ziffer, un remarcabil reprezentant al școlii de pictură. Tânărul artist, în formare, este remarcat de presa locală, care în 1934 scria că este „un talent înăscut”. Debutul său artistic are loc în 1937, când participă la Expoziția Noii Societăți a pictorilor din Baia Mare, când expune mai multe lucrări, fiind remarcate sculpturile *Miner* și *Țăran legat de stâlp*.

În toamna aceluiași an, Gheza Vida pleacă spre Spania, unde ajunge în luna ianuarie 1938, împreună cu ceilalți voluntari români, participând în Brigăzile Internaționale, la Războiul civil timp de doi ani. În 1939 voluntarii români din Armata Republicană spaniolă, împreună cu numeroși civili, se refugiază, trecând Pirineii în Franța. Membrii Brigăzilor Internaționale au fost internați în lagărele de la Saint-Cyprien și Gurs. Vida ilustrează cu desene și linogravuri gazeta săptămânală a lagărului, linogravurile fiind semnate „Grigore” (aluzie la numele haiducului maramureșean Grigore Pinte Viteazul). Și tot în Franța, în lagărul de la Gurs, Vida a sculptat și a expus într-o expoziție busturile eroilor naționali Horea, Cloșca și Crișan. Scriitorul Dumitru Radu Popescu povestește în 1976 acest episod, relatat de însuși sculptorul

Vida: „...pe unde a fost în lume, el a cioplit în lemn tot lumea moroșenilor și chipurile zbu-ciumatei noastre istorii. În Franța, venind din războiul din Spania, în lagăr, cioplește din trei butuci aruncați la bucătărie pe cei trei capi de răscoală: Horea, Cloșca și Crișan. Într-o baracă, unde se face o expoziție, Horea, Cloșca și Crișan sunt o revelație... Până și conducătorul lagărului îl felicită pe artist. Vine adjunctul lagărului și-l întreabă de unde a avut lemnul... «de la bucătărie»; «deci l-ai furat»; «Era aruncat»; «Dar nu ți l-a dat nimeni, l-ai furat! Zece zile carceră!». Și Vida Gheza face în Franța, în lagăr, zece zile de carceră pentru Horea, Cloșca și Crișan. Când iese din carceră e purtat pe brațe de ceilalți. ...Zece zile de carceră pentru o filă din istoria noastră. De ani de zile Vida Gheza dă viață lemnului, intrând în istoria artei noastre!”.

Traversează toată Europa și se întoarce la Baia Mare abia în 1941, orașul împreună cu întreg Maramureșul fiind, în urma Dictatului de la Viena, sub ocupație horthystă. Fiind român și având cetățenie română, a fost atent supravegheat de poliție, fiind de trei ori concentrat în detașamentele de muncă forțată din Ungaria horthystă. În timpul șederii sale la Budapesta urmează cursurile Academiei de Belle-arte (1942-1944), având ca profesor pe Jenő Bari. După eliberarea de sub ocupația horthystă, Vida s-a înrolat voluntar în Armata Română, luptând pe frontul antihitlerist până la sfârșitul războiului, ajungând până în Cehoslovacia.

Revenind după război acasă, Gheza Vida participă în 1946 la Expoziția de artă plastică organizată la Cluj de Raoul Șorban, Emil Cornea și Carol Pleșa. În anul următor este prezent cu lucrări la Salonul de pictură și sculptură al Transilvaniei, organizat din inițiativa lui Virgil Vătășianu, Sándor Szolnay, Raoul Șorban și László Gyula.

La 24 octombrie 1948 este vernisată „Expoziția de artă plastică regională de Stat a Transilvaniei”, unde Vida expune grupul statuar *Dans oșenesc* și *Buciumașul*, lucrări impresionante ca forță de expresie. Lucrările au fost

poate, în nici unul din satele țării noastre. Un complex monumental căruia i se poate spune așa pe bună dreptate, ca și acelaia ridicat de Brâncuși la Târgu Jiu... Totul e sobru, sever, plin de simboluri și semnificații profunde, scoțând de sub tristețea cimentului, și reintegrând în nobilele tradiții ale Maramureșului, amintirea celor douăzeci și nouă de fii ai săi uciși de cea mai rea fiară ce și-a purtat pașii pe acolo. Autorul acestui monument, inspirat din sanctuarul dacic de la Grădiște, este sculptorul Gheza Vida, a cărui faptă merită lauda întregului nostru popor” (*Contemporanul*, ianuarie, 1967).

Cioplit de Vida mai întâi în lemn în 1966, *Monumentul țăranilor martiri* de la Moisei, transpus apoi în piatră în 1972, este „o sinteză a spiritualității românești atingând acea tensiune unică la care s-a afirmat vocația ordinii, a echilibrului psihic și cosmic, a locului impregnat decisiv de umanitate, de sanctuarele dacice sau din spațiile de evocare brâncușiene” (Constantin Prut).

Sfatul bătrânilor (1973), realizat mai întâi în lemn (expus la Bienala de la Veneția în 1972), a fost transpus în piatră, fiind amplasat ca un simbol în vecinătatea Palatului administrativ din Baia Mare. Este un impresionant grup statuar, cu o largă deschidere filosofică, ce vine dinspre străvechea civilizație a satului românesc, reprezentând un moment profund și solemn legat de viața obștei.

Sintetizând, Raoul Șorban, autorul monumentalei monografii dedicată marelui sculptor, scria: „Vida este sculptorul unui popor, înțărît cu credința în dreptul de viață universală a valorilor autohtone. Cu această înzestrare, opera sa rămâne mărturia acelei acțiuni spirituale ce întrunește într-o structură unică omul, artistul și istoria imediată”.

Monumentul Ostașului Român de la Carei sau *Monumentul Țăranilor martiri* de la Moisei sunt realizări artistice excepționale, devenite în conștiința publică simboluri ale istoriei națio-

nale, opere majore ale sculpturii monumentale contemporane.

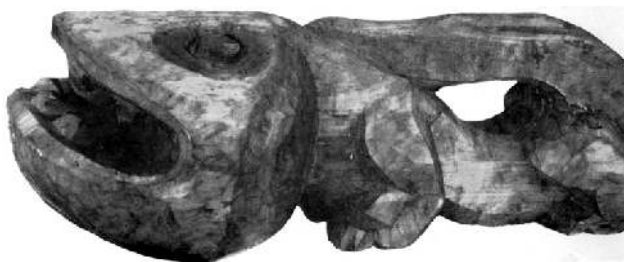
Valoroasa operă a sculptorului Gheza Vida se află în patrimoniul a numeroase muzee din țară, dintre care menționăm Muzeul Național de Artă al României, Muzeul de Artă „Centrul artistic Baia Mare”, Muzeul Brukenthal Sibiu, Muzeul de Artă Cluj-Napoca, Muzeul de Artă Contemporană Galați, Muzeul de Artă Constanța, Muzeul de Artă Brașov, Muzeul Banatului Timișoara, Muzeul Țării Crișurilor Oradea. Lucrări semnate de Vida se află și în numeroase colecții private din țară, dar și în colecții și muzee din Franța, Spania, Italia, Ungaria, Israel, Rusia, Iran.

Opera și personalitatea sa au fost încununate cu numeroase premii și distincții, dintre care amintim Premiul de Stat (1953), Maestru Emerit al Artei (1957), Ordinul Muncii cl. I (1963), Artist al Poporului (1964), Premiul CSCA (1971), Steaua Republicii (1978).

Maestrul Gheza Vida a fost ales în 1968 vicepreședinte al Uniunii Artiștilor Plastici din România, iar în 1974 a fost ales membru corespondent al celui mai înalt for științific și cultural al țării, Academia Română.

În acest an, cu ocazia Centenarului nașterii marelui sculptor, sub egida Academiei Române vor avea loc numeroase manifestări, respectiv expoziții la Baia Mare, Cluj-Napoca, București și la Accademia di Romania în Roma. Editura Academiei va edita un album ce va fi lansat în Aula Academiei Române cu ocazia Simpozionului dedicat Centenarului Vida din luna iunie. În luna septembrie, cu implicarea majoră a Primăriei Municipiului Baia Mare, se va inaugura Atelierul memorial Gheza Vida.

Sărbătoarea Centenarului Gheza Vida este un prilej de a omagia memoria unui mare artist de talie europeană, o mare personalitate artistică, ce aparține galeriei celor mai importanți creatori de frumos din România.

Balaur

Vida Gheza – tradiție și modernitate

Dr. Ioan MARCHIȘ

sculptor, Baia Mare

Privit de aproape, Vida Gheza este un artist al doinirii în forme plastice a țaranului, muncitorului și minerului cu tot universul lui tradițional și modern, cu lumea magică a alchimiei misterelor subpământene. Este omul formelor artistice situate între epiderma și esența lucrurilor.

El plasează universul său plastic, ba în virtualitatea seminței (duhuri, știne, animale, păsări și personaje fantastice), ba la suprafața manifestării, a fizionomiei și epidermei, a formelor sau a veșmântului simplu al țaranului, al minerului, a dezvăluirii materiei în intimitatea substanței.

Vida Gheza inventează formele sintetice ale anatomiei muncii, deoarece el consideră că pentru personajele pe care el le reprezintă, munca este o acțiune sacră, morală și nobilă. El desfășoară compozițional prin forme plastice un adevărat dans al formelor muncii, al gestualității ei. Astfel asistăm la desfășurarea unui dans sacru, cu gesturi unghiulare, încordate, tensionate. Corpurile sunt reprezentate asemenea unui arc, în efortul fizic în care sunt angajate. Compozițiile sale înlănțuie corpurile, creează adevărate filoane de energie și trasee plastice de tip baroc sau secesionist. Securea țăpinarului și a personajului din *Răscoala* se trage în spate descriind aproape un cerc, tensiunea pregătirii loviturii fiind de o expresivitate maximă. Chiar și în capodopera lui, *Dans oșenesc*, este prezentă aceeași încordare excesivă ce conferă formelor o încărcătură maximă de energie.

Așa cum Brâncuși a găsit prin *Păsări* forma zborului, prin *Poarta Sărutului* forma iubirii, prin *Coloana Infinitului* forma nemărginirii, așa a găsit, la celălalt capăt, Vida Gheza, prin personajele sale, formele sacre ale muncii, acel balet pulsatoriu al labirintului în dans sau în acțiunea lovirii cu securea, țăpina, ciocanul sau al lovirii pământului cu piciorul (*Dans oșenesc*):

ca formă de prezență a supranaturalului sau a demiurgului din om.

Opera lui Vida Gheza cuprinde o tendință a regimului diurn al imaginii, exprimată printr-un realism al formei, prin descriere academică, folosind minimum de mijloace artistice cu maximum de expresivitate plastică, în temele lui legate de mineri, muncitori, țărani, țăpinari, haiduci, dansatori etc.

Pe de altă parte, opera lui Vida Gheza este vizibil marcată de regimul nocturn al imaginii, fapt care îl leagă de mitologia și tradiția Maramureșului, prin exprimarea plastică sintetică, uneori geometrizantă și simbolică a personajelor (*Omul Noptii*, *Figură grotescă*, *Priculiciul Minei*, *Varvara*, *Cușma Dracului*, *Omul Pădurii*, *Carnaval la sat*, *Solomonarul*, *Dansul șerpilor*, *Ursitoarele*), păsări și animale de noapte, dar și în personajele simbolice ce compun monumentele eroilor de la Moisei și Carei.

Astfel, genialul artist izvorât din tradiția milenară a Maramureșului se dovedește atât un explorator al suprafeței formei plastice a portului popular și a uneltelor de lucru cu toate detaliile și semnificațiile lor, cât și un explorator al esenței, așa cum a dovedit, creând plastic forme simbolice arhetipale ale imaginarului popular, dar și ale măștilor și instalațiilor populare de lemn care i-au marcat imaginația copilăriei, așa cum sunt ele relevate în ciclul Amintiri din copilărie.

În esență, opera lui Vida Gheza este o punte spirituală între tradiție și modernism, între frumosul fizic și cel moral. De aceea, el însuși, cu întreaga sa operă, a intrat în legende nemuritoare ale Maramureșului.

Vida Gheza realizează prin opera sa plastică un soi de articulație între durere și extaz, între moarte și bucuria renașterii, între istorie și preistorie, moral și diabolic, convențional și inedit, exprimând global jocul și agonia propriului labirint în eterna căutare de sine.

Identitatea locului prin opera de artă

Centenar Vida Gheza – însemnări

Prof. univ dr. Nicolae SUCIU

Pictor, Baia Mare

Personalitate complexă a artei românești din secolul XX – Vida Gheza, prin particularitățile operei sale sculpturale, se identifică cu spațiul fabulos, încărcat de mituri și simboluri ancestrale, al Maramureșului, creația sa înscriindu-se astfel în circuitul universal de valori al sculpturii moderne.

Forța și demnitatea sculpturii lui Vida Gheza, spontaneitatea dăltuirii și expresivitatea limbajului său, comuniunea cu pământul natal, autenticitatea „rostirii” sale exprimă Maramureșul și „exprimând Maramureșul exprimă țara”. Confesiunea artistului, făcută cu mulți ani în urmă, la 23 august 1974, în *Contemporanul*, devine o axiomă a sculpturii sale: „Continui să lucrez în lemn – urmând o veche tradiție a cioplitului în Maramureș – la un ciclu de mituri, căutând formă sculpturală unor personaje folclorice. Integrarea acestui bogat tezaur spiritual în viața modernă, prin găsirea unor expresii stilistice adecvate, este o problemă ce mă frământă”.

Format în efervescența artistică băimăreană din prima jumătate a secolului XX, sculptorul rememorează atmosfera „barbizoniană” de pe Săsar astfel: „La Baia Mare, când eram copil, la fiecare colț de stradă vedeai șevalete la care lucrau pictori. Veneau aici din toată lumea”.

În acest climat de prețuire pentru cei dedicați activităților artistice, Vida Gheza învață să dezlege tainele artei, desenează, pictează în acuarelă, modelează, racordat la ideile sănătoase ale curentelor artistice din Europa prin grupul de artiști format din Boromisza Ghéza, Kádár Ghéza, Noémi și Valer Ferenczi, Oliver Pittner, Martin Katz și conduși de Iosif Klein – care frecventau cercurile și saloanele artistice de la Paris, München, Viena.

Desenele din anii de început, studiile de compoziții, prin dinamismul și mișcarea personajelor, prin învolburarea de linii curbe, frân-te, oblice sau drepte, hașuri dispuse volumetric și pasaje tonale grave de certă orientare expresionistă, care polemizau cu realitățile sociale, iar mai apoi xilografurile, anunță parcă

„freământul” dălții ce va degroșa și va elibera forma zăgăzuită în bușeanul de gorun.

Așa cum artistul Renașterii ghicea în blocul de marmură viitoarea statuie, Vida Gheza pare a intuit în lemn viitorul chip sau grup de eroi dragi lui. „Formele masive, îndesate, pline de forță ale țăranilor și muncitorilor săi sunt străine de orice ideal canonizat al frumuseții fizice. Forma artistică a operei lui Vida transpune, printr-un limbaj realist, concentrat și stilizat, de autentică inspirație populară, un ideal de frumusețe morală.” (*Contemporanul*, 5 aprilie 1963)

În sculptura lui Vida Gheza accentuarea prezenței umane o transformă în simbol. Semnificația filozofică simbolizând eterna luptă dintre viață și moarte a stat la baza ansamblului de la Moisei, având ca punct de pornire cultul soarelui, cult atât de frecvent în Maramureș. Sculptorul recurge la o sinteză a spiritualității românești, în ansamblul de la Moisei reconstituind locul impregnat de umanitate din sanctuarele dacice. După mărturisirea autorului, forma de cerc cu 12 raze în care sunt așezate statuile simbolizează cele 12 luni ale anului „și le-am gândit așa pentru ca maramureșenii, sau cei ce trec pe aici, pe la noi, să își amintească în fiecare lună din an și în fiecare zi din lună de cele petrecute la Moisei.”

Capacitatea artistului de a percepe și înregistra faptele și evenimentele lumii satului maramureșean și de a le înțelege într-o deschidere filozofică este evidentă în constituirea ansamblului Sfatul bătrânilor de la Baia Mare. Impresionant prin vibrația formelor, de o măreție aparte prin simplitatea lor, sinteza artistică prin economia de mijloace, deformarea conștientă pentru sublinierea esențialului și a expresivității, sculptorul ne propune volume capabile să „restructureze vizual și spiritual” spațiile căroro le sunt destinate.

Prodigioasa activitate profesională a fost însoțită, pe tot parcursul vieții, de o implicare a artistului în viața cetății. Subliniem aici sprijinul acordat la organizarea artiștilor ardeleni „într-o societate profesională pentru apărarea intere-

selor noastre profesionale și promovarea artei plastice în general” – inițiată la Cluj în 14 februarie 1945, precum și implicarea în Conducerea Uniunii Artiștilor Plastici din România, în calitate de vicepreședinte. Mereu de actualitate, în ceea ce privește creația și artistul, este ceea ce nota în anul 1973 istoricul de artă Ion Frunzetti: „În metabolismul cultural al României de azi,

Vida Gheza este un element necesar ca aerul și ca apa. Și tot ca aerul și ca apa care hrănesc și întrețin viața, fără ca ea să-și dea seama, opera acestui sculptor hrănește și întreține acea conștiință de sine a poporului nostru care-l face să se simtă trăind, și-i dă certitudinea veșniciei sale. Căci sculptura lui Vida Gheza e deodată cu munții și cu pădurile și tinde să existe cât ele.”

Bibliografie:

- Bodea, I. *Vida artist militant*, Cluj-Napoca, 1980.
- Grigorescu, Dan. *Dicționarul avangardelor*, București, 2005.
- Prut, Constantin. *Dicționar de artă modernă*. București, 1982.
- Șorban, Raoul. *Vida*. București, 1981.

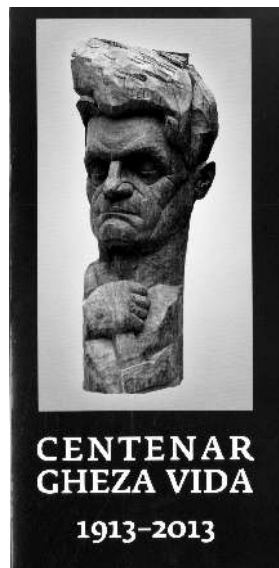
Artist al locului și om al timpului său

Augustin COZMUȚA

scriitor, Baia Mare

Acum, la centenarul nașterii sale, Vida Gheza rămâne omul și artistul care învinge uitarea și merită o aducere aminte în memoria multor contemporani și urmași. O soartă fericită, am zice, l-a făcut să fie în acord cu mersul istoriei, iar prin firea-i nezgomotoasă să se situeze, fără oportuniste, mai mereu în armonie cu semenii săi și cu societatea în ansamblul ei. Nu toate momentele vieții i-au fost prielnice sau faste, dar le-a străbătut cu voința omului făcător de pace și doritor de bine. Încă din tinerețe, a manifestat adeziune față de cei oropsiți de soartă și le-a rămas credincios prin toate idealurile sale din viață și din artă deopotrivă.

Puterea lui de revoltă și de luptă și-a încercat-o și și-a dovedit-o prin participarea voluntară în brigăzile internaționale care au intervenit în apărarea republicii spaniole și apoi s-a convertit în acțiuni consecvente menite a stăvili ororile războiului și ale fascismului în Europa și, implicit, în locurile sale de origine. Așa se face că România postbelică l-a găsit apt să reprezinte aspirații politice și umaniste care s-au reflectat și în cariera sa de sculptor. Răzvrătirea *Dansului din Oaș* s-a potolit în recunoștința adusă jertfei eroice prin expresivitatea monumentelor de la Carei și Moisei, sentimente convertite spre amurgul vieții în blânda înțelepciune din *Sfatul bătrânilor* din Baia Mare. Legătura cu tradiția locală, populară și cultă, i-a sugerat deschideri spre arta modernă, esențializată în mesaj și forme plastice specifice Maramureșului. Arta cioplitului în lemn, cu unele echivalente în piatră, l-au menținut pe creator în coordonatele autenticității. Spiritul popular legendar, țărănesc și mineresc, l-a sintetizat în formule originale de mare simplitate, inclusiv în lucrările de sculptură mică. I-a fost dat ca, în modestia și omenia conduitei sale, să-și ridice propriul monument în fața posterității, demn de respect și de atenție din partea celor care fac tranziția dinspre secolul XX spre secolul al XXI-lea.

Vida Gheza – Centenar

1913-2013

Traian MOLDOVAN

sculptor, Baia Mare

Pentru un popor, frumosul și valoarea artistică constituie certitudinea adevărului vieții. Acum, în anii post-decembriști, asistăm la contorsionarea valorilor, la exigențe temerare, care uneori situează nemeritat opere de artă în zone de minimă vizibilitate. Tangențial, aici se poate situa o parte nesemnificativă din creația sculptorului băimărean Vida Gheza (*Monumentul Ostașului Sovietic*, relief, bronz; *Monumentul Minerului* din Baia Mare, piatră; *Pintea judecând un boier*, altorelief, gips). Asumarea valorilor autentice prin punerea lor în ecuație, prin analize lucide, descărcate de efemere implicații politice, ar putea duce la un reviriment benefic și necesar configurării și valorizării creației autentice și cunoașterea personalităților culturii naționale.

La acest deziderat va răspunde, chiar dacă nu și-a propus anume, și prezentul proiect cultural Centenar Vida Gheza 1913-2013, inițiat sub egida Academiei Române de către Acad. Marius Porumb și Zoe Vida Porumb, dedicat memoriei sculptorului Vida Gheza (28 februarie 1913, Baia Mare – 11 mai 1980, Baia Mare).

Creația sculptorului se cristalizează într-o perioadă de radicale prefaceri sociale și politice. Selectiv, următoarele evenimente vor condiționa și vor defini demersul creației viitorului sculptor: din 1933 primește primele îndrumări de la pictorul băimărean Ziffer Sándor, în 1936 devine membru al Partidului Comunist, în 1938 îl găsim activ în brigăzile internaționale de luptă împotriva Armatei Franchiste din Spania, între anii 1942-1944 studiază la Academia de Artă din Budapesta cu sculptorul Ferenczy Béni, după eliberarea Budapestei, în toamna anului 1945 se înrolează voluntar în Armata Română și luptă pe frontul antihitlerist. Revine la Baia Mare și se dedică creației plastice, participând la Saloane de artă, expoziții de grup și personale în țară și peste hotare.

Opera lui Vida Gheza este esențială pentru dezvoltarea sculpturii românești, dar și comparabilă cu mari creații din sculptura europeană a secolului XX. Întreaga creație – cu

Monumentul minerului, Baia Mare
Sursa: tudorphotoblog.blogspot.ro

nesemnificative excepții – stă sub semnul cultului pentru lemn, material preferat, din care a știut să deslușească, prin fibra lui, viața tăcută a acestuia. Ceea ce impresionează în sculptura maestrului Vida este coerența, unitatea expresivă, forța de comunicare și valența monumentală. Se constituie, astfel, într-un autentic deschizător de drumuri în sculptura românească și ne relevă un univers ideatic bine încadrat în spiritualitatea Maramureșului, a etosului satului românesc.

În anul 1988, când maestrul Vida ar fi trebuit să împlinească 75 de ani, am avut prilejul de a organiza o expoziție retrospectivă la Muzeul de Artă băimărean (pe atunci în calitate de muzeograf), prilej cu care am putut cunoaște aproape întreaga creație, și m-am bucurat de buna colaborare cu Acad. Marius Porumb, inițiator și al acelui eveniment. Manifestarea a fost

consemnată în revista *Arta* (nr. 4/1989) de criticul și istoricul de artă Mihai Ispir, din care citez: „Străduința de a înfățișa publicului o imagine închegată, edificatoare asupra lumii artistice a lui Vida, a fost remarcabilă [...], de asemenea au fost expuse numeroase linogravuri (facsimile) și desene, unele inedite; [...] a fost reconstituit un fragment din fascinantul atelier al sculptorului – totul, firește, în contextul în sine impresionant al lucrărilor lui Vida din patrimoniul muzeului”.

Desigur, nu este aici locul, iar spațiul nu permite o analiză mai amănunțită a activității creatoare a maestrului Vida. De-a lungul a trei decenii de muncă asiduă, căutări și realizări, începând cu *Dans oșenesc* (1947), până la cele trei ipostaze ale *Amintirilor din copilărie*, referindu-ne doar la creația în lemn, putem distinge un drum coerent și unitar, caracterizat printr-o impresionantă putere poetică a spiritului. Vida a dus la perfecțiune reprezentarea plastică a ideilor lui, demonstrându-ne fără ostentație, că arta mare nu poate ignora rolul de înnoitor al idealurilor sociale și umane, tinzând astfel către sentimentul fascinant al perfecțiunii.

Dacă prin creația în lemn putem afirma că vocația predilectă a artistului a fost împlinită, cu regret trebuie să afirm că vocația pentru artă monumentală îi este neîmplinită. A realizat doar trei monumente: *Monumentul Eroilor Români din al Doilea Război Mondial* (Carei, 1965), în colaborare cu arhitectul Anton Dâmboianu, *Ansamblul Monumental de la Moisei*, închinat memoriei celor 29 de țărani martiri uciși la Moisei în toamna anului 1944 de către trupele horthyste aflate în retragere, și *Sfatul Bătrânilor* (Baia Mare, 1973), grup statuar (cinci personaje) în travertin, cu amplasament în fața Palatului Administrativ din Baia Mare. Cu excepția primului, care a urmat căile birocratice ale administrației cu tergiversările, avizările și aprobările de rigoare, celelalte două au fost inițiate și coordonate de autor.

Este regretabil că proiecte de artă monumentală precum *Monumentul lui Gelu*, *Monumentul lui Horia*, *Cloșca și Crișan*, *Monumentul Bogdan Vodă* au rămas în faza de machetă.

Pentru recunoașterea incontestabilă a meritelor sale în domeniul creației plastice, Vida a fost distins cu Premiul Ministerului Artelor și Informațiilor (1949); Premiul de Stat (1953); Maestru Emerit al Artei (1957); Ordinul Muncii

Cușma Dracului

clasa I (1963); Artist al Poporului (1964); Erou al Muncii Socialiste (1971); Premiul CSCA (1971); Steaua Republicii Socialiste România, clasa a II-a (1978). De asemenea a primit funcții/onoruri publice: în 1968 este ales vicepreședinte al Uniunii Artiștilor Plastici din România; în 1974 este ales membru corespondent al Academiei Române; în 1969 este ales membru în Comitetul Central al PCR, iar din anul 1957 a fost ales în mai multe legislaturi, deputat în Marea Adunare Națională. Selecții din lucrările sale reprezintă România la Bienala Internațională de la Veneția în anii 1958 și 1976.

În albumul *VIDA*, Editura Meridiane, 1981, realizat de reputatul istoric de artă, Raoul Șorban afirma: „Vida este sculptorul unui popor, întărit cu credință în dreptul de viață universală a valorilor autohtone. Cu această înzestrare, opera sa rămâne mărturia acelei acțiuni spirituale ce întrunește într-o structură unică omul, artistul și istoria imediată”.

Maestrul Vida, cu sfială decentă și o fermă intransigență, a lăsat moștenire urmașilor o creație care face parte din patrimoniul național, iar ca om a rămas în conștiința confrăților de breaslă băimăreni un model de excepție, care a contribuit nemijlocit, a adus un aport inegalabil la consolidarea și prestigiul „Centrului Artistic Baia Mare” în plan național și internațional.

Autohtonie și universalitate în creația unui autentic maramureșean - sculptorul Gheza Vida

Prof. dr. Negoită LĂPTOIU

istoric de artă, Cluj-Napoca

De timpuriu existența lui Gheza Vida se confruntă cu multiple, dureroase neajunsuri. Îndeplinește de mic felurite munci, șubrezindu-și adesea sănătatea, dar nu avea alternativă decât munca prelungită. Asprimită vieții i-au fortificat voința și caracterul. Depresivul n-avea ce căuta în straturile unei ființe predispuse către fapta ziditoare. Și-a căutat anturaj adecvat pentru a-și limpezi gândurile și a-și perfecta încercările care vizau materializarea în lemn a freamăului existențial. Joaca inițială pe care o practică mulți copii, din divertisment, cioplinind forme, s-a dovedit la Gheza Vida chemare organică spre desăvârșirea unei biografii de creator. Va fi stimulat de atmosfera din mediul artistic băimărean, unde pe lângă soluții în spiritul valorilor consacrate, se încercau și acomodări, experimentări specifice tendințelor moderne. Nu lipseau sugestiile constructiviste, expresioniste, care se pretau cel mai bine unor transpuneri în sculptură.

Obișnuirea cu rigorile construcției plastice, cu imperativul unui mesaj ideatic și afectiv se declanșează de prin 1931, an din care se păstrează și primele tentative de încrustare, în fibra lemnoasă, a precipitărilor unei trăiri tensionate. Pretext inspirativ aveau să devină niște făpturi grotești, desprinse din zorii civilizației. E surprinzător cum din această fază incipientă Gheza Vida poseda un remarcabil simț al volumelor, cu o evidentă înclinare spre sinteza formală. Cioplite în lemn de nuc, *figurinele grotești* din anii 1931-1934, unele pierdute, altele aflate în colecții particulare din Baia Mare și Sighetu Marmăției, relevă o superioară înțelegere și asociere cu ritmurile create de muchii ferme și netezirea unor pasaje polisate pe care lumina se strecoară lin. Din 1933 se insinuează între motivele inspirației un Miner, dinamica formelor fiind orientată pe o tensionată diagonală, iar în 1934 fervoarea modalităților expresive se materializează în câteva surprinzătoare reliefuri: *Dubinușa*, *Cosaș*, *Țărancă cu greblă*. Simplitatea unor ample aplatizări se îmbină cu

vigoarea unor animate conturări, cu rotunjimi care sugerează un elan de monumtalist. Tot din acel semnificativ an, 1934, datează o primă variantă a *Răscoalei* (relief, lemn de nuc, 0,400 x 0,950 m, colecția Zoltán Zelinger, Cluj-Napoca), impresionantă prin fluenta dispunere a personajelor pe oblice repetitive care încurajează senzația unui nestăvilit iureș. Avântul formelor capătă aspect de aprigă furtună, rezumând – prin modalități strict plastice – strigătul unui tonus revendicativ.

După cum se știe, din ianuarie 1938 până în februarie 1939, Gheza Vida se alătură brigăzilor internaționale susținătoare a republicanilor spanioli, înfruntând cu dârzenie și stoicism cruzimile frontului. Expulzați din Spania, grupul de militanți români sunt internați timp de doi ani în lagărele de la Saint-Cyprien și Gurs, din sud-vestul Franței. În perioada celor doi ani de detenție și-a căutat consolare imaginându-și

Saint-Cyprien (Forța) - linogravură

scene din viața satului maramureșean, transpuse în acuarelă (care s-au pierdut) sau a sculptat în trunchiuri de stejar, înalte de 0,700 m, busturile lui *Horea, Cloșca și Crișan* (rămase în Franța). Dar ceea ce adaugă biografiei sale artistice un plus de profunzime și universalitate sunt cele 34 linogravuri finalizate printr-o tulburătoare vervă expresivă. Din ele, 13 au fost recuperate prin aducerea în țară de către confratele în ideal Mihail Florescu, restul încurajând lectura doar din reproducerea inserate în diverse publicații ale vremii, răspândite grație unor simpatizanți francezi. Făcute cunoscute publicului din România într-o expoziție deschisă la București în 1958 (asociindu-se cu un alt viguros maramureșean, Vasile Kazar), linogravurile semnate „Grigore” ilustrau *Prima zi de lagăr*, *Saint-Cyprien Franța*, *Lectura*, *Partida de șah*, *Frăția (Alianța)*, *În lagărul Saint-Cyprien*, *Munca în lagăr*, *Sirena*, *Pintea Grigore*, *A murit un tovarăș*, *În jurul sobei*, *Agitatorul*, *De la Saint-Cyprien la Gurs (Din lagăr în lagăr)*. Sunt scene în care Gheza Vida se manifestă nu doar ca simplu martor la dramatice evenimente, ci ca un virtuos interpret de condiție umană ultragiată. Vitalitatea energicului desenator conferă unor arcuiri expansive un sentiment de energie explozivă, care ține să evadeze din cadru, sugerând gesturi de voință eliberatoare. La vârtoarea contururilor se adaugă și precipitări nervoase ale alternanțelor de închis-deschis, albul devorând insistent zonele de negru, supuse parcă unei neconținute arderi.

Din toamna lui 1945 până în 11 mai 1980 – când un atac de cord îi cauzează sfârșitul prematur – Gheza Vida a trăit și a creat la Baia Mare, mediu în care a simțit că se poate manifesta integral ca artist. Urmare a condiției sale de „militant antifascist” și promotor al ideologiei de stânga, a fost invitat în repetate rânduri să-și stabilească domiciliul în capitală. S-a limitat să meargă acolo doar la ședințele Comitetului pe țară al Uniunii Artiștilor Plastici (îndeplinind ani prelungiți calitatea de vicepreședinte) sau în ocazii oficiale, sărbători naționale. Om integru, s-a ținut – cât a fost omenește posibil – la distanță de avantajele venite din considerente politice, preferând dăruirea totală și munca tenace pentru întregirea operei. Era convins că are multe de spus însușind fibra generoasă a lemnului, material familiar, ca și lumea din care provenea, făcându-și din mândria de maramureșean rațiunea primă a întregii sale existențe. În zeci de interviuri, căutat de mulți pătrunși de imperativele proletcultiste care l-au stimulat și spre declarații cu iz propa-

Sirena, linogravură

gandistic, nu s-a dezis de condiția de artist-cetățean pe care o considera nobilă și curată dacă exprimă adevărul prin mijloace artistice. Adevărul vizat de Vida – care a rămas credincios viziunii figurative – nu ținea doar de aparențele realului, ci și de tumultul interior, încifrat atât în tensiunea formelor, cât și-n factura unor pătrunzătoare simbolizări, tot mai evidente după 1965.

Prezent în câteva expoziții de grup și colective la Cluj și Baia Mare, Vida se impune ca o prezență referențială în mișcarea artistică a vremii cu ocazia „Expoziției de artă plastică regională a Transilvaniei”, Cluj (octombrie, 1948) și prima „Anuală de Stat a Artelor Plastice”, București, (decembrie, 1948), când a expus aceleași lucrări: *Dans oșenesc* (lemn, 1,000 x 1,020 m, acum la Muzeul Național de Artă, București), *Buciumașul* (lemn, 1,280 x 1,330 m, timp de trei decenii expus în galeria permanentă a Muzeului de Artă, Cluj-Napoca, dat în custodie de Muzeul Național de Artă) și *Săhălbari (Muncitori forestieri – Ministerul Pădurilor și Apelor, București)*. A ieșit pregnant la iveală vigoarea unui creator de forme puternic tensionate, desfășurate tumultuos în spațiu prin curbe bine stăpânite, supuse unei clare coerențe expresive. Dinamica volumelor se desfășura conform unei logice arhitecturări, cu creșteri, expansiuni și alternanțe, tipice unui artist stăpân pe știința compozițională, cu vocație pentru monumental. În această fază a creației predomină

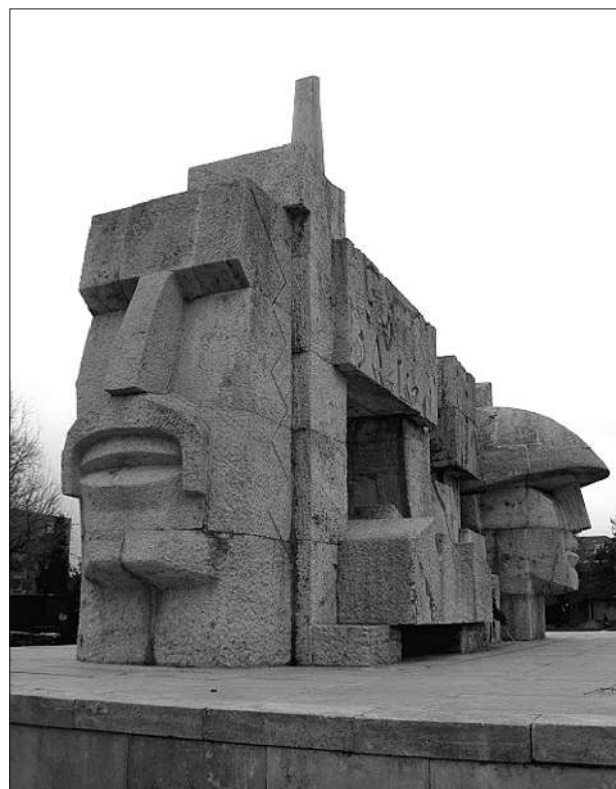
tendința articulării volumelor în cursive rotunjimi, printr-o ritmică a ciopririi continuative care conferă suprafețelor o plăcută vibrație. Așa întâlnim și-n *Femeie împovărată*, *Miner cu sapă* – 1950, *Horitoarea*, *La fân*, *Răscoala* – 1956, *Odihnă* – 1958.

Încă din compoziția complexă inspirată de *Răscoala* – 1957, continuată cu *Butinarul* – 1959 (expus în galeria permanentă a Muzeului de Artă Cluj-Napoca, varianta ultimă, din 1996), *Tropotita*, *Carnaval la sat*, *Totem* – 1961, *Țărancă*, *Cușma dracului* – 1965, Gheza Vida începe să înlocuiască volumele rotunjite cu tot mai frecventa prezență a muchiilor și stilizarea formelor, mergând până la limpezimea și simplitatea aplatizării. Are loc o potențare a nervului constructiv care antrenează inevitabil sinteza formală. Ea se pretează excelent la genul de transpunere a unor subiecte și motive iscate din geografia spirituală a locului. Sesizăm permanent un suflu arhaic, asemenea unui cântec de baladă, care abstrage realității motivul pentru a-l conferi timpului într-o formă care devine metaforă și simbol al unei idei ori sentiment: *Veselia* – 1966, *Priculiciul minei* – 1967, 1973, *Ploaia* – 1968, *Varvara*, *Mărtoaia* – 1970, *Omul pădurii*, *Omul dintre focuri* – 1971, *Sfatul bătrânilor*, *Omul apelor*, *Vâlva minelor*, *Țăranii martiri de la Moisei* – 1972, *Omul nopții*, *Fata pădurii*, *Amintiri din copilărie I, II* – 1973.

La 60 de ani dispunea de un număr impresionant de noutăți care au asigurat expoziției aniversare, deschisă mai întâi la Baia Mare și Satu Mare, apoi în impozantele săli „Dalles” din capitală, ipostaza de eveniment în viața culturală a vremii. Public, oameni de breaslă, critici de artă, n-au făcut economie de superlative pentru a defini amploarea și originalitatea unei opere strașnic împlântate în tot ce are mai caracteristic spiritualitatea neamului său. Confesându-se, a ținut să precizeze într-unul din multiplele interviuri: „Mie Țara Maramureșului îmi dă de fiecare dată ceva nou. Îmi dă pita inspirației. Aici m-a format mediul. Eu sunt o expresie, o reflectare a universului în care trăiesc [...]. Sculptez chipul pământului natal”¹. Și din comentariul criticului Adrian Petringenaru reiese această identitate mediu-artist: „Vida este al locului pentru că sintetizează, în însăși personalitatea sa, această spiritualitate. Exprimându-se pe sine exprimă Maramureșul și expri-

mând Maramureșul exprimă țara. Sculptorul Vida este una dintre vocile autentice și de rezonanță prin care arta românească contemporană vorbește lumii”².

După relieful în bronz încastrat în structura *Obeliscului Eliberării* – 1954 și *Monumentul minerului* – 1956 (piatră, Baia Mare), ambele adaptate la convențiile epocii, cea de a treia lucrare de artă monumentală amplasată public: *Monumentul ostașului român* de la Carei (dezvelit în gips, 1964, transpus apoi în piatră în 1967-1968, lucrare beneficiind de o fericită colaborare cu arhitectul Anton Dâmboianu) relevă din plin o complexă gândire plastică, o adecvată osmoză între temă și transpunerea ei plastică. Emblematicul chip al ostașului, împlântat stâncos pe frontonul unor structuri arhitecturale, are în spate un întreg univers de forme care sintetizează specificitatea unei istorii și civilizații multiseculare. Simbolicul chip-efigie este exponentul unei lumi pentru a cărei neatârnare s-a jertfit, veghind acum dârz și demn. Iată cum îl descrie autorul însuși: „.... poarta jertfei, masca morții; continuarea vieții – țărancă care sădește flori; soldatul eliberator și apoi flacăra veșnic

Monumentul ostașului român de la Carei
<http://tudorphotoblog.blogspot.ro>

1 Sever Utan, *Ies în grădină și munții-s lângă mine*, *Convorbire cu Gheza Vida*, în „Scânteia”, București, 3 mai 1973.
 2 Adrian Petringenaru, *Forța și demnitatea unei mari opere*, în „Scânteia”, București, 27 septembrie 1973.

aprinsă care seamănă cu turnurile maramureșene din lemn. Tot ceea ce am gândit, am și realizat ...”¹.

Încă din 1966, Gheza Vida a desăvârșit varianta în lemn a *Monumentului țăranilor mării de la Moisei*, fiind ajutat la cioplire de săteni ai locului. Apelăm din nou la sursa cea mai temeinică, evocarea sculptorului: „În determinarea complexului monumental în formă de cerc, am plecat de la cultul soarelui. Forma de cerc, cu 12 raze, în care sunt așezate statuile, simbolizează în concepția mea, cele 12 luni ale anului. Le-am gândit așa pentru ca maramureșenii sau cei care trec pe aici pe la noi să-și amintească în fiecare lună din an și în fiecare zi din lună de cele petrecute la Moisei. Modelele sunt măștile vechi, expresive...”². După cum se știe, în 14 octombrie 1944 trupele horthyste au asasinat 31 țărani din Moisei. Cele 12 verticale ample, încununate de tot atâtea chipuri neclintite în fermitatea și măreția lor, înfruntă solemn și grav spațiul și timpul, îndemn de perpetuă rememorare și rațiune umană.

Cine trece prin Baia Mare va fi frapat de profunda și nobila respirație pe care o degajă un grup statuar – *Sfatul bătrânilor*, plasat în vecinătatea Palatului Administrativ al municipiului (piatră, 1974). Cinci făpturi de înțelepți ai locului stau împietrite într-o stranie impresie de veghere și reculegere. Par solide pietre de hotar, descinse din trecute vremi, dăinuind spre luminoasă aducere aminte. Ele se contopesc cu solul și spațiul în statica lor prestanță. Vor parcă să confirme valabilitatea zicalei maramureșene: „Am fo’ ș’om fi!”. Nimic retoric, nu revendică ostentativ, gălăgios, ci stau încărcăți de povara trudei pe care o poartă cu demnitatea insului finalizator de destin. Așteaptă să vadă cum se cerne rodul vieții lor. Compacte, siluetele emană un pătrunzător sentiment de liniște și naturalețe, admirând logica unui geometrism încheșat, distribuit masiv în variate și sugestive articulații. Lumina cade lin, învăluitor, fără să turbure tihna unui consolator echilibru sufletesc. „În *Sfatul bătrânilor* – conchidea edificator profesorul Raoul Șorban în referențiala monografie – asprimea viziunii conține ceva din acel consimțământ la viața dură care a cunoscut etica sa-

crificiului [...]. Dialogul lui Vida cu vârstele omului se poartă despre acea istorie, care e omul însuși [...]. Desigur, în limbajul sculpturii toate se exprimă prin calmul obiectiv și mut al formei, care ne poartă adeseori spre zările spațiilor libere de teorii și interpretări, la marginea cărora se află imperturbabilul sfînx. Ca și acesta, bătrânii lui Vida fac punte între viață și moarte. Cu înfățișarea lor exterioară, acești oameni colțuroși sunt totuși blânzi ca o adiere, iar elocvența lor misterioasă e rostită muzical [...]. *Sfatul bătrânilor are forță*. Datorită puterii artei”³.

Monumentul de la Moisei și Sfatul bătrânilor au reprezentat cheia de boltă a unei creativități finalizate cu mult elan, încordare, care i-a solicitat la maximum energiile unui trup vlăguit nu de puține sau comode încercări. Urmarea a fost că ultimii ani îi va petrece într-un regim de viață mai temperat, permițându-și relaxări în intimitatea rezervației de cactuși, de-orară feerie și spectaculozitate. Referitor la zestre sculpturală și ea își domolește freacă, înregistrându-se abordări cu mult fior liric: câteva nuduri, *Fata cu floare*, *Copil citind*, *Femeia albă*, *Copil cu pasăre*, *Ziua finelor* (*Botegiunea de pe Iza*, relief). Și-a rezervat timp și plăcere de a sculpta forme care să capete și o anume funcționalitate directă, desăvârșind zeci de obiecte, cărora li se încrustează sugestive simbolizări: *vase cu capete de șerpi*, *vas cu berbec*, *bufniță*, *păsări*, *căuce*, *cupe*, *scaun cu bufniță*, *blidare*, *lingură-căuc*, *scrumieră*, *salamandă* etc. Interesant de observat că înaltul profesionalism al maestrului baimărean nu a cedat nicicând soluției artizanale, în fiecare transpunere simțindu-se efectul unei viziuni sintetizatoare, care asigură obiectelor de mici dimensiuni, finalități creative originale. Chiar și-n condițiile energiilor fizice estompate a simțit ca nobilă îndatorire de suflet perfectarea unor machete pentru monumente menite să eternizeze personaje simbol pentru trecutul românesc: *Menu-morut*, *Dragoș Vodă*, *Bogdan Vodă*, *Horea*, *Cloșca și Crișan*. Au rămas simple machete, dar ce minunat încheia o viață – în 11 mai 1980 – cu stăruință și gând spre alte fapte creatoare. E o pildă de urmat, atât de distanțată abandonului în comoditate, nimicnicie și anonimat.

1 Interviu, în „Cronica sătmăreană”, Satu Mare, 21 octombrie 1974.

2 Virgil Dănciulescu, *Cu Vida despre Maramureș și maramureșeni*, în „Magazin”, București, 28 ianuarie 1967.

3 Raoul Șorban, *Gheza Vida*, editura „Meridiane”, București, 1981, p. 76.

Vida Gheza

(1913-1980)

Prof. Petre DOBROTĂ

Brăila

Se împlinesc 100 de ani de când marele și bunul nostru prieten a venit pe lume, cel care prefera să i te adresezi cu „nene” dar care a fost și a rămas un mare „domn”. În mintea și memoria tuturor celor care l-au cunoscut, l-au respectat și l-au apreciat ca om și ca artist, iar pentru noi cei împătimiți în dragostea pentru natură și pentru minunățiile ei și pe nedrept neluați în seamă de mulți (este vorba desigur de lumea cactușilor), Vida a fost un cactusist de seamă, un precursor și un deschizător de drumuri.

Ca om, Vida s-a impus prin bunătatea sa sufletească, prin tăria caracterului său, prin simplitatea sa directă și prin capacitatea de a purta, a

ion, în tuș și în acuarelă, de la linogravuri la sculptură monumentală. Eroii săi au fost oameni simpli, muncitori sau răzvrățiți împotriva nedreptăților sociale, haiduci sau personaje de legendă, dar parcă fiecare din aceștia avea câte ceva din chipul și asemănarea artistului.

Creația sa artistică a fost prezentă în peste 60 de expoziții. Personalitatea lui artistică a fost obiectul a peste 40 de lucrări, monografii și albume, lexicoane și dicționare, studii, interviuri, sinteze și reportaje. A scris multe articole în țară și în străinătate, iar despre el au scris peste 200 de publiciști în presă. Méliusz József îl considera unul din marii artiști ai Europei, un alt artist revoluționar, Eugen Schileru îl considera adânc înrădăcinat în pământul din care irumpe și din care își trage tăriile, iar Petru Comarnescu îl situa alături de Brâncuși, în sculptura în lemn, pe linia tradiției populare. Cu acordul artistului, Raoul Șorban i-a dedicat o lucrare monumentală, intitulată simplu: *VIDA*.

Vida a fost un mare iubitor de natură. Încă de mic copil îi plăcea să hălăduiască prin păduri, să caute plante, arbori, pietre, să admire forme și structuri. A fost ucenic grădinar în tinerețe și unealta sa de bază de care nu s-a despărțit o viață întreagă a fost, nu întâmplător, „custura sau cuțitul de altoit”. Ca participant activ la războiul civil din Spania (antifascist

convins fiind) nu putea să nu observe plantațiile naturalizate de *Opuntia* și așa s-a făcut că, la întoarcerea sa în țară, în buzunarul său de la piept se aflau – după spusele sale – și câteva semințe de cactuși, culese de el însuși.

După ani de peregrinări, atunci când s-a stabilit definitiv la Baia Mare, în curtea casei sale de sub Gutâi și-a amenajat o plantație de cactuși și și-a construit o seră de circa 100 mp. În timp, sera s-a populat cu peste 1.000 de specii de cactuși și alte plante suculente. A făcut multe achiziții și de la cultivatori din țară (a fost în

Vida Gheza în mijlocul colecției de cactuși (aztekium.ro)

urmări și a se adapta oricărui dialog, cu orice partener de conversație, fie că era un om simplu, un miner sau un țapinar, fie că era un erudit, un critic de artă sau un om de vază, un demnitar. Un om robust, cu o privire blajină, cu o vorbă molcomă, în dulcele grai moroșenesc, acesta era Vida, cel dintotdeauna. Ca artist, Vida a avut o carieră lungă și deosebit de prolifică. Deși primele sale debuturi sunt datate de prin anii '34-'35, încă de pe băncile școlii primare făcând desene și sculptură mică sub îndrumarea învățătorului său. A realizat desene și schițe în cre-

relații apropiate cu doctorul Vișinescu din București), dar și din străinătate, chiar și din China, unde a fost de câteva ori și ca parlamentar și ca artist. Beneficiind de microclimatul local specific, dar și de harul de cultivator al lui Vida, plantele sale creșteau într-un an cât la alții în șapte, cum spune povestea. Forme înalte, monumentale, și forme joase, globulare, încântau prin aspectul și prin florile lor. În curtea sa era un permanent pelerinaj. Maestrul zâmbea stinger și răspundea cu modestie complimentelor care i se aduceau. Încă pe vremea aceea, deci prin anii '60-'70 avea în colecție mulți *Oreocereus*, *Espostoa*, *Eulychnia*, *Pachycereus* dar și *Echinocactus*, *Gymnocalycium*, *Astrophytum*, *Melocactus* și încă multe genuri și specii de dimensiuni de neimaginat. Folosea un pământ renumit prin aciditatea sa corectă, compus turbă acidă, dar și pământ vegetal din pădurile de fag, fiind de fapt cel care a descoperit poate primul virtuțile acestei bogății naturale. Altoiia nu de dragul altoirii. Folosea ca portaltot *Echinopsis* de diametrul mare pentru forme joase sau cu creștere lentă și *Cereus* pentru altoiri înalte. Pe tot ceea ce pune mâna devenea de nerecunoscut peste un an sau doi. Cactușii făceau parte din viața lui.

L-am cunoscut în 1966 și până când a plecat dintre noi, deci în aproape un sfert de veac, l-am vizitat de nenumărate ori, ca și când pe atunci Baia Mare era mai aproape de Brăila decât acum.

În vara lui 1973 mi-a făcut o mare onoare vizitându-mă împreună cu familia. În permanență corespondam sau vorbeam la telefon. Îi prezentam plantele pe care le importam direct, fie în diapozitive color și se minuna la vederea lor ca și cum ar fi fost un începător în ale cactușilor.

De la el am învățat multe și mai ales că „aceluia căruia nu-i plac florile nu-i om” – după cum singur mărturisea. Nu putea să-și închipuie lăcomia, avariția sau incorectitudinea unora în relațiile dintre cactușiști. Iar atunci când era pus în fața unor probe incontestabile, chipul i se înăsprea, iar vocea îi devenea gravă. A fost un model de conduită și de corectitudine.

Nu mi-a fost greu să scriu aceste rânduri, ca un modest și pios omagiu despre Vida Gheza, omul, artistul, cactusistul. Dar ele nu pot descrie întrutotul uriașa personalitate a celui de la a cărui dispariție fizică au trecut aproape 33 de ani, decât așa, ca o părere.

Cactuși din colecția Vida Gheza la Baia Mare

Crez politic = ideal artistic

Vasile GAFTONE

jurnalist, Baia Mare

Ca ziarist, din 1957 în presa din Maramureș și câțiva ani și la cotidianul central Scînteia, am fost, nu de puține ori, în preajma Omului și Artistului de geniu Vida Gheza. L-am întâlnit la vernisaje de expoziții și în atelierul său de lucru. Am însoțit delegații străine care au dorit să-l viziteze. Am fost prezent și am scris relatări din campaniile electorale, Maestrul fiind ales deputat în Marea Adunare Națională în toate legislaturile (1957-1980). Cu marele său prestigiu artistic – dar și ca membru de partid din ilegalitate (1932) – Vida Gheza a fost ales membru al CC al PCR. A făcut parte și din autoritățile regionale Baia Mare și, din anul 1968, județene Maramureș de partid și de stat, președinte al Comitetului regional pentru Cultură și Artă, al UAP Baia Mare.

„Nu m-am gândit să-mi fac din trecutul meu politic un capital pentru tot restul vieții, dar nu pot să nu mărturisesc mulțumirea sufletească pentru recunoașterea arătată de stat activității mele politice și artistice, alegându-mă în organe superioare de conducere, încununându-mi opera cu înalte titluri (Premiul de stat în 1953, Artist al Poporului 1964, Erou al Muncii Socialiste 1971, Ordinul Steaua RSR 1978, membru corespondent al Academiei Române 1974). Ca cetățean român și artist comunist mi-au fost limpezi îndatoririle de a servi poporul și patria, de a reflecta în arta mea problemele din trecut și din prezent ale societății noastre.” (*Maramureș, Suplimentul ziarului Pentru socialism*, aprilie 1978, p. 5).

Din tinerețe, viața lui Vida Gheza nu a fost ușoară. A suferit, ca și familia sa de mineri, ca muncitor la Uzinele „Phoenix”, alături de cei mulți „umiliți și obidiți”, toate privațiunile „prosperiei” perioade interbelice.

Baia Mare devenise vestită încă din 1896 în lumea artistică din țară și străinătate, prin școala Hollosy Simon și colonia de pictură, mediul artistic influențându-l și pe tânărul, visător într-un ideal mai omenos, Vida Gheza.

„Am cunoscut de mic mizeria, am luptat pentru o viață mai bună – se confesa Vida Gheza istoricului clujean, prof. dr. Gheorghe I. Bodea, născut la Baia Mare, în cartea *Vida – artist militant* (Editura Dacia, 1980). În calitate de comunist dau întotdeauna lucrărilor mele un caracter militant.

Arta mi-am pus-o în slujba unui ideal. Societatea comunistă a fost idealul meu.”

Sigur, aceste declarații ar fi putut fi și de circumstanță. Dar știindu-l pe Omul Vida Gheza

ca pe unul de o magnifică sinceritate și fermă convingere în ceea ce mărturisește, trebuie să credem că afirmațiile sale sunt autentice, izvorâte clar din cugetul și simțirea sa. Trebuie însă, urmărindu-i confesiunile, să observăm că nici el – ilegalistul comunist, luptătorul pe baricadele republicanilor și comuniștilor în războiul civil, internaționalist, din Spania (1937-1939), ales în autorități supreme de stat și de partid – nu știa „cum va arăta societatea comunistă, dar credeam în ea. Era un ideal. (Și Vida Gheza era un idealist bine temperat, încercat, în convingerile sale intime, și de îndoieli). Cred și acum (în 1980) în el, chiar dacă nu pot să-mi închipui precis cum va fi”. Nu vrem să ne imaginăm cum ar fi reacționat Omul politic și Marele Artist în decembrie 1989 când „idealul său” s-a spulberat într-o tranziție spre o „societate liberă”, în care s-au „afirmat” nu puțini veleitari în arta plastică.

„Omul rămâne pentru mine cea mai importantă problemă. Cred în om, în măreția lui”.

Din orice unghi am privi lucrurile – fiindcă istoria nu se scrie cu „dacă ar fi fost...” –, crezul său politic s-a armonizat în simfonia idealului său artistic, s-a întrupat în opera sa artistică.

Semnătura sa pe operele monumentale ale Ostașului român de la Carei, ale Patrioților de la Moisei, sculpturale – portretele lui *Horia, Cloșca și Crișan*, create în vara anului 1940 în lagărul din Gurs (Franța), când se retrăgea din Spania, *Balada lui Pinte, Răscoala, Lupta continuă, Grup de mineri, Sfatul bătrânilor* etc. pe desene, gravuri, acuarele – poartă pecetea geniului său creator. Vida Gheza rămâne înveșnicit, prin întreaga sa operă, în Panteonul celor mai iluștri sculptori români, alături de Brâncuși, Ladea, Jalea, Medrea și nu prea mulți ca ei!

La marcarea Centenarului lui Vida Gheza, reținând mărturisirea sa – „arta mi-am pus-o în slujba unui ideal. Pentru asta am luptat în Spania și în România” – consemnez aici că însuși El Caudillo – generalul Franco, șeful statului spaniol, care i-a biruit pe republicani și comuniști în războiul civil, soldat cu peste 500.000 de victime din ambele tabere potrivnice în ideal, a dispus înălțarea Catedralei Celor Căzuți, dictând ca pe lespedea lăcașului sfânt să fie încrustate cuvintele: „Ei, cu toții, au murit cu credința că își slujesc patria”.

Prin idealul său politic și artistic și Artistul Poporului Vida Gheza și-a servit patria și nația română cu credința fermă a Artistului, cu elevată simțire patriotică.

O amintire cioplită în suflet ca lemnul sub dalta lui Vida Gheza

Al. Florin ȚENE

Membru corespondent al Academiei Americane Române
Președintele Ligii Scriitorilor Români

Când întorc paginile timpului pentru a reciti amintirile ce au rămas în suflet din orașul castanilor, un fior de duioșie face să vibreze sub degete pagina îngălbenită din albumul virtual.

Eram, pe atunci student la Institutul Pedagogic de 3 ani, Facultatea de Filologie, și aripile poeziei începuseră să-i crească Pegas-ului meu, iar bucuria prieteniei și a dragostei de literatură pe care le aveam, și le regăseam la tinerii poeți de atunci, Vasile Radu Ghenceanu, Ion Ghiur Pauleana și pictorul Mihai Olos a făcut să punem bazele Cenaclului *Nord*, ce funcționa în cadrul Casei de Cultură din Baia Mare. Era prin anul 1963 și, din când în când, publicam în pagina culturală a ziarului regional. Țin minte că era o toamnă târzie și frunzele castanilor ruginiseră, iar Săsarul ducea cu el la vale un dor al meu, inefabil, de locurile natale.

Începuserăm ședințele cenaclului literar, la care venea uneori și profesorul Chiș Șter, de la Institutul Pedagogic, și orele de dezbateri pe marginea unor lucrări citite se prelungeau, până când orele târzii puneau stăpânire pe oboseala noastră. Eram împreună cu colegul Ion Ghiur, într-o seară când luna se strecura printre vârfurile castanilor de lângă stadionul orașului, și, trecând pe lângă casa sculptorului Vida Gheza, având culcate pe lângă temelie câteva lucrări neterminate, din lemn, ne-a venit ideea să-i luăm un interviu maestrului. Ne-am oprit, și prin gard am privit la ele. A fost momentul când am luat această hotărâre. Însă, datorită emoțiilor, nu știam cum să facem să înodăm legătura cu dânsul. Încă nu eram hotărâți cum să-l abordăm. Nu știam dacă să-i luăm un interviu sau să scriem un reportaj despre domnia sa. Apoi să-l publicăm în ziarul regional *Pentru Socialism*, unde eram găzduiți, uneori, în pagina de „Cultură și Artă” cu poezii, articole și reportaje.

Până la internat numai despre intenția noastră am discutat. Ne îndemnam unul pe altul, care dintre noi să luăm legătura cu Vida Gheza,

distins cu Premiul de Stat, primit după anul 1950, pentru altorelieful *Pintea judecând un boier*. Ne simțeam așa de mici față de o astfel de personalitate, credeam noi, inabordabilă. De a doua zi am început să ne interesăm, în timpul liber, de viața, dar mai ales despre lucrările monumentale ale maestrului. La Biblioteca orășenească din Centrul Vechi, unde ne pregăteam pentru seminarii, am rugat-o pe o tânără bibliotecară să ne dea pentru documentare tot ce are despre Vida Gheza. Astfel, am consultat *Scânteia*, *Gazeta Literară*, *Tribuna*, *Scrisul Bănățean*, *Scânteia Tineretului* și *Pentru Socialism*. Astfel am aflat despre expozițiile de la Baia Mare, București, Cluj, de la Moscova, Belgrad, Sofia, Cairo, Oslo etc.

Cu documentarea noastră și pregătirea examenelor timpul a trecut. După vacanța de iarnă, din februarie, anul următor, am sărbătorit, pe 26, ziua lui Mihai Olos, care ne-a promis să ne facă legătura cu personajul nostru, care deja căpătase postură, pentru noi, de monument, atunci când am citit în presă că a primit titlul de Artist al Poporului pentru lucrarea de la Carei *Monumentul Ostașului Român*, avându-l colaborator pe arhitectul Anton Dâmboianu.

Din economiile noastre și cu prima bursă din anul următor, eu cu Ion Ghiur, care își mai adăugase la semnătură și numele Pauleana, după satul natal Paulean, comuna Doba, ne-am dus cu o ocazie la Carei pentru a vedea *Monumentul Ostașului Român*. Lucrarea monumentală ne-a impresionat. Trăsăturile voluntare și dârze ale ostașului cioplit, liniile drepte sugerând victoria eliberării ultimei brazde de pământ a țării au stârnit pe drumul de întoarcere discuții aprinse. Când am ajuns la căminul nostru, ideile dintre noi se armonizaseră.

Într-adevăr, după câteva zile, prietenul Olos ne-a mijlocit vizita noastră la atelierul lui Vida Gheza. Pe Ion Ghiur, care era mai mare cu patru ani decât mine, venind de la o Școală Tehnică Veterinară din Satu Mare, fiind mai

curajos, l-am desemnat „șef”. Așa că i-am pasat toată responsabilitatea primului contact cu maestrul.

Țin minte, era într-o sâmbătă. Zi de lucru și noi aveam cursuri la Institut. După primul curs, după ora 10, am plecat amândoi spre atelierul maestrului Vida Gheza. Emoțiile erau mari. Mai ales că citisem în presă că avusese loc la Belgrad expoziția „Vida Gheza – Alexandru Ciucurencu”. Când am intrat în atelier, simțeam inima că-mi iese din piept. Ne-a întâmpinat maestrul cu un zâmbet care m-a făcut să mă liniștesc. Era un om de înălțime mijlocie, cu părul șaten, dat pe spate și cu fruntea lată. Era îmbrăcat în pantaloni închiși, cu cămașă deschisă și un jersey peste ea prins în trei nasturi. Ne-a întrebat la ce facultate suntem, cred că știa, de la Mihai Olos, dar era un motiv pentru a deschide colocvial discuția. I-am spus că suntem studenți și pe deasupra mai și scriem, precizând că am venit să-i luăm un interviu. Ne-a răspuns că nu este timp de interviu pentru că așteaptă un grup de elevi să-i viziteze atelierul. Ne-a sugerat să facem un reportaj. Așa am și făcut până la urmă. Am vizitat atelierul. Erau multe lucrări, unele doar începute. Îmi aduc aminte de lucrarea *Colectivista*, executată în 1960, după terminarea

procesului de colectivizare. Mai era sculptura *Nud*, foarte stilizată, *Băiat citind*, *Miner cu lampa*, lucrări executate în anul 1961, un *Autoportret* din anul 1963, și undeva pe o laviță, parcă abandonată, lucrarea *Cap de țaran*, terminată în anul 1957.

După ce ne-a explicat tehnica sa de lucru, strădania de a recrea elemente din mitologia maramureșeană, după ce ne-a spus programul său de lucru, iar eu notând cu conștiinciozitate tot ce spunea pe un carnet ce avea pe prima pagină fotografia lui Dej și însemnul Secera și Ciocanul, am auzit multe voci de copii la ușă. Elevii și pionierii veniseră să cunoască o mare personalitate artistică a țării noastre și a Europei.

Reportajul l-am scris eu, l-a revăzut prietenul Ion Ghiur, și apoi l-am citit într-o ședință a Cenuclului *Nord*, pe care îl înființasem, nu de multă vreme, împreună cu Vasile Radu Ghenceanu.

Însă reportajul nu a apărut niciodată. Motivul a fost, l-am aflat ulterior, cenzura, care nu a aprobat publicarea lui în cotidianul *Pentru Socialism*, motivul fiind menționarea în reportaj a expoziției lui Vida Gheza din anul 1944, organizată de hortiști la Cluj, fără știrea maestrului.

Sfatul bătrânilor, Baia Mare

Vida Gheza – rapsod al lemnului

100 de ani de la naștere

Pamfil BILȚIU

etnolog, Baia Mare

Arta lui Vida Gheza își trage seva din arta țărănească. Artistul însuși a culeșat satele, i-a urmărit pe meșterii țărani cum lucrau în lemn, cu care a și întreținut relații de prietenie, meșterul lui preferat fiind Ion Stan Pătraș. Am avut bucuria să-l însoțim și noi pe teren, prin satele maramureșene, pe la marii meșteri nordici, care smulgeau lemnului nebănuite frumuseți. Cinstindu-i memoria și prețuindu-i opera și măiestria, faimosul meșter de la Săpânța i-a sculptat chipul și l-a așezat în casa sa încărcată de trudă artistică, care a devenit muzeu.

Lucrările lui Vida Gheza alcătuiesc un vast epos al Maramureșului, asta pentru că, în folclor și tradiții, în arta populară, artistul a descoperit un inepuizabil izvor de inspirație care i-a asigurat succesul în creația pe care a zămislit-o.

Vida a fost atras ca de un magnet de mitologia populară, cu universul ei fascinant și spectaculos, pe care l-a transfigurat într-un sector bogat al artei sale. Mitologia provinciei, din care făcea parte, o cunoștea în amănunțime, o prețuia și o înțelegea, fiind o enciclopedie de folclor. Figurile fabuloase din mitologia țărănească, pe care le-a transfigurat cu multă pasiune și dragoste, sunt numeroase și ne dovedesc aplecarea sa către fabulos, ca expresie a gândirii populare: *Omul Noptii*, *Marțoaia*, *Solomonarul*, *Pricoliciul*, *Fata Pădurii*, *Omul Pădurii*, *Omul dintre Ape*. E în opera sa o istorie mitică, de demult, ruptă din universul de gândire al țaranului, dominată de mituri, basme și legende. El a redat în lemn aspecte ascunse ale vieții de la țară. În astfel de lucrări, la care a ținut cel mai mult, cum însuși ne-a mărturisit, a înțeles în profunzime credința țaranului în realitatea lumii închipuite.

În acest compartiment al creației sale, artistul a preferat, mai întâi, transfigurarea personajelor mitice individuale, cărora le-a imprimat personalitate, originalitate și forță de sugestie. În transfigurarea acestor lucrări Vida acordă o mare importanță corpului uman, creând o bogată gamă de fizionomii, cu trăsături

extrase din modul în care își imagina țaranul ființele sale mitologice. Ni se dezvăluie umorul, prin aceste lucrări, dar și imaginația puternică a artistului, identică cu un spațiu de viață fabuloasă. Energia sentimentului său nu este aceea a omului individual, ci a exponentului colectiv, care dă multă viață și profunzime unor trăiri. Sculptura lui este imaginea unui orizont vast, fabulos, cu particularitățile ei locale și naționale.

La Vida Gheza, corpul uman integrează un întreg angrenaj etnic și devine cea de-a doua fizionomie a omului. La Vida, etnia se manifestă deopotrivă în expresia formală, ca și în caracterul național al motivelor sale. Figurile artistului ne introduc în lumea și universul etnic al țaranului român, către lumina idealului național al acestuia. Sculpturile sale se remarcă prin valoarea expresiei formale, împreună cu vitalitatea estetică pură a conținutului plastic.

Dacă în multe lucrări ale sale, Vida Gheza pune accent pe personajul mitic individual, nu a ocolit în creația sa nici scene colective, rupte și ele din universul bogat de gândire a țaranului. Cu *Sfatul Bătrânilor* ne introduce în plan mitico-magic. Cele cinci personaje figurează moșii înțelepți, „dătători de legi și datini”, care judecau fărădelegile și conduceau obștea satului după norme juridice nescrise. Personajele transfigurate sunt încremenite, într-o meditație profundă, izvorâtă din dorința judecății drepte. Artistul respectă tradiția pe care o cunoștea în amănunt. Cei cinci moși sunt redați rezemați în băte, bățul având conotații magice și fiind indispensabil judecății drepte. Surprinde expresia concisă și bine precizată a personajelor, ce definesc un tragism existențial. Descoperim un ceremonial al demnității care se manifestă în transfigurarea celor cinci țărani bătrâni. În limbajul plastic al acestei lucrări se remarcă calmul obiectiv și mut al formei.

O categorie de lucrări ne argumentează puternicul atașament al artistului față de manifestările și trăirile spirituale ale omului din popor. Sunt pline de forță, de sugestie și re-

marcabile prin energia ce o degajă trăirea omului spiritual în exercițiul funcțiunii: *Horitoare, Buciumașul, Dans oșenesc*, în care mișcarea sugerată e plină de energie, una primordială. Elementele acestui dans aparțin și ele patrimoniului autohton și se situează în acel univers țărănesc, care a asigurat supraviețuirea unor viguroase forme de manifestări spirituale primordiale. Emoția ce o degajă lucrarea este amplificată de corpul uman care apare ca o oglindă a trăirilor sufletești.

S-a spus despre artist că ne introduce într-o atmosferă revelatoare, unde se interferează două zone existențiale: lumea reală și lumea râvnită, capabilă să creeze o mutație eliberatoare. Drept urmare, vorbind de mutația eliberatoare, Vida Gheza și-a ales un erou mitic, drag sufletului său, ca și poporului, Pinteza Viteazul, transfigurat ca un personaj puternic, masiv, care degajă o energie extraordinară, așa cum reiese din legendele populare. Pe deasupra, ni-l prezintă înzestrat și cu o putere morală superioară.

În tratarea eroului mitic, artistul găsește și alege acele trăsături și momente ce definesc desfășurarea faptelor sale, care îl ridică la rangul de simbol al luptei pentru libertate socială. Este tipică pe această linie lucrarea-tablou Pinteza Viteazul judecând un boier, prin care haiducul răzbună nedreptățile și abuzurile nobililor împotriva celor săraci. Scenele colective sunt pline de mișcare și forță de sugestie. *Balada lui Pinteza* este un poem în lemn, în care haiducii, având în mijlocul lor figura centrală a conducătorului lor, ne argumentează înțelegerea artistului și cunoașterea istoriei acelor vremuri. Petrecerea haiducilor, așa cum este tratată în lucrare, semnifică eliberarea de frica care-i pânzește. Participarea și solidaritatea artistului cu faptele haiducului sunt evidente. Realismul artei sale ne este potențat în astfel de lucrări, remarcabile prin veridicitatea reprezentărilor plastice. Descoperim în lucrările avându-l ca personaj central pe Pinteza, ecoul revoltelor sociale, de clasă, din vremuri extrem de dificile.

În domeniul sculpturii monumentale în lemn, Vida Gheza a excelat printr-o lucrare uni-

că: *Monumentul de la Moisei*, o veritabilă sinteză în care se contopesc organic elemente de filozofie populară, mitologie și istorie. Monumentul este neîntrecut și pe linia așezării spațiale a personajelor reprezentate, dezvăluindu-ne un artist de concepție. Figurile încremenite ne dezvăluie sugestivitatea monumentului, o ancorare și o restituire a unui eveniment istoric care a semănat groază și moarte.

Universul țărănesc, cu ce are el caracteristic, reprezintă un compartiment de bază al operei artistului. Viața țărânului i-a inspirat creații dominate de energia sentimentelor sale pentru oamenii simpli, de la țară, transfigurați adesea în corelație cu ocupațiile și tradițiile lor. Sunt semnificative pe această linie: *Deștelenire, Cosașul, Țăran încercând coasa, Semănătorul, Țăranca cu grebla*.

Artistul a manifestat aceleași sentimente de prețuire pentru variate categorii de oameni simpli, între care și minerii, pe care i-a transfigurat în lucrări cu personaje colective sau individuale. A știut să redea energia acestor trudituri care nu precupețesc niciun efort în lupta cu tăria stâncii, în folosul extragerii metalelor prețioase. Izbește în aceste lucrări redarea vieții grele a truditurilor din adâncuri: *Miner ghemuit, Miner ghemuit cu lămpaș, Miner obosit, Minerii* etc. Să adăugăm că artistul este fiu de mineri. Aceleași sentimente manifestă artistul și pentru munca grea și istovitoare a forestierilor. Sunt sugestive lucrări precum: *Muncitor forestier, Butinarul, Tăietorul de lemne*.

Aplecarea către grotesc a artistului a generat opere expresive, rezultat al imaginației bogate, la care se adaugă talentul investit în redarea fizionomiilor de tot felul, așa cum ne-o dovedesc lucrările: *Dubinușca, Figură grotescă, Stup de albine, Carnaval sătesc sau Cușma dracului*. Descoperim în aceste lucrări și resursele umoristice ale artistului.

Toate aceste calități ne conturează un mare artist contemporan, realizator al unei opere vaste și complexe, din care rezultă un artist pe care îl putem considera pe drept cuvânt un neîntrecut rapsod al lemnului.

Redescoperirea lui Vida Gheza

Ofelia MARIAN

Baia Mare

În această primăvară am făcut una din puținele plimbări tihnite, din Cartierul Săsar până în Centrul Vechi al Băii Mari, și trecând prin fața Palatului Administrativ am revăzut *Sfatul bătrânilor*, grup statuar realizat de sculptorul Vida Gheza. Realizat într-o primă versiune în lemn, ansamblul sculptural mi-a stârnit o curiozitate specială abia acum, la anii maturității. Îl știam acolo demult, din copilărie (a apărut în acel loc când aveam 11 ani) și mi se părea ceva firesc să îl văd de fiecare dată când treceam pe acolo, dar adevărata revelație a descoperirii și înțelegerii am avut-o la începutul lui martie 2013. Acela a fost momentul de grație în care am purces întru adevărata cunoaștere a operei concitadinului meu. Desigur că toate cifrele și coincidențele nu pot fi descifrate niciodată până la capăt, pentru că ele fac parte din destinul care se află mereu sub semnul necunoscutului, important cred că este, până la urmă, să fim atenți măcar la anumite momente existențiale. Am încercat, așadar, să nu ratez un astfel de moment și m-am lăsat antrenată în atmosfera jubiliară, amintindu-mi, rând pe rând, tot ce știam despre artistul a cărui viață a stat mereu sub semnul înțelepciunii, al trudei și al luptei pentru dreptate. Abia acum, am luat metodic albumele și monografiile ce definesc un portret complet al celui care, chiar prin fizionomie, sugerează legătura cu sculptura. M-am oprit îndelung la monografia lui Raoul Șorban (scrisă cu acordul artistului), în care apare o poză a lui Vida Gheza la 4 ani și mai multe fotografii de maturitate și mi-am pus întrebarea: Oare câtă suferință umană a sculptat timpul pe fața serafică a copilului până să ajungă la marcarea trăsăturilor de maturitate? Desigur că multe răspunsuri se pot afla privind cu atenție toate lucrările, ale căror teme esențiale sunt lupta și resemnarea înțeleaptă, nu capitularea în fața destinului. Răsfoind câteva zile toate materialele ce conturează portretul artistului băimărean,

am descoperit-o pe Măriuca, bufnița care m-a dus cu gândul la filosofia cuprinsă în opera sculptorului și mi-am readus în memorie cele 5 statui din fața Palatului Administrativ al căror simbol cifric înseamnă unire și echilibru. Folosită de Vida Gheza cu câțiva ani înainte de a muri pentru a realiza ansamblul, care este unul dintre simbolurile orașului, această cifră a stârnit probabil curiozitatea multor vizitatori ai Băii Mari. Acum, când scriu aceste rânduri, mă întreb câți dintre cei care au privit atenți acest grup statuar s-au întrebat cine e autorul sau au avut curiozitatea să afle detalii și despre celelalte lucrări? Probabil că o parte dintre ei au aflat mai multe dacă au avut privilegiul să treacă pragul Muzeului de Artă din Baia Mare, unde se află multe piese (unele neterminate) precum și uneltele artistului, dar și 17 panouri cu fotografii despre activitatea sa. O binevenită vizită la Muzeu mi-a readus în atenție toate lucrările și am încercat să le receptez după teme. Văzându-le, mi-am amintit ce rol important a avut în creația sa inspirația folclorică și cea istorică, magistral oglindită în: *Carnaval la sat*, *Ursitoarele*, *Balada lui Pintea*, *Răscoala* sau *Țăran legat de stâlp*. Puternic ancorat în atmosfera plaiurilor natale, Vida Gheza a lăsat în urma sa sugestive lucrări reprezentând mineri, ce surprind mai degrabă prin tenacitatea trebuincioasă sfredelirii adâncurilor. Am privit îndelung toate exponatele, iar când m-am reîntors acasă, din Centrul Vechi în Cartierul Săsar, am trecut din nou prin fața Palatului Administrativ și pe lângă *Sfatul Bătrânilor*, m-am oprit pentru câțiva timp cu bucuria de a-l fi descoperit cu adevărat pe concitadinul nostru care trăiește și acum prin lucrările sale. Revelația acestei descoperiri a fost cu atât mai interesantă cu cât nu țin de pregătirea mea profesională sau intelectuală, ci dintr-o frumoasă mândrie românească ce pornește dintr-un nord de țară deseori ignorat, dar care poate oferi mereu surprize.

Dăltuitorul Gheza Vida – un dăinuitor de sorginte maramureșeană

Delia FLOREA

Baia Mare

„De n-ar fi fost Maramureșul și pădurile lui, oamenii Maramureșului și poveștile vieții și ale închipuirilor lor, nici eu n-aș fi fost cel care sunt. [...] Deci am ce face: să le ascult, sau să le caut în amintiri de demult [...] și să le rânduiesc în ființa lemnului” – spunea Gheza Vida – cel care considera că „nu poate fi nimic mai mareț pentru un adevărat artist decât să se dedice cu talentul, munca și creația sa nemuririi Omului”. Nici Maramureșul, nici oamenii pe care îi iubea atât de mult, nu l-au uitat ci îi păstrează o vie amintire aducându-i pios omagiu la ceas aniversar! Anul cultural 2013 este dedicat comemorării centenarului nașterii sale.

Renumitul sculptor român, Gheza Vida (Grigore), al optulea fiu al lui Iosif și al Rozaliei Vida, s-a născut la 28 februarie 1913, în Baia Mare, într-o familie de mineri originară din Maramureșul istoric. După bunicul din partea mamei, avea origini slovace. A văzut lumina zilei într-o căsuță modestă „de lângă mina Valea Roșie din Baia Mare” și a fost numit Gheza după numele ortacului tatălui său care l-a botezat, însă mama îl alinta Victor „pentru că era unicul ei copil care izbândise în lupta cu viața, după cum „va reuși și mai târziu, în pofida grelelor încercări la care va fi supus încă din mai fragedă copilărie”.¹ (Cuvântul spaniol Vida înseamnă, de fapt, viață! Iar Sfântul Mucenic Victor este prăznuit la 11 noiembrie, în aceeași zi cu Sfântul Mina!)

În anul 1916, în urma rănilor grave primite în timpul războiului, Iosif Vida a decedat „lăsând în ghearele mizeriei” o văduvă cu un copil „blond, cu ochi ageri, mai mult tăcut”, în vârstă de trei ani. Încă de pe atunci, micuțul Vida cioplea linguri cu un cuțitaș. Iarna „sculpta” în zăpadă, uimindu-i pe toți! A urmat cursurile școlii primare românești, iar din mâinile sale iscusite au început să răsară diferite figurine: oameni, animale, păsări ș.a. Talentul său deo-

sebit l-a determinat pe patronul mamei sale să-l sprijine financiar, achitându-i taxele școlare spre a putea studia la prestigiosul Liceu baimărean „Gheorghe Șincai” (ilustrul cărturar Gheorghe Șincai s-a născut la 28 februarie 1754).

Adolescentului Vida îi plăcea să colinde pădurile din împrejurimile orașului natal, să studieze plantele, copacii și vietățile, îl fascinau formele variate ale pietrelor. Se simțea puternic atras de creația populară, de folclorul maramureșean „cu legendele, cântecele și poeziile sale”. La vârsta de 15 ani, deoarece mama lui se îmbolnăvisese grav, ajunge ucenic la grădinarul Harsanyi din Satu Mare. După câteva luni a fost nevoit să revină în orașul de pe malul Săsarului pentru a-și putea asigura traiul.

A lucrat ca salahor la uzina chimică Phoenix, apoi ca muncitor forestier ș.a. Având un spirit revoluționar, s-a implicat în viața politică și „a militat” mai ales pentru îmbunătățirea vieții muncitorilor forestieri și a minerilor de care era legat prin originea sa.

Din anul 1932, alături de alți artiști în devenire, Gheza Vida a început să frecventeze atelierul condus de maestrul Alexandru Ziffer, un remarcabil profesor, reprezentant al Școlii baimărene de pictură întemeiată de Hollósy Simon. Ziffer a studiat în Germania, la Moelon (Franța) și a lucrat alături de pictori renumiți: Matisse, Monet ș.a. Tânărul Vida „era destinat să devină un mare artist”. Vorbea despre artă ca despre „un fenomen uluitor”, iar sculptura „îi era ceva cu totul înăscut, o facultate aproape lăuntrică”.

În anul 1934, Ziffer i-a prezis acestui discipol al său „un viitor neobișnuit”!² Specialiștii în domeniu, precum și cei din presa locală l-au remarcat ca fiind „un talent înăscut”. Debutul artistic al tânărului Vida are loc în 1937, când participă, alături de cei mai valoroși plasticieni baimăreni din acel timp, la expoziția Noii Societăți a pictorilor din Baia Mare, cu mai multe

1 Gh. I. Bodea. *Vida – artist militant*. Cluj Napoca : Editura Dacia, 1980, pp. 9-11.

2 Raoul Șorban. *Gheza Vida* : [monografie]. București : Editura Meridiane, 1981, pp. 20-35.

lucrări, fiind remarcate în mod deosebit sculpturile *Miner* și *Țăran legat de stâlp*.

Gheza Vida pleacă spre Spania în ianuarie 1938, alăturându-se altor voluntari români, în cadrul Brigăzilor Internaționale, care au participat la Războiul civil (1936-1939) timp de doi ani. În 1939 voluntarii români din Armata Republicană spaniolă, împreună cu numeroși civili, s-au refugiat în Franța, iar membrii Brigăzilor Internaționale au fost internați în lagărele de la Saint-Cyprien și Gurs. Acolo, în acele nefaste condiții – după cum afirmă reputatul istoric al artei, academicianul Marius Porumb: „Vida ilustrează cu desene și linogravuri gazeta săptămânală a lagărului, linogravurile fiind semnate „Grigore” (aluzie la numele haiducului maramureșean Grigore Pinte Viteazul). De altfel, cu acest erou popular, căruia îi va consacra multe din lucrări sale, se și identifica: „Spița mea a ieșit din mijlocul acelor de unde a ieșit Pinte. În vâltoarea orânduirii vremii sale și el a fost un om al protestului social [...]. Sentimentele mele au reacționat contra nedreptăților, ca și cele ale acestui haiduc”. Și tot în Franța, în lagărul de la Gurs, Vida a sculptat și a prezentat în cadrul unei expoziții busturile eroilor naționali *Horea, Cloșca și Crișan*.¹ (De remarcat: în ziua de 28 februarie, 1785, Horea și Cloșca au fost executați prin tragere pe roată!)

După ce a traversat întreaga Europă s-a întors, în 1941, la Baia Mare. În urma Dictatului de la Viena, întreg Maramureșul era sub ocupație hortystă, iar Gheza Vida, „fiind român și având cetățenie română”, a fost îndeaproape supravegheat de poliție. De trei ori a fost concentrat în detașamentele de muncă forțată din Ungaria horthystă. În timpul șederii sale la Budapesta, a urmat cursurile Academiei de Belle-Arte (1942-1944), sub îndrumarea profesorului Jenő Bari. După eliberarea de sub ocupația horthystă, Vida s-a înrolat voluntar în Armata Română, luptând pe frontul antihitlerist până la sfârșitul războiului.

După revenirea în patrie, în 1944, artistul și-a unit destinul prin căsătorie cu cel al pianistei Ecaterina Kádár, fiica pictorului băimărean Géza Kádár. Acest abil mânăitor al penelului era preocupat de pictura bisericească: a pictat icoane pentru tâmplile și zidurile bisericilor maramureșene din Șișești, Făurești, Cărpiniș, Sighet; Racșa (Satu Mare); Muncaci (Ucraina)

ș.a. În 1933 îl angajase pe Vida să-i cioplească „fruntariile” pentru bisericile din Făurești și Cărpiniș. Tâmplile au fost executate „cu o istețime preluată din deprinderile bătrânești ale cioplitorilor populari...”²

Drumul său în artă a fost încununat de veritabila împlinire a unui puternic talent îmbinat cu un stil aparte, „de o neasemuită originalitate”. Lucrările artistului se evidențiază prin „aspra poezie a vieții, prin nota lor personală, prin formele monumentale, volumele puternice, expresiile vii”.

A participat la Expoziția de artă plastică de la Cluj din 1946, iar în următorul an s-a prezentat cu câteva lucrări la Salonul de pictură și sculptură al Transilvaniei, organizat la inițiativa unor personalități marcante din lumea artistică, printre care s-au aflat Virgil Vătășianu și Raoul Șorban. În anul 1948, Vida a expus *Buciumașul* și grupul statuar *Dans oșenesc*, „lucrări impresionante ca forță de expresie”. Sculpturile lui Gheza Vida sunt admirate de marele public și apreciate elogios de critica de specialitate, fiind considerate „lucrări de mare talent, de mare vigoare expresivă”. Renumitul critic Petre Comarnescu opina: „În sculptura în lemn, Gheza Vida este, alături de Brâncuși și Ladea, cel mai apropiat de linia tradiției populare, iar *Dans oșenesc*, cioplit dintr-un trunchi de copac de către Vida, este una din pilduitoarele înfăptuiri în acest material.” Artistul a perceput și a materializat ritmul, dansul ca pe o eliberare. Cele trei personaje execută un dans care sugerează o roată solară cu o direcție de deplasare în zig-zag – mișcare asemănătoare unei ieșiri din labirint.³ „Sensul inițial al zig-zagului se leagă de ideea victoriei asupra morții” (Kurt Sachs). Marele sculptor a fost premiat de Ministerul Artelor în 1949, ca o primă recunoaștere.

Având deja un nume consacrat în sculptura românească și europeană, Gheza Vida participă, în anii următori, la un număr impresionant de expoziții de artă plastică, de grup și personale, atât în țară (Baia Mare, Satu Mare, Cluj-Napoca, Brașov, București) cât și peste hotare (Bienala Internațională de la Veneția, Cairo, Alexandria, Damasc, Moscova, Budapesta, Bratislava, Praga, Berlin, Leningrad, Sofia, Paris, Varșovia, Belgrad, Helsinki, Bologna, Torino, Roma, Londra, Haga, Bruxelles). A fost

1 Daniel Pop. *Centenarul Gheza Vida 1913-2013, în semn de neuitare a marelui sculptor*. În: *Graiul Maramureșului*, 25 februarie 2013, p. 9.

2 Raoul Șorban. Op. cit., p. 27.

3 Gh. I. Bodea. Op. cit., p. 31.

singurul artist care a participat de două ori cu lucrări în cadrul Bienalei de la Veneția!

În perioada 1950-1968 a fost președinte al filialei Uniunii Artiștilor Plastici Baia Mare, iar între anii 1950-1954 a fost profesor și director la Școala Medie de Artă din Baia Mare, pe care a întemeiat-o împreună cu soția sa. Ecaterina Vida a fost primul director al Bibliotecii regionale din Baia Mare. Soții Vida și-au crescut cei doi copii, pe Gheorghe și Zoe, într-un climat cultural artistic și le-au asigurat o desăvârșită educație. În calitate de dascăl, Gheza Vida a îndrumat și a format tineri talentați, care în timp s-au afirmat pășind cu profunzime pe „tărâmul” Artei. Printre aceștia se numără: Ida Grumaz – scenograf, Vasile Grumaz – profesor, sculptorul de renume Ioan Marchiș, Krupicz Antal (n. 28 februarie 1944) – sculptor, numit „Expresionistul Europei” ș.a. A militat „cu pana scriitorului și cu dalta sculptorului” pentru o educație estetică pe înțelesul tuturor, astfel încât receptarea actului artistic să devină un interes public general.

În anul 1953, Vida a fost distins cu Premiul de Stat pentru altorelieful *Pintea judecând un boier*. Referitor la această lucrare, caracterizată prin „monumentalitate virilă și forță dramatică”, în care „totul este povestit cu mijloace sobre”, acad. G. Oprescu afirma că autorul – „o personalitate deosebit de interesantă în sculptura românească” – „a izbutit să redea minunat specificul național al personajelor”.¹

La realizarea amplului *Monument al Ostașului Român* de la Carei, inaugurat în 1964, cu prilejul comemorării a 20 de ani de la eliberarea întregului teritoriu al țării de sub ocupația fascistă, Vida a colaborat cu arhitectul Anton Dâmboianu. Acest complex statuar este „o creație de excepție a artei monumentale de for public din România”. Însuși sculptorul a explicat sensul elementelor simbol din cadrul acestei magnifice compoziții: capul de țăran – simbol al răscoalelor țărănești din România; poarta jertfei; masca morții; continuitatea vieții prin țăranca care sădește flori; soldatul eliberator al orașului Carei și flacăra veșnic aprinsă care seamănă cu turnurile maramureșene de lemn.² Vida a fost un veritabil „alchimist” în-

zestrat cu o capacitate unică – aceea de „a transforma lemnul în piatră”! După cum afirmă Aurel Chiriac, director al Muzeului Țării Crișurilor, ansamblurile statuare ale acestui artist – care au un rol de mare forță în context istoric, social și religios – se caracterizează îndeosebi prin „revoltă și stâncitate”!

Monumentul Ostașului Român de la Carei precum și cel dedicat țăranilor martiri de la Moisei, sunt „realizări artistice excepționale, devenite în conștiința publică simboluri ale istoriei naționale, opere majore ale sculpturii monumentale contemporane” (Marius Porumb).

Cioplit mai întâi în lemn în anul 1966, apoi transpus în piatră în 1972, Monumentul țăranilor martiri de la Moisei este „o sinteză a spiritualității românești atingând acea tensiune unică la care s-a afirmat vocația ordinii, a echilibrului psihic și cosmic, a locului impregnat decisiv de umanitate, de sanctuarele dacice sau

1 G. Oprescu. *Sculptura românească*. București : Editura Meridiane, 1965, p. 170.

2 Raoul Șorban. Op. cit., p. 100.

din spațiile de evocare brâncușiene” (Constantin Prut). *Monumentul de la Moisei* (1966), cu cele 12 coloane dispuse circular, reprezentând figuri de maramureșeni, asemeni unor măști din mitologia locală, evocă masacrul comis la 14 octombrie 1944 de trupele horthyste aflate în retragere, în timpul căruia au fost împușcați localnicii considerați ca fiind partizani. Acest sacrilegiu s-a săvârșit chiar în ziua Sf. Parascheva, iar monumentul este dedicat tragediei celor douăzeci și nouă de eroi! Martirii sunt pildă, pentru noi toți, a spiritului de sacrificiu! De aceea această „sculptură majoră” este un simbol al istoriei noastre naționale. Cinstirea eroilor martiri constituie o îndatorire publică. Locurile, mormintele unde-și odihnesc veșnicia martirii și eroii neamului trebuie respectate cu sfințenie și onorate cu „opere comemorative valoroase, simbolice și durabile”. Remarcăm faptul că *Monumentul țăranilor*

martiri este amplasat în apropierea Centrului monahal de la Moisei. Mica mănăstire de lemn, cea veche, a fost înființată încă din veacul al XIV-lea, iar legenda de întemeiere este strâns legată de numele tânărului Grigore Coman care s-a călugărit.

Impresionantul grup statuar *Sfatul bătrânilor* (1971), realizat mai întâi în lemn (expus la Bienala de la Veneția – 1972) a fost transpus apoi în piatră, și este amplasat, ca un simbol, pe pajiștea din fața Palatului Administrativ Baia Mare. Lucrarea are – după cum afirmă Marius Porumb – „o largă deschidere filosofică, ce vine dinspre străvechea civilizație a satului românesc, reprezentând un moment profund și solemn legat de viața obștei”. Așezați pe bănci, bătrânii lui Vida se sfătuiesc, dincolo de concretul vieții de fiecare zi, integrând parcă experiențele tuturor înaintașilor lor. Cele cinci venerabile personaje – care „prin expresia concisă și bine precizată a întruchipării lor fac punte între viață și moarte” – se sustrag realității și pătrund într-un spațiu al meditației,¹ asemeni unor întrupări ale Înțelepciunii care pune pază celor cinci simțuri!

Opera lui Vida gravitează în jurul a două lumi – „telurică” și „mitologică” – oarecum divergente, dar insolit îmbinate în creația sa.

Viziunea telurică este pusă în lumină prin lucrări în care domină redarea cu o excepțională forță expresivă a unor „crâmpie de viață” desprinse din cotidian. Având ca element central intensa umanitate, sculpturile lui Vida se caracterizează prin „vigoare și monumentalitate”, înfățișând adesea oameni

simpli, dar cu intense trăiri, absorbiți de preocupările lor cotidiene. Câteva dintre acestea sunt: *Copil mâncând*, *Copil cu pasăre*, *Hori-toarea*, *Femeie împovărată*, *Țarancă cu coșul*, *Butimanul*, *Muncitor forestier*, *La fân*, *Recolta*, *Odihna*, *Cap de țăran*, *Tropotita*, *Dans oșenesc*, *Veselia*, *Miner cu lămpaș*, *Mineri*, *Miner citind*, *Miner strigând*.

Foto pag. 28-29. Centenar Gheza Vida. Membri ai familiei, oficialități băimărene și băimăreni la momentul comemorativ din Cimitirul „Dealul Florilor” din Baia Mare, 28 febr. 2013

¹ Ibidem, p. 76.

De asemenea, în această sferă a creației sale se încadrează și lucrările cu caracter eroic, care înfățișează personaje ilustre și momente memorabile ale istoriei românești: *Bogdan Vodă*, *Menușor*, *Voievodul Gelu*, *Dragoș Vodă*, *Balada lui Pinte*, *Pinte Grigore judecând un boier*, *Horea*, *Răscoala ș.a.*

A doua fascinație a lui Vida este cea de factură mitologică, și cuprinde multiple elemente arhaice ale folclorului autentic maramureșean: *Botegiunea de pe Iza*, *Ploaia*, *Carnaval*, *Fata pădurii*, *Foca – Omul dintre focuri*, *Omul apelor*, *Omul nopții*, *Omul pădurii*, *Solomonarul*, *Varvara*, *Priculiciul minei*, *Vâlva minelor*. Aceste lucrări inspirate din universul mitic au o intensă încărcătură metaforică.

În calitate de scenograf, Gheza Vida a participat la punerea în scenă a operei lui Filaret Barbu intitulată *Pinte Viteazul* și la realizarea spectacolului *Andrei Mureșanu* de Mihai Eminescu.

Luând drept model obiectele de utilitate casnică din gospodăria tradițională țărănească, și utilizând motive antropomorfe, zoomorfe și fitomorfe, acest „rapsod al lemnului” a cioplit minunate obiecte de artizanat, conferindu-le unora dintre acestea o funcție pur estetică: *Paznicul cactușilor*, *Totem – suport de bibliotecă*, *Sărăriță – pelican*, *Scaune* (bufniță, pelican), *Stupi de albine*, *Broască țestoasă – măsuță pentru cafea etc.* Esențele folosite sunt cele de nuc, măsline, plop, măr, paltin, stejar. *Răstignirea în stil maramureșean* (1978) a fost realizată în lemn de păr și reprezintă un Christ desprins de Cruce, cu brațele larg desfăcute spre a cuprinde întreaga umanitate într-o nesfârșită iubire!

Grădina de cactuși – cea oază de viață exotică – de care se ocupa Vida în timpul liber precum și bufnițele pe care le-a îmblânzit și care sălășuiau în apropierea casei sale, i-au sporit celebritatea. A strâns circa 4.000 de plante, aparținând la 2.000 de specii. „Cunoștea numele fiecărei plante; chiar mai mult, biografia fiecăreia, cu indicarea speciei din care făcea parte, a locului de pe glob de unde a fost adusă. Încă din timpul vieții avea numeroși vizitatori, astfel încât casa familială era un veritabil muzeu”.¹

Dintre premiile și distincțiile cu care a fost recompensat pentru activitatea sa artistică, amintim: Premiul de Stat (1953), Maestru Emerit al Artei (1957), Ordinul Muncii cl.I (1963), Artist

al Poporului (1964), Steaua Republicii (1978). Maestrul Gheza Vida a fost ales în 1968 vicepreședinte al Uniunii Artiștilor Plastici din România, iar în 1974 a fost ales membru corespondent al celui mai înalt for științific și cultural al țării, Academia Română.

În anul 1976, regizorul Mirel Ilieșiu a realizat primul film documentar dedicat sculptorului și operei sale, intitulat *Rădăcinile lui Gheza Vida*.

Maestrul Gheza Vida s-a stins din viață în seara zilei de 11 a lui florar, 1980 la Baia Mare, și își doarme somnul de veci alături de soția sa în cimitirul de pe strada Dealul Florilor.

Valoroase lucrări realizate de acest „bărbat carismatic” se află în numeroase colecții particulare și muzee din țară, dar și în străinătate, în mari orașe ale lumii. După cum afirmă ÎPS Justinian Chira, operele sale „vor fi prețuite întotdeauna pentru că ele sunt vii, vorbesc într-un grai românesc și omenesc”.

În ziua de 28 februarie 2013, la Baia Mare au avut loc un șir de evenimente comemorative dedicate sculptorului, devenit un simbol nu doar al acestui oraș, ci și al țării. Academia Română îl omagiază în calitate de mare artist, patriot și academician.

Manifestările desfășurate sub egida Academiei au fost organizate de familia acestui „fiu de seamă al Maramureșului”, în colaborare cu instituții prestigioase, cu sprijinul unor personalități ale artei și culturii românești.

„Flori ale recunoștinței” au fost depuse la mormântul soților Vida, iar la Catedrala Episcopală Sf. Treime s-a oficiat o slujbă de pomenire. În cadrul Serii în memoriam, prof. dr. Teodor Ardelean și-a îndeplinit cu măiestrie misiunea de amfitrion și a creat o entuziastă atmosferă. Printre oaspeții de seamă s-au aflat academicieni, cadre didactice universitare, artiști, critici de artă ș.a. care și-au manifestat admirația și recunoștința, dar și obligația morală vis-à-vis de neprețuita moștenire pe care ne-a lăsat-o acest „creator al unor lumi de mare vigoare artistică”. Gheza Vida – artist exemplar pentru istoria artei românești (dar și universale) – prin unicitatea și măreția creației sale a dat la iveală lucrări cu caracter de avangardă.

Ginerele artistului, acad. Marius Porumb, director al Institutului de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca, și-a exprimat întreaga grațitudine față de toți cei implicați în această amplă

¹ Valeriu Achim. *Cuvânt rostit în ziua de 19 mai 2002, cu prilejul vernisajului unor exponate din colecția de cactuși „Vida Gheza”, Baia Mare*. În: Pro Unione, VI, nr. 1-2, dec. 2003, p. 143.

manifestare și a semnalat periclitarea stării de conservare a unor valoroase monumente expuse intemperiilor! Cu acest prilej a fost lansat *Documentul bibliografic aniversar*, întocmit în cadrul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, care cuprinde o serie de articole semnate de nume remarcabile. Discursurile de înaltă ținută au fost „armonizate” cu piese muzicale virtuos interpretate de elevi ai Liceului de Artă din Baia Mare, de „tinerii” membri ai grupului vocal „Crizantema” de la Centrul de zi pentru vârstnici și de Grupul vocal clujean „Sf. Mina”.

În acest an, cu ocazia Centenarului Vida, sub egida Academiei Române, vor avea loc expoziții la Baia Mare, Cluj-Napoca, București și la Accademia di Romania din Roma, precum și numeroase manifestări comemorative. Editura Academiei va lansa în Aula Academiei Române, cu ocazia simpozionului ce va avea loc în luna iunie, un album dedicat Centenarului nașterii marelui artist. În orașul natal al sculptorului,

acțiunile destinate Centenarului vor „culmina” în luna noiembrie cu inaugurarea Atelierul memorial Gheza Vida din actuala Piață a Păcii, care urmează să fie rebotezată cu numele sculptorului. În noul parc se va construi, în stil modern, un pavilion expozițional pentru colecția de cactusi. Cactusul, numit și „fântâna deșertului”, este unul dintre cele mai bune exemple de adaptare a viețuitoarelor la condițiile aspre ale mediului, iar pentru om poate fi un model de a dăru, a răzbate și a dăinui.

Societatea umană contemporană este predominantă adeseori de o pseudocultură, cu toate acestea, opera maestrului Vida rezistă. Acest titan al sculpturii maramureșene a biruit lupta cu Cronos! Iată că timpul nu l-a îngropat în uitare, ci dimpotrivă, îi confirmă valoarea. Artă autentică este asemeni unei magnifice lecții de sinceritate prin care poate fi ordonată „icoana lumii”. Prin artă autentică, onestul creator devine un profet al neamului său.

Monumentul de la Moisei - detalii

Centenar Gheza Vida

1913-2013

28 februarie 2013, Baia Mare

Manifestările comemorative și culturale dedicate marelui sculptor Gheza Vida, organizate sub egida Academiei Române, cu sprijinul mai multor instituții din Baia Mare, dedicate aniversării a 100 de ani de la naștere, au debutat la cimitirul Dealul Florilor cu un moment de depunere de coroane la locul unde își doarme somnul de veci artistul, urmat de o slujbă de pomenire oficiată de PSS Justin Sigheteanul, Episcop Vicar al Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmăruului, la Catedrala Ortodoxă Episcopală „Sfânta Treime” din Baia Mare. Acțiunea de evocare a marelui artist a continuat la Millenium Business Center, în sala de ședințe, reunind autorități locale, academicieni, critici de artă, profesori universitari, artiști, oameni de cultură, și nu în ultimul rând pe toți cei care i-au apreciat și îndrăgit opera. Moderatorul acestei importante manifestări a fost prof. dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, orator desăvârșit, care folosind expresii memorabile ale limbii latine a captat atenția audienței accentuând cuvintele, surprinzând esențialul, mânuind cuvântul astfel încât, pe parcursul a aproape patru ore, audiența a rămas antrenată în acest registru, alocuțiunile personalităților prezente fiind armonios completate de muzica instrumentală și corală.

A fost o seară memorabilă dedicată sculptorului maramureșean în care s-a reliefat personalitatea artistică și creatoare, originalitatea acestuia și, mai ales, reușita interpretării specificului local maramureșean într-o cheie a spiritualității universale.

Teodor Ardelean:

*Din lumi tremurate se-nchină luceferi
La ceas de botez așternându-și tăceri
Se-așază mirese, se-ncrustă în vetre
Și vin către ziuă stărnite plăceri
Celeste, nestinse, nespuse-ntre oameni
Căci cerul e sieși și tâlc și stăpân*

*Stăpân p este noaptea din care se-ncheagă
Șirag de lumini adumbrite-simbol
Acesta-i mărețul jertfelnic al clipei
Străjer peste toate și-n toate mormânt!*

*Prin ceruri se cântă cum zis-a Socrate
Ba poate mai bine Pitagora... ieri
E-un suflet-pereche anim pentru toate
E-o lume firească cum încă nu știm
Acei printre care colindă încântul
Și care-s plecați să se-nchine mereu
E muzica vie-a tăcutelor ziceri
E tot ce străbate un drum către EU.*

S-au așezat anii precum clipele pe răbojul
cioplit de Robul lui Dumnezeu GHEZA VIDA,

*În centrul imaginii, artista plastică
Zoe Vida Porumb, fiica sculptorului*

la stâlp de mormânt închinat spre vecie. S-a luminat un veac de lumină! Și au venit azi, 28 februarie 2013, la ceas de gând adânc și adâncă aducere-aminte, încolonate flori încoronate să se așeze pre căpătâi, de strajă și de umilă slovă pentru cel ce s-a ridicat atunci, la 28 februarie 1913 spre lumină.

Când vine pe lume chip luminos până și cerurile cântă! Când se-așează talanții pe balanțe pustii... vine vreme de rod... între cei prisosiți la darul. Fu pusă pecetea! Acesta e Fiul ce va călăuzi neamul său prin pustiuri sinaite! Până când lumea va-nțelege că Cerul ne dă... că Cerul ne cere... că Cerul ne-ndeamnă... că Cerul ne-așteaptă! Lumini multicolore din lumi citorite de-un însuși Stăpân!

Să-i fie memoria binecuvântată, din genunche în genunche! – zicea scriitorul la căpătâiul unui seamăn fără de seamăn! S-a pomenit Robul lui Dumnezeu GHEZA VIDA la ceas de amiază la Catedrala închinată Sfintei Treimi pentru a îmbiserici încă o dată chipul de lumină harică ce i s-a dat să poarte! Și rugatu-s-a vrednicul Episcop pentru sufletul cel vestit prin răbojuri de lemn și de piatră, pentru pomenirea celui menit! Și ne-am rugat și noi, din genunche în genunche spre a fi primită jertfa de respect și considerație acolo unde îi este locul... sfânt!

Și-am venit apoi UNITIS VIRIBUS (cu puteri reunite) să serbăm cum se cuvine, prin ofrande-cuvinte pe UNUS COGNORIS, pe unul foarte cunoscut, sau pe unul o vreme cel mai cunoscut dintre noi în cetate și în lume ca să se știe pe vecie că jertfele nu sunt zadarnice nici odată!

VITA BREVIS... SED ARS LONGA... O fi viața scurtă, dar arta e lungă! Au zis-o întemeietorii și a rămas pe răbojul vorbelor înduhovnicite de timp... ARS HUMANA AEDIFI-

CAT URBES – Meșteșugul omenesc, arta omenască, înalță orașe.

Prin opera sa inspirat națională, bogat-culturală și tainic-misionară GHEZA VIDA, fiul cel demn al acestui ORAȘ... ORAȘ ÎNĂLȚAT-A!

Edilul de azi, convins că EXERCITATIO POTEST OMNIA... că Experiența poate realiza orice... vine azi să susțină crezul său în aplicarea sentinței și poruncii că Adevărul este sufletul istoriei – VERITAS EST ANIMA HISTORIAE!

Cătălin Cherecheș,
primarul Municipiului Baia Mare

Cătălin Cherecheș: Municipiul Baia Mare și județul Maramureș reprezintă în ansamblu un loc privilegiat. Binecuvântată de Dumnezeu, această zonă a dat României și lumii întregi oameni valoroși, care au reușit prin harul lor să înapoieze înzecit locului și comunității, dragostea și inspirația nativă, ale căror roade le-au lăsat moștenire. Noi, cei care astăzi suntem răspunzători de administrarea și dezvoltarea urbei și a județului, avem obligația morală de a menține vie memoria și de a prețui zestrea lăsată de predecesorii noștri. În registrul marilor oameni pe care Maramureșul i-a dat, se află la loc de cinste și sculptorul Vida Gheza, pe care în acest an îl omagiem cu ocazia trecerii a 100 de ani de la nașterea sa. Ideea de a organiza Centenarul Vida Gheza a venit din dorința de a ne manifesta public recunoștința, admirația și aprecierea pentru viața, creația și moștenirea lăsată de artistul băimărean, ale cărui lucrări stau și astăzi mărturie a măreției și a unicității creației sale.

Acest eveniment cultural important care se desfășoară pe parcursul întregului an în țară și străinătate va culmina în luna noiembrie a acestui an cu inaugurarea atelierului memorial Vida Gheza în Municipiul Baia Mare.

Am dorit, împreună cu familia, cu cei care iubesc orașul, cu cei care susțin cultura și arta în municipiul Baia Mare, dar în special cu familia, pentru că ea a fost flacăra care a generat această idee, am dorit să reconstruim, să reaşezăm atelierul lui Vida Gheza împreună cu o parte din

colecția de lucrări și ne-am gândit unde am putea amplasa acest atelier. Ne-am gândit la zonele verzi din Baia Mare, la Câmpul Tineretului sau zona Parcului, ne-am gândit la viitorul Parc central pe care-l vom amenaja în zona nouă a orașului și unde vom avea o urmă a lui Vida Gheza, vom avea acel pavilion expozițional pentru colecția de cactuși a sculptorului. Abia ieri am găsit locul potrivit absolut întâmplător, iar acesta va fi Piața Păcii, în apropierea Centrului Vechi, unde este flacăra vie a orașului nostru, de unde s-au inspirat foarte mulți artiști plastici. Fiind o zonă prea puțin pusă în valoare și de multe ori aruncată în derizoriu, un spațiu expozițional, un spațiu în care să avem reconstituit atelierul lui Vida Gheza, este binevenit și poate să înfrumusețeze, să îmbogățească și centrul istoric al municipiului Baia Mare și orașul în general.

Cred că acest lucru va fi realizat în noimebrie cu sprijinul Consiliului Local, cu sprijinul executivului, cei care au înțeles ce înseamnă să muncești pentru artă și cultură, nu doar pentru drumuri, canalizare, curățenie. Pentru că acestea sunt în principal lucrurile care îmbogățesc orașul, cele care țin de cultură și spiritualitate.

Cu ocazia evenimentului de azi vom avea onoarea să primim în orașul nostru oaspeți dragi, admiratori ai operei marelui artist, pe care cu mândrie îl numim *Băimărean de cinste*.

Atelierul în care vom expune o mică parte din viața și creația sculptorului va deveni în timp, pe lângă o atracție turistică, un loc de pelerinaj, de contemplare pentru studenții și artiștii care lucrează în domeniu, iar în timp ar putea deveni un simbol al Municipiului Baia Mare. Vida Gheza este unul din cei mai mari artiști români, iar pentru Baia Mare, unul din băimărenii emblematici, unul din simbolurile noastre.

De aceea îmi revine onoarea, în numele comunității băimărene, să-i asigur locul unde memoria și creația lui se vor afla vii pentru totdeauna, pentru că aceasta este menirea noastră: să nu ne uităm valorile și înaintașii, să nu-i uităm pe cei care au adus cinste și onoare orașului nostru, comunității noastre.

Vreau să mulțumesc încă o dată familiei care a făcut un gest remarcabil pentru comunitatea noastră, generând acest eveniment. Acest eveniment este al orașului, al Maramureșului, al țării, un eveniment care ajunge peste hotare și aduce prestigiu, nouă tuturor.

În aceste vremuri tulburi, în care valorile de multe ori ne sunt răsturnate, astfel de evenimente ne readuc spre adevărata valoare, spre modele autentice pe care trebuie să le urmăm.

Mulțumesc tuturor celor care s-au implicat și se vor implica în acest eveniment, celor care au venit azi în orașul nostru din dragoste și apreciere pentru Vida Gheza.

Teodor Ardelean: După ședința plenară din martie 1974, Gheza Vida devine membru corespondent al celei mai înalte instituții național-culturale ACADEMIA ROMÂNĂ. Astăzi, la acest minunat moment evocativ Academia... și de câte ori zic acest cuvânt îmi vine să cânt „Vivat Academia, Vivant professores”... deci Academia este reprezentată de un trio emblematic... VERBA DOCENT, EXEMPLA TRAHUNT... Cuvintele învață exemplele conving! Magnificența Sa IONEL VALENTIN VLAD, vicepreședinte al Academiei Române. MAGNIFICUM ESSE LAUDARI A LAUDATO VIRO – Este măreț să fii laudat de către un bărbat laudat! Inginer și fizician, cu drumuri științifice prin Franța, renumit profesor de optică, specialist de talie națională și internațională în prelucrarea optimă a informației... A inventat, atenție, și un aparat de holografat portabil. Dacă îl are la dânsul vom avea și holograma acestui moment!

Academician Ionel Valentin Vlad, doctor inginer, cercetător științific I la Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizica Laserilor, Plasmei și Radiației, Profesor asociat la Facultatea de Fizică a Universității din București, membru corespondent din 1991, și apoi membru titular al Academiei Române din 2009

Academician Ionel Valentin Vlad: Am venit aici ca să cinstim un foarte mare artist contemporan nouă, alături de dumneavoastră. Aniversăm deci, împreună, 100 de ani de la nașterea lui Gheza Vida, unul din cei mai importanți artiști români. Vida Gheza este un adevărat fiu al Maramureșului, sculptor în lemn și piatră al acestui ținut de voievozi și descălecători, de lucrători deasupra și dedesubtul pământului țării, de spații mirifice și de continuitate de milenii.

A ajuns sculptor din tinerețe, având un talent extraordinar și o dragoste puternică față

de lumea maramureșeană și de cultura ei atât de originală în spațiul românesc.

La 24 de ani prezintă în Baia Mare primele sale sculpturi de oameni simpli: mineri și țărani. După un an pleacă în Spania, unde luptă alături de armata republicană. Apoi se refugiază în Franța, cunoaște Europa despărțită de conflicte și revine în Baia Mare, cu o experiență de viață foarte interesantă, în 1941, într-un oraș care era pe vremea aceea sub ocupație horthystă în urma Dictatului de la Viena. Studiază la Academia de Belle Arte din Budapesta, revine acasă, se înrolează voluntar în armata română, luptă contra forțelor hitleriste.

După război, Gheza Vida realizează sculpturi monumentale înfățișând făuritorii de istorie ai românilor: Dragoș Vodă, Bogdan Vodă, Menumorut, Voievodul Gelu, Horea și alții. Realizează și sculpturi de contemporani: copii, bătrâni, țărani, mineri, forestieri, precum și personaje din bogata mitologie a locurilor natale.

Aceste lucrări sunt prezentate în importante expoziții din țară și străinătate. Are această posibilitate, în acele vremuri grele, să călătorească la două bienale internaționale de la Veneția, în 1958 și 1976, unde expune Grupul statuar *Sfatul bătrânilor*, care se află amplasat în fața Palatului Administrativ din Baia Mare.

Prezintă opere în expoziții internaționale la Moscova, Leningrad, Budapesta, Paris, Londra, Bruxelles, Cairo.

În 1964 Vida colaborează cu arhitectul Anton Dâmboianu la realizarea unei opere impresionante pentru istoria națională modernă: *Monumentul ostașului român* de la Carei.

În 1966 Vida cioplește în lemn și apoi în piatră altă operă monumentală pentru istoria țării noastre: *Monumentul țăranilor martiri* de la Moisei. Din studenție și până acum am trecut de câteva ori pe an spre Borșa mamei și a bunicilor mei și mă rog pentru cei 29 și pentru atâția alți martiri ai noștri care ne-au învățat ce înseamnă curajul și spiritul de sacrificiu.

În 1974 Gheza Vida a fost ales membru al celui mai înalt for științific și cultural al țării, Academia Română. A fost distins cu cele mai înalte premii și decorații ale vremii. La 100 de ani de la naștere, Academia Română, pe care o reprezintă în numele președintelui, academicianul Ionel Haiduc și ca fiu al Maramureșului, îl omagiază și-i păstrează o amintire vie omului, marelui artist, patriotului și academicianului Gheza Vida.

Nu pot să nu mă gândesc că astăzi, când țara se vinde bucată cu bucată, monumentele lui Vida ne zic: „Noi am apărât această țară”. Astăzi,

când concetățenii noștri din sate și orașe pleacă, lăsându-și copiii, bătrânii, țarina și tradițiile pentru bani mai mulți, monumentele lui Vida ne zic „Noi am napărat toate acestea”.

Academician Emil Burzo, profesor universitar doctor, specialist în fizica corpului solid, membru titular al Academiei Române (2009), președintele filialei Cluj a Academiei Române

Academicianul Emil Burzo: Sunt deosebit de onorat de a participa la aniversarea Centenarului Gheza Vida, cu atât mai mult cu cât familia mea își are obârșia pe meleaguri maramureșene.

Este fără îndoială că existența omului se consumă în orizontul vast al valorilor, viața noastră este o permanentă aspirație către cerul înalt al valorilor și o luptă neostenită pentru făurirea acestora. În acest context a trăit și a creat Vida Gheza. Opera sa gravitează în jurul a două misiuni care în creația sa se îmbină armonios: cea telurică, este pusă în lumină prin lucrări reprezentând munca omului simplu, de exemplu: *Cosașul*, *Minerii*, *Muncitorul forestier* și, desigur că, în această sferă putem cuprinde lucrări cu caracter eroic: *Horia*, *Cloșca și Crișan*, *Dragoș Vodă*, *Bogdan Vodă* sau *Pintea Viteazu*.

A doua fascinație a lui Vida Gheza este cea mitologică, cu referire la elemente arhaice ale folclorului maramureșean, crâmpie din viața acestora în mijlocul cărora a trăit și a creat.

Atașamentul sculptorului Vida Gheza pentru acest colț de țară își trage seva din multe generații ale familiei sale, care au iubit aceste meleaguri și s-au identificat permanent cu valorile acestor locuri. Mai explicit, familia Vida este menționată în *Diplomele maramureșene* începând cu 1474. În contextul viziunii mitologice opera sa pune în lumină mitologia populară, așa cum reiese din operele sale precum: *Omul apeilor*, *Omul nopții*, *Omul pădurii*, *Solomonarul*. Pe acest traseu se înscrie și *Grupul statuar de la Moisei* precum și *Sfatul bătrânilor*.

Opera lui Vida Gheza reflectă admirația

pentru munca și traiul oamenilor în variate aspecte și immortalizează crâmpie din modul de viață al acestora. Sunt reliefate astfel aspecte legate atât de muncă: *Recolta*, precum și modul în care sărbătoresc sau își manifestă bucuria: *Dans oșenesc* sau *Ritual*.

Au fost mai mult de 20 de expoziții organizate cu operele sale de artă, în orașe din străinătate, vizitarea ansamblurilor arhitectonice create, cărțile scrise au făcut ca, creațiile lui Vida Gheza să fie cunoscute și apreciate în afara țării. Alături de 13 cărți despre viața și opera sa, publicate în limba română, aș menționa pe cele publicate în engleză, franceză, norvegiană și maghiară, câte două de fiecare.

Și ca un element inedit aș menționa că printre cele 15 biblioteci din SUA în care se află cărțile ce descriu opera lui Vida Gheza se află Library of Congress sau cele ale universităților din Stanford, Ohio sau Washington. Aș menționa totodată un grad de audiență de 80 la sută al acestor lucrări. Opera lui Vida Gheza se constituie ca o referință în contextul uman al valorilor. Corelate indestructibil cu omul Vida Gheza, operele sale s-au născut din dragostea pentru acest pământ, pentru oamenii de pe aceste meleaguri. Aș dori să menționez în final că sculptorul Vida Gheza a fost membru corespondent al Academiei Române și al filialei Cluj a Academiei. Sunt de aceea onorat să aduc totodată omagiul din partea Academiei Române, filiala Cluj – Transilvania, pentru cel care a fost un sculptor de mare cuprindere, creator de valori inestimabile, cu contribuții deosebite la patrimoniul cultural universal.

Teodor Ardelean: Revenim în incinta Academiei Române. Revenim la cuvânt, ca putere de așezare a lucrurilor în matrici existențiale și axiologice firești HOMO LOCUM ORNAT –

Teodor Ardelean și Marius Porumb

Omul înfrumusețează locul! Pornit spre marea lume a științei și cercetării de aici, din aceste locuri, cu harul cel bun al acribiei, cu simțul datoriei pentru părinți... Adevărat zisu-s-a FINIS CORONAT OPUS (Sfârșitul încununază opera), dar tot atât de adevărat că opera lui GHEZA VIDA în această lume nu s-a sfârșit. Ea trebuie continuată, pentru bună memorie, excelentă trăire, eminentă rodire, elocventă simțire. Și cine să fie discipolul cel mai bun, samariteanul cel mai potrivit, decât cel atât de aproape... de doamna Zoe Vida, de patrimoniul lui VIDA... de orizontul de rodire al lui Vida.

Prof. dr. Marius Porumb, critic și istoric de artă, membru corespondent al Academiei Române din 1993, director al Institutului de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca

Academician Marius Porumb: În 2013, la 28 februarie se împlinesc 100 de ani de la nașterea marelui sculptor român Gheza Vida, unul din cei mai importanți artiști ai României postbelice. Fiul lui Rozalia și Iosif Vida s-a născut în 1913, la 28 februarie, într-o familie de mineri originari din Maramureșul istoric, ce locuiau în Baia Mare, străveche localitate minieră, a cărei faimă artistică internațională se datora Școlii de pictură întemeiate aici la sfârșitul secolului XIX. Vida a început să sculpteze încă din tinerețe, mai întâi personaje din lumea satului maramureșean sau inspirate din viața minerilor, manifestând o puternică comuniune și admirație față de arta populară maramureșeană care-i va fi permanent un izvor de inspirație.

De altfel, Vida a și spus într-un interviu odată: „Maramureșul m-a inspirat și mi-a dat totul, iar pentru asta voi fi veșnic recunoscător”.

Atmosfera artistică de la Baia Mare l-a influențat încă din 1932, frecventând atelierul pictorului Alexandru Ziffer. Debutul său artistic are loc în 1937, la Baia Mare, când expune sculpturile *Minerii* și *Țăran legat de stâlp*.

În toamna aceluiași an, Gheza Vida pleacă spre Spania, unde ajunge în luna ianuarie 1938, împreună cu ceilalți voluntari români la Războiul civil. Anul următor, împreună cu numeroși civili se retrag spre Franța, unde au fost internați

în lagărele de la Saint-Cyprien, Gurs și Argelès-sur-Mer. Vida ilustrează cu desene, linogravuri gazeta săptămânală a lagărului refugiaților, linogravurile sale fiind semnate Grigore.

Este o aluzie la numele lui Pinteza Viteazu pentru care avea o dragoste specială. Și tot în Franța, în lagărul de la Gurs, Vida a sculptat și expus busturile eroilor naționali Horea, Cloșca și Crișan. Traversează toată Europa și se întoarce la Baia Mare abia în 1941. Orașul, împreună cu întreg Maramureșul, era în urma Dictatului de la Viena sub ocupație horthystă. Fiind român și având cetățenie română, a fost atent supravegheat de poliție, fiind de 3 ori concentrat în detașamentele de muncă forțată din Ungaria horthystă.

În timpul șederii sale la Budapesta urmează în paralel și cursurile Academiei de Belle Arte între 1942-1944. După eliberarea de sub ocupația horthystă, Vida s-a înrolat voluntar în armata română, luptând pe frontul antihitlerist.

Revenind acasă după război, Gheza Vida participă, în 1946, la expoziția organizată la Cluj. În octombrie 1948 expune la „Expoziția regională a Transilvaniei” grupul statuar *Dans oșenesc* și *Buciumașul*. În decembrie același an, cele două sculpturi sunt expuse și la Palatul Republicii din București, fiind admirate de marele public. În anii următori lucrările sale sunt prezente în expoziții personale și colective din țară: la Baia Mare, Cluj, Brașov, Satu Mare, București.

Sculpturile sale călătoresc ori în expoziții care reprezintă țara, selecții de artă românească sau chiar în expoziții personale. Vida este prezent la Bienala de la Veneția de două ori, în 1958 și 1976. Lucrările sale sunt expuse la Cairo, Alexandria, Damasc, Moscova, Budapesta, Bratislava, Praga, Berlin, Leningrad, Sofia, Paris, Varșovia, Belgrad, Helsinki, Bologna, Torino, Roma, Londra, Haga, Bruxelles.

Sculpturile lui Vida se caracterizează prin vigoare și monumentalitate, înfățișând adesea oameni simpli, atitudini de viață cotidiană simplă, timpul muncii. Așa sunt lucrările: *La fân*, *Odihna*, *Țărancă cu coșul*, *Cap de țăran*, *Tropotita*, *Dans oșenesc*, *Veselia*, *Recolta*. Minerii erau reprezentați în foarte multe dintre lucrările sale, pentru că el făcea parte din această lume, fiind fiu de miner.

Lucrările sale înfățișează personaje din secvențe ale istoriei românești: *Horea*, *Balada lui Pinteza*, *Pinteza Grigore judecând un boier*, *Dragoș Vodă*, *Menușor*, *Voievodul Gelu*, *Bogdan Vodă*, *Răscoala*, dar s-a inspirat și din

universul mitic maramureșean: *Omul apelor*, *Omul dintre focuri*, *Omul nopții*, *Omul pădurii*, *Solomonarul*, *Ploaia*, *Varvara*, *Fata pădurii*, *Cușma dracului*.

Călătorind prin Maramureș, Geo Bogza nota în 1967, într-un articol pe care-l scria în *Contemporanul*: „În vara trecută, oamenii Maramureșului nu s-au dezmințit și au ridicat la Moisei din trainic și nobil lemn de stejar, un complex monumental ce nu se mai găsește, poate, în niciunul din satele noastre, căruia i se poate asemana cel ridicat de Brâncuși la Târgu Jiu. Este sobru, sever, plin de simboluri și semnificații profunde, reintegrând în nobilele tradiții ale Maramureșului, amintirea celor 29 de fii ai săi uciși de cea mai rea fiară ce și-a purtat pașii pe acolo”. Autorul acestui monument, inspirat din Sanctuarul dacic de la Grădiștea, este sculptorul Vida Gheza, a cărui faptă merită lauda întregului nostru popor. Cioplit de Vida mai întâi în lemn, în 1966, *Monumentul țăranilor martiri de la Moisei*, a fost transpus apoi în piatră, în 1972. Starea de conservare a monumentului în prezent nu este dintre cele mai bune și ar trebui ca noi să aducem un omagiu pentru cei care au pierit pentru dreptate și libertate prin recondiționarea acestui monument.

Sfatul bătrânilor, realizat din lemn, a fost expus la Bienala de la Veneția în 1972, a fost apoi transpus în piatră, fiind amplasat, nu întâmplător, în vecinătatea Palatului Administrativ din Baia Mare. Un grup statuar cu o largă deschidere filosofică ce vine dinspre străvechea civilizație a satului românesc, reprezentând un moment profund și solemn legat de viața obștei.

Monumentul ostașilor români de la Carei, *Monumentul țăranilor de la Moisei* și *Sfatul bătrânilor* au fost amplasate și gândite pentru locurile respective. Sunt realizări artistice excepționale, devenind în conștiința publică simboluri ale istoriei naționale, opere majore ale sculpturii monumentale contemporane. Operele sculptorului se află în patrimoniul a numeroase muzee din țară. Aș enumera câteva mai importante: Muzeul Național de Artă al României, Muzeul de Artă Baia Mare, Muzeul Bruckenthal Sibiu, Muzeul de Artă Cluj-Napoca, Muzeul de Artă Contemporană Galați, Muzeul de Artă Constanța, Muzeul de Artă Brașov, Muzeul Banatului Timișoara sau Muzeul Țării Crișurilor Oradea. Lucrări semnate Vida Gheza se află și în colecțiile din Franța, Spania, Italia, Ungaria, Israel, Rusia, Iran și Chile.

Opera și personalitatea sa au fost încununate cu numeroase premii și distincții, dintre care amintim: Premiul de Stat în 1953, Maestru

Emerit al Artei în 1957, Artist al Poporului în 1964, Steaua Republicii în 1978.

Maestrul Vida Gheza a fost ales în 1968 vicepreședinte al Uniunii Artiștilor Plastici din România, iar în 1974 a fost ales membru corespondent al celui mai înalt for științific și cultural al țării, Academia Română.

De aceea toate manifestările dedicate lui Vida Gheza care au loc în acest an sunt sub egida Academiei Române. Evident manifestările sunt cuprinse și în calendarul Ministerului Culturii. În acest an, cu ocazia Centenarului Vida Gheza, vor avea loc numeroase manifestări, respectiv expoziții la Baia Mare, Cluj Napoca, București și la Academia Română din Roma.

Editura Academiei va edita un album ce va fi lansat în Aula Academiei Române cu ocazia simpozionului dedicat Centenarului Vida Gheza în luna iunie.

În noiembrie, prin implicarea majoră a Primăriei Baia Mare se va inaugura Atelierul memorial Gheza Vida.

Familia artistului adresează conducerii Academiei Române întreaga grațitudine pentru susținerea, ca un adevărat ocrotitor al culturii și științei românești, a tuturor evenimentelor Centenarului Vida ce se desfășoară sub prestigiosul său patronaj.

Un cuvânt de mulțumire și de aleasă prețuire adresăm domnului Cătălin Cherecheș, primarul Băii Mari, care împreună cu Consiliul Local, cu generozitate, în semn de cinstire a marelui artist băimărean de talie europeană, a lansat un proiect ce va înveșnici numele lui Vida în orașul său natal.

Gânduri de mulțumire adresăm Muzeului de Artă – Centrul Artistic Baia Mare, domnului director Tiberiu Alexa și colegilor mei muzeografi, Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, domnului director, Teodor Ardelean. Un gând de mulțumire adresăm Uniunii Artiștilor Plastici din Baia Mare, întemeiate din inițiativa soților Ecaterina și Vida Gheza, Direcției Județene pentru Cultură.

Mulțumesc distinșilor oaspeți care au ținut să fie alături de noi, la debutul Centenarului de la Baia Mare, omagiind astfel pe unul dintre marii artiști ai secolului XX. Sentimente de recunoștință îndreptăm spre dragii noștri băimăreni, concetățeni cu Vida, care nu l-au uitat pe marele sculptor al Maramureșului, apreciindu-i opera chiar și atunci când spuneau cunoscuta zicală intrată în folclorul local.

Teodor Ardelean: ABUNDANS ORATIO! Un discurs bogat, înălțător, chiar eclatant. Un cuvânt viu... VIVA VOX DOCET! (Cuvântul viu învață!)... Iar îndemnul domnului Academician către toți cei ce au dorit să se adape din moștenirea culturală a magistrului VIDA este din gama îndemnurilor încărcate voit cu noblețe intelectuală: EX IPSO FONTE BIBERE... A bea chiar din izvor... A veni aici unde un om a găsit simbolurile... Sau cum foarte frumos a scris astăzi în GRAI poetul Gheorghe Pârja pentru care VIDA vine din arhetip, din sanctuarul dacic... pentru care VIDA exprimă artistic „durerea creatorului care locuiește în țipăt”.

La început a fost Cuvântul! Pasajul biblic se referă la... Logosul! Aici și acum, după acest început de cuvinte... alese cu măiestrie retorică... un intermezzo muzical... pe linia concepției pitagoreice potrivit căreia „toate cerurile cântă”. Un recital de muzică de cameră cu elevi de la Liceul de Artă Baia Mare... Un canon, o sonată și o sonatină... Profesor îndrumător Cristina Nemeș Bota.

Elevi de la Liceul de Artă din Baia Mare într-un minirecital de muzică de cameră

Teodor Ardelean: Eram ceva mai puțini azi la monumentul funerar în cimitir, dar părintele Fodoruț a rostit ceva extrem de frumos, o clasificare a prietenilor, pe care e bine să o reținem și s-o zicem și altora căci așa este. Prima categorie de prieteni sunt pentru oricine, familia, apoi companionii și apoi sunt prieteni de dincolo de granițe, de timp. Iată câți prieteni care nu l-au cunoscut pe Vida, ci doar opera lui. Invit la cuvânt pe doamna conf. dr. RAMONA NOVICOV de la Universitatea din Oradea.

Conf. univ. dr. Ramona Novicov,
critic de artă, profesor de Istoria Artei
la Universitatea din Oradea,
Facultatea de Arte Vizuale

Conf. dr. Ramona Novicov: Mă simt norocoasă să fiu în fața dumneavoastră în această seară. Voi încerca să rezum un articol pe care l-am scris cu mult drag; iubindu-l pe Gheza Vida, iubindu-l ca pe un om pe care nu l-am cunoscut, dar pe care l-am apreciat foarte mult, pentru că pentru mine Gheza Vida este exemplu, nu doar ca artist, ci și ca om. Întotdeauna am fost interesată de acest raport dintre frumusețe și adevăr, dintre estetic și etic și mai ales de momentele când viața bate opera.

Acesta este momentul la care vreau să mă refer acum, un moment special când într-adevăr opera lui Vida a fost pusă sub semnul existențial al vieții și al morții, a ceea ce numim un angajament existențial, un artist angajat existențial, așa cum a făcut-o Vida Gheza.

Sculptura ca act de credință

În mod exemplar Gheza Vida a fost un om liber și a rămas așa în conștiința posterității pentru că toată viața sa, fără nici o ezitare, a fost luminată de un crez. A crezut neclintit în adevăr, iar acest adevăr l-a făcut liber, l-a făcut să nu simtă frica în anii cei mai crânceni ai secolului XX, calibrându-l echidistant în raport cu deznădejdea sau exaltarea. Și tocmai această echidistanță trasată de bun simț, de onestitate și de o forță creatoare ieșită din comun a făcut ca prin arta sa Maramureșul să rămână un teritoriu privilegiat, arhetipal și perceput ca loc central pe harta spiritului românesc contemporan.

Există un miez tare ca piatra și ca nodurile lemnului în epicentrul operei lui Gheza Vida, dar acest miez nu este doar ferm, ci și luminos, destăinuit și protejat de profetia unui maestru autentic. Maestrului Ziffer îi plăcea să spună că în fața lui Vida „se află un viitor neobișnuit, de la care nici nu se va îndepărta, nici nu se va sustrage, fiindcă totul în viața tânărului său învâțacel va fi sculptura, acțiunile și gândurile,

manifestările sale de bucurie și revoltă, viața și moartea, vântul, zilele însorite și nopțile, toate vor deveni sculptură”. Este mărturia unui alt creator, artist și critic de artă pe care-l evoc acum, regretatul Raoul Șorban, cuprinsă în amplul volum *Vida*, publicat în 1981, la Editura Meridiane.

Textul acesta cu alură profetică dezvăluie țesătura tare a unui destin croit pe un om predestinat să slujească arta sculpturii, să simtă ritmul și plasticitatea materiei culturale și să deslușească sensul încifrat în ea având clar vocația monumentalității.

Căci atunci când un copil de 10 ani mănuiește cu dezinvoltură briceagul ca să sculpteze în lemn un bestiar candid înseamnă că i s-a dat prin har un anume traseu existențial. Pe acest traseu, în ordinea materiei, cel care l-a chemat ireversibil și pentru totdeauna a fost lemnul, materia predilectă, caldă și aspră, prin care Vida a putut să dea glas acelor basme cu personaje fantastice ce fac să freamăte pădurile Maramureșului și înfloară sufletele oamenilor, fie ei țărani, băieși sau orășeni cu ștaif, mici burghezi de Mitteleuropa. Primul mare pariu creator a fost în anii tinereții, când s-a dăltuit pe sine, în plin război și apoi în lagăre. Butucul în care și-a înfipt fără ezitare securea a fost însăși viața sa, de om tânăr și puternic, ajuns la maturitate, dar mereu mirat ca un copil, de puterea și vraja artei.

Insist asupra acestui interval existențial cuprins între 1937-1945, adică al câmpurilor de luptă din Spania și Cehoslovacia, al lagărelor de muncă din Franța, pentru că el dă măsura caracterului și vocației acestui om și artist aparte, care este Vida Gheza.

Mărturia lui Vida este revelatoare: „În Spania am învățat să pierd, fără să am sentimentul că am fost învins și să nu-mi reproșez dacă făcând totul în vederea unui scop nu am reușit”. Stoicismul acesta călit din plin la școala războiului s-a răsfânt asupra caracterului operei sale ferind-o de exaltări, lamentații, patetisme, contorsiuni, ambiguități, edulcorări sau detalii pitorești. I-a conferit în schimb robustețe, euritmie, monumentalitate, esențializări pe model arhetipal, deci acea dimensiune rară a atemporalității. Aceste calități sunt cu atât mai prețioase cu cât există o anumită feroare a intelectualilor de stânga în anii '30-'40 ai secolului XX.

Camaraderia, sacrificiul, prietenia, onoarea, puterea de a îndura suferința proprie și de a te angaja pentru un celălalt de cele mai multe ori rămas anonim, toate aceste repere ale unui ca-

racter puternic sunt astăzi rar evocate și devin tot mai mult de neînțelese.

Dar nu putem privi din comode fotolii contemporane viața și opera intelectualilor militanți, în mod disjunct. Ele se luminează reciproc, cu multe nuanțe, de la tenebre la suavități, iar Gheza Vida este o figură exemplară în galeria ilustră a celor care și-au pus viața lor pieziș peste destinul lor artistic, într-un moment esențial al vieții lor, ca supremă garanție a valorilor umane și abia apoi a talentului și culturii lor umaniste.

Este semnificativ faptul că imediat după anii de front, după 1945, începe să sculpteze o lucrare definitorie pentru viziunea sa artistică, ce are ca temă dansul oșenesc, dansul ca eliberare, ca bucurie, ca frumusețe. Expusă în '47, la Salonul de pictură și sculptură al Transilvaniei de la Cluj, monumentală compoziție revelează criticii și publicului un artist matur, ale cărui forme cioplite în forță iradiază o neobișnuită energie plastică. Era uimitor cum sculptorul a surprins acel Genius loci, acel duh unic al Maramureșului, captându-l și amplificându-l la maxim cu acorduri grave.

Dar nu doar formele erau încărcate de o energie telurică ritmată muzical, ci și suprafața formelor era vibrată, aproape expresionist, prin ritmul alert al ciopririi de daltă. Se vedea acolo prezența unei mâini sigure, puternice, bine strunite, pe anatomii robuste, armonizate, fără greș. Publicul nu avea să știe cât de mult a lucrat Vida în lagărele războiului, câte desene, câte modelaje, câte forme cioplite lăsase el în urmă, cât de exersate erau ochiul, mâna, dar mai ales mințile și sufletul, modelate la rândul lor de credința și dragostea pentru ținuturile Maramureșului. Astfel încât, întors acasă și integrat mișcării artistice contemporane, el s-a arătat deja ca artist împlinit, ce putea stăpâni un topor de lemn și căruia un întreg arsenal de unelte de cioplit îi

Vida cioplint

venea pe mână ca o mânășă. Fotografiile unde e surprins cioplint sunt de un farmec aparte pentru că mișcarea sa cu daltă în mână are nu doar forță, ci și grație, născută spontan din respectul și căldura, chiar complicitatea cu care Vida se apropia de trunchiul viguros. Spun complicitate pentru că, așa cum mărturisesc cei care l-au cunoscut, sculptorul era o natură profund empatică, ce impunea rezonanță cu energiile locului în care s-a născut și de care era atât de atașat.

Căci alături de figurile sale memorabile de țărani, de înțelepți ai satului sau eroi, așa cum era îndrăgitul Pinte Viteazu, sau martirii de la Moisei, Vida a sculptat un vast bestiar cu stihii misterioase ale pădurilor și apelor Maramureșului. Le cunoștea, le simțea, le respecta misterul, le prindea umbra pe trunchiuri mlădioase, să-i străjuiască universul cărților, să-l înnobileze pe cel al vieții de zi cu zi.

Așa stând lucrurile, atunci nu e de mirare că pe ultima filă a calendarului său manuscris din 11 mai 1980, sculptorul o înscrie ca pe o prezență de preț pe Măriuca, bufnița, înțeleapta sa prietenă. De fapt, tot ce a înfăptuit Gheza Vida în viața sa și dincolo de ea a stat sub semnul înțelepciunii și al harului. Printr-un fericit joc al sorții aceste daruri au fost transmise familiei sale. La rândul ei această mirabilă familie îl face în acest an aniversar când se împlinesc 100 de ani de la nașterea sa.

Corul CRIZANTEME al Centrului de Zi CASPEV, dirijor Ștefan Lupșa

Teodor Ardelean: Da, adevărat sensul zicerilor de felul acesta VITA MORTUORUM IN MEMORIA VIVORUM. (Viața celor morți în memoria celor vii). Căci viața fără cultură este moarte. VITA SINE LITTERIS MORS EST.

Cuvinte „AD PERPETUAM MEMORIAM” (Spre veșnică pomenire). O pomenire firească pentru un GENIUS LOCI, pentru un geniu al locului. O pomenire în cuvinte frumoase, împodobite cu alesături de vorbă și de timbru. Dar și un viers de suflet ca o crizantemă lângă piatra de veci cea veșnic grăitoare: Corul CRIZANTEME al Centrului de Zi CASPEV, dirijor Ștefan Lupșa.

Teodor Ardelean: Înțeleptul Protagoras a lăsat moștenire cea mai frumoasă zicere umană din toată istoria lumii: „Omul e măsura tuturor lucrurilor!” Latinii au preluat formula și au răspândit-o din Britania până la Palmyra. HOMO MENSURA OMNIUM. Și azi putem spune în consens cu părinții marilor ziceri, iar un adaggio vine cu sensuri noi. Da, hotărât lucru și mare adevăr! Omul este măsura tuturor lucrurilor. A celor ce au fost despre cum au fost, a celor ce sunt despre cum sunt, iar a celor ce vor fi despre cum ar trebui să fie!

Invit la cuvânt de omagiu pe domnul dr. CĂLIN STEGEREAN, director al Muzeului de Artă din Cluj-Napoca, capitala noastră culturală permanentă.

Călin Stegorean: Stimați invitați, astfel de momente, ca acesta pe care îl trăim acum, omagiază personalități cu caracter exemplar pentru comunitate. Sculptorul Gheza Vida este un artist exemplar nu numai pentru comunitatea locală, pentru Țara Maramureșului, este un artist exemplar pentru ceea ce înseamnă istoria artei, pentru România, și cred eu, mai mult,

pentru istoria artei universale. Se vorbește despre Gheza Vida ca despre un artist rapsod al mitologiei populare și al istoriei transilvănene. Eu cred că aici trebuie să adăugăm o caracteristică a acestui artist, o caracteristică care îl situează pe un anumit palier al istoriei artei de care nu putem să facem abstracție. Este vorba de

Dr. Călin Stegorean, director al Muzeului de Artă Cluj-Napoca

activitatea artistului și ceea ce a rezultat, o operă profund ancorată în ceea ce a însemnat avangarda istorică a secolului XX. A fost o mișcare curentă cum a fost futurismul, expresionismul, suprarealismul, mișcarea olandeză De Stijl, mișcări care au avut un caracter revoluționar, care au schimbat total arta universală prin aportul lor de noutate și de implicare, mai ales la nivelul a ceea ce înțelegem prin artă. Conform acestor curente, și sculptorul Gheza Vida se înscrie perfect în aceste direcții, arta nu rămâne la nivelul contemplării, arta trebuie să se înscrie într-un amplu circuit social. Mai mult decât atât, așa cum probabil ați remarcat în colajul care s-a succedat pe ecranul din spatele nostru, dar și în acest afiș care stă în permanență alături de noi, lucrările lui Gheza Vida răspund unor caracteristici ale mișcării de avangardă, respectiv influența folclorului, de asemenea în cazul lui, sculptorul este acel demers artistic direct, cio-

plirea directă și în ultimul rând acel angajament social care lui i-a fost caracteristic, și este unul dintre puținii artiști din spațiul românesc pentru care angajamentul artistic și angajamentul social au reprezentat o fuziune.

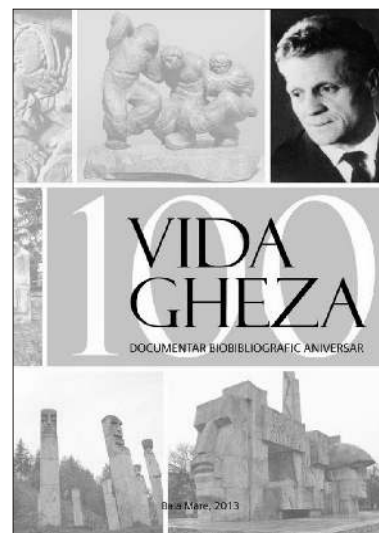
Cred că nu trebuie să trecem peste faptul că Gheza Vida a fost un artist militant, și acest militantism este o altă caracteristică a mișcărilor de avangardă, mișcarea de avangardă considerând că prin artă se poate ajunge la o schimbare, la o transformare a societății. Nu cred că trebuie să trecem peste faptul că Gheza Vida a fost un adept și un membru al Partidului Comunist, într-o perioadă în care această mișcare politică reprezenta, la fel, o mișcare de avangardă în Europa, mai ales în anii '30 când ascensiunea fascismului și a altor mișcări de extremă dreaptă a impus o contrapondere pe care numai Partidul Comunist și-a asumat-o. Știm foarte bine ce a însemnat ascensiunea la puterea politică a mișcărilor de extremă dreaptă și cel puțin din această perspectivă, cred eu, această mișcare a fost legitimă și această mișcare a făcut ca mișcarea de extremă dreaptă să nu ocupe un întreg spectru politic și să nu ajungă la acel totalitarism social.

Cred că artistul Gheza Vida a fost un artist fericit, la fel ca și mulți dintre artiștii de avangardă, care și-au văzut visul cu ochii. Artistul este în general o persoană care țintește către un ideal, mai mult, probabil, decât restul semenilor. Dacă într-o anumită poezie a lui Macedonski, acest ideal se îndepărtează pe măsură ce ne apropiem de el, în cazul lui Gheza Vida și a altor contemporani, cum a fost Geo Bogza sau M. H. Maxy, artiști activiști ai mișcării de avangardă, idealul lor a devenit realitate. Desigur, opera lui Gheza Vida nu se poate confunda cu ceea ce a însemnat arta produsă după venirea la putere a Comunismului la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. El a rămas fidel acelor principii avangardiste care au însemnat o nouă morfologie a imaginii, acel recurs la simplitate, la geometrism, așa cum se vede și în imaginea Monumentului de la Moisei, și acel angajament că arta prin dimensiunea sa monumentală, socială poate să contribuie la schimbarea societății. Cred, probabil dintr-o perspectivă subiectivă, că artistul este un ins privilegiat. Spun acest lucru, deși pentru toți viața are un final, pentru artist finalul vieții nu se confundă cu finalul existenței. Dacă opera este de calitate, opera dăinuie artistului, activității artistului și continuă acel corp spiritual, în care cel puțin, în calitate de creștini trebuie să credem.

Venind astăzi de la catedrala în care s-a

săvârșit acea slujbă de pomenire, am trecut prin fața Palatului Administrativ și văzând acel grup statuar, acel *Sfat al bătrânilor*, am avut sentimentul că ceva din corpul spiritual al sculptorului Vida Gheza este acolo. La fel, văzând imaginile despre care vorbeam, am avut sentimentul că ceva din acel corp spiritual este alături de noi. Astăzi este ziua de naștere a artistului, aniversează 100 de ani, și cred că nu este deplasat să adresez acestui corp spiritual al artistului, La mulți ani! Așa cum spunea și domnul primar, care nu mai este aici, dar aș vrea să-i mulțumesc pentru felul în care înțelege să se implice în relație cu opera unui artist atât de important, să-i perpetueze memoria. Așa cum spunea și domnia sa, este de datoria generațiilor contemporane să perpetueze valorile culturale și valorile artistice; cred că datoria noastră este, așa cum se întâmplă și astăzi aici, să omagiem această personalitate a vieții artistice universale, și în calitate de director al Muzeului de Artă care va găzdui o etapă din acest program omagial pe care artistul îl merită și pe care îl primește cu atâta generozitate, vreau să vă invit în luna septembrie la expoziția pe care o vom organiza la muzeul nostru și sper că și atunci corpul spiritual al artistului să fie alături de noi.

Teodor Ardelean: HABENT SUA FATA LIBELLI... Cărțile își au destinul lor. Toate cărțile au un destin. Fiecare carte cu destinul ei. Chiar și aceasta.

Iubiții mei, stând așa și gândindu-mă, cum totuși, să fac să mai intre pe poarta axiologiei, care e la mare putere astăzi, totul se clasifică, totul se ierarhizează, și câte glorii sunt așezate prin frunți de clasamente, cu instituția asta pe care o conduc spre bine, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, fie-mi îngăduit magnificența voastră să sar peste ce am stabilit împreună

acolo, pentru că nu mai pot, e un of prea mare; mi-am adus aminte câtă lume a lipsit de la apelul de acum 10 ani; la apelul de acum 10 ani a lipsit prea multă lume. Și acum 10 ani, Biblioteca Județeană, din păcate singura din țară care scoate astfel de lucrări, lucrări care se cheamau Caiete biobibliografice pentru că erau mai subțirele la început, cât un caiet, dar care astăzi se cheamă Documentare biobibliografice, și cele pentru Preafericitul Lucian, Înalt Preasfințitul Iustinian, pentru Mihai Dăncuș și multe altele din ultima perioadă, au fost chiar substanțiale, 200-300 de pagini, ne-am gândit, și bine am făcut, în urmă cu 10 ani, scoțându-i lui Vida un caiet de genul acesta. Și îmi pare nespun de rău să spun că nu a fost remarcat de nimeni, deși l-am trimis și la Ministerul Culturii, și la Academie, și la toate muzeele de artă din țară și n-a venit nici măcar o adresă de mulțumire. Atât era, nu noi, că noi suntem mici și umili, atât era de „în uitare” Vida. Și de aceea, domnule academician, nu pentru că sunteți ginere important, ci pentru că ați adus flacăra trezirii, da e mai important, sunt 100 de ani, e altceva.

La acest rotund venim și noi, cu ce avem și cu ce putem: adică, o nouă ediție a documentarului, sigur mai îmbogățită și n-o să vă plictisesc, o să vă spun numai cine semnează: subsemnatul, academician Marius Porumb, dr. Ioan Marchiș, prof. univ. dr. Nicolae Suci, sculptorul și pictorul Traian Moldovan, profesorul Petre Dobrotă de la Brăila, Augustin Cozmuța, care acum e prin America, Vasile Gaftone, care e pe aici, Laura Teodora Ghinea, președinta UAP, Cătălin Cherecheș, primarul orașului, și urmează rubricile firești: Repere biografice, Bibliografie, Vida Gheza prin ochii contemporanilor... în eternitate, Interviuuri, Din scrierile lui Vida Gheza, Vida Gheza - cuvinte care dau... eternitate gândurilor, Albume și cataloage, Iconografie, Anexă și Lista reproducerilor. Aceasta e structura, aceștia sunt semnatarii, aici sunt colegile mele Florina, Liana și Tița, de la Bibliografic, unde lucrează 5 persoane, din care 3 au lucrat la acest caiet și cu contribuția altor 2 persoane plecate în pensie de acum 10 ani și până acum. N-am fi vrut să facem concurență, de aceea am făcut această intarsie aici, că moderatorul este suveran, și am făcut această intarsie ca să știți că printre atâtea academicieni și profesori ar fi putut vorbi și ai mei, adică aceștia din carte, și mă iartă că-i sacrific astăzi, că-i scenariul altora, eu sunt supus austriac, slujitor acum pe moșia altora, și îndeplinesc ceremonialul, și-am făcut, am avut încuviințarea

să fac și această prezentare. Cartea va pleca acolo unde va trebui să ajungă, și la mari muzee de artă din lume, și la marile biblioteci ale țării, inclusiv la toate bibliotecile județene și central universitare și la Academie, și la bibliotecile publice din județ, pentru că este județul lui Vida și Vida este al județului, și al neamului românesc și al tuturor celor ce iubesc frumosul.

Îl invit acum la cuvânt pe colegul și prietenul meu de o viață, și azi, cel mai mare director al celui mai mare muzeu, Muzeul Țării Crișurilor din Oradea, Aurel Chiriac.

Prof. dr. Aurel Chiriac, director al Muzeului Țării Crișurilor Oradea

Prof. dr. Aurel Chiriac: Da, mulțumesc, așa este. Doamnă Zoe Vida Porumb, domnilor academicieni, doamnelor și domnilor reprezentanți ai autorităților locale, doamnelor și domnilor, vreau în primul rând să vă mulțumesc că m-ați primit aici alături de dumneavoastră. Vin destul de rar la Baia Mare, atunci când mă cheamă Tibi Alexa, și nu numai el, dar din păcate, ajung greu.

Există artiști de certă valoare chiar geniali, a căror operă poate fi împărțită în perioade marcate de moduri diferite de expresie, ca și cum ar fi trecut la intervale de timp anumite praguri estetice de interpretare care au obligat să lase în urmă tot ce exprimasera până atunci. Artiști în a căror activitate e aproape imposibil de găsit o constantă, un fir roșu, o unitate estetică. Nu cred că Gheza Vida face parte din această categorie. Deloc repetitiv, ori cum se întâmplă adesea, epigon al propriului stil, Gheza Vida are în munca sa cel puțin o constantă. Voi explica afirmația aceasta, amintind că în *Estetica pitorescului*, Andrei Pleșu scria: „chiar înaintea unui model specific, artistul nu are a reprezenta un munte anumit, ci stâncitatea, nu o apă anumită, ci acvaticul, nu o pădure anumită, ci pădurosul”. Frapează aici o anumită forțare a limbii române, dacă nu am putea bănui existența unui simplu joc de cuvinte. Totuși privind, analizând lucrările lui Gheza Vida nu ai cum să nu te gândești pentru a relata esența, tocmai la ter-

menul stâncitate. Chiar dacă materialul său preferat a fost lemnul, capacitatea artistului de a transforma lemnul în piatră, o materie moale în una dură, un material maleabil într-unul de consistență și trăinicia rocii este una extraordinară și poate unică.

Toate lucrările sculptorului băimărean degajă o forță organizată în jurul unei idei sau simboluri de neclintit, stâncoase, dure. Chiar și lucrările de mici dimensiuni ale sculptorului transmit o masivitate debordantă, o brutalitate atent finisată însă, o putere de exprimare atent distilată. Ideea aceasta de forță gata să șteargă totul în cale, de stâncitate, o regăsim așadar și în sculpturile din alt material decât piatra. În această forță de stâncă gata să se prăvale, e sintetizată, probabil, constanta în timp, sunetul secund al activității lui Gheza Vida, de la primele încrustături cu briceagul în lemn, încă de când era copil, până la ultima lovitură de daltă dată înainte de moarte.

Ar fi fost stupefiant, aș zice, ca opera artistului să arate altfel decât omul Gheza Vida. Cel puțin până la instalarea comunismului, din unele mărturii chiar și după aceea, chiar dacă unele în surdină, biografia lui are prestanța și frumusețea unui revoltat perpetuu. Înainte de a fi un om de stânga a fost un luptător, care în Spania, în timpul Războiului Civil, ca român care trece ilegal granița pentru a se reacheza la Baia Mare, deși teritoriul fusese cedat prin Dictatul de la Viena, fără să-i pese de consecințele pe care le va suporta, și-a așezat existența sub semnul unui perpetuu *J'accuse*, și a transformat-o într-o expresie neîntreruptă a indignării atât sociale cât și estetice. Întâlnim la Gheza Vida o spontaneitate a revoltatului original, a revoltatului pentru care orice lucrare reprezintă un soi de metadiscurs al forțelor primare, al elementarității, al simplității brute, uneori chiar brutală și amenințătoare ca hermeneutul mitologiei maramureșene, al arhaicității sale. O arhaicitate revoltată aș zice, dar pură, cristalină, o arhaicitate în expansiune, o arhaicitate a contemporaneității artistului, oricare ar fi fost aceasta.

Spuneam că artistul reușește să transforme lemnul în piatră. Orice bucată de lemn își conține propria mitologie, e legătura dintre pământ și cer pentru țărănul român. A reuși, lucrând lemnul, să scoți la suprafață această mitologie, dar dându-i o forță și o duritate pe care nici apa, nici focul, alte elemente mitologice, nu le pot distruge, înseamnă, nu a fi doar un artist adevărat ci, a fi unul care reușește să proiecteze sevele, esențele atât de transparente ale sufletului oamenilor în mijlocul cărora a trăit. An-

samble statuare care definesc cel mai bine această îmbinare a stâncității revoltei și arhaicului, sunt *Sfatul bătrânilor* din Baia Mare și *Monumentul de la Moisei*. În Sfatul bătrânilor personajele par să-și aibă propria istorie, fiecare reprezintă o trăinicie aparte, o retorică a continuității umane, dar și a singularității. E de remarcat că nu se privesc unul pe altul, ca și cum, în parte, ar fi obligați să țină, de ar fi nevoie, și locul celorlalți. Fiecare personaj e masiv, lăsând senzația că ar putea duce lumea mai departe doar pe umerii lui. Suspendat în potrivniciile istoriei, *Monumentul de la Moisei*, nu doar îmbină perfect cele trei elemente de care pomeneam, dar pentru a ajunge la el trebuie să urci trepte, un drum, de fapt, al Golgotei însângerate a satului românesc. Figurile de țărani și măștile sunt figuri ce de fapt sprijină cerul, la orice cer s-ar fi gândit artistul băimărean, cel istoric, cel social, cel religios. Aflat, pe merit, la loc de cinste în Istoria artei românești și în Istoria artei universale, aș putea spune în încheiere că el, cu siguranță, asemeni majorității personajelor sale, a fost și sunt gata să răstoarne lumea din temelii, indiferent care ar fi această lume, dincolo de mode politice și ravagii ideologice.

Teodor Ardelean: L-am lăsat intenționat și la rugămintea lui, pe dr. Tiberiu Alexa, mai la final, pentru că fiind directorul Muzeului de Artă – Centrul Artistic Baia Mare, se cuvine să încoronăm finalul cu cuvântul domniei sale, recunoscut în cetatea noastră, ca unul dintre cei mai exigenți critici de artă și vorbitori de artă, și acum fiind vorba de un palmares și de un patrimoniu care se cuvine să fie păzit de la far, în primul rând de acolo, îl rog și îl invit să cuvânteze și să breveteze tehnici și comunicări precum dorește domnia sa.

Dr. Tiberiu Alexa,
director al Muzeului Județean de Artă
„Centrul Artistic Baia Mare”

Dr. Tiberiu Alexa: Distinsă doamnă Zoe Vida Porumb, distinsă domnule academician Marius Porumb, stimați nemuritori ai Acade-

miei Române, distinse domnule primar, distinse domnule subprefect, distinse domnule vicepreședinte, stimați artiști, dragi iubitori ai artei, îmi revine onoarea însoțită cu aferentele emoții, de a încerca să vă propun o intervenție pe care doresc să o așez sub umbrela unor propuneri, unor idei, pentru o reșezare în context, în relația Vida Gheza și Centrul Artistic Baia Mare.

Doamnelor și domnilor, aniversările, îndeosebi cele jubiliare, reprezintă cel mai adesea și prilejul de evaluări retrospective, de examinări și actualizări ale statutului operei unui creator în tabla de valori consacrată.

Vida Gheza – Baia Mare 1913-1980

Aniversând astăzi un secol de la nașterea artistului, consemnând apoi 33 de ani de la trecerea sa în istorie, examinarea poziționării operei lui Vida Gheza în contextul tablei de valori a artelor plastice românești contemporane, ne relevă următoarele: Ce observăm? Și ne referim în primul rând la ceea ce numim Ierarhia canonică. Opera lui Vida beneficiază pe mai departe de autoritatea de consacrare așa cum s-a configurat aceasta prin judecățile de valoare ale criticii și istoriografiei de artă în deceniul 1970-1980. Astfel, creației sale i s-au fixat reperele de evoluție, referințele de identitate stilistică, sferele de inspirație precum și matricile de inserție antropo-culturală. Ce observăm, așadar, în această ierarhie canonică? Opera lui Vida gravitează în jurul a două viziuni, oarecum divergente, dar neașteptat de bine îmbinate în creația sa. Cea dintâi, telurică, are rădăcina în energia primară, forța brută de început de lume, și a fost pusă în lumină prin lucrări reprezentând munca omului simplu. S-a făcut înțeleaptă referire în mai multe rostiri aici, pe orizontul de virtute creativă estetică, de sursă de inspirație, de sevele, rădăcinile așezate în niște straturi culturale clar definite, și-n care omul, așa-zis simplu, eu i-aș spune omul generic, reprezintă identitatea de bază pentru ca apoi întreaga creație să se întoarcă, ca destinatar fundamental, în aceeași temă.

Cea de-a doua viziune gravitează în jurul unui orizont oarecum neașteptat, dar îmbinându-se perfect cu cel precedent, și anume orizontul mitologic. Cred că se cuvine a face două punctări aici: este un caz absolut rar, rarisim aș îndrăzni să spun, un artist, în speță un sculptor, reușește să cumuleze stratul de inspirație mitologic, specific unei culturi de esență rurală cu stratul de inspirație specific civilizației de tip urban, dar specifică, și mă refer aici la mitologia folclorului mineresc. Cred că una dintre marile contribuții ale lui Vida poate fi definită în felul următor: a izbutit să realizeze o sinteză perfect articulată între aceste două straturi, izbutind pe

de o parte să nu etnografieze orizontul cultural specific, totuși urban al culturii minerești, al folclorului mineresc, după cum a reușit să nu urbanizeze, să nu citadinizeze ceea ce este esențial specific arhaicității, arhetipalității culturii populare. Cea de-a doua fascinație, mitologică, a lui Vida se concentrează, în primul rând, pe arta monumentală de for public, dar și într-o sumă întreagă de lucrări. Așadar, ce observăm? Că Vida Gheza a fost creditat, și mai este încă, cu statutul de sculptor român major al secolului XX, unul dintre cei mai importanți sculptori români contemporani, în lemn, împreună cu Apostu, Vlasiu, Maitec, cel mai important sculptor băimărean.

Pentru că așa avem noi românii, între multe noastre calități una mai specială care zice așa „nimeni nu-i profet în țara lui”, pe de altă parte întotdeauna suntem, sigur, și artiști, dar predispuși la a da credit întotdeauna corect, dar uneori în dezavantajul propriilor autorități culturale.

Ce mai observăm însă? Observăm, înainte de toate, că însăși ierarhia canonică astăzi în cultura românească se află sub o puternică presiune, sau ca să fiu mai exact, sub puternice presiuni, într-un clar proces de punere sub asediu, prin ignorare sau prin marginalizare publică.

Suntem la un moment emoționant, la un moment aniversar, dar cred că orizontul critic, la care ne obligă profesiunea, ne obligă să subliniem că există în clipa de față un aer de ignorare prin nepromovare, dacă vreți, în primul rând a valorilor canonice. Poate că în domeniul artelor vizuale fenomenul este mai puțin perceptibil pentru publicul larg, comparativ, spre exemplu, cu bătlăile care se duc în câmpul literaților, dar, din păcate, lucrurile se mișcă și în zona noastră. Apoi, prin absența unei scrieri de autoritate canonică, din păcate nu a existat niciodată o istorie oficială a artelor românești moderne și contemporane emisă de autoritatea supremă care este Academia Română, și din câte înțeleg eu, speranțe rapide în acest sens nu există, după cum nu există nici în sfera discursului public privat o istorie sintetică, dar compensativă în același timp de artă românească modernă și contemporană. În sfârșit, contestarea postcomunistă a validității tablei de valori canonice, și aici mi-am notat reacțiile cele mai recente care dau semnal că probabil începe bătlăia și în câmpul nostru, reacțiile publice la o excepțională expoziție restitativă realizată la București de Fundația Art Society, care s-a numit *Artistul și puterea – Pictura românească 1950-1990*. Expoziția este monumentală, sigur despre care s-a putut spune mult, s-a spus puțin consistent, dar care a stârnit o reacție clară de respingere din argumente, atât îmi permit să spun acum, din

argumente, după părerea mea, de intoleranță culturală, servite de voci care pe de altă parte ne previn să ne manifestăm toleranți, fie că e vorba de toleranță culturală, toleranță etică și pluriculturală, fie că este vorba de toleranță culturală, ș.a.m.d. Este un semn de întrebare. În aceste condiții, îmi permit să pun întrebarea: ce nu observăm despre Vida încă? Și această adunare, această întâlnire a noastră a reușit să aducă în discuție câteva observații. Nu observăm contextualizarea devenirii intelectuale și artistice a lui Vida în relații generative cu mediul profesional, mișcarea artistică băimăreană; enunțurile rezumative la faptul că a frecventat atelierul lui Ziffer, la faptul că a activat în cadrul instituțional al Centrului Artistic Baia Mare. Până în 1945, și apoi din ce în ce mai discret, aproape deloc între '70 și '80, reprezintă, după părerea mea, un câmp de întărire a acelei ierarhii canonice, pentru că aici este câmpul de dezvoltare a cercetării și, cu siguranță, inclusiv profilul personalității sale, se va schimba prin adăugare, prin augmentare. Apoi, nu observăm contextualizarea carierei artistice și a semnificațiilor operelor sale în raport cu ambianța mediului de proximitate culturală în Centrul Artistic Baia Mare. Și o importantă subliniere cu toate consecințele argumentative de rigoare, inclusiv, și cred că este esențial, cu nuanțarea particularității, cel puțin neașteptate a afirmării unei stilistici de factură expresionistă în ambianța realist-socialistă a anilor '50 și mai presus de toate acceptarea acestei stilistici, acestei viziuni, legitimată apoi de către „polul de putere politică” din acea vreme. Cred că dacă se va cerceta cu atenție realitatea artistică românească, la scară națională, evident, va fi unul din foarte puținele asemenea cazuri. Este de cercetat, este de atestat, este de reliefat, este de scos în evidență. Ce nu mai vedem încă? Descifrarea rolului deținut de artist, de-a lungul obsedantului deceniu și imediat după, în conservarea,

transformarea și dezvoltarea structurilor instituționale și social-profesionale specifice comunității artistice băimărene. Începem cu sindicatul de artiști și muzicieni din anii '50-'54, cu Școala veche de arte plastice, nemeritat ignorată sistematic, a fost prima încercare, apoi din '58 cu Școala de muzică și arte plastice, acestea fuzionând apoi cu Liceul de Artă, și așa mai departe. În sfârșit, descifrarea rolului pe care l-a deținut în asigurarea factorilor de continuitate și relansare contemporană a mișcării artistice băimărene și sigur, pe cale de consecință, a Centrului Artistic Baia Mare. Apreciez că, în viitorul apropiat și pe termen mediu, o recitire obiectivă a tablei canonice de valori în domeniul artei plastice contemporane și adecvarea ei la sensibilitățile și percepțiile actuale, trebuie să conțină și o actualizare și restituire prin completare a semnificației operei și personalității lui Vida Gheza. Este convingerea fermă și aici timpul de discuții este extrem de larg, pentru că viața comunităților artistice nu este o viață simplă, cum nu este nici cea a comunității politice, nici cea a comunității ingineresti și așa mai departe. Sunt personalități puternice, sunt orizonturi, vocații puternice, care se întâlnesc, uneori se completează, alteori se ciocnesc, dar dincolo de toate cele, Vida va rămâne în continuare, oricum va arăta rescrisă viitoarea tablă de valori a artelor plastice românești contemporane. Cum se poate face, cum s-ar putea împlini această rămânere și întărire? După părerea mea, în primul rând prin redescoperirea și promovarea rolului său și a creației sale în contextul Centrului Artistic Baia Mare. Vă mulțumesc pentru răbdare!

Teodor Ardelean: HONOR ALIT ARTES. Răspлата hrănește artele. IN OPTIMA FORMA exercițiul de astăzi, de Evocare, LAUDATIO, ADMIRATIO ET VENERATIO, trebuie să aibă un final decupat din registrul armoniilor: grupul vocal „Sf. Mina” din Cluj-Napoca condus de Alexandru Salvan.

Grupul vocal „Sf. Mina” din Cluj-Napoca, condus de Alexandru Salvan

Vida Gheza prin ochii contemporanilor... în eternitate

„Pășind în istorie, Vida Gheza ne-a lăsat moștenire o creație care, poate mai pregnant decât altele, se păstrează cu profundă consecvență în contemporaneitate. La drept vorbind, ea face parte din acea privilegiată categorie a valorilor care ne obligă să ne revizuim un anume fel de a simți și privi opera de artă. Există în noi tentația neexprimată de a resimți, mai apoi de a investi mesajul și, implicit, semnificația valorii creației cu un coeficient de istoricitate anume – un fel de blazon al timpului și spațiului – care, cu cât poartă o patină mai evidentă, cu atât tinde să fie încorporat mai bine în elementele de definire a operei. [...]

Apelând mereu la metaforă și simbol, colportând în sine năzuințe și valori ancestrale și contemporane asimilate din universul omului maramureșean, întrupările plastice ale viziunii lui Vida vor să poarte prin posteritate însăși viața acestuia concentrată în ce are ea mai semnificativ. Totul dublat cu măiestrie de acel timbru aparte, inconfundabil, al vocii creatorului. De unde vine și încotro se îndreaptă această originală forță plastică, iată, cred, întrebările care ascund câte ceva din esențialul creației sale. Originile, pragul de inspirație se plasează undeva la confluența concretului istoriei cu vizionarismul legendei. Destinația – o angajare modelatoare de spirit și atitudine valabilă azi, dar și mâine. Iată pasul hotărâtor spre dobândirea statutului de valoare perenă. S-ar putea spune că prin aceasta opera lui Vida se deschide spre universal. Este adevărat, cred însă că, mai mult decât atât, prin aceasta ea tinde să îmbogățească universalul, valorile sale, desigur prin acea sumă de elemente, motive și aspirații inconfundabil românești pe care le proiectează la rangul de legende artistice.”

Alexa, Tiberiu. *VIDA*. Pentru socialism,
32, nr. 7946, 17 mai 1981, p. 3.

„Vida Gheza, pe care-l sărbătorim, la 28 februarie, pentru cei 60 de ani ai săi, face parte din categoria acelor artiști care au conștiința și orgoliul originii. Ei nu se sfiesc să fie și să rămână ai locului. Arta pe care o face o simte legată de oamenii și obiceiurile, de pământul și codrul Maramureșului, statuile sale nu le dorește în altă parte. Are sentimentul că oriunde le-ar duce ele nu s-ar integra organic în mediu, ca și cum nu s-ar fi putut naște în altă parte. Amplasarea lor răspunde parcă unei armonii prestabilite: ele sunt destinate unor spații morale care le așteaptă.

Monumentul de la Moisei, care exprimă o împlinire și un destin, constituie un model strălucit de artă monumentală în spiritul cel mai pur al ambientului arhaic tradițional. Virtuțile expresive ale statuarului propriu-zis sunt potențate printr-o desăvârșită știință a organizării spațiale. Există aici o funcționalitate estetică a locului pe care Vida Gheza, acest mare cioplitor al lemnului, demn continuator al meșterilor populari, a fructificat-o sub toate aspectele. Nici unul dintre elementele exterioare ale ansamblului monumental de la Moisei, care țin de pământ, de cer, de atmosferă, în sensul cel mai pur al cuvântului, nu au fost tratate cu indiferență, ci au fost implicate în elaborarea morală a operei, au fost aduse să conlucreze sinergic astfel încât integrarea în natură să se facă în mod organic, transformând locul dintr-o situație fizică într-o situație spirituală, într-un loc de reculegere. Particular ca punct de plecare (tematic, monumental se circumscriu strict unui interes național, chiar local), ansamblul statuar închinat eroilor maramureșeni a devenit, prin tratare artistică, de interes general. Cu alt prilej, scriam despre el că este un loc de reculegere, o meditație asupra condiției umane.”

Barbosa, Octavian. *VIDA GHEZA*. Contemporanul,
nr. 9 (1372), 23 feb. 1973, p. 1.

„Probabil că se va întâmpla în felul următor: cât timp vor mai fi păduri în acel nord de țară numit Maramureș și pădurile vor avea copacii lor care să memoreze ploile și înfățișarea păsărilor, să simtă glasul și pasul și chiar amenințările omului, iar pe toate acestea să le lase moștenire, ne vom aduce aminte de Vida Gheza; apoi dacă printr-o întâmplare ele nu vor mai fi, iar pământul va rămâne gol, al ierburilor, și noi vom mai apuca să trecem prin vreun muzeu, printre ființele și uneltele din lemn cioplite de dânsul, numele lui ne va aminti că a existat o pădure care n-a murit cu totul, pentru că lemnul cel sfânt din care el a făcut atâtea înfățișări iată-l, lângă noi, privindu-ne. [...]

Oamenii, cei care sunt, dar și ceilalți născuți din întâmplările poveștilor, venind pe drumurile timpului cine știe de când. Iar el, rob în tăcerea atelierului, îi desprinde din infinitul lemnului, securea bate, inima bate, ciocanul și el în daltă, toate ca într-un ritual sacru când muzica însoțea creația, și-atâta sudoare și chin, și îndoială, și atâta speranță, brațele sunt obosite, dar ei, iată-i, sunt aici.

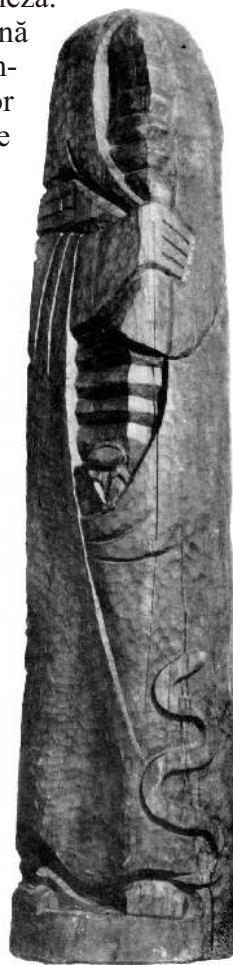
Aici e și primăvara, dar ce folos... Atelierul e gol.
Unde-i meșterul Vida? Cine știe... O fi prin vecini, la povești cu moroșenii...”

Bozbici, Cornel. *Omul locului: Vida Gheza (1913-1980).*
Viața românească, 33, nr. 5-6, iun.-iul. 1980, p. 171, 172.

„Sculptura este «patronată» cu o cordială majestate de Vida Gheza. Figuri fabuloase din mitologia țărănească sau minieră răzbesc la lumină din trunchiul stejarilor bătrâni sub mușcătura viguroasă a toporului. Compoziția intitulată *Varvara*, de un statism menhiric, ne indică drumul noilor căutări ale acestui «meșter», a cărui artă de un dens umanism își trage seva din meșteșugul legendarilor cioplitori în lemn localnici. «Vârtoșenia» cu care ne-a obișnuit sculptura lui Geza Vida o regăsim, în alte structurări formale, în creațiile în lemn ale lui Dumitru Ciocotișan. Unele dintre ele (*Maternitate*, de pildă) ridică la scară monumentală motivul decorativ al «durgălaului» maramureșean. Altele, precum *Germenație*, au o organizare ce evidențiază puternica pulsație vitală care tensionează formele. Tot în lemn este realizată și cea mai concludentă sculptură semnată de Gavril Törös, compoziție de un sobru dramatism. Figurile în aluminiu de mici dimensiuni, unele dintre ele meditații la arta lui Moore, sunt concepute cu un remarcabil simț al proporției.”

Bușneag, Olga. *Sub semnul mitului maramureșean.*
Arta, nr. 11, nov. 1969, p. 11-13.

„În ansamblul artei plastice românești un loc aparte, deosebit prin originalitatea sa, îl ocupă sculptura în lemn. În lunga istorie a folosirii sale de către om, lemnului i-a fost dat să fie flaut și nai, cobză și vioară: tinzând mereu spre frumos, oamenii au încrustat în lemn scene din viață, au sculptat chipuri de animale și oameni, au semănat flori în lemnul porților țărănești, al stâlpilor din pridvoarele caselor. În arta poporului nostru lemnul a fost un timp în bună măsură ceea ce la alte popoare au fost pământul ars, granitul sau marmura. Sculptura în lemn are și în plastica românească contemporană continuatori de seamă ai tradițiilor populare și culte înaintate. Unul dintre aceștia, reprezentativ

Varvara

pentru arta sa viguroasă, care reflectă adânc specificul popular, este sculptorul Gheza Vida.

L-am văzut pe Gheza Vida lucrând: așa cum cioplește cu barda trunchiurile de copac, pare un tăietor de lemne din pădurile maramureșene. Atelierul seamănă cu al oricărui sculptor, cu mulaje din ghips și din lut. Dar aici domină lemnul în formele lui cele mai variate: dintr-o rădăcină de nuc întortochiată și lucioasă, artistul a creat un șarpe. O creangă de mălin, căreia natura i-a dat o formă puțin obișnuită, avea să devină o stilizată dansatoare. În mijlocul atelierului, un trunchi de copac înalt de câțiva metri căpăta, din cioplituri de bardă, conturul unei viitoare sculpturi.

Sculptorul cutreieră satele, cătunele din munți, inspirându-se din viața oamenilor, din întâmplările de demult pe care le istorisesc bătrânii. E prieten bun cu mulți dintre săteni [...].

Operele lui sunt cunoscute și apreciate în toată țara și peste hotare. Unele din ele evocă momente din trecutul de luptă al poporului.

În *Răscoala*, un voinic cu înfățișarea eroilor de legendă – simbol al poporului – sparge cu toporul o poartă ferecată, poarta tuturor închisorilor și nedreptăților. *Balada lui Pinte* – basorelief, *Judecata lui Pinte* – altorelief, reprezintă episoade din lupta pentru dreptate a vestitului haiduc Pinte Viteazul.

Sculptura *Dans în Oaș* a făcut parte dintre exponatele prezentate în 1961 la Muzeul Rodin din Paris. Numeroase alte lucrări ale sculptorului român – *Miner*, *Țăran la odihnă*, *Avem și noi gospodărie colectivă* – au fost prezentate în diferite țări. El a expus în Bienala de la Veneția, la Helsinki, Bratislava, Cairo, Berlin, Damasc, Sofia, Alexandria [...].”

Clejan, Ion. *Un maestru al sculpturii în lemn.*
Pentru socialism, 13, nr. 2863, 31 mart. 1963, p. 3.

„E la mijloc nu numai o mitologie populară sublimată în imagini plastice, ci un univers de viață în care artistul se simte armonios integrat ca parte. Este aceea stare a omului de comuniune cu natura, de relații intime cu secretele ei. Un fluture, o rădașcă, un păianjen, o broască, o șopârlă, mai multe bufnițe (mare, mijlocie, mică) sunt propuse în expresivitatea lor naturală, cu proporții accentuate doar spre a le face mai evidentă, și totodată mai vie parcă, existența lor în lume.

Poziția, nu întâmplător aleasă, subliniază expresia subiectului-ființă și dă semnificație atitudinii artistului, încărcată de umor și duiosie. Până și două căuce îngemănate sau legate printr-un inel capătă viață, dialoghează între ele într-un limbaj aproape omenesc. Semn că sub mâna artistului natura nu numai că se lasă modelată, dar se și umanizează. Vida Gheza nu duce acest proces spre ipostaze abstracte. I s-ar părea că ar distruge viul, or, dorința lui este să-l păstreze și să-l ocrotească. Tocmai de aceea, nici formele nu sunt șlefuite și finisate artizanal, ci perpetuează urma de har a instrumentului de creație. E un mod nu de a face, ci de a naște arta, ceea ce probabil explică faptul că o resimțim atât de apropiată sensibilității noastre.”

Cozmuța, Augustin. *Sculptură în lemn.*
Pentru socialism, 27, nr. 6526, 16 oct. 1976, p. 3.

„Multă vreme ai căutat prin codri chipul lui Pinte. Tot umblând l-ai găsit și ai mai găsit și altele.

E mare lucru să poată cineva cunoaște, așa ca dumneata, oamenii. Și nu numai pe cei de pe lângă Baia Mare, sau de pildă din Valea Izei, unde ești deputat. Cunoșcând poți înțelege mai bine, fiecare din ce soi de lemn s-ar potrivi mai bine să fie cioplit. Stau și te

Răscoala

Autoportret

ascult în atelierul dumatăle pe când lucrezi. Spui că pe vremuri îți plăcea mai ales să tai în lemnul moale de tei: asta se petrecea de mult pe când erai copil și ai modelat o nuntă de țară și o înmormântare... Dar că pe urmă ți-a plăcut lemnul mai dur.

...Că acum, la cincizeci de ani, îți place stejarul, bătrânul acesta maramureșean mândru și drept, care seamănă cu oamenii din sate ca Dragomirești, ori Cuhea, ori Hoteni, în care locuitorii poartă nume străvechi și nu-și strică numele, se mai numesc și astăzi Dragoș, ori Vlad, ori Sas, ori Hotea.

Te privesc și te mai văd odată, prin ochii dumatăle. E aici, pe colțul din stânga, al camerei, un autoportret. Sculptura are trăsături drepte, limpezi, tăiate, fiecare parcă dintr-o singură lovitură. O buclă e azvârlită într-o parte, maxilarele se strâng, sprâncenele se apropie: chipul unui om în plină mișcare, căruia chiar dacă nu-i vezi mâinile, poți să i le bănuiești ținând ridicată unealta tăioasă și dură – aceeași pe care o mănăie și acum.

Stau aici în atelier, am venit ieri și alaltăieri și mai vreau să mai vin și mâine. Să te privesc lucrând. Te apropii, te depărtezi... Deodată te aud: „Hai țurui!” Strigi, țupurești, cum se spune prin partea locului. Îi strigi flăcăului ieșit din stejar. Simți – simțim cu toții – întreaga frumusețe a jocului lui. Întregul lui avânt...”

Cremene, Mioara. *Întreaga frumusețe.*

Gazeta literară, 10, nr. 12, 21 mart. 1963, p. 7.

„Personalitate marcantă, de prim rang, a artelor plastice românești actuale, Vida Gheza s-a impus atenției generale încă de la începuturile activității sale, din anii imediat premergători celui de-al doilea război mondial, șocând prin forța manifestată a mesajului artei sale, prin originalitatea creației de o prospețime frapantă, prin substratul etnic și istoric implicat al fiecărei lucrări luate în parte, a unității de gândire militantă ce pecetluiește hotărâtor ansamblul întreg al operei, de la desenele, gravurile și acuarelele perioadei de începuturi și până la sculpturile în lemn și în piatră, marcând apogeul creației sale, până la ansamblurile monumentale cu care a înnobilit peisajul tumultuos al Maramureșului, din care își trăgea obârșia.

Vida Gheza a fost și va rămâne pentru totdeauna exemplul artistului angajat, prin toate firele vieții și creației sale, în lupta pentru idealurile nobile ale oamenilor, de libertate și dreptate socială. [...].

Figurile sale vânjoase se inspiră din fizionomia țăranului din Munții Oașului, chiar dacă aceia pe care îi reprezintă sunt mineri din aceeași regiune. În sculptură, subiectele sale preferate se inspiră din revoltele țărănești, din viața zbuciumată a minerilor și țăranilor în mijlocul cărora trăiește. Acuarelele sale, din contră, sunt inspirate numai din viața pașnică a oamenilor de la munte. Aici culorile vii îi permit un joc puternic de imaginație. *Buciumașul*, torcătoarea și dansurile naționale formează subiectul preferat [...].”

Cubleșan, Constantin. *Arta ca expresie a unui crez politic.*

Era socialistă (București), 60, nr. 15, 5 aug. 1980, p. 47-48.

„Un foarte bun cunoscător al creației populare, Gheza Vida a înțeles caracteristicile acesteia, în primul rând continuitatea unor tipare, menținute de o solidă și autoritară tradiție. Preexistența unor tipare structurale – în indiferent care dintre producțiile populare – se referă și la arsenalul tradițional de mijloace de realizare (în acest caz, al uneltelor de cioplit). Repertoriul de formă și de tehnici – știința cioplitului – este sedimentat în conștiința realizatorului, are asupra lui o acțiune restrictivă, ce limitează inițiativa personală, conduce chiar la o stereotipie de ordin general, tradițional, invariabil, anonim. (A raporta crearea de produse noi în sfera artei populare este dovada unei funciare, dar frecvente, neînțelegeri.) Luând în considerare caracterul eterogen al artei populare –

decorativul, serie Al. Dima, se dezvoltă în umbra practicității obiectelor cu grija de a nu le tulbura justa folosire – Gheza Vida realizează, în sensul normelor amintite, unele utilități. Nefiind, desigur, posibilă menținerea unei economii familiale – numai aceasta produce și conservă arta populară –, Gheza Vida intenționează o operațiune cu sens didactic, reciclarea producătorilor de asemenea obiecte, furnizând în această expoziție (la Galeria de artă) o serie de obiecte cu statut mixt – între modernul prototip și vechiul exemplu al breslelor – ce reprezintă concluziile lui practice în legătură cu păstrarea nealterată a surselor. Această voluntară subordonare la niște norme statornice – și pe cale de a fi pierdute – nu este un deghizament momentan în meșter popular. Că această confuzie nu poate fi făcută o dovedește altă porțiune a expoziției, care îmbogățește bestiarul personal al artistului.

Gheza Vida trece frontierele regnului zoologic având criterii personale, chiar ciudățenii – ne gândim în special la atenția artistului față de lumea insectelor: un păianjen cioplit de Gheza Vida păstrează amintirea straniilor mașini de război ale lui Leonardo, dar și a montabilelor și demontabilelor cu care ne-a obișnuit sculptura modernă – altele decât cele ale tradiției populare.”

Drișcu, Mihai. *Gheza Vida*. *Arta*, 23, nr. 11, 1976, p. 34.

„Nu întrezăresc pentru artist bucurie mai mare decât cea izvorâtă din identificarea deplină cu spiritualitatea unei epoci, cu oameni de care se leagă întreaga sa ființă. Puține sunt însă zonele care au avut privilegiul de a dobândi, grație unui exponent de mare forță creatoare, dimensiunea perenității și a universalității. Pentru noi cei de astăzi, cu Maramureșul se identifică Gheza Vida. Trecutul de istorie și de legendă, suferințele și gloria, bucuria și truda contemporanilor, își găsesc toate chipul în lucrările lui Vida. Un chip mai întotdeauna de viguroasă tensiune, în mișcări pline de energie și dinamism, revărsând un sentiment nestăvilit de viață.

Sculptorul Vida radiază o neobișnuită originalitate, și aceasta și-a făcut loc timpuriu, în opoziție cu grele și repetate predici, care ar fi putut frânge orice caractere cu mai slabă structură. Găsind repede tainele ciopririi lemnului, și-a creat cu naturalețe un stil personal, în care a turnat, mereu diversificată, întreaga dragoste de oameni ce îl caracterizează. Tema exclusivă care îl ispitește este de fiecare dată omul. Tratat în volume mari și sintetic, personajele sale capătă o impunătoare monumentalitate. Aproape totdeauna în acțiune, ele prilejuiesc ritmuri tumultuoase și apar unghiuri prin care se realizează mișcări concentrate și viguroase. [...]

Oricare din realizările sculpturale ale maestrului ne apar investite cu o deosebită funcție de simbol. Capacitatea de generalizare a artistului permite depășirea anecdoticului simplu și a accidentalului și transpune imaginile create în aria etern-valabilului. Pinteza Viteazului devine simbolul setei de dreptate și al luptei hotărâte pentru împlinirea ei, dar totodată mitul este transformat în om al zilelor. Numeroasele imagini de dansatori, printre care se numără uneori grupuri care țâșnesc în vârtejuri iuți, alteleori personaje unice, ritmându-și pașii în mișcările cunoscute ale unor dansuri bărbătești, vor rămâne mereu expresii ludice ale acelui neam din părțile Maramureșului care a avut tăria să-și obțină dreptul la bucurie. Chiar sub hainele de miner este tot țăranul din aceste locuri cu care el fuzionează integral, pe care îl redă, în structura lui, identică cu a lui Vida. [...]

Un moment cu totul particular constituie în această creație complexe statuare monumentale. În primul rând se impune amintit aici – printre altele – grupul de la Moisei.

Dans din Oaș, detaliu

Prin simplificare maximă, sculptorul a obținut concretizarea unei idei prețioase: omul se contopește cu pădurea, are rădăcini care nu pot fi smulse. Cei omagiați, eroii, nu sunt singuri, rămân înconjurați de grupul compact al celorlalți semeni.

Ca să recepționezi mesajul artistului, în toată bogăția sa, ar trebui să știi ceva despre lupta acerbă pe care a dus-o până la completa eliberare a spiritului său, impunându-și probe de conștiință cum a fost acea experiență din Spania stăpânită de tragism, sau înrolarea voluntară de mai târziu în încheștarea războinică a țării sale. [...]

Dar, meditănd asupra destinului acestui mare artist în viața românească, poți oare trece cu vederea pe Vida-omul, cel simplu și apropiat, deschis și extrem de receptiv, retrăgându-se totdeauna modest în admirarea artei populare, lucrător neobosit, care își îndeplinește cu regularitate programul său de creație? Sau ai putea uita pe cetățeanul patriot, militant aprig pentru ideea de progres și schimbări în bine? Pe omul loial și activ care a câștigat un meritat prestigiu printre colegii de breaslă și printre toți cei care, într-un fel sau altul, au avut prilejul de a-l cunoaște.”

Fodor, Constantin. *Omagiu lui Gheza Vida.*

Tribuna, 17, nr. 8(844), 22 feb. 1973, p. 11.

„A murit unul dintre cei mai de seamă artiști din câți a avut țara aceasta în ultimele decenii. Unul dintre cei care au investit statutul artistului cu o mare noblețe, cu o adâncă omenie. Unul dintre cei care, fără false sfiieli, era de o pilduitoare modestie, acea modestie ce înseamnă, mai presus de orice, siguranța împlinirilor. [...]

E creatorul unei arte ce-și trage obârșia din substanța baladei populare. Vida e un povestitor, un mare narator de esență folclorică, s-a spus. Și nu fără dreptate. Dar aceasta în sensul unei excepționale expresivități a gestului, a atitudinii. În sensul unei contopiri cu mediul în care trăiesc personajele sale. Vida nu a căutat mișcarea pentru că voia să rezolve o problemă de plastică a volumelor. Frenetica mișcare a personajelor sale e întrutotul firească, pentru că se supune legii de care ascultă vârtejul dansului de Oaș. Modelul său nu e motivul folcloric, în sens decorativ, ci însuși etosul țărănesc, al țăranului din Maramureș. Un etos de o aspră noblețe, al unei lumi căreia Meșterul Vida îi aparținea pe de-a întregul.

Artistul și omul erau parte a acelei provincii românești ale cărei balade le ascultau și le tălmăceau în forme sculpturale. Străvechea baladă a lui Pinte. Și tragica baladă a martirilor de la Moisei. De la Brâncuși încoace nu s-a înălțat pe pământul acestei țări un ansamblu sculptural al cărui înțeles să fi fost atât de amplu consonant cu

înțelesurile gândirii populare. Arhitectura spațiului e îndelung gândită, în felul în care cioplitorii în lemn, țăranii ținutului românesc de la miazănoapte și-au gândit întotdeauna operele. În ansamblul de la Moisei, se aude parcă vibrând fibra lemnului, atinsă de aer, împlântată în pământ. Nu este – s-a observat – un spațiu plastic, ci un spațiu etic în care se unesc laolaltă elementele întregii naturi maramureșene. Și, în același timp, relevând o atitudine caracteristică întregii umanități.

Sculpturile lui sunt proiecții ale unui spirit general uman, dar aparțin, în chip caracteristic, unei viziuni filosofice și morale a acestui pământ. Ele alcătuiesc, laolaltă, fragmentele unui vast epos; un epos al Maramureșului, al acestui ținut căruia personalitatea lui Vida i-a primit, în plămada ei, marile energii și adâncă înțelepciune, robustețea și incomparabila delicatețe sufletească.

Detesta grandilocvența și în atitudine și în vorbă. Semn al adevăratei măreții, Vida

Balada lui Pinte, detaliu

era un om discret. Ceea ce ne-a îndemnat întotdeauna să-l respectăm și să-l îndrăgim.

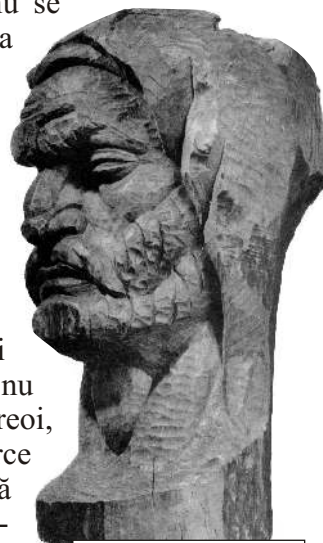
Moartea lui e nefirească, pentru că a retezat pe negândite o mare forță creatoare. Omagiindu-l pe Meșterul Vida, omagiem viața pe care el a dat-o operei sale.”

Grigorescu, Dan. *Meșterul Vida.*

România liberă, 38, nr. 11055, 14 mai 1980, p. 2.

„Am avut atâtea sculpturi înfățișându-l pe Doja sau alte figuri de țărani răsculați. Am văzut atâtea gesturi largi și amenințătoare, atâtea brațe furioase, agitând furci și securi. Dar n-am văzut niciun chip care să respire atâtea copleșitoare tărie, câtă se desprinde din imensul „cap de țăran”, sculptat în lemn de Vida Gheza. N-am întâlnit, în expozițiile din ultimii ani, niciun obraz asemeni acestui cap aspru și grav, de titan superb și îndurerat. Ar fi trebuit, fără îndoială, să se cheme «cap de erou».

Nu știu dacă în celelalte lucrări din expoziția sa, Vida mai atinge astfel de înălțimi; dacă mai face să vibreze coarda eroului. Dar nici nu se concentrează asupra expresiei; vrea să ne convingă prin elocvența volumelor, prin forța imperativă a mișcării. Și se pricepe să dăruiască forța și celei mai mici compoziții; să adune forma, s-o strângă, ca pe un resort, din tensiunea căruia știi că vor izbucni energiile zăgăzuite. De obicei, un corp încordat sugerează mai mult latențele dinamice decât unul angajat într-o mișcare dezlănțuită. Dar chiar atunci când sculptează oameni avântați în dans, prinși cu toată ființa lor în vârtejul jocului, Vida te face să ghicești în el rezerve de mișcare neconsumate; să simți cum, de pildă, un picior ridicat în aer va atinge, în clipa următoare, mai spornic pământul. De aceea, țăranii aceștia de o energie masivă nu dau, în jocurile lor, impresia freneziei. Precum un urs, oricât de greoi, are în călcătură ceva ușor, nu știu ce delicatețe în felul cum întoarce laba, tot astfel tăpile lor se lipesc apăsate, dar lent și parcă fără zgomot, de sol. La Vida, mișcarea, chiar intensă, nu pare dezordonată și capătă o anume greutate, fiindcă artistul a înscris-o într-un desen de curbe, de obicei închise. [...]

Cap de țăran

Prin compoziții precum aceste gravuri, Vida își spunea, în anii grei de lagăr, credințele democratice care au biruit odată cu înfrângerea fascismului. Și dacă un oarecare gigantism, o dilatare a formelor, prezente în astfel de lucrări, artistul avea să le părăsească, el se poate mândri cu calitățile pe care le relevă aceste gravuri: cu energia trăsăturii și cu forța generoasă a simțirii. A unei simțiri care a știut să coboare la izvoarele afunde ale vieții celor mulți. Căci nu atinge sănătatea și forța solemnă a artei lui Vida, decât un creator care trăiește din plin, pe dinăuntru, viața a lor săi”.

Hăulică, Dan. *Vida Gheza.* Gazeta literară, 5, nr. 14, 3 apr. 1958, p. 7.

„Mi-l închipuiam uriaș. Trăsăturile feței – după cum îl arătau fotografiile din epocă – trădau un bărbat puternic, rupt parcă din lemnul pădurilor pe care le înnobila. Mi-l închipuiam nemuritor.

Iată-l!

Mărunț la stat, blând și timid, nu nemuritor ci încercat de bolile inimii (inima bună se îmbolnăvește repede în tot omul), Vida Gheza este în curtea și în casa lui adevăratul moroșan, încât oamenii – unii dintre ei – chiar trecând prin dreptul casei lui și fără ca el să se arate, au tendința de a ridica pălăria, clopul vreau să zică, spre a-l saluta. Spre a saluta un om.

Îmi povestea că durerea lui cea mare e când nu poate lucra. Fură puțin timp pentru a mai înfige securea în lemn. Inima îl cenzurează. Dar râvnește la lupta cu securea. La lupta cu lemnul. Surâde când se mândrește cu ciopliturile proaspete. Pe cele vechi le privește ca și noi toți: ca pe un bun al întregului popor.

Ce altceva devine arta decât bun al tuturor? Acolo unde a gândit poezia sa Eminescu, limba română simte pentru totdeauna aceasta. Nu se mai poate vorbi românește dacă nu ții

Buciumașul

seama de existența lui Eminescu, de româneasca lui.

Natura se regăsește în marii ei sculptori. Cum le-ar sta pădurilor nordului maramureșean fără securea lui Vida Gheza?

Pietrei Pietrosului cum i-ar sta fără marele complex al durerii de la Moisei? Nu i-ar sta cum îi stă. Sigur, natura e mai bătrână decât sculptorii ei și o armonie mai veche a existat înainte de orice tulburare a elementelor, la care se dedau – spre o nouă structură – artiștii. Dar după ce monumentele există orice gând care ar închipui peisajul fără ele e o nerozie. Monumentele adevărate intră în natură. Vida Gheza e, azi, parte a naturii moroșene.

– Când eram întâi deputat, oamenii n-aveau încredere că pot face eu ceva pentru ei. «Ce să facă el? E un comedieș». Așa mi-o zis unul, la depunerea candidaturii.

– Și eu cioplesc lemnul ca și voi, le-am zis. L-am reîntâlnit târziu încoace pe cel care-mi dăduse numele de comedieș. «Mă mai ții minte? l-am întrebat». Și el mi-a răspuns: «Nu, nu-mi mai aduc aminte». «Sunt comedieșul» am râs unul spre altul. «D-apoi, nu, dumneata ești cioplitor ca și noi, mi-a răspuns».

...Vida Gheza are o viață populată cu forme de relief. La Carei, soldatul român din *Monument* surâde a veșnicie și a netrădată blândețe protectoare spre toate fruntariile pământului.

Maramureșul – neasemuită veghe de țară, ținut al vitejilor și tuturor comorilor din suflet – trăiește și în opera de lemn și piatră a lui Vida Gheza.

Vorbindu-mi despre arta monumentală, în implicațiile ei de azi și dintotdeauna, Vida Gheza spunea că «moroșanul are simțul monumentalului» și în obiectele de uz casnic, obiectele mici de masă și în în crustăturile de pe mănăstirile sale de lemn și în cele de pe porți. «Monumentalul nu e mare, e măreț. Dacă iei și mărești fiecare obiect mic din casa moroșanului, a țaranului, îți dai seama ce simț al monumentalului are».

Astfel e și Vida Gheza. Un suflet monumental care – mărit proporțional – capătă înfățișarea măreață, tainică și blândă a Universului. Și, pentru că seamănă cu Universul, el produce monumente. Monumente mult mai mult ale naturii decât ale sale, cetățeanul Vida Gheza, omul liniștit și surâzător care – tot pentru a-și aminti cum e lumea – are acasă, aduși din Spania tinereții sale și a revoluției la care s-a dus ca voluntar, cactuși.

Mi-l închipuiam uriaș.

L-am văzut. Nu era uriaș.

Dar acum, când scriu, îmi apare din nou, în ciuda evidenței formale, uriaș, uriaș cu adevărat.”

Păunescu, Adrian. *Uriașul din Maramureș.*
România liberă, 37, nr. 10769, 12 iun. 1979, p. 1, 2

Amintiri din copilărie

„Atunci când stăpânește închipuirea unui șir de generații, mitul este și el un document. Vida a restituit povestirilor esența lor de realitate și a dat realității dimensiunile legendei. Și cum spiritul pătrunde în lucruri și rămâne în obiceiuri, soliile de odinioară își desfășoară îndemnul cuprins în versuri, cântece și datini. Și astfel, proptindu-se zdravăn, cu sarica miștoasă fluturând, tânărul Buciumaș adună pilda rândurilor de generații adormite

și o împrăștiie apoi spre cei răsfirați în depărtări, în locuri ferite sau așezați în case la tihnă, stârnind zvon, vestind semne de bucurii sau primejdii.

Toate izvoarele sculpturii lui Vida se află în viața, în lumea și în istoria Maramureșului românesc.”

Șorban, Raoul. *Geza Vida.*

Tribuna, 11, nr. 47, 23 nov. 1967, p. 7.

„Simplificând forma pentru a transforma în semn monumental, lăsând urme de bardă cu o severitate care recheamă insistent privirea și gândul, reducând detaliile la arhetipuri dictate de geometrismul imemorial al creștăturilor, transformând fețele personajelor în măști și însuflețind subtil fiecare trup, amplificând hiperbolic elementele concepute să devină chei ale lecturii, Vida a identificat istoria cu mitologia și a conferit istoriei banale, imediate capacitatea de a crea mituri perene, menite înțelegerii trecutului, dar și comunicării noastre cu nesfârșitele generații ale viitorului. Cu alte cuvinte, a făcut ca, prin sculptură, valori definitorii ale civilizației românești să-și păstreze dreptul peremptoriu la interesul, recunoașterea și validarea universalității.”

Țoca, Mircea. *Mit și istorie.*

Steaua, 34, nr. 4, apr. 1983, p. 51.

Vida Gheza, cuvinte care dau... eternitate gândurilor

„ARTA tinde mereu să dea unitate naturii, ea apărând mereu ca o activitate de înfruntare permanentă, dar și de elogiul și atașament, căci ordonând natura, artistul își declară sentimentele față de lumea care-l înconjoară. În ce mă privește am o credință pe care-am povestit-o și cu alte prilejuri: noi suntem din Maramureș. Noi suntem între păduri. La noi omul este legat de lemn odată cu nașterea. De la leagăn. Și moare odată cu lemnul, în sicir. Dar eu am zis să-i dau viață lemnului. Am auzit strigătul lui de moarte – răcnetul colosal – și-am zis să nu-l ucid, ci să-l fac să trăiască. Eu cred foarte mult în lemn. Am fost întrebat: dar cât ține lemnul? De ce nu lucrezi numai în piatră? E adevărat, lemnul nu durează prea mult. Dovadă că ansamblul de la Moisei a trebuit să-l return în piatră. Dar mie mi se pare că față de piatră, lemnul seamănă mai mult cu omul. Fiindcă lumea însăși este ca o pădure miraculoasă care înaintea mereu făcându-i pe artiști să-i prefere varietatea, exprimând-o în cele mai diferite chipuri și cu cele mai diferite mijloace. În tot cazul, examenul artei a conținut întotdeauna interpretări ale sufletului omului, sugerându-i propria meditație, gândire și acțiune.”

*Examenul artei. România literară, 6, nr. 34,
23 aug. 1973, p. 2.*

„Am afirmat de mai multe ori crezul meu într-o artă care să servească unei cauze, să acționeze prin mijloacele vizualului în numele unui conținut de idei profund integrat în epoca de mari transformări pe care o trăim. De altfel, noi descifrăm mai sugestiv societățile care s-au succedat de-a lungul timpului, în lumina studiului stilurilor artistice ca reflex al marilor epoci istorice. Și la nivelul artei populare, care este departe de a fi atemporală, se pot observa elemente ce exprimă o situație în viața socială. În acest sens aș vrea să dau un exemplu semnificativ: în Maramureș, în trecut, un mare cioplitor țăran (autor și al unei celebre porți, astăzi expusă la Muzeul Satului) a creat o figură simbolică, un țăran legat în lanțuri, pe care l-a așezat între căpriorii casei. În acest fel, el a vrut să protesteze, cu mijloace specific plastice, care-i erau apropiate, împotriva unei vieți asuprite.

Și asemenea exemple ar putea continua. Cred că arta noastră trebuie să conțină acele motive care să refere profund și superior despre realitățile complexe de astăzi, astfel ca generațiile viitoare să înțeleagă și din aceste creații ceva din tumultul procesului revoluționar prin care a trecut și trece România [...].”

*Crezul meu. Contemporanul, nr. 39,
24 sept. 1971, p. 10.*

Țăran legat la stâlp

„Golită de sensurile primordiale, desprinsă de cerințele utilitare imediate, arta noastră populară are un sens profund în viața contemporană; ea împlinește cerințe spirituale și, oricât de paradoxal ar părea, de ordin practic. În privința cerințelor de ordin spiritual, ea comunică omenirii, cu originalitate, trăsăturile unui suflet, ale unui suflet colectiv care, în urcușul mileniilor, a găsit înmiite forme de exprimare, de la cioplitul porții maramureșene, până la clopul înstruțat al oșenilor, de la blidul roș, primitiv, dar dacă vreți, până la delicatețea broderiilor pe borangic. Acest mod de exprimare în cioplitul lemnului, în forma, în culoarea și în împodobirea ceramicii, în alesăturile cămășii, sunt ale noastre și numai ale noastre. Frumusețea acestei exprimări ne prezintă lumii. Și din această prezentare, noi avem numai și numai de câștigat. Prin tradițiile noastre artistice, cioplit, ceramică, broderie, pictură pe sticlă etc., lumea ne cunoaște și cunoscându-ne ne prețuiește. Noi îi dăm ceva nou, ceva din sufletul poporului nostru, ceva din felul său de a gândi lumea. De aici universalitatea creației noastre populare, contribuția ei la marele tezaur cultural al umanității.”

Marele mesaj al artei noastre populare.
România liberă, 25, nr. 7009, 30 apr. 1967, p. 2.

„Nenumărate mărturii ne determină să putem vorbi de existența la poporul român a unui adevărat cult al lemnului.[...]

Există la țaranii din Maramureș, trainic înrădăcinat în psihologia lor, un respect adânc al lemnului, un fel de omenie față de copac și pădure, milenară și ea ca și întreaga civilizație a lemnului pe care au creat-o și ale cărei însemne geniale le găsim în multe alte zone spirituale ale spațiului românesc. Înainte de a tăia copacul, moroșanul i se închină și se roagă să-l ierte. Un asemenea gest nu poate izvorî decât din conștiința faptului că arborele pădurii e o ființă vie, apropiată, și că a-l tăia e o vină pentru care trebuie să ceri iertare. [...]

Nu întâmplător, iarăși, pădurea e invocată în atâtea momente importante din viața omului cum sunt nașterea, căsătoria, moartea, iar copacul în ipostaza sa ocrotitoare își arată prezența în prejma unor felurite evenimente specifice colectivității rurale, de la cele cu pronunțat caracter practic și utilitar până la altele care demonstrează un înalt și ales simț al frumosului, ambele, de fapt, aflându-se intim îmbinate în realitatea cotidiană a satului tradițional, cu prelungiri încă viguroase până în zilele noastre.

Nicăieri gratuitate și artificiu pur, nicăieri joc al hazardului, ci dimpotrivă structură și funcționalitate de ordinul esenței, cu forme echilibrate și armonioase, în centrul lor fiind situat omul ca măsura adevărată a tuturor lucrurilor. Iar în spatele celei mai abstracte ornamentici, al universului de motive geometrice și de simboluri cu sens doar în parte dezlegat, vedem în permanență aceeași dragoste și intimă vibrație în fața naturii, cu atâtea din elementele ei personificate sau zeificate, fără a avea nimic mistic în ele și în relația lor cu omul. Căci țaranul român a creat o artă care miroase a trudă și sudoare, nicidecum a parfum.

Statornic pe aceste locuri, el și-a creat, cel mai adesea singur, tot ce i-a trebuit și a avut nevoie în gospodăria sa. Mănuind numai o secure, din osteneala sa a ieșit o artă robustă, care, în forme aspre, emană forță și monumentalitate. Iar lemnul, ca material pentru sculptură, nu e privit ca fiind inert, ci animat de un principiu vital care-l atașează omului, și, în ipostaza de operă de artă, îl face durabil numai în continuitatea vieții și în succesiunea de generații.

Pentru țaranii maramureșeni, de altfel, interdicția interioară de a tăia copacul ajunge până acolo încât ei preferă mai mult să meargă să lucreze ca tăietori de lemne în pădurile din alte zone ale țării decât în cele din imediata lor apropiere, cu care se află într-o permanentă comuniune.”

Cultul lemnului la români. Arta, 23, nr. 6, iun. 1976, p. 26-27.

„Arta a fost și rămâne o carte veșnic deschisă în care oamenii pot citi trecutul, prezentul și viitorul unei nații. Dar nu numai atât; arta nu este chemată doar să consemneze o stare de spirit ci, în primul rând, este chemată să formeze conștiințe, să modeleze personalități.”

Un nesecat izvor de inspirație.

Scînteia, 44, nr. 10044, 5 dec. 1974, p. 1, 4.

GHEZA VIDA – 100

FAMILIA ROMÂNĂ

Pintea Viteazul

Vida în atelierul său, foto Ion Oprea, 1979

Copilul la izvor, ultima lucrare

Nota Redacției:

■ Am folosit s-au am acceptat în cuprinsul revistei atât formularea „Gheza Vida” cât și formularea „Vida Gheza” din rațiuni de uz lingvistic. Pe majoritatea lucrărilor sale autorul a semnat Vida sau Vida G. Potrivit regulilor topice ale limbii române de așezare a prenumelui înaintea numelui avem valabilă sintagma Gheza Vida.

■ Dacă nu au specificată o altă sursă, reproducerile după operele sculptorului Vida Gheza sunt după albumul *Vida* de Raoul Șorban, Editura Meridiane, 1981.

CUNUNA DE AUR A ROMÂNIEI

Portret în timp Vlad Pohilă și Limba Română

Tamara GORINCIOI

Chișinău

Pesemne, noi, românii (basarabeni), suntem printre pușinii în lume care luptăm dintotdeauna, pe baricade, în apărarea limbii materne ca pentru propria viață. În numele Limbii Române, de-a lungul istoriei, s-a luptat și s-au apărat hotarele de puhoaiile de sălbăticiime, s-au scris letopisețe și s-au construit cetăți. Fapt ce l-a determinat pe Antonio Bonfini, contemporanul lui Ștefan cel Mare, să afirme că „Limba lor [a românilor n.a.] n-a putut fi extirpată, deși sunt așezați în mijlocul atâtor neamuri de barbari și așa se luptă să nu o părăsească în ruptul capului, încât parcă nu s-ar fi luptat atâta pentru viață cât pentru o limbă.”

Pentru ea, pentru Limba Română, luptă cu devotament o mână de intelectuali de la noi din Basarabia, printre care și omul de cultură, publicistul și lingvistul Vlad Pohilă. Făcându-și din Limba Română o duminică, asemeni unui șlefuitor de piatră scumpă, șterge colbul, mucgaiul întru frumusețea, sonoritatea și drepturile limbii băștinașilor la ea acasă, într-o societate semi-bilingvă, cu o legislație lingvistică plină de carențe (limba rusă mai are statut de limbă de comunicare, în unele instituții funcționând și ca limbă de stat). Purtându-și crucea de intelectual într-o societate în care munca oamenilor de cultură nu are un statut, copleșit de poverile existenței, cu un salariu derizoriu ce abia acoperă minimul de consum, preocupat în a-și câștiga pâinea, pe când judecătorii, procurorii, politicienii de toate culorile, cu un venit de zeci de ori mai mare, își înalță castele și vile, dânsul zidește tenace, cuvânt cu cuvânt, în cetatea de scaun a scrisului corect, a cuvântului potrivit la locul potrivit.

Cunoscându-l de ani buni, în calitate de coleg și ulterior, redactor-șef la ziarul *Mesagerul*, mi-l amintesc mereu captivat și pasionat

de Limba Română, dragostea sa de o viață. Ca redactor-șef nu numai că își scria fulminantele sale editoriale, în care pleda combativ pentru drepturile limbii române la ea acasă, dar găsea timp pentru fiecare în parte, cu o delicatețe doar lui specifică, să ne vorbească de frumusețea

Vlad Pohilă. Portret de Vasile Șoimaru.
Sursa www.romaniidinjurulromaniei.ro

„veșmântului ființei noastre”, să ne ofere lecții de stilistică, gramatică și redactare. În fiecare dimineață apărea la serviciu oarecum grăbit și ușor precipitat, cu zâmbetu-i larg pe buze, să ne dea bucuros ultima veste sau știre citită, cu legendara-i borsetă neagră aruncată pe umeri, ticșită cu ziare și reviste, manuscrise și foi scoase la imprimantă, xeroxate sau tăiate din diverse surse, citite din mers. Energia sa molipsitoare,

figura înaltă asemeni unui brad din munții Carpați, imprima localului nostru de la ultimul etaj al fostului hotel „Moldova”, cu balcoanele spre scuarul de lângă Sala cu Orgă, un aer de atmosferă boemă (unde mai pui aroma interminabilă de cafea, fumul de țigară și țacănitul tastaturii).

Deja cunoscut ca un reputat publicist la *Glasul*, la alte ziare și reviste, ca lingvist și autor al volumelor *Să citim, să scriem cu litere latine*, *Grafia latină pentru toți*, *Nume proprii din alte limbi în context moldovenesc*, colegul nostru, după o zi de lucru la ziar, rămânea peste program, lucrând la viitorul volum *Mic dicționar de nume proprii străine*, apărut după 1999 în mai multe ediții. Ceea ce m-a (ne-a) frapat era modestia sa proverbială (despre care Grigore Vieru avea să spună „Vlad Pohilă este un remarcabil lingvist, dar și un strălucit publicist, care s-a ascuns în adâncul unei modestii rar întâlnite la noi...”) și generozitatea. Ne trata ca pe niște egali și ne ruga să-i parcurgem materialele pentru a ne da cu părerea. Flatați, o făceam cu oarecare mândrie și atenție. Cu o energie debordantă, reușea, în același timp, să redacteze textele pentru număr, să răspundă la telefoane, să ne invite la o cafea, să dea consultații și să comunice cu oaspeții veniți la redacție, unii după ajutor sau după un sfat, alții să-și spună păsul sau amarul, iar unii să-l vadă pe „Învățătorul de la radio”, cum îi spuneau unii. Pe atunci susținea la Radio Moldova o emisiune foarte populară de cultivare a limbii. La o pauză de cafea, reușea să spună un banc sau să ne povestească o întâmplare din nenumăratele sale călătorii de pe când era ghid pentru turiștii români în țările din ex-URSS.

Cu anumite ocazii și intervenții, lingvistul și scriitorul Vlad Pohilă a dat definiția luptei noastre, a basarabenilor, pentru păstrarea și ocrotirea limbii. Unele gânduri fiind adevărate maxime sau fragmente dintr-o carte de învățătură pentru noua generație: „Pentru noi limba română este un instrument de muncă. Dar dacă ne limităm numai la asta, atunci e trist, pentru că limba trebuie să fie și o pasiune, trebuie să fie mai mult decât o pasiune, o dragoste, o bucurie,

cea mai mare, dar desigur și o durere, cea mai mare, atunci când este agresată, când este neglijată” sau „Nu mă mai satur de frumusețea și bogăția limbii române...”, ea, limba română „este subiectul cel mai drag, cel mai scump. Pentru că limba română este cu mult mai mult decât a vorbi și a scrie. Este și o istorie frapantă. Este un folclor extraordinar în această limbă română. Este o muzică. Este o literatură extraordinară.” „Limba română este un cosmos, este ceva infinit. Avem ce iubi. Ajunge pentru toți.”

Trăind în acest cosmos, unde cuvintele emană lumină și vrajă, aidoma stelelor din univers, trăind într-o strălucire continuă a „florii sufletului etnic al românimii”, cum spunea Eminescu, colegul nostru nu și-a schimbat nici pentru o clipă convingerile, nu și-a trădat marea pasiune a vieții. Ne-o spune și titlul unuia din ultimele sale volume de eseuri, recenzii și interviuri *Și totuși, limba română și Arta de a pasiona cititori*.

Or, peste ani, Vlad Pohilă, aflându-se în fruntea revistei *BiblioPolis*, editată de Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, a rămas același, fidel mării sale pasiuni – Limba Română. Cu aceeași geantă imensă pe umăr, plină de ziare și reviste, de manuscrise, îl poți surprinde la o masă, într-o cafenea ieftină, unde savurându-și cafeaua sau țigara, e cu ochii și pixul pe foaia de hârtie, asupra cuvintelor (căci, în garsoniera sa evadată de cărți, manuscrise, ziare, cuvintelor le este tot mai strâmt). Un decor insolit, cu portret de intelectual într-o societate bulversată de intrigi și interese meschine, când o conducere democratică, culmea, la fel ca cea comunistă, lasă oamenii de creație să se zbată în stresuri și rutinare. N-are cum, deocamdată. Cum să ajungă la conștiința lor că un popor fără spiritualitate, fără cultură n-are viitor, nu supraviețuiește, e ca și mort, sau că „Limba este măsurariul civilizației unui neam.” (Mihai Eminescu). Ei, bine mersi, vor construi și mai departe castele. Pe durerea noastră și pe ignoranța lor. Iar Vlad Pohilă, intelectualii noștri onești, vor clădi piatră cu piatră, cuvânt cu cuvânt, în cetatea de neclintit a Limbii Române.

Pe unde există măcar un singur român...

Maria TOACĂ

jurnalistă, Zorile Bucovinei, Cernăuți

*„Nu-l uitați pe cel căzut în război,
lăsați-i din când în când un loc liber la masă,
ca și cum ar fi viu între noi,
ca și cum s-ar fi întors acasă.”*

(Nichita Stănescu)

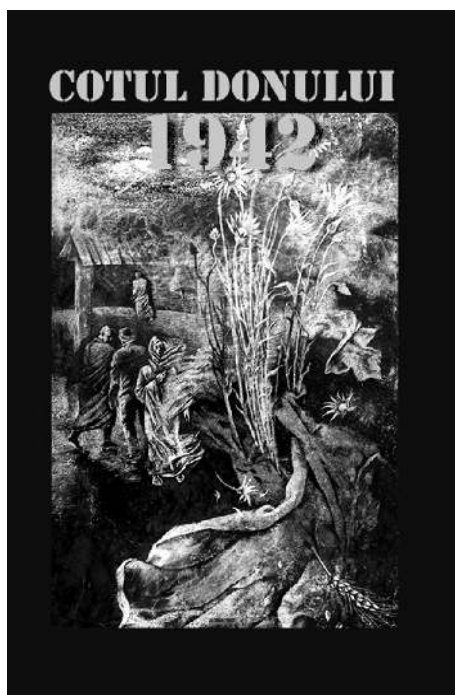
N-aș crede că un asemenea om există în realitate, că tot ce face el nu conține nici iotă de pragmatism, nu urmărește niciun interes material... Mai curând mi s-ar părea un personaj coborât din baladă, **Vasile Șoimaru** din Chișinău, iar faptele sale desprinse dintr-o frumoasă poveste, dacă nu l-aș cunoaște personal, dacă n-aș primi uneori un apel telefonic sau un mesaj în poșta electronică, prin care își anunță sosirea la Cernăuți, de obicei, cu un scurt popas la Boian. Este cunoscut, în carne și oase, nu numai la Boian, unde îi are prieteni apropiați pe Vasile Botă și Eleonora Bizovi, ci și la Voloca, și la Crasna, și pe la alte vetre românești din nordul Bucovinei. Vine de sărbătorile de iarnă, vine în zilele de comemorare a lui Eminescu – cu dorul și cu durerile, noi fiindu-i cei mai apropiați (ca distanță!) frați într-o iubire și suferință românească.

Or, indiferent de locurile pe unde a dat de urmele românilor, de distanțele, mai lungi ori mai scurte, parcurse în căutarea lor, toți îi sunt scumpi și apropiați, îndeosebi conaționalii aruncați de soartă în cele mai îndepărtate, negre străinătăți. Uneori mi se pare că s-ar porni, cu mașina sa încercată de atâtea drumuri, și spre Lună, și spre Marte, dacă l-ar încredința cineva că acolo există colonii de români condamnați la izolare ori măcar un singur frate de sânge cu memoria trează. Neîndoielnic că și confrății extraterestri (dacă

există undeva în univers) și-ar găsi locul în monumentală sa colecție fotografică, ce-i unește pe românii de pretutindeni.

Dar există pe harta sufletului său locuri unde, deși poate n-a văzut aievea niciun român, s-a întâlnit cu sute de mii de compatrioți. De obicei, mă străduiesc să evit cuvântul „patriot”, precum și derivatele lui, devenite vorbe de ocară

astăzi, când interesul național, de fapt, nu e decât interes personal, scos fără scrupule pe tarabă. Nu, însă, în cazul lui Vasile Șoimaru, unicul dintre români, care a străbătut de două ori drumul de mai bine de două mii de kilometri, prin infernul ostașilor români aruncați pe Frontul de Est în cel de-al Doilea Război Mondial. Fără trâmbițe, fără susținere de nicăieri, a pornit de la Chișinău în căutarea urmelor celor 600 mii (mai precis 624.540) de români căzuți la datorie – de la suburbiile Odesei până în Crimeea, Caucazul de Nord, Stepa Calmucă, ajungând până la Cotul Donului. Astă vară, pe

la începutul lunii august, au aflat că se pregătește să parcurgă pentru a doua oară acest drum, nebătut de nimeni în cei 70 de ani trecuți de la cel mai tragic moment, cea mai oribilă înfrângere a Armatei Române. L-am rugat să-mi trimită fotografii și câteva rânduri scrise despre întâlnirea cu oasele românilor sacrificați în cele mai sângeroase bătălii din anii celui de-al doilea măcel mondial.

După aproape șase luni de tăcere, în zilele

sărbătorilor de iarnă, am primit mai mult decât câteva rânduri – o carte *Cotul Donului, 1942* – „despre eroism, jertfă, trădare..., toate împletindu-se într-o incomparabilă tragedie românească uitată sau, mai degrabă, prea dureroasă și incomodă contemporaneității pentru a fi evocată”. Prima dată, Vasile Șoimaru a reușit să ajungă în acele locuri de rea faimă și tristă pomenire (până în partea de sud a Donului, la Kalaci pe Don și în stanița Golubinskaia) în vara lui 2009. A doua oară, în august 2012, a pornit sub impresia filmului documentar *Eroism și jertfă pe Frontul de Est*, turnat în anul 2010, cu sprijinul Fundației Creștine „Părintele Arsenie Boca”. Având ca subiect rememorările unui veteran de război, medicul Iosif Niculescu, în vârstă de 96 de ani, pelicula redă dezastrul din cel mai infernal loc al bătăliei de pe Don și Volga din iarna geroasă (40 grade sub zero) a anului 1943.

Cotul Donului nu-i o pagină din istoria românilor, cu care putem să ne mândrim, dar e durerea noastră și mărturisește multe adevăruri celor porniți pe calea căutărilor. Vasile Șoimaru a pornit îndemnat de mesajul supraviețuitorului Iosif Niculescu: „În legătură cu Cotul Donului, pot să le spun oamenilor că niciodată Armata Română nu și-a închipuit că va putea cucerii Rusia. Armata Română a fost pe Frontul de Est, ca să dezrobească teritoriile românești... Preoții noștri din armată nu reușeau cu botezul, cu rugăciunile, cu împărtășania populației, care de douăzeci și ceva de ani nu mai auzise de preoți și de Dumnezeu... Asta a fost. Noi am mers acolo să-l aducem înapoi pe Iisus Hristos, nu să le cucerim țara. Nu avem noi nevoie de țara lor. Avem țara noastră, bogată și frumoasă.”

Anul trecut, la 14 septembrie, acest om trecut prin toate cercurile iadului, a împlinit 98 de ani. A fost nevoit să-și schimbe numele de familie, pentru a evita persecutările din epoca socialistă – din Dumitrescu s-a făcut Niculescu. Chirurg de elită, care a făcut prima operație pe cord deschis în România, el a lucrat toată viața într-o comună, a crescut viermi de mătase pentru a avea cu ce-și coase pacienții după operație, căci statul nu-l asigura cu inventarul necesar unui chirurg. Aceeași soartă au avut-o și alți combatanți, în cel mai bun caz alegându-se cu dispreț și desconsiderare din partea puterii, dar și a societății. Întrebarea „Ce-au căutat românii la Cotul Donului și la Stalingrad?”, era piatra ce li se arunca în față, dar și o veșnică răvășire a sufletului lor. „Cum a fost posibil acest dezastru, de ce au luptat soldații români la mii de kilometri departe de Țară?” – aceste

întrebări i-au însoțit întotdeauna pe supraviețuitori. Ele nu pot fi șterse din istorie, precum nici din conștiința eroilor de război. Chiar dacă nu-i niciun cimitir al ostașilor români, nicio troiță, nicio simplă cruce pe acele locuri, unde numai în zilele de 19-22 noiembrie 1942 au fost secerați de gloanțe 150 mii de ostași români!

În Europa de Vest, dar și în multe țări postsocialiste, inclusiv România, sunt cimitire întregi ale ostașilor celui de-al Doilea Război Mondial, indiferent de care parte a frontului au luptat ei. La Cotul Donului abia vara trecută a apărut un semn simbolic, improvizat spontan de Vasile Șoimaru pe dealurile de cretă ale staniței Kletskaia: „...am făcut cu cuțitul o cruce dintr-un copăcel uscat, legând-o cu lipici, am rupt ultima pagină din albumul meu *Poeme în imagini*, care reprezenta fotografia „Tricolorul Independenței” (cu semnăturile deputaților din Primul Parlament al Republicii Moldova, care au votat pe 27 august 1991 Declarația de Independență, inclusiv semnătura mea...). Am prins poza tot cu lipici, de cruce, pe care am înfipit-o cât mai adânc posibil în pământul răzmuțat de ploaie...”

Cine știe cât a stat și dacă se mai ține acea cruce acolo, însă Vasile Șoimaru a aprins și a făcut să ardă candela pentru memoria celor sacrificați prin drumul său de exact 1942 kilometri, numai într-o direcție, și cartea în care, paralel cu omagiul adus morților, a adunat și mărturiile celor vii, le-a notat tributul de sânge. Cu puțin timp înainte de a pleca la Cotul Donului, numai într-o singură comună, la Miroslavets, județul Iași, el s-a întâlnit cu patru veterani, ascultându-le mărturiile despre faptele lor și jertfele camarazilor rămași să putrezească în Stepa Calmucă și dealurile albe din apropierea Donului.

Revenind la pelerinajul său și misterul întâlnit în cale (după o vară de secetă cumplită, în ziua sosirii în orașelul Kletskaia a căzut potop de ploaie), nu pot să nu cred alături de eroul Iosif Niculescu că „Unul, măcar, dintre cei morți, acolo, la Cotul Donului, își are moaștele de sfânt în acel pământ și, Acela lucrează din Cer: m-a luminat pe mine să fac filmul, și pe Șoimaru l-a trimis la Cotul Donului în acest an al tristei aniversări...”.

Fapta temerară a lui Vasile Șoimaru și cartea sa de mai puțin de-o sută de pagini mi-au răscolit nu numai emoții, ci și interesul de a cunoaște în profunzime mai multe din tot ce se referă la luptele de la Don și Stalingrad – din 23 august 1942 până la 2 februarie 1943. Românii erau lăsați în situații dezastruoase. Iată ce scria,

la 25 noiembrie 1942, șeful Statului-Major al Armatei a 3-a române, col. C. Eftimiu, în nota către Misiunea militară germană, trimisă din zona Stalingradului: „Ofițerii și soldații Corpului VI de armată, care se retrăgeau prin Kalaci, n-au primit timp de 4-5 zile nici cel puțin o dată îngrijire din partea serviciilor germane. Unii au fost dezarmați, iar unor ofițeri li s-au luat chiar propriile pistoale.” Cu câteva luni înainte (22 iulie 1942), îngrijorat de soarta Armatei Române, trimisă în continuare, sub presiunile germanilor, să lupte chiar în Caucaz, Iuliu Maniu, președintele PNT, îi scria adeptului său politic Nicolae Lupu, care trebuia să ia legătura cu Mareșalul Ion Antonescu: „...te rog să-i aduci la cunoștință acestea [nemulțumirile ce se făceau simțite în țară – n.a.] și să faci tot posibilul să simți durerea și îngrijorarea, care străbat inimile și sufletul românesc, și să ia urgent măsurile ce se impun de împrejurările actuale.”

Prevederile lui Iuliu Maniu s-au dovedit realiste, iar din telegrama Mareșalului, trimisă generalului Șteiflea, în seara de 3 decembrie 1942, reiese că el n-a avut altă soluție decât să-și asume răspunderea pentru inevitabila catastrofă: „Răspunderea în fața istoriei o port eu, pentru că nu am făcut mai mult decât am făcut pentru a împiedica masacrarea armatelor, datorită ușu-

rinței cu care a procedat conducerea germană, a lipsei totale de prevedere și a impasivității cu care a primit semnalele noastre de alarmă...” Oricum, istoricii militari (Vladimir Zodian, Leonid Moise, Teofil Oroian), care au studiat conflictul violent dintre aliați după înfrângerea din noiembrie 1942, scriu că felul în care soldații români au fost tratați de aliații germani pe parcursul războiului este incomparabil mai bun față de cel la care au fost supuși românii după 23 august 1944 de către ruși.

Imaginea cu o cruce singuratică, înfiptă pe un deal de la Cotul Donului de Vasile Șoimaru, mi-a adus aminte de o nobilă lucrare, pornită la Boian de o mână de români în anii când erau în viață profesorul Vasile Bizovi și preotul Boris Țapu. Odată cu plecarea lor dintre cei vii s-a uitat definitiv despre datoria de a cinsti memoria și a-i aduce acasă pe cei sacrificați în lupte. Proiectul înălțării unui monument funerar în cimitirul satului, pe locul unde mai de mult s-a aflat Crucea Eroilor de război, a rămas să adune praful printre schițele sculptorului Dumitru Gorșcovișchi.

Până la Don și Volga e prea departe ca să ajungem vreodată să ne închinăm osemintelor străbunilor, dar și mai greu este să arătăm un semn de neuitare aici, aproape de casele și inimile noastre.

*Crucea simbolică improvizată de Vasile Șoimaru
pe un deal la Cotul Donului*

Festivalul Regional al Creației Populare Românești din Transcarpatia

Anca GOJA

Duminică, 26 mai, în localitatea românească Strâmtura din Ucraina (primar interimar, Ion Creț), a avut loc cea de-a XXIII-a ediție a Festivalului Regional al Creației Populare Românești, la care au participat interpreți din toate cele 7 sate românești din Transcarpatia.

ședintele Asociației „Maramureș” din Slatina, primari din România și Transcarpatia etc. Prefectul Rohian le-a transmis românilor de peste Tisa salutul Guvernului României și a arătat posibilitatea ca, în acești ani, să fie dezvoltate cu această regiune și relații economice, nu doar culturale. „E o manifestare istorică, nu e ușor să organizezi o manifestare românească în afara frontierelor României. Dar, prin bunăvoința românilor și a organizatorilor, azi depășim a 23-a ediție a uneia dintre cele mai mari manifestări de suflet ale românilor, manifestare de talie regională, la care participă toți românii din Transcarpatia”, a spus Ion Botoș.

Vasile Buga, vicepreședintele administrației raionale Teceu, a declarat: „Acest festival se desfășoară în fiecare an în alt loc. Avem 7 sate românești și ne mutăm dintr-un sat în altul. Ultima dată, la noi în Strâmtura a avut loc în 2006. Este un festival regional, avem invitați din toate satele românești din Transcarpatia, dar și oaspeți din sate din România. Acest festival înseamnă că am putut și putem să ne păstrăm portul, limba, să nu uităm că suntem români. Chiar dacă trăim în Ucraina, suntem români, avem și școli în

limba română și așa mai departe. În familie se vorbește doar românește, pentru că în satul Strâmtura 99% din populație este reprezentată de români”. Din păcate, sistemul comunist a distrus în mare parte tradițiile locului. Portul popular renaște azi, prin copii, prin acest gen de manifestări, el fiind purtat doar la ocazii festive. La manifestare a fost organizată o expoziție de cusături și țesături tradiționale, însă meșteșugurile sunt pe cale de a fi uitate, doar câteva bătrâne le mai practică. Totuși, cântecul popular românesc rezistă, „leagănă, liniștește, mângâie, cântecul e peste tot”, a spus Ion Botoș. Tot cu această ocazie, în holul Casei de Cultură a fost deschisă expoziția de fotografie „Copiii satului românesc”, a artiștilor Constantin Dancoglu și Gheorghe Petrila.

Delegația maramureșeană, la monumentul lui Ștefan cel Mare din Slatina, Ucraina

Pe scena în aer liber amplasată în fața Casei de Cultură s-au perindat, sub ochii localnicilor care au umplut curtea, princi îmbrăcați în straie tradiționale, dar și o mulțime de oficialități ale locului, ucrainene de la nivel raional și central, precum și români din județele Maramureș, Satu Mare și Bihor. Nu au lipsit consulul României la Cernăuți, Cornel Ciubotaru, prefectul Maramureșului, Anton Rohian, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, dr. Teodor Ardelean, directorul Direcției Județene pentru Cultură Maramureș, dr. Ioan Marchiș, directorul Radio Sighet, Dorel Todea, parlamentarii Cornelia Negruț și Valer Marian, colonelul Mihai Cozma, președintele Academiei OJT, împreună cu câțiva membri, Ion Botoș, președintele Asociației Românilor din Transcarpatia „Dacia”, Ana Bococi, pre-

Măișorul din Biserica Albă

Florentin NĂSUI

jurnalist, Sighetu Marmăției

Comuna Biserica Albă, cu 740 de hectare și 980 de fumuri, se întinde pe malul drept al Tisei. Cu o populație de 3.200 locuitori (98% români), localitatea din Ucraina a făcut parte din Plasa Sighet, până în 1920, când a intrat în componența Cehoslovaciei, iar apoi a URSS. Din 1991, aparține Ucrainei independente.

Din 1989, când sârma ghimpată care ne despărțea s-a rupt, besermenii organizează anual „Măișorul”, un festival al creației populare românești, maramureșene, care în acest an s-a numit „Măișorul”. Manifestarea a fost amânată până în Duminica Tomii, pentru că de Paști toți românii vin acasă. Apoi pleacă din nou în lume, la lucru.

Gheorghe Berinde și-a petrecut aproape jumătate din viață ca primar, deși nu are decât 50 de ani. Gazdă bună, domnia sa și-a primit duminică oaspeții cum se cuvine. Au venit la „Măișor” consulul Consulatului General al României la Cernăuți, dl Corneliu Ciubotaru, șeful Administrației Raionale Rahău, Dmytri Andryuk, șeful adjunct

Gheorghe Berinde

al Administrației Raionului Teceu, Vasile Buga, care este și primar al comunei Strâmtura din același raion, primarul din Slatina, Gheorghe Uhali ș.a. Din stânga Tisei au fost Dan Pralea, reprezentantul primarului din Sighet, primarul comunei ucrainene

Rona de Sus, Ioan Romaniuc, prof. dr. Dorel Todea. Aceștia au venit cu un grup din Ansamblul „Mara” al Centrului Cultural Sighet, cu frații Florea, Ileana Matus și Ionuț Bledea. Ei au fost și la Kolomojya, regiunea învecinată Ivano-Frankivsk, la Festivalul Internațional al Oului Încondeiat.

În deschiderea spectacolului au urcat pe scena în aer liber elevii școlilor și grădinițelor românești din Biserica Albă, Plăiuț, Slatina, Apșa de Mijloc, dar și Ansamblul „Mugurel” al Centrului Multicultural din localitate. Nu au lipsit nici talentații dansatori ucraineni ai ansamblului „Lisorub” din Bocicoi.

Printre numeroșii spectatori l-am zărit și pe tânărul sighetean **Bogdan Corneștean**, preotul greco-catolic din Biserica Albă, stabilit aici din

Bogdan Corneștean

toamna anului trecut. Biserica greco-catolică a fost interzisă în 1946. Unii au rămas fără religie, alții au trecut la sectele neoprotestante, care azi sunt majoritare în zonă. În 1989, cei fără biserică s-au întors cu toții la greco-catolicism, în biserica zidită la 1898. Pentru cele câteva familii de ortodocși s-a înălțat recent o biserică, ale cărei cupole se văd deja din centrul localității.

Duminică 12 mai, s-au aniversat și cei 640 de ani de atestare documentară a Bisericii Albe, străvechea așezare dacică atestată arheologic.

Grup din Biserica Albă

ASTRA la raport

Radu ȚUȚUIANU
Octavian ZELINSKI

Sâmbătă, 13 aprilie a.c., la Măgdăcești, a avut loc Adunarea Generală a ASTREI ieșene, la care au participat reprezentanți ai despărțămintelor și cercurilor ASTRA din Republica Moldova. Fiecare dintre cei 40 de participanți au prezentat proiecte și rezultate ale activităților.

Filială nouă

Profesoara Elena Iacub a anunțat înființarea unui nou despărțământ ASTRA la Onițcani, denumit „Areta Moșu”, în onoarea vicepreședintei ASTRA. Elena Iacub și Mariana Mătu, reprezentantele de la Onițcani, au explicat numele noului despărțământ: „Areta Moșu este onițcăneancă de-a noastră și ne mândrim cu ea” – în Onițcani a copilărit tatăl, Andrei Moșu. Vicepreședinta ASTRA și președinta despărțământului „Mihail Kogălniceanu” Iași, Areta Moșu, a anunțat că următorul congres internațional al jurnaliștilor români va avea loc la anul, în regiunea Odesa. În perioada 5-7 aprilie 2013, în Serbia, a avut loc ediția a IV-a a congresului la care au participat 100 de ziariști ai diasporei, din spațiul balcanic, Moldova și Ucraina.

Rețea de jurnaliști

Jurnalistul Octavian Zelinski a anunțat că

Octavian Țăcu, ministrul Tineretului și Sportului din Republica Moldova, și președinta Areta Moșu; în fundal, ziaristul Octavian Zelinski

Delegatia ASTRA la Palatul lui Manuc, Hincești

intenționează să editeze un portal de știri al ASTREI basarabene. „Astriștii ne vor trimite informații despre activitățile lor, iar eu și colaboratorii mei vom edita știrile și le vom publica pe site”, a spus Octavian Zelinski, editor al Adevărului de Anenii Noi, publicație de tineret și cultură care beneficiază de susținerea Ministerului Tineretului și Sportului. Octavian Zelinski a prezentat noul proiect de constituire a unei rețele regionale de jurnaliști comunitari în raioanele Anenii Noi, Căușeni și Ștefan Vodă, cu extindere în Ucraina – raioanele Reni și Ismail. Alt proiect coordonat de Octavian Zelinski este Școala europeană de vară ASTRA, aflată la ediția a III-a. În perioada 7-12 august 2012, la Vadul-lui-Vodă, tineri din Republica Moldova, România (Iași) și Ucraina (Ismail, Reni) au participat la ateliere de lucru cu tematici europene, scrierea de proiecte, stabilirea de parteneriate, lecturi în aer liber, vizite la

muzeu. În anul curent se preconizează organizarea celei de-a IV-a ediții a Școlii de Vară.

Liceu în refugiu

De la Grigoriopol a venit o delegație condusă de profesoara Svetlana Jitariuc, care a susținut cauza celor 180 de elevi obligați să facă zilnic naveta. „De 11 ani, copiii și profesorii de la Liceul „Ștefan cel Mare și Sfânt” din Grigoriopol trec vama transnistreană în patru autobuze, parcurg 17 km, pentru a ajunge în clasele unde sunt primiți să învețe, la liceul „Mihai Eminescu” din Doroțcaia, raionul Dubăsari. „Trecem prin aceste dificultăți pentru că am dorit să dăm copiilor educație cum vrem noi”, a spus directorul adjunct, Svetlana Jitariuc. Autoritățile transnistrene vor să impună învățământul rusesc și au interzis elevilor și profesorilor să facă ore în vechea clădire a liceului „Ștefan cel Mare și Sfânt”. În octombrie anul trecut, CEDO a dat câștig de cauză instituției de învățământ românesc din Grigoriopol, considerând că Federația Rusă încalcă dreptul la educație în regiunea transnistreană.

Elogiu muzical

Adunarea Generală de la Măgdăcești a fost precedată cu o zi înainte, vineri, 12 aprilie, de o activitate culturală deosebită, desfășurată în cadrul Liceului „Principesa Natalia Dadiani”

din Chișinău. Activitatea astristă „Lacrimă de dor, Basarabie”, a fost un elogiu muzical-dramatic adus atât trecutului dureros al Basarabiei, ruptă în 1940 și 1944 de România, dar și rolului ASTREI în propășirea națională a neamului. Organizatorii activității – membrii cercului ASTRA din liceul sus-menționat, au prezentat scene teatrale istorice, au interpretat cântece, au recitat versuri istorice, care nu au lăsat indiferenți pe cei prezenți la activitate.

Spectacolul deosebit organizat de ASTRA a fost onorat cu prezența domnului Octavian Țicu, Ministrul Tineretului și Sportului, de Excelența Sa Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al României, Marius Lazurcă, de scriitorii Spiridon Vangheli, Claudia Partole, de alte figuri marcante ale culturii naționale și reprezentanți ai Direcției municipale din educație.

Explicații fotografii:

- Întâlnirea cu reprezentanții Astrelor basarabene la Măgdăcești, raionul Criuleni (foto stânga sus);
- Prof. Svetlana Jitariuc, președinta cercului ASTRA Grigoriopol, transmite mesajul Liceului Românesc din Grigoriopol, la întâlnirea de la Măgdăcești (foto dreapta sus);
- Spectacolul de teatru, de la Liceul „Principesa N. Dadiani”, realizat după nuvela „Copii în cătușele Siberiei” de Spiridon Vangheli (foto dreapta jos).

Congresul Internațional al Jurnaliștilor Români - O ediție reușită

Octavian SUCIU

jurnalist, Pancevo, Serbia

Forumul Internațional al Jurnaliștilor Români, cea mai reprezentativă Asociație de profil din România, a organizat la Donji Milanovac – Serbia, a patra ediție a Congresului anual al jurnaliștilor de expresie românească.

Întâlnirea a avut loc în perioada 5-7 aprilie a.c. la Hotelul Lepenski Vir, sub genericul **Europa – Manipulare – Minoritate**, iar evenimentul a fost organizat cu sprijinul Institutului Cultural Român, al Departamentului pentru Românii de Pretutindeni și al Consiliului Județean Cluj.

Traian Bărbulescu, directorul TVR Craiova

Temele principale incluse în programul dezbaterii au fost:

- ▣ crearea unui sistem coordonat și rapid de reacție în chestiuni care vizează încălcarea drepturilor minorității românești;
- ▣ profesionalizarea presei de limbă română din afara granițelor;
- ▣ identificarea unor soluții de finanțare pentru presa din comunitățile românești.

Dintre obiectivele ediției a patra a Congresului ținem să amintim doar câteva:

- ▣ identificarea problemelor cu care se

confruntă presa de limbă română din comunitățile de români din Valea Timocului;

- ▣ elaborarea unei strategii care să ducă la conectarea mediului jurnalistic românesc din afara României;

- ▣ realizarea unor acțiuni care să sensibilizeze autoritățile din țările unde există presă românească pentru susținerea acesteia.

La deschiderea Congresului au luat parte înalte oficialități: Cristian David - ministrul delegat, Andrei Marga – președintele Institutului Cultural Român, Stejărel Olaru – secretar de stat, Corneliu Visoianu – consilierul primului ministru, Daniel Banu – ambasadorul României la Belgrad, Dusan Parvulovici – director Timoc Press Negotin și Romeo Couti – președinte FIJR.

Această sesiune a avut participanți din șapte țări în care există comunități de români: Serbia, Republica Moldova, Ucraina, Ungaria, Bulgaria, Grecia și Albania, iar lucrările Congresului s-au desfășurat pe secțiuni.

Dat fiind faptul că ediția de anul acesta s-a ținut în Serbia, este firească și participarea unui număr însemnat de reprezentanți ai mass-mediei românești de la noi, precum CPE *Libertatea* din Panciova, *Glasul Cerbiciei* și RTV, *Victoria* din Vârșeț, *Radio Far* din Alibunar, *Timoc Press* din Negotin și nu în ultimul rând RTV *Panciova – Redacția română*, care s-a prezentat cu o comunicare și cu o expoziție de fotografii în holul Hotelului Lepenski Vir, intitulată „Portul românesc din Timocul sârbesc”, semnată de Lucian Suci.

Duminică, 7 aprilie, la închiderea lucrărilor au fost adoptate și câteva concluzii: lansarea „Proiectului România”, punctarea problemelor organizatorice și stabilirea locației viitorului Congres la Odessa în Ucraina.

IN MEMORIAM

Ioana Dragotă

(22 mai 1959 - 22 ianuarie 2013)

In data de 22 mai anul acesta, Ioana Dragotă ar fi împlinit 54 de ani. La această dată a fost lansat în prezența prietenilor și a familiei volumul comemorativ, ... *și drumuri toate s-au retras de sub picioare, de sub pas – In memoriam Ioana Dragotă*, realizat de Serviciul de Informare Bibliografică și Documentară, al Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, în cadrul programului „Personalități maramureșene – Aniversări”. Articole precum: *Elogiul blândeței, Ioana, o colegă deosebită, Ioana Adelina Dragotă, comoara din spatele cărților, Ioana, parfum de om deosebit, Omagiu modestiei, Lacrima nevăzută, Ioana Dragotă, o bibliotecară completă...*, Ochii care mi-au dezvăluit biblioteca, semnate de colegii din Biblioteca Județeană, de colegi de la bibliotecile din țară, cu care a interacționat de-a lungul timpului, personal sau pe forumurile profesionale, debătând probleme biblioteconomice, de colaboratori, de foști profesori, de preoți, toți încadrându-se în aceeași categorie – prieteni, redau perfect Omul și Bibliotecarul IOANA DRAGOTĂ.

De acolo de sus, Ioana a fost încă o dată sufletul unei manifestări ce a avut loc la Bibliotecă, loc atât de drag ei!

IN MEMORIAM

FAMILIA ROMÂNĂ

Elogiul blândeței

Dr. Teodor ARDELEAN

Aflasem încă din copilărie că „cei blânzi vor moșteni Pământul”. Cu timpul însă calitatea aceasta a „blândeții” mi-a părut tot mai încărcată de ambiguitate, căci vedeam cu ochii cum „cei blânzi erau călcați în picioare” de către cei hrăpăreți, iar blândețea părea a deveni chiar un dezavantaj de viață.

De aceea mi-am făcut un fel de strategie din a-i ținea lângă inimă pe toți cei apropiați și care jucau acest rol al „blândului Ion”. Îi simțeam mai sensibili, dar și mai fragili, mai silitori, dar și mai simțitori, mai aplecați spre ceea ce fac, dar și mai profunzi. În această categorie am încadrat-o dintru început și pe Ioana. Și cred că n-am făcut o „triere” greșită.

Eram tânăr director când Ioana a bătut la porțile instituției noastre. A făcut o lucrare care ne-a impresionat pe toți cei din comisie. Un matematician, un informatician cu o cultură filologică și biblioteconomică atât de solidă era ceva de domeniul rarității. Și, în consecință, am iubit-o toți pentru dragostea ei față de carte și pentru „cartea de vizită” ce ne-o prezentase chiar prin lucrare.

Timpul a dovedit că, de fapt, venirea Ioanei Dragotă în colectivul nostru a fost o binefacere socială. Prin Ioana s-a reușit atât transferul de competențe de la cei vârstnici la cei mai tineri, cât și ridicarea ștachetei profesionale a sectorului de prelucrare și, implicit, a bibliotecii la nivel național. Ca apoi, împreună, într-o „armonie” greu de închipuit să facem ca dinamismul managerului să fie mereu înnobilit cu sublinierile epitetice ale exercițiului de valențe derivat din blândețea funciară.

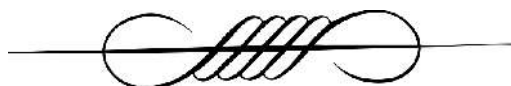
A fost multă vreme mult prea retrasă din iureșul nostru instituțional. Dar de fiecare dată a revenit însă, în așa fel încât părea cuprinsă egal cu tensiunea lucrurilor. Astfel încât am avut în Ioana „omul bun la toate” în orice moment care cerea ceva deosebit. Fie un cuvânt de întâmpinare, fie o valorificare de conjunctură, fie o

oportunitate de exprimare publică... Ioana putea așeza în creuzetul vorbelor alese stări și situații exemplare, putea pune în ecuații de înțelesuri direcții și sensuri ascunse, putea rotunji forme altfel deranjante ca relief labirintic, putea amenaja cadre de armonie pentru idei opozabile aparent.

M-a sprijinit enorm atunci când aveam cea mai mare nevoie de cineva. Venise domnul Mălinaș cu darul elefantin al *Familiei Române*. Trebuia să devenim peste noapte din bibliotecari, jurnaliști de presă patriotică adevărată. Din servitori ai cărții și informației, în slujbași ai tribunei de atitudine și ai solidarității manifeste între românii de pretutindeni. N-am putut refuza oferta orădeană. Să preiei spre conducere o revistă atât de iubită de către „românii din jurul României”? O revistă desprinsă din trupul și trunchiul vechii și distinsei *Familii* a lui Iosif Vulcan nu e de refuzat. Dar povara răspunderii era uriașă. Începusem eu destinul profesional ca ziarist în anul de grație 1972, dar de atunci multe s-au schimbat. Prin lume și prin viață! Domnul Mălinaș aștepta confirmarea. Mi-a venit în gând figura Ioanei. Am zâmbit singur, pe dinlăuntru, și am spus, cu mândrie de victorian: „Am oameni cu care să duc mai departe această misiune Sfântă!”. Și Ioana mi-a fost cu adevărat și ajutor și coleg în acest nou început. Cu Ioana Dragotă și apoi cu cealaltă Ioană, Ioana Petreș, am ridicat *Familia Română* în fruntea publicațiilor românești pentru românii de pretutindeni.

De aceea acum, când Ioana s-a dus ambasador în Lumea Îngerilor figura ei pentru mine rămâne extrem de luminoasă. Și îi mulțumesc pentru blândețea sa dăruită prin cuvinte. Cuvinte mereu bine alese și mereu bine rostite în angrenajul lucrurilor esențiale.

Iar pentru a se întâmpla ce s-a rostit la despărțirea de pe Dealul Florilor îi binecuvântăm memoria de câte ori se ivește o ocazie potrivită. Așa cum e și cazul rândurilor de față.

In memoriam: Ioana Dragotă

Gavril BABICIU

Soarta mi-a hărăzit să cunosc și să discut cu multe, extrem de multe persoane. Unele dintre acestea mi-au fost alături în momente deosebite, motiv pentru care amintirea lor este mereu asociată cu aceste întâmplări din viața mea. Doamna bibliotecară Dragotă mi-a împărtășit interesul față de istoria satului meu natal, Șişești, devenindu-mi, în scurt timp, prietenă și colaboratoare în demersul comun legat de editarea volumelor, *Şişeşti - Vatră Străbună*, numărându-se printre membrii Asociației „Renașterea şişeşteană”.

Ori de câte ori aud rostindu-se numele Ioana Dragotă sau citesc rânduri ori însemnări făcute de ea, gândurile mele stăruie asupra unor clipe de mare bucurie trăite în Sala de Lectură de la Colecții speciale a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” din Baia Mare, unde distinsa doamnă își desfășura activitatea.

Era în perioada în care se documenta pentru scrierea cărții *Revista Catolică a lui Vasile Lucaciu*. Spirit organizat, conștientă și responsabilă, adepta lucrului bine făcut, s-a străduit să cerceteze toate materialele publicate în această revistă, motiv pentru care a solicitat Bibliotecii Județene Cluj, numerele ce lipseau din colecția unității băimărene. Fire deschisă, împărtășea, celor care aveau răbdare și interes să o asculte, multe din tainele ascunse ale cărților de la această secție, precum și din preocupările sale, dar mai ales, lucrurile inedite descoperite aici, zi de zi. Așa am luat cunoștință despre numerele Revistei Catolice împrumutate de la Cluj. Binevoitoare, mi-a pus la dispoziție pentru a „frunzări” întreaga colecție, cunoscând interesul meu față de activitatea și opera „Leului de la Șişești”, marele nostru tribun, părintele dr. Vasile Lucaciu.

Liniștea sălii de lectură a fost întreruptă de

bucuria nestăpânită care m-a cuprins în timp ce studiam una dintre aceste reviste. Ioana! Vino să vezi. Extraordinar! Astfel, privim amândoi imaginea unei biserițe, și o rog să citească cu voce tare, să audă și ceilalți cititori prezenți în sală: „Biserica cea veche parohială din Șişești cu Hramul la Sfântă Mărie-Mare” răsună, ca un dangăt de clopot, vocea-i blândă în sala în care se reinstalase liniștea. Atunci am văzut cum fața Ioanei s-a înseninat, împărtășindu-mi marea mea uimire când am descoperit această fotografie. Surpriza a fost cu atât mai mare cu cât această fotografie „orna” un articol ce nu avea nimic comun cu localitatea Șişești. Așa a fost redată în patrimoniul muzeal al satului Șişești imaginea biseriței vechi, ortodoxe, despre care părintele Vasile Lucaciu scria:

„Parochia Șişeștilor este una din cele mai vechi din aceste provincii locuite de Români. Însemnări scrise nu avem, decât dela 1672”.¹

Îți mulțumesc Ioana pentru tot ceea ce ai făcut pentru comuna Șişești și pentru şişeșteni. Ca membră a Asociației „Renașterea şişeşteană” ai contribuit la realizarea celor 4 volume *Şişeşti - Vatră Străbună* realizând corectura finală a textelor publicate, ai adus date inedite în „Părintele dr. Vasile Lucaciu (1852-1922) - mărturii documentare mai puțin cunoscute”² iar în amplul studiu „Informații despre circulația cărții vechi românești în comuna Șişești și satele aparținătoare” ai deschis o nouă viziune privind istoria zonei Șişești în perioada în care sufletul şişeștenilor era românesc, dar trupul lor era în afara țării. Intervențiile pertinente în cadrul Simpozioanelor de istorie organizate la Șişești, la care întotdeauna ai luat parte, au avut darul de-a face să fii considerată „de-a locului” numărându-te printre „fiii satului” pe care l-ai iubit ca orice şişeştean. Vei rămâne veșnic în amintirea noastră!

1 Dr. Vasile Lucaciu: *Biserica S. Uniri a Tuturor Românilor, Adică Mănăstirea Maicei Românilor în ȘIȘEȘCI, Schițe istorice și dare de seamă*, Baia-Mare, 1892, p. 5.

2 *Şişeşti - vatră străbună*, Volumul III, Editura Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, Baia Mare, 2007, p. 211-214.

Lacrima nevăzută

Tiberiu MORARU

E vară! Cu soare și nisip mângâiat de briza plăcută a mării, cu ritmul leneș de clopot al valurilor Mării Negre îmbrățișând plaja stațiunii Saturn... De câteva zile, parcă uitat între valuri, un vapor imens de „marfă“, staționează suspect în apropierea de țarm... Surprinzând lângă geana unei fete faine, mișcarea lentă de manevră a vaporului, trezit după câteva zile de adormire, cu sunete marine de octave reverberând: huuuuuuu, huuuuuuu...

Cu semn de noroc, sau tristețe, oare ce înseamnă plecarea unui vapor, către largul de mare, mă întreb? Poate doar plecarea, ca destinație a unei iluzii? Sau poate speranța, care poartă mesajul nemărginirii la întâlnirea cu marea? O sun pe Ioana, prietenă dovedită de faptele ei, să-i transmit vraja acestei speranțe frumoase a vieții, să o încurajez prin drumul acestui vapor pe care îl văd imens, dinaintea ochilor mei. Răspunde, mirată de tonul meu încurajator, binefăcător și prevestitor. Clipa unui vapor care pleacă spre zări Ioana, purtând o parte a speranțelor lumii, nu-i întotdeauna a lui; astăzi, de lângă bătrânul far genovez al Mangaliei, clepsidra timpului toarce o molcomeală plăcută măcinând neobosită finețea nisipului auriu al mării, încredințând acestui vapor speranța ta de viață. Din nemișcarea nisipului, timpul se face măsură a vieții, prin curgerea bucuriilor și a tristeților ei... Ești tristă Ioana, o întreb? Sunt realistă, Tiberiu. Am primit ca daruri dragi prietenia voastră, a orădenilor: Mălinaș, Ilica, tu și Rozalia. Am simțit stând de vorbă cu voi, profundimi de sentimente, de proiecte și omenie, de înțelegere a bucuriei, pe care nu le bănuiam posibile. Dacă revista a devenit viața mea actuală, mă identific cu ea, cu articolele și autorii din țară ori din afară; voi sunteți curajul meu de a trăi toate acestea... Repere de prietenie, pe care o ceri și o dai doar celor dragi! Simt că vă mulțumesc spunând vorbele astea... Tu ce crezi?

Te văd prin amintirile verii, cu bucuria fetelor revistei *Familiei Române*, venite la Oradea să trăiești proiectul lui Botoș, în curgerea lui prin ani. Te văd la dezvelirea plăcii comemo-

native diplomat dr. Mihai Marina, pe strada Aurel Lazăr numărul 13, ascultând și consemnând alocuțiunile, depunând apoi flori alături de Ilie Bolojan, primarul Oradiei, de cei șaiszeci de elevi și cadre didactice, pecetluind semnul de cinstire a legăturii de suflet, a punții istorice dintre Apșa de Jos și Oradea, o exprimare onorantă a românismului și poruncă de cercetare tuturor maramureșenilor apșeni, cinstind „descălecătorul” apșan, drept dovadă și pildă exemplară prin sacrificiu și atașament a unui oficial român, pentru toți evreii salvați din lagărele de concentrare naziste, cât și pentru românii rămași în teritoriile definite arbitrar de Diktatul de la Viena din 1940... Te văd povestind la o bere în strandul din Băile Felix, între cele două zile cât ne-ai însoțit, corectând și lucrând la articolele viitorului număr, refuzând bucuria apelor termale, în vreme de căldură... Te văd în Sala „General Traian Moșoiu” a primăriei orădene, pledând și prezentând public numerele curente ale revistei, doritorilor de cultură prezenți...

Așa te văd Ioana, așa te păstrez, acolo, în frumusețea clipei pe care ne-ai lăsat-o! Să fii iertată de tot ce ai putut greși, prietenă Ioana Dragotă, și tu să mă ierți pentru tot ce puteam...

Prin coama valurilor, într-o plecare neștiută de noi, vaporul împingea tot mai ușor povara lui, cu sunete marine de octave reverberând: huuuuuuuuuuuuuuu...

La întâlnirea cu eternitatea

Florian ROATIȘ

Scriu despre Ioana Dragotă cu o dublă mahnire: în primul rând, pentru că o fac la timpul trecut și apoi pentru că nu ne-am gândit să-i dedicăm în urmă cu 3-4 ani, la o vârstă rotundă, un caiet omagial.

Sigur, în modestia ei exagerată, nu ar fi fost de acord cu un asemenea gest, dar ar fi rămas o mărturie a faptului că i-am prețuit munca, experiența, probitatea etc.

Și poate că, înainte de trecerea ei spre celălalt tărâm, ar fi avut – o, deșertăciune a deșertăciunilor! – infima satisfacție a lucrului bine făcut, chiar dacă neterminat.

Și mă gândesc că de multe ori îi prețuim la adevărata lor valoare – sau aproape – pe semenii noștri abia atunci când ei nu mai sunt. Explicații, desigur, ar fi multe.

Într-un colectiv prin excelență feminin, Ioana se singulariza printr-o discreție și amenitate cvasi-totale, care se transmiteau în mod firesc celor din jur. Abia apoi conștientizai cât de multe știa, surprins totodată și de maniera metodică, riguroasă în care prezenta lucrurile. (Tardiv, am aflat că formarea sa inițială era de matematician.)

Avea o mare disponibilitate știind să vină în întâmpinarea celor care, din pasiune sau din nevoi profesionale, îi frecventau sectorul, în care o percepeau ca fiind la ea acasă! Și aceasta pentru că intuiau la ea o adâncă devoțiune pentru meseria sa – atât de prozaică pentru unii, atât de specială pentru alții –, în care găsea indeneșabile satisfacții. Își iubea, deci, neostentativ profesiunea și locul de muncă și ca atare nu regreta faptul că părăsise matematica și sala de clasă. În locul atâtor formule abstracte a preferat cartea – veche sau nouă – în care simțea cum pâlpâie viața.

Într-o lume grăbită și indiferentă, Ioana era o ființă lipsită de suspiciune, având încredere – poate prea mare – în semenii.

Își făcea mereu scrupule deontologice – să nu greșescă, să nu supere pe nimeni –, dând impresia unei vulnerabilități înăscute, conștientă de propriile limite, pe care le exagera în mod nejustificat.

Ani la rând am studiat în sala colecțiilor speciale pe care o lumina prin prezență, competență și vorba calmă, măsurată.

Am colaborat de câteva ori cu Ioana, întotdeauna în profitul meu. În vara anului trecut

m-a surprins printr-o ofertă neașteptată dar binevenită pentru mine. Știa că sunt preocupat – eram chiar îngrijorat –, căci trebuia să dau la tipar o carte de N. Steinhardt și nu elaborasem încă studiul introductiv. S-a oferit, deci, să-mi culeagă textul și a făcut-o concomitent cu ritmul în care scriam. M-a frapat migala de care dădea dovadă, discutând anumite idei, cerând lămuriri, venind cu propuneri de modificare, corectând și îmbunătățind textul. Era în a doua jumătate a lunii iunie. Pe la începutul lunii următoare, când am trimis cartea la editură, Ioana nu mai era la bibliotecă. Ne-am mai întâlnit o dată fugitiv pe stradă, cu gândul nerostit din partea mea la alte colaborări, fără să bănuiesc prezența bolii care îi va frânge intempestiv cursul vieții.

Toamna, Ioana nu s-a mai întors la cea de-a doua casă, la bibliotecă. Se pare că destinul îi hărăzise o altă casă... Nu o mai puteai vedea trecând discretă, parcă cerându-și scuze, prin sălile bibliotecii.

Intrigat de îndelungata-i absență, i-am scris un e-mail în 22 septembrie la care mi-a răspuns cu delicatețea care o caracteriza. Spera, cu o liniște și o înțelepciune de curând dobândite, că vor veni zile și mai bune pentru ea. Astfel că, după câteva amănunte legate de boala sa, îmi scria: „Ceea ce mi se pare foarte important, însă, este că am învățat – în sfârșit! – că tot ceea ce primim în viață trebuie acceptat cu dragoste și recunoștință. Dumnezeu știe ce ne este cu adevărat de folos. (Mă rog să mă pot menține în această atitudine). În funcție de cât îmi va fi îngăduit, intenționez să-mi iau un concediu cât mai lung. Mi-ar face plăcere să vă întâlnesc, întotdeauna am avut ceva de învățat de la dumneavoastră. Poate că va veni și ziua aceea cândva”.

Dar ziua aceea n-a mai venit. În mijlocul iernii a căzut pe neașteptate vestea că Ioana a plecat la întâlnirea cu eternitatea... A plecat prea devreme să-și întâlnească soțul, lăsându-ne imaginea unei ființe de o mare probitate morală și intelectuală, dar și un gol în suflete pe care doar timpul, indiferent și implacabil, îl va face să dispară. Pentru noi cei, care doar am cunoscut-o, nu și pentru neconsolații ei fii...

Putem spera, însă, că acolo unde s-a mutat Ioana este mai bine pentru ea decât aici, așa cum ne încredințează versurile lui Esenin: „Nu-l jeliți pe cel ce moare/ Pe cel dus pe vânt și ploi/ Acolo-ntre lacrimioare/ E mai bine ca la noi!”

A trecut un an...

În memoriam, academician Florin Constantiniu

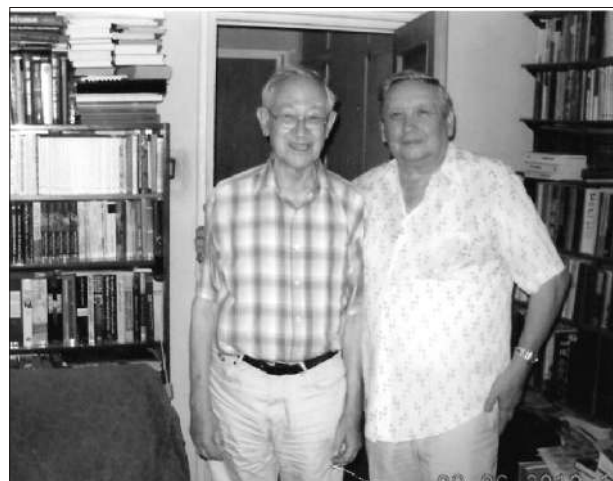
(8 aprilie 1933 – 13 aprilie 2012)

O prietenie care mă onorează

Constantin GOMBOȘ

Sunt momente în viață pe care nu le poți uita. Și nu vrei să le uiți. Așa cum este pentru mine, despărțirea de cei dragi. Nu mă pot împăca în nici un fel cu gândul, că „prietenul meu din Capitală” a trecut la cele veșnice, în Vinerea Mare a anului trecut (13 aprilie 2012), când mai avea un an până la împlinirea vârstei de opt decenii. Este vorba, în cazul meu, de academicianul Florin Constantiniu, de care mă leagă o relație specială din anul 2006. Am purtat o bogată corespondență cu acesta. Este posibil ca, în viață fiind, întrebând, academicianul Florin Constantiniu să nu fi acceptat, poate chiar și după moartea sa, să-i fie tipărite scrisorile sau alte acte similare, pe care, în principiu, le considera prea personale, ca să facă obiectul uzului comun. Este posibil, nu l-am întrebat niciodată și nici nu mi-a trecut prin gând așa ceva, cât el a trăit. Dar, toată corespondența cu domnia sa, o păstrez cu sfințenie și respect, ca pe o comoară dragă sufletului meu și pe care, uneori, când mă apucă dorul de el, le recitesc cu multă plăcere. Dacă o fac acum, sunt câteva motive în acest sens. Mai ales că după moartea sa, s-a așternut prea multă tăcere, de parcă nici n-ar fi existat în istoriografia românească un asemenea erudit. Și-a dorit, și a reușit în mare măsură, să ducă o viață cât mai ferit de „gura lumii”, cu toate că aparițiile sale pe posturile de televiziune și în presa de specialitate au fost dese și mult așteptate de iubitorii de istorie și adevăr, după vârtoarea evenimentelor din Decembrie 1989. Ca om, dat fiind statutul său de academician și istoric de primă mărime (academicianul Răzvan Theodorescu rostea, la 16 aprilie 2012 la Cimitirul Militar Ghencea III: „Este pentru cultura română o pierdere uriașă. Florin Constantiniu era cel mai important istoric al acestui moment în România, un om de o frumoasă și amplă cultură, cu un caracter intransigent, care-și spunea opiniile curajos. Rămâne un model al istoricului, rămâne un model al intelectualului român. Din păcate, oameni precum Florin Constantiniu îi poți număra pe de-

gete.”), nu-și mai aparținea, era – ca să mă exprim metaforic – bun public. Acestea, dar și alte aspecte, nu mă îndemnă „să dau în vileag” corespondența pe care am purtat-o cu distinsul savant de-a lungul mai multor ani. M-a onorat cu prietenia sa, iar eu, fără să solicit asta, i-am devenit – scrisorile domniei sale o dovedesc – un fel de confident. Avea multe frământări interioare, simțea nevoia să le împărtășească, le

Acad. Florin Constantiniu împreună cu autorul

împărtășea scriindu-mi, uneori epistole cutremurătoare. Nu-i plăcea direcția în care se îndrepta România prin cei de la putere, era întristat de starea istoriografiei românești, de servilismul arătat de așa-zisa elită intelectuală de dreapta, de rapacitatea oamenilor politici. Sublinia într-un interviu „Situația catastrofală în care se află astăzi România are, ca să spun așa, doi responsabili, în afara crizei mondiale: clasa politică și masa poporului român. Clasa politică postdecembristă nu a avut – indiferent de partid – nici un proiect național. A avut în schimb, un unic gând: să se căpătuiască. S-a repezit asupra României cu singurul gând al îmbogățirii. Oamenii politici au acționat ca niște vandali, distrugând și jefuind totul. Mongolii, ungurii, turcii, nemții, rușii nu au făcut românilor atâta rău, cât au făcut politicienii postdecembriști în două decenii. Când, peste ani și ani, se va scrie

istoria timpurilor de azi, «nu vor ajunge blestemele» pentru a-i condamna pe cei care au făcut ca România să rateze o mare șansă de afirmare și bunăstare și să fie adusă la sapă de lemn.» (Jurnalul Național, anul XIX, nr. 5898, 18 aprilie 2012.)

Răspunzându-i, încercam să-l liniștesc, să-i fiu alături, fără a declara o compasiune aparte față de persoana sa. Iată ce-i scriam, printre altele, la 27 august 2007: „Vă mulțumesc din inimă pentru scrisoarea Dvs. Nu știți ce imensă bucurie mi-ați produs, reluând corespondența. Mă rog la Bunul Dumnezeu să vă dea sănătate, Dvs. și fiului Laurențiu, în orice lăcaș de cult din țară intru. Așa cum se obișnuiește în neamul nostru creștin de la începuturi. Fac acest gest pentru că vă cunosc drept un luptător perseverent și tenace pentru cunoașterea și salvarea de intruși a istoriei neamului. Sunt alături de Dvs. și ca mine, mulți alții. Nu știu de ce acest neam care-și poartă cu demnitate crucea, este atât de hulit și umilit de impostori în prezent, de la cei veniți din afară, până la mai tinerii «analști politici» și, vezi Doamne, «istorici» fără operă. Dar există, undeva, o plată cerească și pentru ei. Toate la rândul lor!”...

Doar șapte ani ne despărțeau ca vârstă biologică, domnia sa fiind născut la 8 aprilie 1933, în București, iar eu în anul 1940, la 31 martie 1940, în comuna Ciceu – Giurgești, din fostul județ Someș, an de grea cumpănă pentru destinul Neamului Românesc, familia mea luând calea refugiului. Eram, ca să zic așa, cam din aceeași generație (tatăl acestuia, colonelul intendent Constantiniu D. Constantin, îndeplinea funcția de șef al intendentei Forțelor Aeriene Militare pe frontul din Est, iar tatăl meu, sergentul refugiat din Ardealul de Nord, Constantin Gomboș din Regimentul 6 Pionieri Alba Iulia, a luptat la Stalingrad și pe Frontul din Moldova până în august 1944, căzând prizonier la ruși, unde a suportat viața de lagăr până la 1 mai 1949), care am știut ce înseamnă războiul, noua ocupație sovietică, regimul impus în școală și în viața de toate zilele (pâinea neagră pe cartelă, îmbrăcămintea pe puncte, arderea cărților „compromise” ale generațiilor de intelectuali din trecut ș.a.). În mod cert, între noi s-a legat o prietenie sinceră, putând să-i înțeleg mai bine zbuciumul său interior, răspunzând cu conștiinciozitate scrisorilor primite. Eram în-

grijorat când nu-mi răspundea, uneori, perioade mari, din varii motive, la scrisori. Pe neașteptate s-au adunat mai multe scrisori, un epistolar ce mă onorează în cel mai înalt grad. Mi-am întrebat conștiința: dacă le public, împietez memoria sa? Dacă nu le public, cât eu mai trăiesc, ce rezolv prin aceasta? M-am consultat în această privință cu istoricul Aurel Pentelescu prin intermediul căruia (îi mulțumesc pentru gestul nobil făcut) l-am cunoscut pe domnul academician Florin Constantiniu la Ploiești, la Sesiunea științifică organizată de Universitatea de Petrol și Gaze, cu tema „1916 – Un an hotărâtor pentru istoria românilor”, din 28-29 iulie 2006. M-a sfătuit să le public cu atenția cuvenită. Cred că publicând corespondența mea cu acad. Florin Constantiniu, la un an de la trecerea sa în neființă, nu săvârșesc un act necugetat, ci ofer posterității o latură mai puțin cunoscută a distinsului istoric și om de cultură, ca ființă umană în primul rând, cu temeri și spaime specifice unei persoane în vârstă, singur aproape și suferind cardiac de mai mulți ani. Istoria mă va judeca pentru gestul meu. (Într-o convorbire telefonică, întrebat de mine dacă pot să folosesc corespondența cu Domnia Sa în lucrările mele, acesta mi-a spus: fără nicio problemă). Pentru că a fost doar un hazard al împrejurărilor că mie mi-a scris, iar eu, cel puțin cât mai am de trăit îmi spun că am datoria să ofer urmașilor această corespondență, poate singura pe care a purtat-o cu cineva în acești ultimi ani ai vieții sale. Nu eu sunt important în această relație, ci omul și savantul Florin Constantiniu, pe care Bunul Dumnezeu mi l-a scos în cale. Drept urmare, las cititorului libertatea de a mă condamna sau nu pentru gestul meu. Dat fiind timpul scurt de redactare a cărții, autorul își cere scuze că n-a putut identifica toate activitățile eruditului cărturar, de-a lungul existenței sale. Suntem convinși că o va face Secția de Istorie și Arheologie a Academiei Române, familia și cei care l-au cunoscut mai bine. Merită atâta atenție !

P.S. Rândurile de față vor face parte din volumul *In Memoriam, academician Florin Constantiniu (8 aprilie 1933 – 13 aprilie 2012). Corespondență și însemnări* capitolul I, care va vedea lumina tiparului, la Timișoara, în această vară.

ROMÂNI ÎN LUME

„N-am să mă mișc din turnul de veghe al Patriei mele”

Interviu cu scriitoarea și jurnalista Maria Diana Popescu, redactor șef adjunct al revistei *Agero*, Stuttgart

Col. (r) dr. Ion PETRESCU

Maria Diana Popescu – o publicistă tenace, cu convingeri deloc convertibile, care vede, din Stuttgart, imperfecțiunile societății românești, pe care le încondeiază, cu talent, în filipice cu succes la conaționalii ce își doresc o Românie unită și demnă.

Cum se văd din Germania îndoilele românilor? Ce percepție – alta decât cele cunoscute acasă, rod al pozițiilor politice și campaniilor de presă, cu ținte clare – există la cineva care aparține, prin naștere, spirit și speranțe, națiunii române, dar trăiește în centrul Europei? Răspunsuri multiple, într-un interviu ce dezvăluie o personalitate puternică. Cu dragoste de țară.

Maria Diana Popescu este o conațională care mi-a atras atenția prin comentariile acide, dar inteligent argumentate, publicate în format electronic, cu impact în rețelele de socializare, pe Internet.

Întrebările mele au primit răspunsuri marcate și de afirmații la care nu subscriu, precum aceea vizând șansele reunificării celor două state românești.

Nu am cenzurat nici opiniile sale mai dure, pentru simplul motiv că este bine să cunoaștem și puncte de vedere care ies din tiparul gândirii mediatizate, cu obstinație, pe diferite canale media, din rațiuni lesne de înțeles.

Am respectat și ortografia pe care Maria Diana Popescu o promovează prin editorialele și cronicile sale. Ea fiind o româncă, care știe exact în cine crede, de ce și cu ce ocean percepe viitorul națiunii din care face parte. Ca o luptătoare.

Tot ce-i românesc nu piere!

Ion Petrescu: *Ce caută o ființă europeană, de sorginte română, la Stuttgart, în Germania, unde pare izolată într-un turn de fildeș, din care răzbat – spre lumea limbii natale – poeme, dialoguri mai puțin previzibile și irizări mai degrabă specifice unei existențe tipice altei planete, aceea intangibilă, luminoasă, fascinantă, din sufletul fiecărui pământean?*

Maria Diana Popescu: Tot scotocind după date imediate ale conștiinței europene, m-am oprit la *Agero*, Stuttgart, ca într-o librărie uriașă, ca să pot gusta dinlăuntru și dinafară gustul provocării. Oricât de impersonal, oricât de mecanic ar fi jocul

din turnul de fildeș, încerc să-l investesc cu virtuți pe care însăși definiția lui le exclude: conversa conștiinței în agent universal, putere morală responsabilă de circulația „nodurilor și semnelor” în lume și de întorsătura ce o vor lua. E o nebunie să-și închipuie cineva că adevărul stă în alegere, iar funcționarii europeni sînt niște automate, care excită continentul cu lozinci din Pascal.

Din turn pot coborî nevăzută în vîltoare, pot răsfoi alături conștiința întrebuintată de unele civilizații, ca felinar de luminat gunoiul, pot privi mai bine bordelul de la etajele superioare ale Curții și șerpilor unor specii străine, care își pun puii verzi între frunze și nu mai privesc înapoi, cînd pomii românești scapă fructele pe pămînt și niciunul nu se

apleacă să le ridice. Și-atunci? Nu e o greșală să crezi că diavolii din turn sînt atești! Ei cred în existența lui Dumnezeu, dar luptă împotriva Lui. Să mă fi rătăcit unde nu trebuia? Dar oare Platon nu era un sculptor rătăcit în filosofie? Bine ar fi dacă spaima nu i-ar reduce pe compatrioți la anonim, arătîndu-le neputința.

Iată de ce nu mă amăgesc cu iluzia că Germania ar aparține, neimplicat, neștiutor, „altei planete”. Ei au un Goethe, noi, cu nimic mai prejos, avem un Lucefăr Eminescu, și tot ce-i românesc nu pierie! Moscopol spunea asta.

Chiar dacă duhul anarhic al puterilor occidentale simte plăcerea să cojească, din temelii, ființa noastră națională, va veni vremea cînd își vor netezi ruinele, iar bogățiile statelor de sub scara uniunii, nu se vor mai curge în vasele danaidelor. Cum să nu mă mîinii? Ștefan Cel Mare a făcut din creștinism forța morală a Moldovei, Bălcescu a dat cea mai sănătoasă concepție politico-creștină, astfel ca noi, contemporanii, să nu acceptăm ideea că domnul lumii e dracul și nu Dumnezeu.

Revanșa nemuririi

I.P.: *Revista electronică Agero este un teoretic publicistic, un website cu un public țintă clar, sau un suport electronic pentru stări de spirit destinate celor ce prețuiesc demnitatea necesară comunității românilor?*

M.D.P.: Revista de cultură și atitudine a românilor din afara granițelor, una dintre cele mai vechi publicații de gen, ale cărei baze au fost puse de cunoscutul eseist și poet Lucian Hetco, „Românul planetar”, cum i se mai spune, *Agero* este o atmosferă culturală de lung metraj, o lume de relații spirituale asemănătoare cu lumea *Neranțulei* lui Panait Istrati. Într-o vreme a atrocităților și a indiferenței, *Agero* comunică prin vocea credinței în spațiul românesc potențator, în matricea sa culturală.

Mizînd pe dezgheț și deschidere, spre zone ale adevărului, păstrînd românismul cu valorile sale în imediata apropiere, *Agero* este punte spirituală între românii de pe meridiane. Importantă sursă de documentare și de informare asupra realităților. Așa cum Florența perioadei Medici a rămas în istorie, prin Academia oamenilor de erudiție și de talent, sper ca fenomenul *Agero* să-și primească revanșa nemuririi. Vremea trece, cultura neamului rămîne, traiectoria revistei *Agero* nu poate fi asemuită cu cea a meteoriților care se mistuie în hăuri.

României i s-a dat brînci în fresca vînătorilor de resurse

I.P.: *Ați fi putut să nu mai priviți spre țară, să nu mai scrieți pentru conaționali, să ignorați o situație postdecembristă cu evoluțiile cunoscute. De o vreme vă citesc cursivele, editorialele,*

filipicele. Și mă întreb de unde, totuși, atîta cunoaștere, la nivel de detaliu, a unor împiedicări oficiale și spaime individuale, de acasă?

M.D.P.: Îndrăgostită de țară în sensul situării naționale, în cel al întoarcerii la închiderea de acasă, care trebuie deschisă, nu pot fi parte a unui joc de raportări pur teoretice. Există Patrie, trebuie să existe acel patriotism care să depășească linia manifestă a ideologiilor stîngenitoare și nefaste. Din interior, patriotismul se arată nu ca o structură de elemente interacționînd dinamic, ci ca o ființă slăbită, luptîndu-se cu sine pentru sufixul din coadă.

Teritoriul patriotismului, defrișat după lovitură de stat din 1989, a fost cultivat cu exerciții de teorie, pretext al predicării unei „morale” străine rădăcinilor românești. Astăzi, cînd informația circulă cu viteza gîndului, e ușor de alcătuit, fie și de pe un versant, o imagine holografică la nivel de detaliu. O simplă privire aruncată asupra istoriei naționale și vom vedea pe fondul Patriotismului un imens tablou de fapte, de trepte și schimbări, majoritatea avînd drept scop realizarea unor țeluri sau idealuri spirituale înalte. Tenebrele colonialismului modern și așa-zisa unitate europeană folosesc istoria noastră drept un obiect, în jurul căruia se ȧes comploturi și fantezii distructive. României i s-a dat brînci în fresca cuceritorilor și vînătorilor de resurse.

Pe celălalt versant, în contextul integrator, ignorarea clivajelor care ȧin de unitatea națională, în favoarea unor pacte maculate înfăptuite prin complicitatea guvernelor postdecembriste, au impus o nouă versiune de patriotism: patriotismul ca servitute. Iar o patrie în sclavie nu mai are un destin propriu.

Cu atît mai mult cu cît niciun Manole de la cîrmă nu mai e dispus să-și îngroape în var și piatră femeia, Patriotismul stăruie cu nevinovăție pe contrasensul bulevardului capitalist, așa cum a scăpat din flăcările loviturii de stat, din decembrie 1989, cu răni și arsuri ce par să nu se mai vindece. Dacă aș fi ministru al educației, atunci aș crea de îndată o catedră de patriotism și una de unitate națională.

Puterea și opoziția se toarnă și se înhiontesc de 23 de ani

I. P.: *Care sunt, din perspectiva dumneavoastră publicistică, simptomele negative la nivelul clasei politice din România? Ce o diferențiază pe aceasta de politicienii germani?*

M.D.P.: De pe „Goagă”, de la televizor sau de la „succesurile” din Parlamentul European, românul a învățat pe de rost simptomele și bolile activistului capitalist autohton: autism, șfertodoc-tism, corupție, imoralitate, parvenitism, paranoia individuală sau de grup. Politicianul nostru e plin de gargară, înșurat, avar, posesiv, incult, vînzător de gogoși, ateu, plictisit de viața de cuplu sau divorțat, membru al unui clan mafiot, cu ogoare,

tractoare, masterate, ferme, puști, pistoale, doctorate, păduri, ambarcațiuni de lux, conturi, domenii de vânătoare. Unii nici nu știu cine sînt. Fac traseul cu sîrg, de la un partid la altul, din opoziție la putere și invers. Vrăbiile doar la mălai trag. Culmea, nu fac niciodată gripă aviara. Vînătorii își pun singuri vrăbiile pe gard, și ce noroc!, tot ei le împușcă.

Puterea și opoziția se toarnă și se înghiontesc de 23 de ani. Probabil și după ce vor muri exemplarele vor bîntui Parlamentul României și vor apărea în fiecare zi la televizor. Pe cît de întunecați la minte și vînzători de neam se arată, pe atît mă simt mai neputincioasă în simplitatea protestului meu! Marea dramă a României este că alegerile rotesc băieții deștepți între ei. Purtătorii de mandate au făcut din Țara mea ceea ce li s-a cerut: o colonie cu oameni nefericiți. Corupția fără sfîrșit, distrugerea economiei, siguranței sociale, învățămîntului, sănătății, lipsa veniturilor sigure, discriminarea cetățenilor fără venit, jaful constant asupra pensiilor și salariilor, asupra istoriei, culturii și tradiției strămoșești, manipularea prin intermediul mass-media, sînt grave atentate la ființa neamului românesc.

Înclinați spre imagine, putere și „comunicare” – poate pentru a arăta că au învățat ceva din istoria lor, politicienii germani par a fi plămădiți la școala politică a superficialității. Însă nu trebuie să ignorăm faptul că Germania a renăscut din propria-i cenușă, din ruinele celei mai teribile conflagrații a omenirii. Sigur, nu de la sine, ci prin efortul poporului german conjugat cu sprijinul Uniunii Sovietice, pentru a face în ciudă Kremlinului. Astăzi, cea mai mare economie a zonei euro și una dintre țările cu cele mai stabile finanțe, arată cu degetul, dispune, trage de urechi. Fiind o puternică locomotivă europeană, care își adaugă periodic cite un vagon cu marfă, apărarea intereselor naționale e o temă majoră pe agenda lor politică. Și totuși, din iubirea Germaniei pentru Europa, criza prin care trece uniunea monetară s-a prelungit nepermis de mult.

Aș iniția un referendum în „cele două Români”

I. P.: Cum vă raportați la cel de-Al Doilea Stat Românesc, republica inventată de sovietici, între Prut și Nistru? Este o himeră compararea procesului de unificare al R.F.G., cu R.D.G., cu acela, dezirabil, necesar și previzibil, al reunificării celor două maluri ale Milcovului de azi? Dacă ați fi numită în fruntea unui minister al reunificării, precum există o instituție de acest gen, în Coreea de Sud, ce proiecte, planuri, intenții ați promova?

M.D.P.: Istoria celor două state românești și a celor două state germane trebuie privită diferențiat. Cum diferențiate au fost și raporturile dintre fiecare „pereche”. Perioadele de separare au

fost și sînt de asemenea diferite, la fel ca și conjuncturile ce au generat separările. Dacă R.D.G. a fost secționată de la Heimat cîteva decenii, ruptura celor două state românești durează de două secole, timp în care structura populației a suferit metamorfoze deloc de neglijat.

Primul rapt teritorial rusesc, cel din 1812, apoi Pactul Hitler - Stalin și urmarea diabolică, ultimatumul sovietic din 26-28 iunie 1940, catastrofa de la 23 august 1944, care a favorizat, fără echivoc, ocuparea Țării, dar și apăsarea cizmei sovietice vreme de decenii, au culminat cu inabilitatea marionetelor instalate la putere în România, atît după război, cît și după 1989. Ce poate oferi, acum, Bucureștiul României Mici de dincolo de Prut și românilor de acolo?

Și apoi, clasa politică românească, preocupată de aderare, pardon de supunere la organizații politice euro-atlantice a abandonat orice preocupare serioasă, în ceea ce privește interesul național și reunificarea. Ipotetic, dacă mi s-ar încredința conducerea unei instituții al cărui scop ar fi ștergerea graniței artificiale, așternută pe hartă, cu creionul de tîmplărie, de către Molotov, aș iniția un referendum în „cele două Români”, din stînga și din dreapta Prutului, al cărui rezultat să fie, „nelucrat” pe calculatoare. Abia după aceea dorința ar putea fi luată în considerare și transformată în realitate.

Să nu ne amăgim, însă. În contextul noului Diktat de la Bruxelles, al noilor pacte, nici SUA, nici Rusia, nici Germania, nici Uniunea Europeană nu girează ideea.

Din păcate, diplomația românească nu mai e cea din vremea lui Titulescu, nici măcar cea de pînă în 1989. În conjunctura în care Înalta Poartă de la Bruxelles a impus regionalizarea/federalizarea Țării, iar corbii iredentiști stau să ciugulească din trupul ei, e greu de presupus că cele două maluri ale Prutului se vor reuni curînd, pentru a reîmplini dorința Neamului Românesc.

Un dialog al surzilor

I. P.: Germania a găsit o cale a reconcilierii istorice cu Franța. România a făcut pași comparabili – ca țară membră a NATO și a Uniunii Europene – în relația cu Ungaria. Și totuși, puseuri de sorginte revanșardă, se mai manifestă, periodic, la Budapesta. Care este opinia dumneavoastră, în această privință?

M.D.P.: Situația dintre cele două state occidentale Germania-Franța nu poate fi comparată cu cea dintre România și Ungaria. Dacă primele două urmăresc și respectă anumite reguli stabilite de comun acord, dezinteresul conducerii României este net surclasat de obstinția iredentiștilor maghiari de refacere (?) a imperiului Sfîntului Ștefan. Prin guvernele sale antinaționale și mașinațiunile U.D.M.R. (oficial, uniune culturală, nu partid poli-

tic), România a cedat moștenirea Gojdu în favoarea Ungariei, a acordat privilegiu, nu drepturi, etnicilor maghiari din România. „Garda Maghiară” – organizație extremistă, rasistă și xenofobă, interzisă în Ungaria – și alte formațiuni paramilitare își fac de cap pe teritoriul românesc, nestingerite și sub privirile îngăduitoare ale guvernelor românești. Primul ministru al Ungariei și alți reprezentanți oficiali ai țării vecine și „prietene” își permit presiuni impardonabile și inacceptabile în relațiile interstatuale, fără a fi contracarați de oficialitățile românești. Autoritățile de etnie maghiară sfidează legile și Constituția României. Și iarăși batem spre diplomația noastră, care pune pe tapet un dialog al surzilor. Relațiile noastre externe sînt regresive, dacă nu cumva au stagnat.

Peste toate acestea, Uniunea Europeană, noua Uniune Sovietică, cum a denumit-o istoricul Corvin Lupu, privește impasibilă, adaptînd evenimentele cunoscutului adagiu latin: „Divide et impera!”

Amintesc în context mesajul Țarului Putin: „În Rusia trăiește poporul rus, iar poporul rus nu admite nici un afront al unei minorități; acestea trebuie să respecte Rusia, pe ruși și legile fără să ceară favoruri speciale sub pretextul că sunt discriminați; cine face astfel este invitat să părăsească imediat Rusia! Nu Rusia are nevoie de minorități, ci ele au nevoie ca Rusia să-i primească, să le ofere adăpost, locuri de muncă și hrană; în Rusia traiesc doar ruși!” Moralizator, nu? Ca să nu iau bucata de pîine de la gura analiștilor, las problema în seama lor. Cert este că în istorie am înregistrat momente mult mai dramatice. Acesta este doar un impas.

Noi anexe secrete?

I. P.: *Berlinul a găsit o cale pragmatică, de a menține un dialog cu Moscova. Nu același lucru se poate spune despre raporturile României cu Federația Rusă. Ce ar fi de făcut pentru depășirea reală a unei adversități tacite, a unei neîncredere vizibile, cu consecințe la nivelurile politic și economic?*

M.D.P.: Probabil un dialog fondat de Vladimir Putin pe nostalgia după Germania de Est, știm noi de ce! Are amintiri plăcute, din cei 5 ani petrecuți la Dresda. Deși afirmă că nostalgia e secundară și că relația se construiește pe baze noi, rămîn un Toma necredinciosul. Să fim obiectivi, revenirea lui Vladimir Putin la Kremlin a fost primită cu dezamăgire la Berlin.

După o tăcere de plumb pe axa Moscova - Berlin, cînd Putin nici n-a vrut să audă de anumite cereri ale cancelarului german (eliberarea lui Mihail Hodorkovski, fostul magnat al petrolului și rival al lui Putin, aflat de ani buni în închisoare sau poziția Rusiei față de criza din Siria), cînd însuși el, Țarul, o considera pe Merkel vasală americanilor și o acuza că a cedat presiunilor Americii, blocînd accesul companiilor ruse la anumite contracte.

„E posibil să nu ne înțelegem cu privire la anumite lucruri, dar vom încerca să ajungem la un compromis și cu siguranță că nu va exista, între noi, atmosfera dură despre care se vorbește”, a spus Putin. Așadar, un compromis.

I.P.: *Să fie vorba cumva de o nedeclarată versiune modernă a Pactului Molotov - Ribbentrop?*

M.D.P.: În 1939, trupele sovietice defilau cot la cot cu trupele naziste, la Brest-Litovsk, apoi cunoaștem ce s-a întîmplat. Interesant de văzut ar fi posibilele noi anexe secrete ale acestuia.

Germania și Federația Rusă, două mari puteri economice și militare ale momentului, au interesele lor, care, independent de voia noastră, vor aduce atingere României.

„Am impresia că mă aflu în pragul anului 1940...”, afirma profesorul Dinu C. Giurescu, completînd fidel imaginea României de azi.

În ceea ce privește axa București - Moscova, bîntuită de fantoma neîncrederei, resetarea relațiilor ar putea fi făcută prin două chei: tezaurul și acea parte mare și frumoasă din Vatra Moldovei, precum o numea Luceafărul poeziei românești.

Cele două chei mențin ușile închise și azi, dar și o evidentă iritare la Moscova, mai ales după ce Adunarea Parlamentară a C.E. a recomandat Rusiei să respecte anumite angajamente.

Românismul e marginalizat

I. P.: *Există o percepție deformată, pe tărîm german, despre românii care vin acolo. Cum se vede de la Stuttgart retușarea necesară a relației bilaterale, dintre Germania și România, astfel încât conduite individuale, deloc civilizate, să nu fie atribuite, prin exagerare, tuturor celor care au pașaport românesc?*

M.D.P.: N-avem șanse prea mari cu diplomația noastră. Cînd ni se cere ceva, dăm și pe deasupra, fără să pretindem nimic în schimb. Am deschis porțile invaziei străine în toate ungherele. Asta era prevăzută în planul loviturii de stat. Să luăm marfă sclipitoare din afară, unde erau stocuri uriașe. Ne-au înghesuit la noi acasă, ne-au aruncat peste bord de la hore pînă la găini, recolte și filosofie. Cosmopolitismul era negat înainte, acum românismul e marginalizat. Retușarea nu va fi luată prea curînd în calcul, atîta timp cît sîntem tratați ca o țară de sub scara Puterii europene.

Cancelarul german nu favorizează pe nimeni mai mult decît i-o cer propriile interese, potrivit cărora imediat face stînga-împrejur și „Angela merge mai departe”, cum era titlul unui film românesc, în regia lui Lucian Bratu.

„Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau”, ca să vă îngenunchez în fiecare zi, iată optica.

Cînd în Sahara vor fi piste de schi și eschimoși, iar în Antarctica vor crește portocali și mă-

slini, atunci va începe lucrul la imaginea noastră în lume, extrem de șifonată, de către speciile care au ruinat poporul român, așezate confortabil în jilțurile statului.

În loc să cultive, peste graniță, românismul și valorile sale, patriotismul și unitatea națională, s-au grăbit cu epoca pseudovalorilor, unde cultura, știința, moralitatea, credința, dezvoltarea personalității umane sînt vise urîte ale Puterilor capitaliste. Dezmățul face toți banii.

Ar trebui să mulțumim I.C.R. și vechii găști, cu pantalonii în vine, cu prohabul descheiat sau cu poalele ridicate, vulgari, dezgustători, plămădiți în laboratoarele pornografiei și traduși în zece limbi, pe banii noștri, ca să facă imagine „bună țării”, premiați orbește de Academia Română. „La o revoluție, eroii mor și gunoaiile ies la suprafață”, spunea Nicolae Iorga.

Iată, timp de 23 de ani, gunoaiile au stînjinit imaginea României, în fața ipocritului Occident, care a făcut un imn din „lozinca” discriminării.

Dar cînd a simțit hoardele cerșetorilor și hoților țigani la el acasă, Occidentul a uitat de democrație. I-a urcat în avion și i-a trimis retur.

Pe actele lor fiind înscrisă cetățenia română, automat s-a extins percepția negativă asupra tuturor românilor. În mod deliberat, mass-media aceleiași Occident a trecut sub tăcere infracțiunile delictelor autohtoni, exagerîndu-le premeditat pe ale celor proveniți din România, fie ei români sau țigani.

Pe rînd, Italia, Franța, Spania au rupt și mototolit propriile declarații populiste, luînd măsuri discriminatorii cu românii.

Austria, Germania ne privesc ca pe niște unități de muncă ieftine, iar Marea Britanie și Olanda dau cu „epopeea” spațiului Schengen de pămînt, cînd vine vorba despre noi. Cum peste tot în lume „legile sunt doar pentru căței, nu și pentru dulăi!”

Așadar, bine ați venit, dragi români, în era sclaviei moderne! Diplomația românească a făcut armistiții proaste, cînd exista șansa altora de trebuință națională.

Ni s-a vîndut independența pe libertăți dezmațate și anarhice. Au curs sudorile de pe noi ca să avem o industrie doldora, iar „diplomații” noștri, de deștepți ce sînt, au dezmembrat-o piesă cu piesă. Halal liberare!

Așa încolțită, din toate părțile, mă simt utilă

I. P.: Ce nu v-am întrebat și ați fi dorit să se mai știe despre proiectele dumneavoastră de viitor?

M.D.P.: Deși nu se văd indicatoare sau senzori unice spre viitor, merg într-acolo nu cu resemnare, ci ca un Om care are nevoie de izbînzii, pentru a se simți pe de-a-ntregul Om.

Proiectele mele se aseamănă cu un călăreț, care-și îndeamnă calul spre locul unde două lumi se zbat între tiranie și disperare, fără să uit că istoria a mers în viitor și datorită unor anonimi ca mine.

După cirul din decembrie, mi-am găsit trupul încă viu, întins lîngă Dunărea albastră. Pentru că adîncul îmi refuzase înecul, m-a azvîrlit la mal. Uite-așa, am ajuns în lumea mare să vînd aer curat și pietre.

De atunci, și rănită și medaliată, locuiesc în uniformă, într-o scorbură de mătase și tot încerc să-mi vînd piatra funerară la reducere, înaintînd pe cărarea îngustă, dintre două prăpăstii, de parcă aș călca pe clape ascuțite de orgă.

Uneori merg ca o dansatoare, prin bîlciul aglomerat de personaje sinistre, fiecare împins de la spate de muzicanți fioroși.

Alteori adorm în tranșee, sînt ca un prizonier de război, căruia i se aduce cafeaua la pat. Un prizonier are timp să se agațe de lumea aceasta, ca o haină mototolită, care nu mai ține de cald săracilor.

Lumea aceasta, ca un conclave în care șerpuesc mișei, lumea aceasta trosnind ca o casă de melc prinsă sub fotoliul negru, de piele, al Casei Albe.

La urma urmei, evadasem dintr-o dictare la citire și nimerisem în alta, cu teama că mi-a scăpat ceva de preț, din buzunarul de la piept.

Însă nu mă socotesc de prisos. Sînt omul care trage cortina la teatrul de păpuși.

Mă simt recunoscătoare că exist, prezentul îmi e suficient, căci pare ineputabil, iar politica seducătoare.

Cu atîtea haite de politicieni, politica produce proprii gropari, burtoși – ca niște greieri –, de prisos – ca niște larve de cărăbuși.

Îmi vine să ies la colțul străzii, ca să arunc la vale, cu mînie, ca pe o zoaie, haosul din țară, pentru că îmi e silă, pur și simplu, cînd stau la rînd, pentru existență, la ușile unor cheflii străini.

Promit să fac rost de mai multă răbdare, ca să-mi pot duce mai departe protestul și supliciuul supraviețuitorului.

Îmi place rolul și n-am să-mi schimb greutatea, de pe un picior pe altul, ba mai mult!

N-am să mă mișc din turnul de veghe al Patriei mele.

Așa încolțită, din toate părțile, mă simt utilă, de parcă aș încerca, cu toate forțele mele mici, să salvez corabia noastră de la înec.

Herman Victorov

- *Din viața unui om oarecare*

Pagini de jurnal

Elena BUICĂ
Toronto, Canada

Am avut bucuria să fiu la lansarea volumului *Din viața unui om oarecare* (*Pagini de jurnal*) apărut la Editura Maple Red, Publishing House din Toronto, în 2012, semnat de autorul debutant la 81 de ani, Herman Victorov. Era în ziua de 27 ianuarie 2013, la o întâlnire a publicației *Observatorul* din Toronto cu cititorii săi, când s-a înfățișat înaintea noastră un om a cărei personalitate puternică s-a impus din primul moment prin statura sa monumentală, prin pasul apăsător și sigur, prin vocea bine timbrată, clară, prin gesturi, prin aerul pe care-l degaja. Înalt, doar patru centimetri îi lipsesc din doi metri, cu mișcări care surprindeau prin dinamism pentru anii purtați cu destoinicie, cu părul alb, vâlvorât, cu sprâncene negre, stufoase, cu aerul omului stăpân și sigur pe el, din care nu lipseau semnele de caldă omenie, totul făcea ca prezența sa să fie remarcabilă.

Prima dată am auzit despre Domnia Sa cu mai mulți ani în urmă, de la niște prieteni de familie care ne îndemneau să ne mutăm la Windsor, fiindcă „este acolo un român, Herman Victorov, care angajează și sprijină emigranții români pricepuți și harnici ca să lucreze în compania sa producătoare de capsule tari și moi din gelatină, acele învelișuri în două culori, în interiorul cărora sunt prafurile-medicament din antibiotice”. Prietenii aceștia ne vorbeau atunci cu mare entuziasm despre inovațiile acestui inginer, inovații care au schimbat industria echipamentelor medicale, revoluționând industria de profil, proiectând și construind un nou model de mașini producătoare de capsule care au făcut dintr-un emigrant în Canada, în mai puțin de șase ani de la sosire, un multimilionar cunoscut prin investițiile făcute în toată lumea, inclusiv în România. Cum copiii mei aveau deja servicii bune, nu s-au oprit mai mult la această propunere. În următorii ani, informațiile despre succesele avute s-au înmulțit. Am aflat că a vândut și instalat „la cheie” mașini și

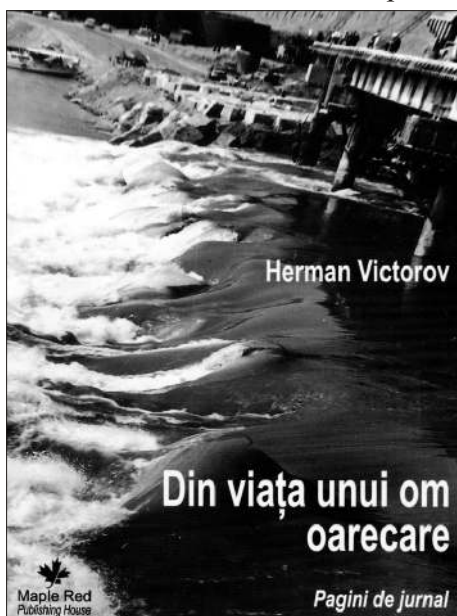
operațiuni de capsule în 26 de țări care au dus la recunoașterea performanțelor și valorii companiei sale, a deschis noi oportunități de afaceri și a ajuns unul dintre cei mai bogați oameni de afaceri români din Canada. Câteva proiecte au fost semnate chiar în fața primului ministru al Canadei, Jean Chretien. Pe acesta l-a însoțit în România în vizită la Cernavodă. Când avea 76 de ani, a vândut compania, producătorului de capsule Qualicaps, deținut de cel mai mare

fond de investiții din lume, Carlyle, în al cărui consiliu de administrație se afla și George Bush senior. Deși s-a hotărât să dedice mai mult timp familiei, a revenit la preocupările sale din tinerețe, îmbunătățiri în procesul de prelucrare a trestiei de zahăr, sprijinit de o echipă pe care el a format-o.

După 1989, a fost unul dintre primii investitori în România, construind câteva fabrici și astfel a creat locuri de muncă. Și astăzi, aceste mașini performante sunt produse doar în două țări din lume: Canada și România. „Dacă vor echipamente trebuie să vină la noi!”

Până la plecarea din țară în 1975, a lucrat aproape 20 de ani în construcția hidrocentralelor electrice de la Bicaz, de pe Valea Bistriței, Argeș, Porțile de Fier și Valea Argeșului, pe șantierele de construcții ale hidrocentralelor din România, apoi a emigrat în Israel și trecând prin Grecia, a ajuns în Canada.

Cartea aceasta, pe care atunci o aveam în mână, concepută pe un suport autobiografic, asemenea jurnalelor, urma să îmi aducă noi și interesante aspecte de pe un tărâm pe care nu pot călca mulți oameni. Dar mai mult, din această carte doream să deslușesc printre rânduri câte ceva din resortul interior al unei persoane alcătuite dintr-o plămadă deosebită, aceea a unui om născut pe meleagurile României, prin vene curgându-i sânge de evreu, construit parcă după tipare concepute de americani, în piept o inimă în care încap dragostea de semeni de pretutindeni, dar rămânând un român ade-

vărat. „M-am considerat totdeauna român. Acum, la 80 de ani, știu că România este țara sufletului meu. Să ne ajute și binecuvânteze Dumnezeu pe fiecare dintre noi și neamul nostru românesc”, notează autorul.

Cartea a fost ademenitoare de la primele pagini. Am citit întotdeauna cu deosebit interes paginile de jurnal, fiindcă această specie literară aparține a genului memorialistic constituie o adevărată sursă, extrem de prețioasă, pentru cunoașterea unei epoci, a unui climat sau a unei personalități deosebite, cu efecte psihologice foarte puternice asupra cititorului. Abia așteptam ca lectura acestui jurnal să-mi ofere un soi de schimb de experiență, un fel de colaborare, să-mi lumineze mai clar unele unghiuri mai umbrite ale vieții. „Jurnalul este cea mai strânsă formă de colaborare cu viața”, spunea filozoful Gabriel Liiceanu, iar cartea autorului Herman Victorov este un strălucit exemplu. Pentru că nu am orgoliul unui critic literar, eu tocmai la aceste aspecte mă voi referi cu precădere în însemnările mele. Consider că nu se cuvine să adaug cuvinte acolo unde faptele vorbesc atât de grăitor. Cele 400 de pagini ale cărții care prezintă concretizarea unui timp deja trăit, o vor face mult mai bine decât oricine. Prefața semnată de doamna Mihaela Victoria Ignat ne oferă și ea o oglindă demnă de apreciere la înălțimea operei prezentate, iar mulțimea altor însemnări sau emisiuni televizate făcute cu multă competență, pot fi găsite cu ușurință pe internet.

Cea mai recentă transmisiune de la TVR Internațional a avut loc pe data de 27 martie 2013 în cadrul emisiunii „Investiții în România, Euroeconomia”, realizată de domnii Sorin Burtea și Cristina Leorent, emisiune în care au prezentat activitatea și cartea domnului Herman Victorov. Amploarea unui asemenea eveniment este subliniată și de prezența unor remarcabile personalități care au vorbit despre valoarea de excepție a acestui român aflat pe pământ canadian, cu faimă în întreaga lume: consulul general al României la Toronto, doamna Antoanella Marinescu, directorul publicației *Observatorul din Toronto*, domnul Dumitru Puiu Popescu, parohul catedralei „Sfântul Gheorghe” din Windsor, părințele Gheorghe Săndulescu, semnatara prefeței cărții, doamna Mihaela Victoria Ignat și încă alte personalități.

Lectura cărții mi-a oferit secvențe de viață, ca-ntr-un film, legate prin comentariile autorului și reușind să captiveze prin profunzimea și claritatea ideilor. Ajutat și de o memorie prodigioasă, autorul ne oferă o carte în care abundă observațiile judicioase și pertinente, ne invită la meditații și reflecții și în același timp, este un adevărat cod moral.

Savoarea acestei cărți crește și datorită credibilității autorului, impunând prin exprimarea liberă a unei subiectivități supravegheate îndeaproape de rigoare, de franchețe nestânjenită, de spontaneitate.

Sunt surprinzătoare deschiderile impuse de temperamentul și viziunea autorului, care pot să declanșeze întrebările: De ce? Unde? Când? Cum? E o provocare adresată fiecăruia dintre noi, având ca principal obiectiv împlinirea vieții prin muncă, respectând principiile morale. Aceste cuvinte ar putea suna ca un slogan din timpul „heirupismului” comunist, dacă autorul nu ar fi susținut ideea că se poate trăi frumos și cu succes aplicând aceste dezerate. Ne convinge, nu prin cuvinte, ci prin fapte, prezentând o întreagă succesiune de tablouri de viață trăită muncind frenetic din zori și până în noapte, îngăduindu-și puține momente de răgaz, lucrând de-a lungul vieții în diferite locuri, ba chiar în diferite țări cu diferite orânduiuri sociale și în final, te lasă să tragi concluziile singur. Despre pasiunea pentru muncă ne vorbește și prin copertele cărții considerate un fel de răspuns al vibrației textului. Coperta 1 – Închiderea Dunării la Porțile de Fier, coperta 4 – Barajul Vidraru, Hidrocentrala de pe Argeș.

Nu de puține ori am reflectat la felul cum autorul a dat nume și sens într-un alt chip în care a evoluat într-o direcție sau alta. M-a surprins mărția necunoscută a frumosului acolo unde nu mă așteptam, munca pe șantierele de construcție, oglindită în ochii mei ca „munca de jos”, un fel de „abnegație” pentru o muncă înrobitoare, drept răspuns la lozincă răsunătoare a PCR-ului. Autorul pune altă culoare privită din cu totul alt unghi, cel al nobleței și al devenirii ca om. Având spiritul dreptății, implicarea socială, uneori a mers până în pragul sacrificiului de sine și nu de puține ori s-a împotrivit regimului comunist, dar, din fericire, nu a suferit consecințe: „Nu mă suportau din cauza atitudinii mele, dar mă tolerau, aveau nevoie de mine”.

Sunt multe de învățat de la acest un om: curajul și forța de a lupta, de a ține piept încercărilor vieții de tot felul, nedreptăților sociale, ale vieții de emigrant, ale escrocheriilor sau concurenței acerbe din lumea capitalismului. Trezește în cititor dorința să semene acestui chip, așa cum se desprinde dintre rânduri: îndrăzneț, neobosit în muncă, neconformist, priceput, cult, statornic în sentimente, inteligent, demn și modest. I-am admirat cutezanța, o trăsătură exersată ca pilot în tinerețe, care mi-a fulgerat inima la amintirea celui care acum putea să stea lângă mine, dacă această trăsătură, cutezanța, i-ar fi purtat mai mult noroc și nu l-ar fi trimis în ultimul lui zbor ca pilot la vârsta de 29 de ani.

Deși este prima carte pe care o semnează, pentru că tot ce face, face bine, puternica vitalitate a autorului a dat viață acestui conținut dinamic, cu multe valențe în care a făcut ușor de înțeles treptele urcușului spre împlinire. Este o carte a determinării, un discurs cu putere de manifest, cu putere creativă, e un refugiu în care te poți imagina împlinit într-o lume ideală. E o carte a unui învingător care împărtășește cu o modestie cuceritoare ce-l apropie de „oricare

om” așa cum se consideră pe sine însuși. Despre invenția sa de milioane ne vorbește cu simplitate, ca despre ceva firesc: „A fost o chestie de oportunitate, nu am făcut nimic grozav, am optimizat doar, nu e rocket science. Putea să fie alt inginer acolo căruia să îi vină ideea și o făcea el”. Dar ca să ajungă până la acest moment, drumul a fost anevoios, cu multe dificultăți și greutăți care-l făceau uneori să se întrebe: „Cum dracu am ajuns eu aici?”

Un plus de farmec se datorează acurateții exprimării în mirabila limbă românească, în care cuvintele curg cu o ușurință naturală, parcă se aștern singure pe hârtie. Limbajul e cuceritor prin simplitate și limpezime, lipsit de stereotipii și cu vocabularul controlat de bunul gust. La plăcerea lecturii mai contribuie și modul răspicat cu care autorul spune ce gândește și ușurința cu care stabilește conexiuni între idei, subiecte, personaje. Stăpânind o logică și o viziune coerente, având exercițiul clasificărilor, analizelor, ordonării ideilor, te face să crezi că totul este ușor de înfăptuit, de parcă-ți vine să zici: „ia să încerc și eu”.

În timpul lecturii te simți confortabil, fiindcă nu pui nimic la îndoială din tot ce spune, îl crezi pe cuvânt și nu te îndoiești că este un om cu mare valoare morală și spirituală, că e un om cu suflet cald și deschis, un om pe care fiecare din noi am vrea să-l avem în viața noastră.

E o plăcere să desprinzi dintre rânduri arta cu care știe să creeze punți spre sufletele oamenilor. Și-a ascultat salariații sau partenerii nu numai cu mintea, ci și cu ochii și cu inima, a stat lângă ei punând umărul cu prietenie. Având darul iubirii de semenii, simți prezența plină de căldură a unui om puternic pe umărul căruia poți să îți așezi capul.

Pe lângă privirea atentă și măsurată asupra vieții, autorul are timp să-și arunce privirea și asupra florilor, a câmpului cu întinderi de porumb cu știuleții plini de promisiuni, și-aruncă privirea destul de adânc asupra cărților, mângâie cu privirea frumusețile ieșite în cale sau pe cele căutate, mănâncă fără să numere kaloriile, nu se dă în lături nici de la un păhăruț de coniac sau de la ceșcuța cu cafea, face daruri din prea plinul inimii, sare în ajutorul celor aflați în nevoie, nu-și uită obligațiile sociale, nici pe cele culturale, nici prietenii în compania cărora se simte bine, iar pe cei mai apropiați îi poartă în buzunarul inimii.

Pentru Canada are admirație, dragoste și recunoștință: „Iubesc și Canada, țara libertății mele, țara care mi-a dat oportunitatea să realizez fără restricții ceea ce mi-am dorit bun să fac.” Dar oriunde s-ar afla, gândul și sufletul poartă aureola României.

Complexitatea vieții trăite a îndemnat autorul la însemnările unor fragmente de analiză spectrală a câtorva dimensiuni importante ale existenței omenești. S-a oprit, nu de puține ori, asupra unor complexe

probleme sociale care au răscolit viața oamenilor, multe dintre ele din România.

Din vizitele făcute în mai multe țări, inclusiv România, comentează pertinent despre diferențele de valori materiale sau morale. Îți oferă astfel, reflecție, că multe aspecte sunt repetabile în forme infinite: lupte, întorsături de situații neașteptate, fapte care întorc pe dos orice logică omenească, forme de sclavagism incredibile... Și nu de puține ori, autorul face comparație cu România. Sunt memorabile descrierile unor aspecte cutremurătoare de viață. În Vietnam, la câțiva ani după terminarea războiului, foștii combatanți trăiau într-un mod în care i-au creat halucinații autorului. Aflându-se la un restaurant, Herman a „fost surprins de faptul că cei care stăteau la marginea platformei care dădea în stradă, aruncau oasele de la fripturile pe care le mâncau peste balustradă. Mânat de curiozitate, m-am îndreptat spre marginea terasei unde, îngrozit, am asistat la un scenariu grotesc. Oameni care purtau rămășițele unor haine militare, invalizi de război așteptau sub geamurile restaurantului, aproape bătându-se ca să prindă un os de pe care luau ultimele fărâme de carne”. În Bangladesh a fost puternic impresionat de efortul epuizant al tinerilor care cărau ricșe. „Încep la 18 ani sau chiar mai repede și la 24 de ani «sunt arși», îi relatează un localnic. În același timp, sunt și valori care durează... oamenii de pretutindeni au un cod moral nescris în care politețea, respectul, dorința de a sări în ajutorul celui aflat în nevoie sunt norme care nu pot fi încălcate. Și nici măcar dictatura sau viciile unui sistem politic nu le pot distruge”.

Pentru autor, amintirile sunt o iluminare continuă, oameni, fapte și întâmplări, totul este privit cu înțelepciune și înțelegere. Fără să fie didactic, ni se adresează, parcă vrând să împartă cu noi bucuriile și împlinirile lui și parcă ne ia de mână să intrăm în horă cu el și să fim pe același pas. Ne amintește că în spațiul de libertate individuală pe care îl avem, desigur, limitat, putem să luăm o decizie de viață care să ducă la împliniri, numai să vrem.

Închizând cartea, am credea că ceva s-a schimbat, sau măcar s-a mișcat în fiecare cititor. După ce ai terminat de citit, îți vine să iei lectura de la capăt și să urmărești mai atent drumul pe care te-a adus, să deslușești mai limpede cum se construiește calea care duce spre înălțimea succesului. Nu putem să ne desprindem ușor de impresia că sinele nostru a fost cuprins în această posibilă lume a împlinirii marilor vise.

E un privilegiu și o bucurie lectura acestei cărți a zilelor noastre, profund gândită, care respiră autenticitate, redă încrederea în forțele proprii, ne convinge, trăim alături de autor care împărtășește cu noi experiența dulce ori amară a exilului dintr-o țară în care oamenii nu se mai pot regăsi, dar rămâne locul pe care-l numim „acasă” oriunde ne-am afla.

Repere ale diasporei române: Linda Maria Baros

Antoaneta TURDA

Baia Mare

Născută în 6 august 1981 la București, Linda Maria Baros a părăsit România copil fiind și s-a stabilit cu părinții în Franța. Formată intelectual în Paris, obține un Doctorat în literatură comparată la Universitatea Sorbona din capitala Franței. Este cunoscută, atât în România cât și în țara de

Înclinată spre introspecția capabilă a-i desluși nu doar propriile adâncimi sufletești, ci și pe ale semenilor săi, poeta se dezvăluie pe sine, dar smulge măștile și de pe fețele celor din jurul ei, convinsă fiind că doar sinceritatea ne poate salva din jocul uneori macabru al vieții. Pornind de la acest deziderat, Linda Maria Baros scrie o poezie în care spiritul civic este necruțător, iar descrierea experiențelor personale ancorate în realitatea României comuniste și a lumii apusene surprinde prin sentimentul acut de însingurare. În situația provocată de destin, refugiul pare singura șansă de supraviețuire, așa cum bine demonstrează cartea cea mai reprezentativă *Casa din lame de ras*. Remarcabilă prin rigoarea structurală, în componența ei se poate lesne observa grija ca fiecare din cele 7 cicluri să țeasă povestea unui destin care, sub aparenta banalitate, ascunde tragismul unei existențe ce, marcând două lumi, cea comunistă și cea liberă, are totuși capacitatea de a învinge, cu luciditate, viața. Clădită din smerenia atât de necesară în a răzbate în lume (bine redată în *Fata Morgana*, prin registrul simbolic ce face trimitere la textele biblice), casa este asemeni unei veste antiglonț ce marchează limita dintre individ și lume, limită aproape invizibilă care, asemeni muchiei lamei de ras, trage semnalul de alarmă atunci când se simte escaladată, fiind capabilă să protejeze acel teritoriu intim al fiecăruia dintre noi, chiar dacă acel teritoriu natal se află într-o Românie oripilată de comunismul pe care Linda Maria Baros îl demască, chiar la început:

„Eu m-am născut în suferința deceniului nouă, pe vremea când toată casa era un zid”¹, urmând ca după această intrare în scenă, să folosească un întreg arsenal de elemente care definesc acest spațiu geografic mai ales prin paradigmele sale morale care îl fixează în limitele unei neputințe ce ține de o lege românească nescrisă, dar ancestrală. Purtând povara acestei

adopecție, nu doar grație talentului său, ci și datorită unei susținute activități pe tărâm cultural. Mă refer la numeroasele traduceri precum și la promovarea literaturii române în calitate de director al revistei literare *VERSUS/m* (București, 2005), precum și în cea de coorganizatoare a festivalului *Primăvara poezilor/ Le Printemps des Poètes în România*, inițiat în 2005. Cu o notorietate de anvergură dobândită la doar 26 de ani, în străinătate, deși debutul său s-a produs la una din revistele literare bucureștene, Linda Maria Baros aduce în lirica românească puterea introspecției, într-o lirică reflexivă, menită parcă a împrăști suflul poetic autohton, post-decembrist cu volumele de poezii: *Amurguri departe, smulge-i rubanul!*, *Autoruta A4 și alte poeme*, *Casa din lame de ras*, *Dicționar de semne și trepte*, *Poemul cu cap de mistreț*.

1 Linda Maria Baros. *Casa din lame de ras*. București : Cartea românească, pag. 9.

neputințe naționale, autoarea cunoaște, de timpuriu EVADAREA, acea „binefacere” venită dintr-un noroc al destinului, care însă nu o ajută să scape de puterea propriilor amintiri sau a celor evocate de propriul anturaj, amintiri în care România apare ca o țară în care oamenii sunt prinși în viiturile Levantului de un farmec irezistibil reflectat și în propria casă pe care autoarea o celebrează cu ajutorul trupului, salvând-o prin propria ființă. Efectele stilistice ale discursului liric surprind, pe tot parcursul volumului, ele conturând în final imaginea unei case-ființe pândită de tenebrele angoasei existențiale bine redată și pe plan sintactic, morfologic și mai ales în topica frazelor și a propozițiilor. Poezia *Peste grădini se rupe toamna* este poate cea mai relevantă în ceea ce privește modul de exprimare al autoarei care, asemeni unui călător abulic, umblă prin lume străduindu-se să surprindă realitatea pe care apoi o dezvoltă „în camera obscură a inimii”, în acea liniște și singurătate pe care doar un artist adevărat are curajul să le accepte pentru a crea. Asumarea curajului creativ devine, în cazul Lindei Maria Baros, similar oarecum cu cel al acceptării propriei existențe pentru că viața însăși e, în fond, o creație al cărei schelet ne este dat de puterea divină, urmând ca noi să desăvârșim construcția prin propriile forțe. Conștientizarea rolului creativ al omului dotat cu acel har care face posibilă redarea experienței existențiale într-o creație artistică, o determină pe Linda Maria Baros să facă apel la eul liric care, pornind din interior, ajunge în exterior dirijând reconstrucția unei lumi, grație căreia artistul învață să re trăiască prin propria creație, acest joc atenuând zbuciumul interior, care înfruntă astfel timpul și vremurile transformându-l la finalul fiecărui poem într-o esență de învățăminte extrasă din fascinantul periplu lumesc. Pendularea continuă între angoasele vieții și liniștea propriei intimități oferă cititorului imagini care se recompun în mintea sa, într-un mozaic care are în centru casa ce poartă amprenta individualității. În cazul Lindei Maria Baros marcante sunt frica și singurătatea, exprimate aproape ca un strigăt disperat chiar din *Prolog*, unde propria casă care: „...se-nalță din cerurile ființei pare-un palat din lame de ras/ care stă-n echilibru”¹ pândită fiind de șapte lupi tineri (simboluri ale ordinii), pândă care sugerează grotescul realității unei țări aflate sub dictatură. Discretele referințe autobiografice (care nu alu-

necă niciodată în ispita confesiunii autobiografice) prezente pe tot parcursul acestei construcții poetice circulare conturează portretul coplesitor de vulnerabil, al unui prototip uman: acela al emigrantului care, de fapt, nu se simte în elementul său nicăieri, stare de fapt care generează, la Linda Maria Baros, ca de altfel la toți scriitorii ce fac parte din diasporă, acea frică pornită din nesiguranța propriei case pe care o caută mereu. Binomul CĂLĂTORIE-INIȚIERE, este legat de mare, întrucât apa este un element primordial, simbol al vieții, al regenerării și al purității, ascunzând, în adâncimile ei, misterul și liniștea pe care doar propria casă o poate oferi, absorbindu-te în ea, indiferent unde este plasată. Absorbția ființei în casă dă viață locuinței în care totul se petrece într-un mod static, lipsa mobilității adâncind sensul lucrurilor într-un univers în care singurul personaj e însăși autoarea care se raportează la lumea, care este doar sugerată grație prezenței ferestrei care, în poezia *Q.H.S. (Zonă de maximă securitate)*, primește toate valențele simbolisticii ce țin de receptivitate și deschidere. Zidirea casei, în benefica singurătate îi pare poetei asemeni unei ploii ce aduce belșug, iar aspectul final al construcției îi pare cititorului un mozaic baroc (vizibil și în structura compozițională a volumului). Construcția mozaicală fiind modelată de eul interior al poetei, accentuează caracterul confesiv care dă lecturii acea apropiere spirituală obligatorie între scriitor și cititor, apropiere care generează confesiuni ca cea din *Pieptul și vena jugulară* în care Linda Maria Baros se confesează cititorilor săi:

„— Dacă-mi tai gâtul, mi-ai spus într-o noapte,

vor curge numai cuvinte.

Fiindcă poetului îi cresc colți uneori,

– lungi, ca de fiară.

Cu ei își despică în zori

– pieptul. Și vena jugulară.”²

Cu sufletul în palmă, poeta franceză de origine română se adresează publicului prin „vorba care deschide capcane de lupi”, încercând să facă față condiției tragice de emigrant. Volumul, emblematic pentru întreaga sa creație, definește tragismul și un miniportret al scriitoarei care are semn distinctiv părul vopsit în verde și care poartă o ghiară de argint la mână dreaptă. Cei ce vor să o cunoască mai bine și să intre în contact cu ea o pot face prin intermediul site-ului personal: www.lindamariabaros.fr.

1 Op. cit. pag. 5.

2 Op. cit. pag. 25.

Căutând date despre această prolifică autoare franceză de origine română am găsit un interesant interviu din noiembrie 2012, publicat inițial pe site-ul *agentiadecarte.ro*, la 18 noiembrie 2012. Acolo, în acel interviu a vorbit despre „greutatea” Premiului „Guillaume Apollinaire” primit pentru *La Maison en lames de rasoir*, despre a doua participare, în octombrie 2010, la Bienala internațională de poezie de la Liège, despre Doctoratul obținut cu Summa cum laude la Universitatea Paris-Sorbonne, cu teza *Mitul metamorfozei erotice*. Din acel interviu putem afla cum se împacă rigoarea studiilor doctorale cu spiritul poetului: „În fapt, cercetătorii nu sunt

neapărat scorțoși, iar poeții nu sunt neapărat boemi. Așadar, cercetarea științifică se împacă perfect cu creația. Este vorba, până la urmă, despre două fațete ale aceluiași univers. Aș spune chiar că spiritul analitic și rigoarea sa intrinsecă sunt necesare oricărei creații care își propune să se îndepărteze de sijaele literare pre-existente și să propună o nouă formulă poetică.” Cunoscută deopotrivă ca scriitoare, dar și ca traducătoare, iată cum privește această activitate extrem de importantă pentru un om de litere: „Cred, totodată, că traducerea, ca și orice alt domeniu, prezintă doi versanți. Pe de o parte, este vorba despre o pasiune. Pe de altă parte, este vorba despre o luare de poziție determinată de decelarea lacunelor literare multiple care caracterizează sfera traducerilor din limba română. În fapt, traducerea este un *nexus* care leagă cuvinte, oameni, lumi și care-i permite în acest fel poeziei, și noi ne referim aici la poezia română, să se racordeze la sfera literară internațională... în România, traducătorii nu sunt premiați sub pretextul că evaluarea traducerilor în principalele limbi de circulație ar fi dificil de realizat... Însă, acolo unde grija pentru promovarea literaturii este reală, au fost înființate de multă vreme premii importante care recompensează traducerile; în Germania, de exemplu, premiile de acest fel sunt însoțite și de o sumă de 25.000 de euro, în Olanda de 40.000 de euro... Și, în general, în Occident, instituțiile oficiale sau cele private oferă burse consistente, pe perioade lungi. Ceea ce este într-un totu firesc, de vreme ce – după mulți ani, am aflat și eu acest adevăr brutal – benevolatul nu plătește facturile...”. Abordând tema traducerilor, dialogul a ajuns și la participarea României ca țară invitată de onoare la Salonul de carte de la Paris din primăvara acestui an, eveniment în care Linda Maria Baros s-a implicat, fiind și de această dată una dintre vocile cele mai puternice ale diasporei române care contribuie enorm la promovarea culturii române în afara granițelor țării.

Tot în această primăvară, la 22 mai, Linda Maria Baros a fost aleasă, la numai 31 de ani, membru titular al Academiei Mallarmé¹ din Franța, fiind cel mai tânăr membru al acestei instituții.

La Editura Tracus Arte a apărut volumul în limba franceză *Anthologie de la poésie roumaine contemporaine 1990-2013*, selecții și traducere de Linda Maria Baros. Cei 13 autori incluși în antologie sunt: Ioan Es. Pop, Lucian Vasilescu, Paul Vinicius, Mihail Gălățanu, Dan Mircea Cipariu, Mihail Vakulovski, Dan Sociu, Teodor Dună, Alexandru Vakulovski, Andra Rotaru, Miruna Vlada, Moni Stănilă, Cosmin Perța. Volumul a fost lansat cu ocazia Salonului de Carte de la Paris, a.c.

¹ Academia Mallarmé este o academie literară fondată în 1937 la Paris. Poartă numele poetului Stephan Mallarmé. Acordă anual prestigioasele premii Mallarmé pentru poezie.

„Te iubesc, Doamne, ajută neiubirii mele!”

II¹

Nina NEGRU

Chișinău

Sârma. Zimții

Să revenim la interesantul laitmotiv al sârmei. Răsfoindu-mi jurnale vechi de lectură, dau peste notițe din revista clujeană Steaua. Nicolae Steinhardt scria despre „neirosita tinerețe a monahului mirean” Mircea Eliade ca unul care se includea și pe sine în această categorie neînțeleasă de oameni. Nu este un secret că și Cristian Bădiliță a meditat mult asupra acestui tip de program de viață creștin (Nodul gordian, 2002). El ascultă din tinerețe prelegeri despre organicitatea monahismului mirean și visează să scrie un roman spiritual despre marele mistic Evagrie Ponticul. În plus, printre personalitățile ce-l marchează spiritual o are pe bunica, refugiată din Bucovina sovietică, despre care a scris în câteva rânduri cum numai Sf. Simeon Noul Teolog scria despre iubitul său duhovnic. Să ne mai mire după aceea că se consideră „născut prea târziu înaintea erei voastre./ Dispărut prea devreme într-un poem fără identitate” (*Archibald*) sau că anunță: „Eu am greșit, născându-mă, doar veacul”? Într-adevăr, înțelegerea scrierilor sale nu este cu puțință în climatul de confuzie axiologică actuală și în ceea ce Bădiliță numește „lipsa unui orizont cultural normal, înăuntru cărui teologia și literatura s-ar stimula reciproc”. În perioada interbelică Cioran, de exemplu, nu părea excentric pentru că citea Viețile Sfinților și scria ca un îndrăgostit despre Sfânta Tereza de Avila. Și la Cristian Bădiliță tipul de femeie preferată, irezistibilă este în acest volum o călugăriță, Viridiana, „numele nesfârșirii” din filmul suprealistului Buñuel. „Ai fost singura femeie pe care am iubit-o./ Singura femeie pe care n-am înșelat-o./ Singura femeie necesară” (*Viridiana*). Universul lui poetic e plin de instrumentele cu care se auto-flagela Viridiana: cununa de spini, zimții, cuiele, crucea, sârma. Din primele sale cărți de poeme „miroase-a irosire de femei/ când Răstig-

nitul bate-n fruntea mea/ cuiul de foc acum și pururea”. (*Regele cu o harfă în mâini*). N. Steinhardt nota în *Jurnalul fericirii* despre acest film al lui Buñuel, pentru a se lămuri în legătură cu „pericolul de a căuta sfințenia de unul singur”. Devenise și Viridiana un fel de călugăriță-mirean, ruptă de comunitatea monahală pentru a se îngriji de săraci. E posibil ca poetul să se recunoască în această călugăriță întoarsă în lumea rea sau să-și recunoască slăbiciunea pentru un anume tip de femeie, care, deși nu reușește să ajungă până la capăt pe cărarea cea strâmtă, cel puțin contabil nu este: „Sărutări de gheață și plumb./ Îmbrățișări de sârmă ghimpată./ Buze cu zimți./ Pleoape cu zimți./ Degete cu zimți./ Crucifix al mântuirii tale dorite” (*Viridiana*). Foarte interesant s-ar deschide aici cercul „viridian” al egoismului mântuirii: prin iubire, prin „extazul lepădării de sine”. Dar „partida de cărți nu se va sfârși niciodată”, ne previne poetul și cei care au vizionat filmul înțeleg. Toată sârma și toți zimții din poemele lui Cristian Bădiliță sunt rămășițe din scutul și zalele cu care acest „Aliaș dostoievskian” (cum se vede singur în alte cărți de poeme) s-a întors în lume. Nu era de neglijat o moștenire ca cea rămasă lui de la bunica, omul care i-a dat „o lecție mută, intrupată, despre frumusețea Ființei”. Lucid, îi reproșează Jeannei d’Arc (indirect sieși) trădarea de care a fost capabilă: „Dumnezeu i-a rupt piciorul arătându-i enervat obrazul: Fată dragă, eu te aștept în cer și tu mă cauți în patru labe prin mocirle?!” (*Dumnezeu de la Mancha doarme cu tâmpla crăpată pe umărul meu*).

Îngerii

Îngerii sunt inseparabili de poezia lui Cristian Bădiliță, cei mai fini curgând „prin venele poemelor” lui. Din opera lui Evagrie Ponticul aflăm că „îngerilor li s-a dat contemplație naturală primordială, la care pot ajunge și ființele umane desăvârșite”. La Cristian Bădiliță îngerii

FAMILIA ROMÂNĂ ROMÂNII ÎN LUME

1 Partea a II-a a prezentării cărții lui C-tin Bădiliță *Peisaj cu maimuță și înger. Zimți. Scrisori apocrife ale lui Archibald de la Cruz* (Limes, 2011). Partea întâi a fost publicată în numărul din aprilie al revistei noastre.

sunt de regulă ființe ordinare, așa cum în unele biserici de la țară Maica Domnului și sfinții pictați seamănă la chip și veșminte cu consătenii pictorului. O hoardă de îngeri, „gunoi ceresc, puroi de heruvimi” (decât) populează universul lui poetic, în așa măsură încât poetul poate afirma că „retina-i este spălată numai cu zeamă de îngeri” (*Dumnezeu de la Mancha doarme cu tâmpla crăpată pe umărul meu*). În ultima carte de poeme sunt îngeri beți, cu dinții rușiți, cu tâmplele albe, îngeri în salopete ce coboară cântând Internaționala, după cum în alte cărți nu se putea fără îngeri în armură, îngeri clăpăugi sau coticodăcitori sau din cei care „cască de-i trosnesc fălcile groase” când îi citești ceva din Sfintele Scripturi. Cei mai insuportabili, culpabili de păcatul ne iubirii, sunt însă îngerii mândri, neduși în ispită, din poemul *Jucați-vă mai des cu focul*: „Dar mai ales nu-i cruțați pe îngeri,/ care trec nepăsători prin dreptul privirii noastre,/ tăind-o cu aripa ascuțită ca briciul/și luându-i brusc viața./ Merită cel puțin un autodafe”.

Tonul trimite la o altă poezie, în care sunt utilizate cuvinte (dar nu cuvinte-cheie) și calapodul formal din rugăciunea *Tatăl nostru*: „Inimioară de fontă sau tablă/ inimioară de lut sau cărbune // (...)// și nu ne duce pre noi în ispita vreunui sentiment/ oricât de pipiriu/ ci ne izbește la timp în moalele capului/ cu singurul tău colț/perfect ascuțit și rece/ Amin.” (*Colțul*).

În *Exorcizări* (5), publicate în revista *Oglindanet*, „îngerul nesusus de ispită”, „purist și intransigent” este nu „mai binele”, ci „mai răul cu masca întoarsă”. S-ar putea să fie un monstru de ne iubire mai subtil decât cel din *Luceafărul*, care avea cel puțin o natură oximoronică.

Dan C. Mihăilescu a observat mai demult: „câtă sete de asceză, atâtea sete de trăire în firea lui C. Bădiliță.” Dar, ne întrebăm, trăirea ca experiență a iubirii nu este un deziderat al asceților? Privită din acest unghi, starea cuprinsă în cuvintele cărții cu Zimți este a unui om care se luptă, înarmat cu programele suprarealiste și cu instrumentele misticii, să facă față celui mai periculos demon: cel al acediei, definită ca un „compozit de lene, silă și melancolie”, dar și celui mai periculos înger - cel al ne iubirii. „Te iubesc, Doamne, ajută ne iubirii mele” dublează și nuanțează evanghelicul „Cred, Doamne, ajută necredinței mele”, invocat și de Nicolae Steinhardt în momente de verificare a sufletului. „Vrăjmaș al melancoliei” poetul se declară din prima pagină a acestei cărți. Remediile împotriva acediei sunt răbdarea, îndelunga răbdare, așteptarea. Sfinții Părinți, și Evagrie printre pri-

Cristian Bădiliță

mii, recomandau rămânerea în chilie, adică în același loc, cu orice preț, și - talmăcește Bădiliță - „rămânerea cu fața la Dumnezeu, cu orice preț”. În asta ar consta monotopia monahului mirean: privirea ațintită spre Dumnezeu. Ton apodictic, laconism și, nu în ultimul rând, ieșirea din acedie și ne iubire prin iubire.

E greu a-l face monah pe omul dinlăuntru atunci când el rămâne în lume. Numai cei inițiați de un mistagog, și nu cei nepregătiți care se retrag în cerc închis, ajung la performanțe mistice, și doar în momente de grație divină. Mistica nu se fundamentează, după V. Lossky, „pe fantezie, pe evadare din real, ci pe echilibrul psihic și pe concretul Revelației”. Nu întâmplător printre meditațiile referitor la poezie găsim la Bădiliță și unele ca acestea: „Poezia cere o imensă disciplină (...) Harul nu poate fi captat și orientat decât prin această disciplină a așteptării, prin această reculegere în fața timpului” sau „Poezia - stare de luciditate hiperbolică”. Ultima Ars poetica pare că face un contrast evident apologiei suprarealiste a scriiturii automate. Totuși s-ar putea ca această disciplină și luciditate să fie doar instrumentul de captare și revelare a subliminalului, care nu împiedică „hermetizarea textului” (H.G. Gadamer) în lirica modernă.

Critica literară și cultura teologică

Pentru a descifra și gusta poezia și eseistica, glafiile și studiile de filozofie ale lui Cristian Bădiliță este necesară o pregătire teologică, nu numai de facultate, ci de creștin cult și catehizat care își ia în serios sufletul. Pentru că el nu scrie „pe teme religioase”, ci scrie „în orizontul unei credințe”. Deseori face

apel la „curăția inimii” (*Fericirea a șasea*) atunci când se adresează cititorului. „Criticii literari, lipsiți de cultură teologică și filozofică serioasă nu-l pot înțelege pe un scriitor cu deschidere spre teologie”, consideră Cristian Bădiliță. „Câți dintre criticii noștri de astăzi au consacrat studii serioase unor autori precum Eliade Rădulescu, Vasile Voiculescu, Gala Galaction, Damian Stănoiu, Ioan Alexandru, Mircea Ciobanu, Ioan Agârbiceanu, scriitori îmbibați de cultură teologică?” (*Degetul pe rană și alte dezintoxicări antipolitice*). În pofida crâcnelilor unor intelectuali, care știu numai din auzite despre cartea lui Dumitru Stăniloae *Poziția domnului Lucian Blaga față de creștinism și ortodoxie*, consider că poetul și filozoful a avut marea șansă de a fi fost „examinat” de un dogmatician, iar cititorul a avut numai de câștigat în urma acestei analize exigente. La fel și Arghezi, descoperit cititorului în mare măsură datorită performanțelor de exeget creștin ale lui Nicolae Balotă. Mă gândesc și la profunzimea tragică a *Luceafărului* eminescian, reanimat și revelat cititorului în urma analizei străbătătoare de platitudini făcută de patrologul Cristian Bădiliță.

Într-unul din jurnalele sale patrologul român mărturisea că se gândește serios la o monografie personală despre filozofia religioasă a rușilor plecând de la 10 autori. Se simte și în acest volum de poezie cât de penetrant devine Cristian Bădiliță când este vorba de clasicii ruși. Poemul *Gogol* ni-l reanimă pe un Cicikov simpatic, „Cu socotelile lui concrete./ Cu mistica lui mercenară”, pe „sfînșiorii cu suflete moarte” și „maculatura de amvon”. Simetric, poemul *Pietrele* aduce, cu fină ironie, din spațiul catolic, aceleași simptome de fals creștinism: „Inaugurăm autostrada Imaculatei Concepțiuni//(...) //Vom merge să vindecăm orbi și să înmulțim pâini//(...) //Apoi vom deveni sfinți cu sărbători legale în calendar//(...) // Iar El va fi răstignit la picioarele noastre/ Proaspăt spălate și parfumate//(...) // În cele din urmă vom închide ochii și vom muri./ Atunci un fulger ne va zdrobi pleoapele./ Vom învia./ Vom învia sub formă de pietre./ Și nimeni nu va înțelege de ce.”

Voi încheia prin a atrage atenția asupra poemului *Zei*, unul dintre cele mai reușite din

această carte. Autorul, participant la evenimente și martor ocular, declara într-un interviu că morții din 1989 și din 1990 îi călăuzesc viața și cărțile. În *Zei* este vorba despre toți martirii regimului comunist: „Prin fața plutonului de execuție părinții și frații noștri/ Omenirea în costum de jertfă”. În aceeași cheie scria și despre cei 14 mii de prunci martiri omorâți de Irod. Sunt la finalul poemului versuri care-mi amintesc de incitantele cărți ale pr. Ioan Buga despre chemarea înfricoșătoare a preotului, „fratele săvârșitor” al Liturghiei - „un nesfârșit Avraam, care înjunghie în carnea Ofrandei” (*Plinirea Potirului credinței*): „Dar unde sunt preoții?/ Unde sunt preoții cu iataganele lor ascuțite în mâini?/ Unde sunt cei care trebuie să împlinească jertfa?/ Un hohot de răs urcă din fiecare./ Un hohot de răs și unul de plâns./ Pe altar amestec de terci și de carne stricată” (*Zei*). Pentru a înțelege acest ultim vers chiar este nevoie să înveți la facultate despre Epicleză și celelalte ale preoției.

Putem spune oare că Bădiliță este un poet religios? Depinde ce „severități” impunem noi acestei categorii de scriitori. O definiție ar putea fi găsită chiar în această carte: „poeții mironositori”, dar nu și cei considerați de Cristian Bădiliță „fitile fără dinamită”, „mironosițe de elită” (*Poeții*).

Am putea medita asupra observației sale că *Norii* lui Petru Creția „în care Dumnezeu nu e numit, cred, niciodată, mi se pare o carte de o sută de ori mai religioasă decât orice manual de dogmatică în care Dumnezeu este pomenit, invocat, „cită” la tot pasul” (*Nodul gordian*, 2002).

Cristian Bădiliță clasicistul și patrologul, școlit în câteva centre universitare din Occident-Madrid, Trento, Paris - va rămâne în memoria generațiilor mai mult decât ca poet. Asemeni unui alt moldovean plecat prin străinătăți - Spătarul Nicolae Milescu, primul traducător în română al Vechiului Testament, numărat de greci, într-o Istorie a Bisericii, printre cei 40 de bărbați cărturari ai lumii creștine - Cristian Bădiliță nu și-a irosit tinerețea în Occident. Îi urăm ceea ce și-ar dori să ia de la modelele sale spirituale: după ce a început printr-o deschidere bună, să aibă parte și de o închidere bună. Pentru asta rămâne de luptat, de scris, de murit și apoi de așteptat.

Limba noastră

Ioan NICOARĂ

Phoenix, Arizona, SUA

Între cauzele generatoare de conflicte au fost (din păcate) și limbile. Națiunile s-au format în jurul acestora, deși faptul în sine n-ar trebui să fie motiv de discordie între oameni.

În multitudinea limbilor eu văd ceva atractiv. Între farmecele unui anumit teritoriu, este și limba vorbită acolo. Cât ar fi de monotonă lumea noastră fără diversitatea limbilor!? Ar fi ca o grădină cu un singur soi de pomi; flori cu o singură culoare, cu același miros, fructe cu același gust.

Imaginați-vă un câmp cu flori; toate la fel (fie ele cât ar fi de frumoase). Dar iată că în grădină avem tot soiul de pomi, fiecare înfloreste în culoarea lui, fiecare fruct cu gustul lui.

Așa e și cu limbile: avem prilej de comparație, mai multe variante de exprimare... căci una este să citești o carte ori poezie în traducere și alta să o citești în original.

Asistăm însă în ultimele decenii, la un adevărat asalt împotriva limbii noastre, pe care poezii noștri o comparau cu un fagure de miere. Noi nu mai silabisim decât în clasa întâia.

Noi nu ne întrebăm: – Cum se pronunță ceea ce-am scris, ori cum se scrie ceea ce-am pronunțat? Limba noastră este limpede ca apa de izvor.

În ce mă privește, cu cât mai mult am studiat limbi străine, cu atât mai mult mi-am dat seama de frumusețea limbii cu care m-a crescut mama.

În timp ce alte națiuni nu-și prea bat capul nici cu propria lor limbă, noi românii suntem poligloți.

Prin străinătate am întâlnit nenumărați românași și am fost surprins cât de repede au învățat limba țării respective. Iar acum cu libera circulație, aproape că în fiecare familie este cineva care mai vorbește două-trei limbi străine. Ba chiar și cei care n-au călătorit, au învățat.

Nu demult în Remetea Chioarului am întâlnit o fată de școală elementară care vorbea cursiv spaniola.

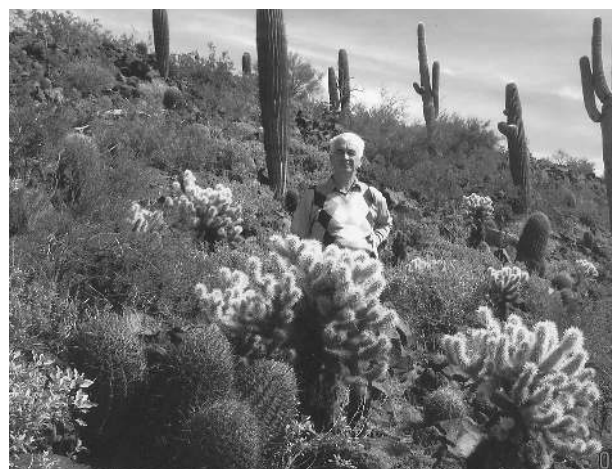
Învățase din telenovele (poate singurul lucru bun ce se poate învăța de la aceste seriale).

Dar revenind la asaltul împotriva limbii române, cu părere de rău constat că mulți din

tinerii noștri, în conversațiile lor folosesc frecvent cuvinte străine. Ziarele sunt pline de ele.

Astă toamnă participasem la un parastas ținut la bustul lui Avram Iancu din Brad. După slujbă, unul care ne-a vorbit frumos îndemnându-ne să ne păstrăm limba și-a încheiat cuvântarea cu: „Vă doresc un *weekend* plăcut!”

Bravo domnule! Ai dat cu băta-n baltă!

Ioan Nicoară în deșertul Arizonei, februarie 2011

Eu, aici, pe partea opusă a globului, vorbesc cu nepoții (toți născuți aici), numai românește, în timp ce mulți reporteri de radio și TV, folosesc câte-un cuvânt străin la fiecare frază, vrând probabil să ne dovedească gradul lor de cultură. Oare își dau seama ce deserviciu aduc ei frumoasei noastre limbi!?

Extremiști sunt peste tot. Avem norocul că sunt într-un procent foarte mic și nu pot tulbura buna conviețuire între oameni.

Am văzut aici inscripții pe mașini: „SPEAK ENGLISH OR GET THE HELL OUT!” Ni se întâmplă uneori prin magazine să ni se atragă atenția: „SPEAK ENGLISH, THIS IS AMERICA!”

N-aș fi de acord dacă un român ar scrie pe mașina de acolo: „VORBIȚI ROMÂNEȘTE ORI DUCETI-VĂ DRACULUI!”

Cetățenii aici sunt liberi să-și vorbească limba chiar și în locurile publice, însă n-am auzit să existe vreo școală unde să se predea în limba vreunei minorități.

Cu respect pentru toate limbile pământului, dar trebuie să ne-o păstrăm și pe a noastră.

Bisericile Românești din Canada

Ing. Aurel PANTEA

Baia Mare

Religii și biserici ale populației din Canada

În vastul teritoriu al Canadei, cu o populație de peste 34 milioane de locuitori, conviețuiesc în bună înțelegere și respect reciproc și în ceea ce privește viața spirituală, mai mult de 200 de minorități etnice, de diverse religii și culturi.

Existența bogatelor resurse minerale a determinat, în ultimul secol, o creștere impresionantă a extracției de petrol și gaze, de minereuri și cărbuni, a industriilor prelucrătoare, a sectorului de prestări servicii și comerțului exterior, creșteri care au reclamat și reclamă sporirea an de an a forței de muncă calificată. Anual, Canada acceptă în jur de 250 de mii de imigranți din toate statele lumii.

Conform recensământului din anul 2011 (Statistics Canada-Census), 77% din populația Canadei este creștină, majoritatea de religie romano-catolică, urmată de anglicani și baptiști și alții, 16,2% s-au declarat fără religie, 2% musulmani, 1,1% iudaism, 1% budism, 1% hinduism și 1,7 % alte religii.

Religia de bază romano-catolică are și cele mai somptuoase biserici. Bisericile din localitățile rurale sunt construite de regulă pe locuri mai înalte, coline, la intersecții de drumuri, pe faleze ce se ridică deasupra unui râu sau lac, cunoscut fiind că 8,62% din suprafața Canadei este ocupată de ape, aici se află peste 60% din lacurile planetei.

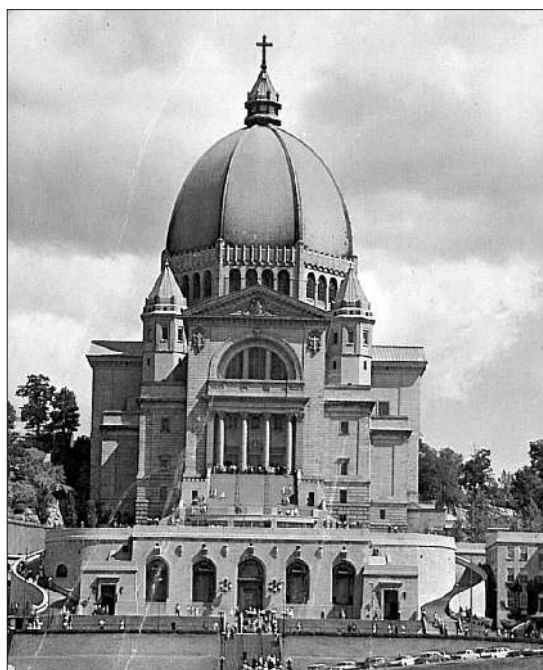
În funcție de numărul de membri ai comunităților și ai religiilor aparținătoare s-au construit și lăcașele de cult. Spre exemplu, în orașul minier-metalurgic Flin Flon din Manitoba, – unde minele, flotația și uzina metalurgică fac parte din holdingul Hudson Bay Company – oraș cu cca. 6.000 de locuitori, situat la 830 km N-V de Winnipeg, capitala provinciei, există biserică romano-catolică, anglicană, unitariană, baptistă, penticostală, iehovistă, ortodoxă ucraineană și greco-catolică ucraineană.

În marile metropole precum Toronto, Montreal, Ottawa, Vancouver, Edmonton, Quebec etc, în concordanță cu numărul mare de locuitori și religii, există și un număr impresionant de lăcașuri de cult.

În Montreal există două superbe bazilici romano-catolice din sec. XIX, Notre-Dame cu două turnuri gemene, construită în stil neogotic cu interiorul iluminat mistic. Somptuosul său interior este o fuziune între sculpturile bogat detaliate, vitralii și jocul creat de lumina naturală și cea artificială. Lemnul aurit și albastrul mistic al bolților și al altarului creează

o atmosferă de liniște sufletească. Sanctuarul este o operă de artă.

Catedrala *Marie-Reine-du-Monde*, inaugurată în 1894, închinată Sfintei Fecioare Maria, Regina lumii, este o copie mai mică a Bazilicii *San Pietro* din Roma.

Cea mai mare biserică din Canada - Oratoire Saint-Joseph du Mont-Royal, Montreal

Tot la Montreal se află masiva biserică de pelerinaj, de pe creasta nord-vestică a lui Mont-Royal, Oratoire Saint-Joseph, construită în 1904 și reamenajată în anul 1924. Altarul original este în afara clădirii principale a bisericii, unde se fac și opririle pe drumul Crucii. Oratoriul se află în vârful unui șir de 99 de trepte. Capela Notre -Dame de Bonsecours, cunoscută și ca Biserica Marinarilor, construită în sec. al XVIII-lea, are în vârf o statuie înaltă din cupru a Fecioarei Maria, cu brațele întinse către cei care navigează pe fluviul St. Lawrence. Aici se află și splendida catedrală anglicană în stil neogotic Christ Church Cathedral, construită în 1859.

În Quebec City se află marea instituție religioasă romano-catolică Mănăstirea Ursulinelor, superba Bazilica *Notre Dame* de Quebec, reconstruită în anul 1922, unde în interior, zilnic poți

vedea un adevărat spectacol de sunet și lumini, iar în interiorul Catedralei episcopale anglicane *Holy Trinity*, se păstrează mobilierul original de peste 200 de ani, având și o strană regală făcută din stejar englezesc.

La Toronto, turla Catedralei *St. James* se ridică la peste 90 de metri și mulți ani a fost principalul

reper al orașului. Asemenea catedrale mari și cu interioare somptuoase se pot vizita în marile orașe de la Atlantic la Pacific.

Orașul St. John's din Newfoundland și Labrador are două catedrale consacrate aceluiași sfânt, Cathedral of St. John the Baptist, anglicană și Basilica of St. John the Baptist, romano-catolică, de la care se pare că și-a luat numele și orașul. Este cea mai veche biserică anglicană din America de Nord, cei care îi trec pragul regăsind aici și o icoană a Maicii Domnului adusă de la Fatima. Turnurile gemene ale catedralei romano-catolice, încă din 1892, data consacării, au servit mult timp ca faruri pentru marinari.

Multe biserici romano-catolice, anglicane, unitariene, au o construcție și amenajări interioare simple.

În Canada, îndeosebi în partea vestică, de-a lungul autostrăzii Trans-Canada 1, se văd Stâlpi totemici, considerați de către unii aborigeni ca strămoși și protectori al populației respective, fiind venerați ca atare, alții considerând că Totemul reprezintă mândria unei familii în vechimea ei și nu un obiect ritualic sau de cult. Diversele sculpturi de pe un stâlp totemic, înfățișează creaturi supranaturale (umane și animale), iar forma lor este specifică unei familii. Totemuri se găsesc și la unele expoziții din orașul Duncan din British Columbia, datorită numărului mare de stâlpi totemici expuși fiind denumit și „orașul totemurilor”.

Peste 5 milioane din locuitorii Canadei sunt creștini ortodocși, afiliați bisericilor ortodoxe ucrainene, rusești, grecești, armene, sârbești, românești sau bulgărești.

*Stâlp totemic, Jasper, AB.
În fundal Munții Stâncoși*

Românii au adus cu ei datinile, obiceiurile și credința străbună

Primii imigranți români au sosit în Canada la sfârșitul secolului al XIX-lea și s-au așezat în Saskatchewan, închegând comunități românești în Assiniboia, Canora, Dysart, Elm Spring, Flintoft, Kayville, Mac Nut, Pierceland, iar în Alberta, în luna martie 1898, au ajuns primele familii din Boianul Bucovinean și s-au așezat la 100 km nord-est de Edmonton. În aprilie 1900 au imigrat un număr mai mare, așa că, în 1901, erau mai mult de 100 de familii și astfel a luat ființă Boianul Albertan, localitatea mai târziu fiind denumită Willingdon.

Încă de la începutul sec. XX, comunitățile de români au început să înființeze parohii românești ortodoxe și greco-catolice.

Prima biserică ortodoxă română în America de Nord a fost construită în anul 1902, în Regina, capitala provinciei Saskatchewan, cu hramul *Sfântul Nicolae*.

Din anul 1903, românii din Alberta au început să ridice o biserică ortodoxă română, în Boian, după modelul celei din satul de origine din Bucovina, pe care au finalizat-o în 1905, cu hramul *Sfânta Maria*. După 1903, alți bucovineni s-au așezat în Hairy Hill

și Hamlin, localități apropiate de Boian. Au fost ridicate biserici ortodoxe, în anul 1911 la Hairy Hill cu hramul *Nașterea Fecioarei Maria*, la Hamlin în 1912 cu hramul *Pogorârea Duhului Sfânt* și în 1914 la Shepenit cu hramul *Înălțarea Sfintei Cruci*.

Comunitățile de evrei români s-au așezat în provincia Saskatchewan în localitățile Hofer, Hirsch, Lipton, iar pe parcurs s-au dispersat în alte zone ale țării și lumii. Cei din Lipton, din 1901 și până în anul 1970, au avut sinagogă, cimitir, școală și proprietăți agricole, lucrate în comunitatea cooperativ-agricolă.

Comunitățile de maghiari venite din România s-au stabilit la Cupar și Punnichy în Saskatchewan. După 1989 s-au așezat și în alte localități, înființând o parohie reformată la Windsor – Ontario.

Din istoria imigrației românești în Canada, aflăm că imigranții români, la începutul secolului trecut, circa 85% erau de religie ortodoxă, iar diferența de 15% erau greco-catolici, romano-catolici, luterani, evrei, baptiști, penticostali.

După cel de Al Doilea Război Mondial și în special după 1989, numărul imigranților de origine

etnică română a crescut potrivit cifrelor din Statistics Canada și Citizenship & Immigration. În anul 2001, comunitatea de origine etnică română era de 131.830 și era grupată în 8 provincii ale Canadei: 56.615 Ontario; 19.455 Quebec; 19.910 British Columbia; 20.235 Alberta; 10.290 Saskatchewan; 3.950 Manitoba; 815 Nova Scotia; 115 Newfoundland și Labrador. La finele anului 2012, numărul persoanelor cu origine etnică română a ajuns la 200.000, așa încât și numărul bisericilor românești a crescut, mai ales în ultimii 10 ani. Acolo unde sunt cele mai mari comunități cu origine etnică română, precum Toronto, Kitchener, Hamilton, London, Windsor, Montreal, Quebec City, Vancouver, găsim astăzi lăcașuri de închinăciune și rugăciune ale multor culte, cu diverse denumiri și hramuri, astfel:

Prima Biserică Baptistă Română din Kitchener, Hamilton, Windsor, Montreal, *First Romanian Baptist Church* – Laval des Rapides; Biserica Baptistă Română din Toronto, *Viața Nouă* – Toronto, *Speranța* – Kitchener, *Bethel* – Kitchener, *Don Mills* – Ontario, *Dragostea* – Montreal, Baptistă Română *Emanuel și Harul* din Vancouver, British Columbia și Asociația Baptistă Română din SUA și Canada.

Biserica Penticostală Română *Logos* – Toronto, Kitchener, *Izvorul Vieții* – Kitchener, *Emanuel* în London – Ontario și în Surrey – British Columbia, *Bethel* în Laval Quebec.

Biserica Evanghelică Română *Glory - Growth - Gospel* Kitchener.

Biserica Adventistă de ziua a șaptea *Romanian Herald* Toronto.

După cum aflăm din Pagini Aurii Româno-Canadiene, în Toronto există Institutul Internațional de Studii prin Corespondență *Vestitorii Sola Scriptura* Toronto, care oferă în mod gratuit cursuri de Biblie, sănătate și familie. Programul de citire și studiere sistematică a *Bibliei* are durată de doi ani. Sunt de asemenea și programe de scurtă durată pe teme de: Familie, Sănătate, Pildele Domnului Iisus, Fericitățile Domnului Iisus.

Biserici Române Unite cu Roma Greco-Catolice în prezent funcționează în Toronto *Buna*

Vestire în Hamilton, *Fericitul Ieremia* în Montreal, *Sfânta Maria Mică*, *Parohia Nașterea Maicii Domnului*. Toate parohiile și misiunile greco-catolice române din Canada și SUA se află sub jurisdicția Eparhiei *Sf. Gheorghe* în Canton, Ohio, condusă de către PS Episcopul John Michael Botean.

Odată la 4 ani, bisericile române greco-catolice aleg din membrii comunității, prin vot secret, consiliul parohial și consiliul administrativ-financiar.

Bisericile greco-catolice celebrează: Sfinte Liturghii; Spovedania sau Mărturisirea; Botezurile; Sfântul Mir (Confirmațiunea); Pregătirea copiilor pentru prima spovedanie și primirea Sfintei Împărtașanii; Cununiile; Sfântul Maslu sau Ungerea bolnavilor; Rânduiala Parastasului (pomenirea celor adormiți); Sfeștania sau sfințirea casei; Binecuvântarea caselor și Familiilor (Boboteaza).

Comunitatea română greco-catolică din Toronto construiește o biserică de lemn după modelul celor din România, asemănătoare celor din Maramureș.

Comunitatea canadiană cu origine etnică română fiind de religie ortodoxă în proporție de 85%, în Canada a 33-a parohie ortodoxă română a fost înființată în 20 decembrie 2007, la Gatineau – Quebec, iar numărul bisericilor – după cum se poate constata din *Almanahul Credința* 2012, editat de Arhiepiscopia Ortodoxă Română din Cele Două Americi – în funcțiune și a celor în construcție este cu mult mai mare. În prezent parohii ortodoxe române și biserici există în șase provincii:

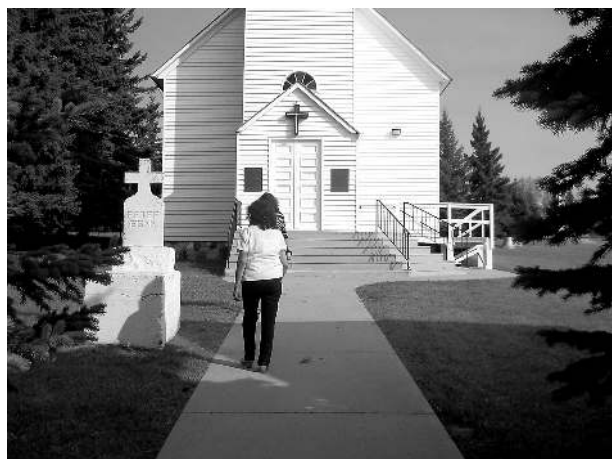
În **British Columbia** sunt câte două Biserici Ortodoxe Române, în Vancouver și New Westminster, una în Surrey, Misiunea Ortodoxă Română *Sf. Treime* în Victoria și două sub denumirea *Holly Annunciation Romanian Orthodox Church* – North Vancouver.

În **Alberta** funcționează 4 parohii ale bisericilor ortodoxe române (două în Calgary cu hramul *Sf. Maria* și *Sf. Andrei*), una în Edmonton, una în Boian (Willingdon) cu filii în Hairy Hill, Hamlin, Shepenith, Two Hairy Hill, Pierceland. Biserici românești ale altor culte nu sunt în această provincie.

Saskatchewan. Catedrala Ortodoxă Română *Sf. Gheorghe* – Regina, Biserica Ortodoxă Română *Sf. Nicolae* – Regina, *Sf. Treime* – Mac Nutt, *Sf. Gheorghe* – Dysart, *Sf. Treime* – Saskatoon, *Coborârea Sf. Duh* – Assiniboia, *Sf. Maria* și *Sf. Petru și Pavel* – Kayville, *Holy Transfiguration Romanian Orthodox Church* – Word Mountain cu filie la Elm Spring.

Manitoba. Biserica Ortodoxă Română *Sf. Dumitru* – Winnipeg și cu oficierea slujbelor în limba engleză, B.O.R. *Sf. Gheorghe* – Winnipeg, *Sf. Ioan Botezătorul* în Shell Valey și Saint Elias, *The Prophet Romanian Orthodox Church* în Lennard, ai căror credincioși cu origine etnică română, cât și preoții sunt din a doua sau a treia generație.

Ontario. Catedrala Ortodoxă Română *Sf. Gheorghe* – Windsor, Biserica Ortodoxă Română

Biserica Ortodoxă Română „Sfânta Maria” din Boian (Willingdon), AB

Coborârea Sf. Duh – Windsor, *Sf. Apostoli Petru și Pavel* – Kitchener Waterloo înființată la 30 aprilie 1967, *Sf. Ioan Botezătorul* – Kitchener, *Toții Sfinții* – Scarborough, *Sf. Cruce* – London, *Sf. Apostol Andrei* – Mississauga, *Sf. Prooroc Ilie* – Thornhill, *Învierea Domnului* – Hamilton, *Sf. Matei* – Ottawa, *Sf. Gheorghe* – Toronto, *Sf. Maria* – Timmins, *Viața Nouă* – Toronto, *Sf. Împărați Constantin și Elena* – Don Mills. Parohiile Ortodoxe Române *Trei Ierarhi* și *Sf. Dumitru* – Toronto. Misiunile Ortodoxe Române *Sf. Ioan Evanghelistul* – Toronto, *Sf. Nicolae* – Ottawa.

În 5 iunie 2011, la Mănăstirea *Sf. Dimitrie cel Nou din Basarabi* a avut loc slujba de sfințire a noii biserici a mănăstirii de către Î.P.S. dr. Nicolae Condeea, Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Celor Două Americi, Preasfințitul Episcop Vicar Ioan Casian și Preasfințitul Varsanufie Prahoveanul împreună cu un sobor de preoți din Canada, S.U.A. și România.

În Provincia **Quebec**. Catedrala Ortodoxă Română *Sf. Ioan Botezătorul* – Montreal. B.O.R. *Buna Vestire* și *Înălțarea Domnului* – Montreal, *Sf. Gheorghe* – ST. Hubert, *Sf. Arhangheli Mihail și Gavril* – Saint Laurent, *Sf. Apostol Andrei* și *Nașterea Maicii Domnului* – Laval, înființată în 8 iulie 2007, *Sf. Apostoli Petru și Pavel* – Quebec City. *Annunciation Romanian Orthodox Church* – Montreal. Parohia Ortodoxă *Sf. Gheorghe* – Brossard. Parohia și Biserica *Nașterea Maicii Domnului* – Gatineau, înființată pe 20 decembrie 2007, așa cum consemnează preotul paroh Teofil Arsene, are scopul de a continua și menține spiritul tradiției și al credinței strămoșești adaptată vremurilor și societății canadiene în care trăim. Mănăstirea *Adormirea Maicii Domnului* – Montreal.

Catedrala Ortodoxă Română din Montreal înființată în 1973, biserică în stil bizantin ridicată și sfințită în 1978, este lăcașul în care au oficiat liturghii înalții ierarhi ai Patriarhiei și Mitropoliilor din România. Aici au avut loc un mare număr de congrese arhiepiscopale ale bisericilor ortodoxe române din SUA și Canada.

Altarele bisericilor ortodoxe române în stil bizantin sunt flancate de drapelul României și al Canadei.

Toate bisericile ortodoxe române au Consiliu parohial, Comitetul (Reuniunea) Doamnelor și Școala duminicală. Pe lângă bisericile din metropole și alte orașe cu entități mai mari românești, funcționează Centre culturale românești și Societăți româno-canadiene. Școlile de duminică sunt organizate pentru predarea religiei, a limbii române, a istoriei României și pentru diverse cercuri de pictură, de muzică etc. pentru copii de diferite vârste.

Biserica Ortodoxă Română „Sfinții Împărați Constantin și Elena” Edmonton, AB

Românii din Canada au în marile orașe ansambluri de cântece și dansuri, formații de teatru, publicații în limba română, ziare: *Jurnal Românesc*, *Acasă*, *Observator*, *Pagini Aurii Româno-Canadiene*; *Almanahul Credința*; Revistele de spiritualitate *Credința*, *Cuvântul Adevărului*, *Iconostas*, *Datina Străbună* etc, precum și emisiuni în limba română „Noi Români” a televiziunii din Toronto, și alte posturi locale de televiziune și radio din Montreal, Calgary, Vancouver etc.

Biserica este liantul atât de necesar românilor din diasporă. Fiind de mai multe ori în Canada, am vizitat lăcașuri de cult în mai multe provincii și am asistat la liturghii la biserici romano-catolice, ucrainene, ortodoxe și greco-catolice. Ni s-au umplut inimile de bucurie când am văzut la Biserica Ortodoxă Română din Edmonton, unde am participat de mai multe ori la Sfânta Liturghie, că întreaga asistență cântă colinzi la Crăciun, de Sfântul Vasile în ziua Anului nou, Troparul în Iordan la Bobotează. La oficierea Parastasului de Pomenire a Morților, alături de preot, diacon, cântărețul bisericesc și corul bisericii s-a cântat Cu sfinții odihnește. Parastasele se oficiază înainte de a se încheia liturghia, cu participarea tuturor credincioșilor. Nimeni nu părăsește biserica fără pecetluirea cu semnul darurilor dumnezeiești, ungerea cu Sfântul Mir.

Bisericile din diasporă au reușit să adune în jurul lor comunitatea locală română, dornică să se întâlnească, să se roage împreună, și la agapele creștinești să depene amintiri de pe plaiurile mioritice.

Bibliografie:

- Istoria imigrației românești în Canada.
- Almanahul CREDINȚA, ed. 2012, Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Celor Două Americi.
- Pagini Aurii Româno Canadiene, ed. 2008.

FILE DE ISTORIE

„Calabalâcul de la Bender”

300 de ani de la sfârșitul șederii regelui
suedez Carol al XII-lea în Moldova

George CRISTEA

publicist, Stockholm, Suedia

Aniversările istorice – mai ales cele cu cifre rotunde – sunt întotdeauna binevenite, pentru că îndepărtează pentru o clipă colbul uitării de pe evenimentele din trecut, amintindu-ne de oameni care au schimbat istoria și soarta semenilor prin faptele lor. În funcție de caz, ele constituie de asemenea, prilej de evocare a bunelor relații dintre state.

Ne referim în cele ce urmează la oameni și întâmplări care, prin forța lucrurilor și voia destinului, au făcut ca Suedia și România să înregistreze primele contacte dintre ele la nivel înalt; mai exact, la perioada de acum trei secole, când regele Carol al XII-lea, una din cele mai renumite, dar și controversate figuri a Suediei și, în același timp, a istoriei moderne europene, a poposit pe meleagurile noastre și nu mai voia să plece. El ocupă un loc de primă mărime în analele suedeze și istoricii noștri din trecut, începând cu cronicarii moldoveni și munteni și continuând cu A.D. Xenopol, M. Kogălniceanu și, mai aproape de noi, Nicolae Iorga i-au acordat importanța cuvenită.

Prezența numelui său în evocarea relațiilor româno-suedeze a devenit, am putea spune, un lucru de la sine înțeles și astăzi nu există diplomat român la Stockholm sau un diplomat suedez la București care, la prezentarea scrisorilor de acreditare, să nu facă referință la acest cap încoronat, ca primul rege suedez pe pământul românesc și, simbolic, deschizător de

drumuri la cunoașterea reciprocă dintre cele două popoare.

Dacă însă astfel stau lucrurile la nivel diplomatic și de specialiști, trebuie remarcat faptul că noile generații și lectorul obișnuit din România nu cunosc deloc, sau aproape deloc, subiectul și în cărțile și manualele de istorie din țară numele său nu mai apare decât foarte rar, în trecere.

Cine a fost, dar, acest rege nordic, cum era, de unde și cum a ajuns el în Moldova și a stat trei ani și jumătate pe malul Nistrului, ce a făcut acolo, cum a plecat până la urmă și unde? Întrebări incitante, la care încercăm să răspundem în cele ce urmează, acum, la a trei sute aniversare de când a părăsit – silit – pământul Moldovei.

Carol al XII-lea s-a născut în 17 iunie 1682, tată fiindu-i Carol al XI-lea, rege

al Suediei, iar mamă, Ulrika Eleonora, fiica regelui Danemarcei. Ca mic copil era blând, dar teribil de încăpățânat. A avut o educație pe măsura rangului, cu cei mai buni dascăli ai timpului, care au știut să-i stimuleze interesul pentru cultură și știință, să-i trezească curiozitatea și dorința de a realiza fapte mari. Vorbea câteva limbi, dar pentru franceză, deși o cunoștea foarte bine, avea o aversiune instinctivă, ca și tatăl său, nu se știe de ce. Germana o vorbea fluent, iar latina o agrea extrem de mult și recita adeseori cu voce tare pasaje întregi din Qvintus Curtius, în care sunt redată discursurile lui

Alexandru cel Mare către soldații săi. Printre trăsăturile lui de caracter demne de menționat ar fi, înainte de toate, felul său de a fi superior și distant, uneori chiar arogant. Sunt comportamente pe care le regăsim, cu grade diferite de manifestare și la alți regi din familia Vasa, din care și el făcea parte.

Carol s-a urcat pe tron în urma morții subite, la numai 42 de ani, a tatălui său, la 5 aprilie 1697, când nu avea decât 15 ani. În momentul când se afla la slujba de investire, la Catedrala din Uppsala, a voit să-și demonstreze public, de la început, personalitatea și voința de a hotărî singur, printr-un act spectacular: când arhiepiscopul se pregătea să-i așeze pe cap coroana, Carol i-a luat-o din mână și și-a pus-o singur. (Un gest care îl va fi inspirat oare și pe Napoleon, o sută de ani mai târziu?)

A avut o viață furtunoasă, petrecându-și mai mulți ani în campanii militare îndepărtate, decât în țară. La început a trebuit să facă față unei coaliții formate din Danemarca, Polonia și Rusia. În fruntea armatelor sale proaspete, bine pregătite și dornice de luptă, Carol părăsi Stockholm la 8 mai 1700 și se îndreptă mai întâi împotriva Danemarcei care, surprinsă, ceru pace. Porni apoi spre Riga, în Livonia, pe vremea aceea posesiune suedeză, pe care regele Poloniei începu s-o asedieze, dar la apropierea lui Carol s-a retras. Între timp, rușii au vrut să vină în ajutorul polonezilor, dar Carol se năpusti asupra lor nimicindu-i la Narva.

Vestea victoriilor sale rapide se răspândi ca fulgerul în toată Europa, fiind adulat peste tot. În plină ofensivă și încrezător mai mult decât oricând în steaua lui, în vara lui 1708, după ocuparea Poloniei, Carol al XII-lea porni marșul împotriva rușilor al căror țar era atunci Petru cel Mare.

Trecem peste această etapă care depășește subiectul nostru și vom aminti doar că planurile regelui suedez de a-l învinge pe țar s-au spulberat într-o ultimă luptă, la Poltava, la sfârșitul lui iunie 1709, când suedezii au fost complet distruși.

Convoiul celor scăpați, cu regele lor pe targă (Carol fusese rănit de un glonț, la un picior, chiar înaintea bătăliei hotărâtoare), s-a lansat într-o cursă contra cronometru spre vest, ca să scape de urmărirea rușilor și să ajungă cât mai repede la apa Bugului, pe care să o treacă dincolo, spre Oceakov, pe malul Mării Negre, pe acea vreme cea mai avansată poziție otomană spre nord-est de peninsula Balcanică, la 350 km în linie dreaptă de Poltava. Când, de acolo, Carol a ajuns mai departe spre vest, pe malurile

Nistrului, el mai era însoțit de vreo 1500 de militari; era tot ce mai rămăsese din faimoasa sa armată de aproape 50.000 de ostași, cu care pornise campania din Rusia.

În bune relații cu Poarta, încă de pe vremea regilor precedenți, cu aprobarea sultanului, suedezii trecură pe malul de vest al apei, pe vechiul pământ românesc al Moldovei, lângă zidul cetății Bender (în turcește – după unii, Cetatea întărită, după alții Orașul Port – iar în românește Tighina), ocupând peninsula din fața satului Barcani, la ora aceea sub stăpânire turcească încă din 1538, de altfel ca tot sudul Basarabiei.

Era 24 iulie 1709; o pagină de istorie fusese întoarsă!

Turcii au pus la dispoziția suedezilor corturi, o soluție de moment, deoarece ideea era ca ei să se întoarcă în țara lor cât mai repede cu putință; dar, după cum spune proverbul, „nimic nu este mai definitiv ca provizoriul!”. Carol se refăcu destul de rapid și în mintea lui încolțise gândul răzbunării; și pentru că el nu mai avea armată, credea posibil să-i ațâțe pe turci împotriva rușilor. Bender i se părea un loc potrivit pentru acțiunile lui diplomatice și fără să spună sultanului nimic mai mult decât că vrea să mai rămână un timp acolo, el primi acceptiunea Porții. Mai mult, sultanul dădu dispoziții domnitorului moldovean Nicolae Mavrocordat să acorde tot sprijinul suedezilor pentru a-și construi în locul corturilor, clădiri de cărămidă. Totodată, tot moldovenii erau aceia care trebuiau să-i aprovizioneze pe aceștia cu alimente pentru hrana cea de toate zilele.

Carol începu să organizeze viața taberei și să impună reguli de funcționare precum și un program de activitate pentru întreaga comunitate. Avea trimiși la Iași, București și Constantinopol și câteva grupuri de militari în mai multe centre din Moldova, care îl informau despre tot ce se întâmplă. Avea legături cu cercurile diplomatice din alte țări, iar cu Stockholmul era în contact permanent. Cu domnitorii români din Moldova și Țara Românească nu voia să aibă nici un fel de relații, dar sesizându-le jocul dublu (creștini sub ocupație „păgână”) sau pur și simplu pentru că nu îi satisfăceau prompt diversele cereri, îi pâră la Poartă.

În toamna lui 1710, turcii hotărâsc să înceapă un război împotriva rușilor. Mulți suedezi susțin că acesta a fost rezultatul uneltirilor lui Carol, care a lucrat la planul bătăliei în detaliu, dar după Xenopol și alți istorici, nu numai români, cauzele adevărate erau cu totul altele, decât satisfacerea dorințelor „craiului pribeag”,

și anume, încercarea turcilor de a împiedica extensia rușilor la Marea Neagră și, în general, orice mărire a forței acestor „protectori ai creștinilor din Peninsula Balcanică”. Faptul că regele suedez a lucrat și el la astfel de planuri este de asemenea adevărat, dovadă prezența unui grup de militari de-ai săi ca observatori în armata turcă.

Confruntarea a avut loc la Stănilești pe Prut, în 8 iulie 1711, cu rezultatul pe care îl știm: rușii au fost învinși, iar Cantemir, noul domnitor pus de turci în scaunul Moldovei, a fugit în Rusia, ascuns în caleașa Ecaterinei, soția țarului Petru. Carol nu a participat la ostilități, căci nu putea conta pe conducerea supremă, ceea ce el considera că era sub demnitatea sa; dar, fiind înștiințat de un general al său că turcii par a fi prea toleranți cu învinșii, se aruncă în șaua calului și veni la Huși, dar ajunsese prea târziu, pacea se semnase și Petru plecase cu trupele lui. Carol se întoarse dezamăgit la Bender; Stănilești fusese ultimul act din marea tragedie rusească a regelui suedez, poate mai mare decât Poltava, pentru că aici i se năruise și ultima speranță într-o posibilă întoarcere a lucrurilor în favoarea sa.

Notă: În luna februarie a.c., la Muzeul Armelor din incinta Palatului Regal din Stockholm, a avut loc o recepție oferită de dl Emil Druc, Ambasador al Republicii Moldova în Suedia, prilejuită de aniversarea a 300 de ani de la evenimentele de la Bender-Varnița. Au participat d-na Matache Răduța, Ambasador al României la Stockholm, parlamentari și demnitari suedezi și un numeros public, suedezi și români. (Q.E.D.)

Înapoiat la Bender, Carol avu surpriza să-și vadă tabăra inundată în așa fel, că nu se mai putea face nimic. Suedezi se mutară la 4 km nord, la Varnița (numele provine de la cuptoarele din apropiere, unde se ardea piatra de var necesară construcțiilor). Acolo a fost clădită o altă rezidență, ale cărei planuri fură elaborate de Carol însuși. „Noul Stockholm” cum începuse a fi numită mica așezare, deveni capitala politică a Suediei și centru al diplomației europene. Ca și la Bender, aici continuau să vină trimiși ai diferitelor curți occidentale și de aici dirija regele toate treburile interne suedeze care îi reveneau ca șef al statului.

Totuși, situația lui nu era de invidiat. Prin tratatul încheiat cu rușii, sultanul se obliga să-l expulzeze, dacă acesta nu voia să plece de bunăvoie. I se făcuseră câteva propuneri, dar el nu le acceptă. Atunci turcii se hotărâră să-l îndepărteze cu forța. La sfârșitul lui ianuarie 1713, trupe de ieniceri aduse special pentru a acționa, înconjurară așezarea suedeză și la 1 februarie lansară atacul, urmând ceea ce istoricilor suedezi le place foarte mult să-l numească – probabil din cauza sonorității cuvântului – „Calabalâcul de la Bender” (deși locul se chema Varnița, „Bender” se pare că a fost mai agreat).

După o rezistență disperată, în care însuși Carol luptase cu sabia în mână și se înregistraseră morți și răniți și de o parte și de alta, a fost și el dezarmat. Din „mosafir” al turcilor, el devenise acum prizonierul lor. După luptă ienicerii l-au așezat într-un rădvan și l-au trimis spre Adrianopol, fiind debarcat în localitatea numită Demotica, unde a mai stat un an și jumătate, după care s-a întors în țara lui, traversând, de această dată, printre altele, Valahia și Transilvania.

După cum remarcă un istoric de-al nostru de la sfârșitul secolului al XIX-lea: „Astfel a trecut, pentru prima oară prin Țările Române, un rege al depărtatei și simpaticii Suedie; în acest fel, Carol al XII-lea, fără a voi să știe nici de popor, nici de țară, nici de Domn, a tăiat România de-a latul, de la Dunăre la Carpați, prin Giurgiu, Copăcenii, Pitești, Rucăr – și a pierit!”¹

1 G.I. Ionescu-Gion, *Călătoriile lui Carol al XII-lea*, București, 1890, p. 82.

Presa și scriitorii maghiari din perioada lui Avram Iancu

Ioan BÂTEA

În 1848, Iancu a fost spiritul de care a avut nevoie Europa și Transilvania. El a întruchipat atunci în gândire și acțiune o concepție modernă democrat-liberală, spirit promovat de atunci și până în prezent de toți cei care au dorit domnia democrației, frățietății și respectiv spiritul unei Europe unite. Europa anilor 1848-1849 nu a cunoscut un revoluționar umanist mai mare decât Avram Iancu. Era omul faptelor bune, al gândurilor curate, nu a cunoscut minciuna și infidelitatea față de semenii săi, iar adversarilor săi politici le-a cerut clar și hotărât: „abolirea oricărei forme de iobăgie și a conservatorismului feudal, emanciparea socială și națională a tuturor celor oproșiți”.

Nimic mai greșit decât a crede și a spune că Iancu s-a luptat cu ungurii. El s-a luptat cu relațiile social-politice feudale și cu conservatorismul nobiliar maghiar care, împotriva unor libertăți scrise ale Curții din Viena, continua să înrobească și să subjuge populația țărănească. Avram Iancu n-a fost un revoluționar local, zonal, izolat, ci unul de talie europeană atât pe plan politico-ideologic, cât și în planul acțiunilor concrete. El dorea schimbarea politicii Europei și considera că Revoluția românilor era o parte din acțiunea de renaștere a popoarelor Europei. El spera în triumful dreptății și înlăturarea conservatorismului feudal.

Avram Iancu trebuie cunoscut sub aspectul menirii lui în istoria universală a Europei anilor 1848-1849 și a Revoluției din Transilvania. Conaționalii noștri trebuie să știe că el nu a fost Omul politicii de forță și a violenței. Nu a fost haiduc, nici tâlhar de codri și nici criminal. Atunci, în Europa, nu a fost un judecător al stărilor de lucruri mai drept decât Iancu.

Din presa maghiară și din opiniile scrise ale unor scriitori maghiari exprimate în perioada imediat după revoluție, reținem următoarele:

Scriitorul maghiar Réthi Lajos a făcut mai multe vizite în Munții Apuseni după Revoluția din 1848. Se pare că era atras de peisajul zonei și-l interesa ca pe orice scriitor și personalitatea lui Avram Iancu. În unul din articolele sale

intitulat: „Regele Munților” ne vorbește de popularitatea lui Avram Iancu în zonă. Pe baza cercetărilor făcute ne spune: „Cu miile s-au adunat la el poporul neștiutor (fără carte – n.n.) ca la un mântuitor, iar pe numeroșii tribuni care au răsărit din pământ i-au considerat ca pe comandanții lui; pe el însă l-au considerat mai puternic oricărui muritor, l-au numit «Regele Moților». Nu este simplu să câștigi stima și încrederea oamenilor; pe om numai faptele bune îl conving, iar dacă Iancu a reușit să fie văzut pe cea mai înaltă treaptă și apreciat ca Regele Munților, înseamnă că a făcut lucruri extraordinare, care l-au propulsat în conștiința lumii de atunci, deasupra tuturor oamenilor”. Acest lucru îl recunoaște și scriitorul mai sus amintit, menționând că: „Poporul s-a prosternat în fața lui, era fericit cel care putea să-i sărute marginea hainei. Îi sărutau și urmele picioarelor. Cum de nu, când Iancu era mai puternic decât Curtea de la Viena, fiindcă pe el direct Dumnezeu l-a destinat pentru putere” și că „Armatei maghiare trimisă împotriva lui i-a rezistat din toate puterile, dar omorurile celor fără apărare și pustiirile vandale nu-i murdăresc numele... Dar care familie ungurească a ajuns înaintea lui Iancu, se putea socoti fericită, viața bărbaților și virtutea femeilor, deopotrivă, au avut parte de ocrotire”.

La numai un an după revoluție, respectiv la 8 februarie 1850, Avram Iancu însoțit de prietenul său apropiat, maramureșeanul Simion Balint, în drum spre Viena au poposit în Oradea. Știrea a fost lansată în oraș cu o zi mai devreme de către I. Maior, care călătorea și el spre capitala Imperiului. Despre această vizită a lui Iancu, publicația în limba maghiară *Katone* a scris un articol care s-a publicat și în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 11, din 9 februarie 1850 și în care se spuneau următoarele:

„Faima sosirii (lui Iancu – n.n.) se lăți ca fulgerul, peste o oră cetatea era plină. Toți îl așteptau cu simpatie și admirație, românii doreau din inimă să-l vadă pe iubitul frate; nici maghiarii mai puțin; numai unii neînsemnați ca număr voiau să-l vadă din curiozitate, ca pe un

om renumit. În asta și următoarea zi nu se vorbea de altceva decât de Iancu, tot insul după ale sale închipuiri; vezi bine că mare parte cugeta de ceva om peste fire, extraordinar, cum li se înfățișează lor în fabulă eroii vechimii”.

Corespondentul cotidianului mai sus arătat, așa cum rezultă din cele menționate precum și din cele ce urmează, ne informează că exista o animație „de bine și de bun venit” din partea românilor, dar și a maghiarilor, cu toții se bucurau de prezența în mijlocul lor a unui om, a unui democrat adevărat, a unui liberal care dorea prosperitatea socială și economică, egalitate și fraternitate pentru toți, indiferent de etnie.

Aici la Oradea, potrivit regulilor, în drum spre Viena, trebuiau vizate pașapoartele – la Cetate – adică la centrul administrativ al orașului, un fel de poliție a zilelor noastre. „Căpitanul primariu”, adică șeful organului respectiv, observând pașaportul lui Iancu pe care-l prezentase S. Balint, l-a rugat pe acesta să-l invite pe Iancu la el, pentru a-l cunoaște. Iancu s-a prezentat și au purtat discuțiile protocolare de cuviință. La ieșirea din birou, s-a constatat că în jurul Cetății s-a adunat multă lume. Iancu era împreună cu S. Balint, iar lumea nu știa care dintre ei este Avram Iancu. Cei doi oaspeți au intrat în ospătăria „La pomul verde”, lumea i-a urmat, „iar curtenirile nu se mai curmară până seara către nouă ore. Dn. Iancu i-a cuprins bucuros și prietenește, ce foarte bine le părea, mai vârtos când le zicea că vine între ei, ca amic și le recomanda ca să trăiască cu râni în frățietate (aceasta era miercuri – n.n.). Joi dimineața până la 10 ore ce pleacă cei doi bărbați de renume, poporul venea cu turma, încet. Iancu era silit a ieși afară să li se arate; când se depărta, orașenii tot căutau înapoi ca să-l mai vadă și-l binecuvântau. Cu câtă mânie erau maghiarii sub Răscoala lui Iancu, cu atâta îl doreau acum mai mult. Simpatia născută din vederea-i personală întărește iubirea lor. La suire în car, Dn. Iancu și Balint abia putură străbate prin poporul coadunat, care la plecare-i intonă un «Éljen!» răsunător. Până astăzi se mai vorbește în publicul nostru de acei bărbați români transilvăneni, care trecură pe la noi. Maghiarii află că Iancu are purtare prea plăcută (igen nyájas)”.

Jókai Mór a vizitat de mai multe ori Țara Moților, ca turist și ca om de știință pe care l-a interesat viața moților și personalitatea eroilor săi. Efectuând o „hoinăreală romanțată” cum numește el aceste vizite în Munții Apuseni – se pare că, prin 1856, a ajuns și la Vidra despre care ne relatează următoarele:

„Aici am văzut șezând mult timp lângă un

pârâu pe Avram Iancu. Era acolo un fel de han, iar el stătea în fața acestuia; pălăria lui verde spălăcită trasă peste ochi, părul zbârlit ajutau să-i facă și mai tristă fața-i arsă de soare. Stătea acolo nepăsător față de toți. Cineva l-a întrebat dacă nu vine sus la cumnatul său de lângă cascade. Nu primi întrebarea. Nu voia să vorbească cu nimeni; nici de el nu-i păsa nimănui. De când a devenit om sărac și umblă îmbrăcat sărăcăcios nu prea e prețuit. Dacă se poate auzi ceva bun despre el, aceasta vine de la ungurii salvați dintre care mai mulți își amintesc că i-a scăpat de mare primejdie când cei de o soartă cu ei au tras de mai multe ori asupra lui. Dumnezeu care vede în inimi judecata și iartă; omul să nu comenteze aceasta. Noi lăsam să crească iarba pe mormântul anilor de tristețe, să uităm faptele, dar să reținem din ele învățămintele”. Nu-mi pot permite să spun că aș completa acest pasaj al marelui scriitor, dar nu mă pot abține să nu mă gândesc la un pasaj biblic care spune: „Cine are urechi să audă!”, valabil tuturor.

Marele scriitor maghiar ne relatează cu atâta splendoare și plasticitate realitatea existentă, precizând: „n-o să fac politică, dar ceea ce am văzut, de ceea ce m-am convins, e o datorie filantropică să o spun. Poporul român în sufletul lui nu dușmănește nici unul dintre vecini, mai cu seamă pe maghiari; poporul român de rând este ascultător, muncitor, se mulțumește cu puțin, se împrietenește ușor”.

Un bun cunoscător al istoriei iobagilor din imperiul Habsburgic a fost și scriitorul Domokos Haraga Balazs, care așa după cum rezultă din romanul său istoric *Avram Iancu* a studiat foarte multă literatură istorică și a consultat multe documente ale vremii. Pe scriitor îl interesa, se pare, și legitimitatea răscoalelor lui Horea, Cloșca și Crișan precum și a Revoluției din 1848.

În „Cuvânt de început”, autorul, după ce vorbește de cerbicia boierilor „alcoolici și cu suflet bestial” care încă mai practică „jus primae noctis”, îi robea și schingiuia pe iobagii pe care îi hrăneau cu pâine din scoartă de copaci și tărâte, ne mărturisește că: „Iobagii din Evul Mediu din Ungaria au mâncat și carne de om... se nutreau și cu astfel de mâncare... Nu e o poveste, ci realitate tristă... În secolul al XVI-lea, în piața din Aiud se vindea în văzul tuturor carnea de-aproapelui semenilor lor mai săraci”. Acest autor ne mai mărturisește că în cursul cercetării izvoarele de inspirație pentru lucrarea mai sus arătată, a găsit documente care conțineau date de-a dreptul drăcești privitoare la situația iobagilor. „În Ardeal, unde populația românească formează majoritatea covârșitoare,

românii au fost tratați cu vitregia cea mai neumană de către stăpânirea maghiară”. Pentru cei care se îndoiesc de realitatea celor exprimate, le recomandă să citească câteva din izvoarele indicate ca bibliografie la sfârșitul romanului. Acest om de știință atrage atenția cititorului că cei care vor citi aceste documente vor înțelege de ce „împăratul Iosif al II-lea a spus lui Horea și Cloșca la 1 aprilie 1871 în prezența căpitanului auditor Szolder: „Thut ihr das” adică „Faceți-o” (Revoluția n.n.). Concluzionând, scriitorul spune că, „dacă împăratul i-a îndemnat, ca în interesul națiunilor subjugate să folosească arma împotriva nobililor asupritori, atunci faptul de a folosi arme nu poate fi clasificată drept răscoală ordinară și crime bestiale, ci o flacără care s-a aprins în sufletul poporului pentru libertate, egalitate și fraternitate. Infidelitatea habsburgilor

Mormântul lui Avram Iancu la Țebea

prin încălcarea cuvântului dat i-a răpus pe Horea, Cloșca și Crișan. La fel a pățit și Iancu cu tradiționala fățarnicie a habsburgilor, care nu i-au strivit însă trupul, ci sufletul”.

Discutând personalitatea lui Avram Iancu prin faptele istorice, scriitorul reține că în Iancu „nu vom găsi numai pe eroul național, dar și pe omul nobil cu suflet bun, cu un patrimoniu sufletească prețios, iar din punct de vedere al internaționalismului universal, pe omul adevărat, pe cel creat de Dumnezeu după chipul și asemănarea sa”. Scriitorul ne spune că „așa l-a găsit el pe Iancu din izvoarele cercetate și așa-l vede înaintea ochilor săi sufletești”. „Și astfel l-au văzut cu siguranță și acele familii maghiare din anul 1848, a căror viață a salvat-o prin periclitarea propriei sale vieți”.

În perioada premergătoare Revoluției, presa, cât și oamenii politici și mai ales intelectualitatea și tineretul, obișnuiau să comenteze

pe marginea unor evenimente și a reformelor ce se preconizau. Astfel de discuții se organizau și de către cancelariștii din Tg. Mureș (practicanți pentru avocatură n.n.). Cercul cancelariștilor, în general, era dominat de fiii nobililor, ai unor grofi și boieri. În rândul acestora a fost primit – spune scriitorul Lukács Béla – și Avram Iancu, adică Abi, cum îi spuneau cancelariștii. Iancu, spune scriitorul, „era înzestrat cu judecată atentă și pătrunzătoare... învăța sânguincios și de timpuriu a început să se gândească. Faptele și fenomenele din jurul lui i-au atras atenția”. Același autor ne informează că îi plăcea să nu fie stânjenit în gândire și meditație, stătea mult izolat de lume și nu avea relații influente. În cadrul întâlnirilor organizate de cancelariști, el se așeza la o masă și de acolo asculta discuțiile. Cel care îl urmărea – ne spune scriitorul – „putea

să observe cum îi cresc emoțiile” atunci când se discuta probleme legate de legislația apărută în 1847, 1848 și problema desființării regimului urbarial (robote, iobăgie și alte obligații legate de aceasta n.n.). „Iancu, mai ales, era profund preocupat de starea delăsată a națiunii din care făcea parte. Pătruns în sanctuarul civilizației, tânărul reușise să priceapă în cruda ei realitate neglijarea situației și absorbit de spiritul secolului, asimilase idei călăuzitoare ale vremii, se simțea cu preaplînul inimii sale îngrijorat de soarta poporului român”. Iancu, deși nu a luptat pentru o cauză personală, nu a fost orgolios, nu a dorit funcții în guvern și nici în comitat. Nu a fost

lider de partid și nici conducătorul unei organizații atestate sau clandestine. El și-a luat pe umeri crucea poporului român pe care voia să-l mântuiască de rămășițele relațiilor feudale, care apăsau greu asupra poporului de rând.

Autorul articolului ne informează că în finalul discuțiilor Iancu a spus: „Ori eliberarea poporului meu, desființarea sistemului urbarial pentru totdeauna și fără despăgubiri, ori moartea”. Iată că fără nici o investitură din partea cuiva, Iancu vorbește în numele națiunii române, pe care o apără cu înverșunare și în slujba căreia și-a consacrat și și-a dat viața. El atunci s-a simțit răspunzător pentru soarta românilor din Ardeal și voia să o vadă fericită. Iată de ce Iancu trebuie să fie la Baia Mare și peste tot în Daco-România pe care o dorea reîntregită, alături de revoluționarii moldoveni și de cei din Țara Românească.

Participarea comunităților românești din SUA la serbările Unirii, din 1929

Dana Maria MĂRCUȘ

drd Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Dintotdeauna o sărbătoare a fost o manifestare colectivă, o formă de reprezentare a autorității religioase și seculare, un discurs al puterii despre ea însăși¹, dar și o bună ocazie de a urmări gradul de implicare socială a diferitelor grupuri.

În lucrarea sa *Imagined communities*, Benedict Anderson, referindu-se la crearea statelor naționale, afirma că acestea sunt în fapt structuri „imaginate”, construcții culturale ce vin să niveleze și să dilueze diferențele în vederea creării unei comunități omogene. În tot acest proces de recompunere a structurilor sociale, ceremoniile oficiale s-au dovedit întotdeauna a fi un mediu propice pentru a modela identitatea națională, prin utilizarea diferitelor tipuri de amintiri, existând în acest sens un permanent transfer între memoria individuală, cea de grup și memoria oficială a statului.

Prezentarea de față se dorește a fi o incursiune în spiritul festivităților interbelice, a modului în care într-o asemenea manifestare publică anumite scheme culturale și de interacțiune umană devin (re)activate, dând naștere unor modele de comportament social.

Trebuie pentru început delimitat cadrul teoretic pe care cercetarea își construiește premisele și anume teoria schemei culturale. Concepută de sociologul japonez Nishida, aceasta explică felul în care interacțiunile și informațiile repetate între persoanele aflate într-un anumit context cultural creează în timp o „structură cognitivă” sedimentată în memoria de lungă durată. Aceasta va determina la rândul ei modelele de comportament pe care o persoană le va adopta atunci când intră într-o situație familiară din propria cultură.² Cu alte cuvinte, ne putem aștepta ca oamenii aparținând unui grup cultural, care au trăit aceleași experiențe socio-culturale, să posede același tip de schemă culturală.³ Convingerile patriotice le putem, prin urmare, considera a fi un astfel de set de informații ce în anumite

ipostaze se pot grupa în scheme culturale care la rândul lor au puterea de a determina și influența reacția indivizilor.

În cazul de față, grupul luat în discuție este cel al comunității românești din Statele Unite ale Americii și modul lor de a reacționa la invitația Guvernului român de a participa la serbările organizate cu ocazia împlinirii a unui deceniu de la Marea Unire.

În preajma zilei de 1 decembrie 1928, opinia românească începuse să-și exprime indignarea față de faptul că timp de zece ani autoritățile statului nu au mai acordat atenție acestei importante sărbători naționale, cu atât mai mult cu cât pe plan extern începuseră să se manifeste tendințe revizioniste privind teritoriul românesc. Pe de altă parte, mijloacele de comunicație aduceau știri despre fastul cu care deceniul de libertate națională era sărbătorit în celelalte state desprinse din fostul imperiu Austro-Ungar⁴.

Venit la putere, la finalul anului 1928, cabinetul național-țărănist condus de Iuliu Maniu avea nevoie de o manifestare de amploare care să îi valideze popularitatea și să imprime în memoria colectivă punctul de debut al unei noi guvernări. Împlinirea a zece ani de la unirea Transilvaniei cu Regatul României conferea contextul ideal pentru ca PNT-ul să-și inaugureze discursul și perspectiva politico-identitară pe care urma să o imprime țării prin guvernarea sa.

Ziarele țărăniste ale vremii anunțau cititorii că „După cum știm, serbările aniversării unirii Ardealului cu Patria-mamă cari trebuiau să aibă loc la 1 Decembrie 1928, s’au amânat pentru ziua de 10 Mai 1929”⁵. Comemorarea Unirii Transilvaniei la 10 mai nu trebuie să surprindă. Timpul sărbătorii, în general pe toată perioada interbelică, este supus schimbărilor și nevoilor politicului. Spre exemplu, în 1920 se emisese un ordin oficial prin care toate datele aniversare legate de unirile provinciilor românești cu Vechiul Regat să fie incluse în celebrările Zilei

1 Simona Nicoară, *Sărbătoare, celebrare, comemorare*, În: Caiete de antropologie istorică, an IV, nr.1, 2005, p. 7.

2 Hiroko Nishida, *Cultural Schema Theory*, În: Theorizing About Intercultural Communication, London, SAGE Publications, 2005, pp. 408-409.

3 Zhini Zeng, *Second-Culture Worldview Construction: Integrating in-class and out-of-class activity in In-China Study*, The Ohio State University, 2011, p. 7.

4 Ioan Pleșa, *75 de ani de la Serbările Unirii din 1929*, La: http://www.dacoromania-alba.ro/nr17/75_ani.htm

5 *Pregătirile pentru impozanta sărbătoare a unirei din 10 mai 1929*, În: Românul, XVI, nr. 11, 1929, p. 11.

naționale de 10 Mai. În economia activității comemorative, comasarea atâtor aniversări într-o singură dată calendaristică a reprezentat o încercare din partea monarhiei de a-și consolida autoritatea¹, de a evita, în același timp, anumite animozități asupra dreptului de a organiza aceste manifestări, și nu în ultimul rând, de a preveni pretențiile altor grupări asupra unor elemente simbolice ce aveau de a face cu însăși existența politică a României întregite.

Pentru transilvăneni însă, comemorarea evenimentelor de la 1 Decembrie 1918 avea o importanță deosebită. Cu toate că nu era parte din calendarul oficial al sărbătorilor naționale, în fiecare an pe 1 decembrie, școlile și asociațiile culturale din spațiul intracarpatic (în special ASTRA) organizează serbări, manifestații festive, depuneri de coroane, spectacole, sau chiar excursii la Alba-Iulia pentru a păstra vie amintirea acelor momente istorice. Acțiunile erau susținute și de presă, care nota că: „Ziua de 1 Decembrie, pentru poporul Român, începând cu anul 1918, trebuie considerată în ultimă analiză, ca momentul când se sărbătorește dreapta sentință pronunțată în favoarea Românismlui, după debaterile unui îndelung proces istoric”.² Cu toate acestea, 1 decembrie a rămas, în primul deceniu de existență a Statului Român, o sărbătoare apreciată ca atare mai mult la nivel regional. Pe măsură însă ce ciocnirile de pe scena politică dintre liberali și țărâniști se vor intensifica, la fel se va întâmpla și cu manifestațiile și gesturile culturale, precum celebrările. Serbarea zilei de 1 Decembrie devine încărcată de puternice nuanțe ale demagogiei politice în încercarea transilvănenilor de a se opune tendințelor centralizatoare ale capitalei și de a păstra un grad de autonomie locală.³ Era așadar firesc ca venirea la putere a PNȚ să fie legată în mod simbolic de unul din momentele istorice ale României. Înfiptuirea Marii Uniri era considerată de membrii partidului ca fiind o marcă definitorie pentru profilul lor politic.

Cei delegați cu organizarea manifestărilor vor fi Alexandru Vaida-Voevod și Sever Bocu. Programul conceput de comitetele conduse de aceștia, popularizat apoi prin intermediul presei, avea ca apogeu o reiterare a Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia: „Dimineața va fi o scurtă ședință în sala unirei în prezența Regelui, Familiei Regale, înaltei Regențe, membrilor guvernului, Corpului diplomatic și a membrilor Corpurilor Legiuitoare [...]. Va urma apoi defilarea armatei, formată din detașamentele tuturor unităților militare din țară, corpul voluntarilor din Rusia și Italia, corpul românilor

americani, acel al studenției, cei zece mii primari din țară etc. Vor fi banchete și mese populare.”⁴

Grandoarea unei ceremonii publice este dată însă în primul rând de participanți, indiferent dacă sunt ei implicați activ în manifestare sau simpli spectatori⁵. De aceea Guvernul Maniu lansează o serie de invitații de participare către organizații și oficialități de peste granițe, a căror prezență urma să potențeze valoarea simbolică a festivităților. Ecoul acestor convocări rezonază până de partea cealaltă a Atlanticului. Țărâniștii folosesc simpatiile național-țărâniște ale celor emigrați în Statele Unite, majoritatea având rădăcini în zona Ardealului și Banatului, pentru a atesta baza largă de popularitate a partidului.

Parte integrantă, până la Primul Război Mondial, din Imperiul Habsburgic, românii din aceste zone și-au definit schema identitară prin raportare la alteritate, în cadrul unei permanente străduințe de a obține drepturi și libertăți cetățenești egale cu celelalte naționalități. Imposibilitatea de a atinge cel puțin o parte din aceste obiective și condițiile dificile de viață au determinat o parte din populația românească să migreze către Lumea Nouă. Mai ales după 1894, această mișcare spre Statele Unite ale Americii a crescut, iar în 1914 aproximativ 100.000-150.000 români din Transilvania și Banat trăiau peste Oceanul Atlantic.⁶ Un punct important care trebuie subliniat este faptul că un număr mare de emigranți erau proprietari de terenuri și membri respectabili ai comunităților lor, care au plecat în căutarea unor oportunități mai bune, a unei șanse de a-și dovedi competențele, având înrădăcinat în ei un sentiment foarte puternic al identității și un set bine definit de valori morale. Cu timpul, până la declanșarea Primului Război Mondial, s-au format comunități românești în zone precum Cleveland Ohio, Chicago, New York sau Minnesota. Toți acești imigranți români, indiferent de clasa lor socială, au adus împreună cu ei un set de informații conceptuale despre cultura lor. Deoarece cei mai mulți dintre ei au venit din Transilvania sau Banat în Statele Unite înainte de 1918, schema lor culturală era structurată de-a lungul discursului naționalist care a dominat mult timp zonele lor natale. Confruntându-se cu o cultură străină, unde din nou statutul lor devine acela de minoritate, ei vor căuta în mod natural să-și prezerveze identitatea de grup social, apelând la matricea culturală specifică provinciei de origine.

Un studiu asupra imigranților din Transilvania efectuat în perioada interbelică îl va prezenta pe românul provenit din aceste părți, ca pe cineva care „spre deosebire de fratele său român fatalist pasiv,

1 Maria Bucur, *Staging the past*, West Lafayette, Purdue University Press, 2001, p. 289.

2 Gheorghe Sofronie, *O comemorare: reflecții cu ocazia zilei de 1 Decembrie*, În: *Vestul României*, an I, nr. 53, 1923, p. 3.

3 Maria Bucur, op.cit., p. 293.

4 *Pregătirile pentru impozanta sărbătoare...*, p. 11.

5 Constanța Vintilă-Ghițulescu, op. cit, p. 9.

6 Ștefan Meteș, *Emigrări românești*, București, Editura Științifică, 1971, pp. 69-70.

acesta este îndrăzneț, cu un spirit de independență pe care îl consideră a fi o moștenire sacră de la strămoșii săi, cu un acut simț al drepturilor sale, pentru care este capabil a lupta cu multă perseverență”¹. Participarea și implicarea se dovedesc astfel a fi două elemente-cheie în schema culturală a românilor emigranți în Statele Unite.

Sever Bocu, ministrul însărcinat cu aranjarea festivităților, va trimite un emisar special către diaspora americană în persoana lui Victor Filip, președintele Societății Românilor Americani din Timișoara.

Punctul acestuia de debarcare a fost Cleveland, Ohio, unde se afla una din cele mai numeroase și bine organizate comunități românești. Mesajul Guvernului român este prezentat aici în fața Uniunii și Ligii Societăților Române Americane, o alianță creată doar cu un an mai devreme „pentru a putea fi mai de folos sfintei cauze românești, care are neapărată nevoie de fiii ei, pentru a apăra poporul românesc de pretutindeni, și de a păstra părțile bune cu care este înzestrat poporul nostru românesc”². Scrisoarea oficială a guvernului reamintează că „În ziua marilor serbări ale Unirii tuturor Românilor, Guvernul țării se gândește cu nețărmurită dragoste la frații de același sânge din America și socotește de a sa datorie ca în programul marilor serbări comemorative ce vor avea loc la București, Alba-Iulia și Iași, un loc de cinste să fie păstrat acelora – cari ruși din trupul Patriei – au rămas și acolo, peste ocean, vrednici fii ai acestui neam”³. Mai mult, celor care doresc să participe le sunt oferite și anumite înlesniri, precum pașapoarte, scutire de taxe, vize gratuite, iar odată ajunși în țară anumite reduceri pe căile ferate.

Ca și o consecință a acestui mesaj comunitățile românești de pe coasta de Est, în special din Ohio, dar și din alte zone, încep a se mobiliza. Gestul în sine este perceput ca fiind o ocazie pentru emigranți de a-și reafirma și dezvolta identitatea etnică. Presa notează că „Guvernul d-lui Maniu s-a gândit la noi, la pribegii de cari nimeni nu-și mai aducea aminte, și cu dragostea pe care i-o cunoaștem ne chiamă și pe noi, Românii Americani” și considerând că „învitarea făcută Românilor Americani ca să participe la serbările de la Alba-Iulia, pe lângă o atențiune delicată ce ni se arată de Guvernul prezidat de dl. Maniu, e și cea dintâiu recunoaștere a modestelor servicii aduse cauzei românești de către Românii Americani”⁴.

Grupul care se va imbarca pe 26 aprilie 1929, pe vaporul Statendahm, cuprindea aproximativ 300

de persoane, delegați ai diverselor societăți românești din Statele Unite, împreună cu 169 de steaguri și drapele.

În țară venirea unui grup atât de numeros era prezentată de mai toate publicațiile ca un fapt inedit și totodată demn de a conferi serbărilor o aură (re)unificatoare: „Frați din America bine-ați venit. O țară întreagă, un popor întreg cu ardoare și emoție vă îmbrățișează [...]. Frați din America, care prin prezența voastră ridicați fastul și nimbul sărbătorii neamului, potențați emoția sufletului nostru, cari prin prezența voastră dovediți lumii întregi ardoarea cu care își iubește Românul țara sa, îmbrățișându-vă cu toată căldura sufletului nostru, vă zicem încă un Bine ați venit!”⁵.

Reprezentanții diasporei românești din Statele Unite ajung în patrie la data de 7 mai, prima oprire fiind la Timișoara, unde însoțiți de autoritățile locale, muzică de regiment și spectatorii inerenți unui astfel de eveniment defilează cu steagurile pe bulevardul principal. Urmează apoi Bucureștiul, cu primirea oficială de la Ateneul Român, la care iau parte membri ai Guvernului în frunte cu Iuliu Maniu și un număr mare de personalități ai vieții culturale. O analiză a declarațiilor rostite cu această ocazie are potențialul de a dezvălui motivațiile care au determinat un număr atât de mare de membri a diasporei să traverseze Atlanticul pentru această ocazie. Așa cum am menționat, interesul contemporan poate apela la memoria colectivă pentru a influența acțiunile și declarațiile indivizilor. Către sfârșitul anilor '20, mișcarea revizionistă maghiară se accelerase. Acest lucru, la rândul său, a declanșat o reacție naționalistă, ce cuprinde cea mai mare parte din emigranții transilvăneni din diaspora română-americană, cu o conștiință pronunțată față de drepturile naționale.

Discursurile pronunțate fac referiri la nevoia de a transmite lumii că România este unită, „anul trecut sute de Unguri au trecut Oceanul, făcând propagandă pentru revizuire. Dar jeliurile lor au rămas fără răsunet, pentru că dreptatea este cu noi. Căci este scris în cartea vremurilor că România Mare is here to stay forever”⁶.

Calendarul ziarului *America* punctează fiecare etapă a acestei vizite, fiecare solemnitate, depunerea de coroane la mormântul eroului necunoscut, vizita la Mărășești, audiența la Palatul Regal, pelerinajul la mormintele domnești de la Curtea de Argeș și la mormântul lui Gheorghe Lazăr de la Avrig.

Punctul culminant l-a reprezentat însă par-

- 1 Christine Avghi Galitz, *A study of assimilation among the Roumanians of the United States*, New York, Columbia University Press, 1929, pp. 18 – 56.
- 2 M.T. Roman, *Congresul de Unire a organizațiilor românești din America*, În: *Cultura poporului*, VIII, iunie, 1928, p. 1.
- 3 *Românii americani la serbările Unirii*, În: *Calendarul național al ziarului America*, 1930, p. 35.
- 4 Idem, p. 38.
- 5 Alexandru Horga, *Bine ați venit*, În: *Chemarea*, an IV, nr. 11, 1929, p. 4.
- 6 *Românii americani...*, p. 66.

tipicarea la ceremoniile de la Alba Iulia, acțiune despre care revista *Transilvania* scria că a fost „cea mai grandioasă manifestare a solidarității românești și o dovadă că neamul nostru va fi gata oricând să-și apere unitatea realizată”.¹ Delegația românilor americani refuză locurile de onoare ce li s-au oferit în tribunele oficiale și preferă să se implice activ, defilând cu drapelele comunităților lor prin fața familiei Regale, „delegații s-au încolonat mergând pe câmpia Unirii, unde s-a format uriașul cortegiu al Românilor de pretutindeni, [...] s-au înșiruit într-o sfântă procesiune din care, ca un simbol măreț, drapelele americane, înfrățite cu cele românești, se ridicau falnice deasupra mulțimii”.² Așa cum a remarcat și sociologul francez Emile Durkheim „ritualurile sunt o modalitate de a acționa care ia naștere în mijlocul unor grupuri reunite și care sunt destinate pentru a excita, menține sau recrea anumite stări mentale în aceste grupuri”.³ Parada, formarea de cortegii este în contextul ceremoniilor moderne unul din gesturile paradigmaticice cel mai des folosite, ce transmite un mesaj religios, civic, politic, social.⁴ În acest caz, prezența și autoincluderea românilor-americani în cortegiu are o semnificație identitară. Este un gest provenit din convingerea că

solidaritatea națională trebuie să fie afișată, demonstrată într-o manieră cât mai publică. În fapt, reprezentarea discursului identitar al acestei comunități începe cu acceptul de a face călătoria peste Ocean, în număr atât de mare. Mai mult, participarea lor activă era un gest menit să demonstreze păstrarea în memoria colectivă a diasporei a valorilor naționale și identitare, parada fiind o metodă de reconstituire simbolică a unei scheme culturale asumate, de naționalism activ.

De cealaltă parte, pentru românii din țară, sosirea celor plecați în America purta cu sine o serie de alte conotații. Pe de o parte, într-un substrat psihologic, se reitiera în același loc ca și cu un deceniu înainte sentimentul de unitate a românilor, indiferent de poziția lor pe glob. Pe de altă parte, din punct de vedere politic, prezența lor contribuie la prestigiul pe care noul guvern dorește să și-l creeze. Mai mult, viziunea celor peste 150 de steaguri cu simboluri americane, precum și discursurile rostite se constituie într-o demonstrare a forței comunității românești din Statele Unite, ce în cazul unui conflict de natură revizionistă putea exercita un lobby intensiv pe lângă Guvernul SUA pentru sprijinirea cauzei naționale.

Bibliografie:

Cărți:

- Bucur, Maria; Merriwether Wingfield, Nancy, *Staging the Past: the politics of commemoration in Habsburg Central Europe, 1848 to the present*, West Lafayette, Purdue University Press, 2001.
- Durkheim Émile, *The Elementary Forms of Religious Life*, Part 1, New York, Oxford University Press, 2011.
- Galitz, Christine Avghi, *A study of assimilation among the Roumanians of the United States*, New York, Columbia University Press, 1929.
- Gudykunst, William B., *Theorizing About Intercultural Communication*, London, SAGE Publications, 2005.
- Meteș, Ștefan, *Emigrări românești*, București, Editura Științifică, 1971.
- Milan, Marcela, *Imaginarul sărbătorilor politice în România postcomunistă*, București, [s.n.], 2008.
- Radosav, Doru, *Arătarea împăratului*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2002.
- Vintilă-Ghițulescu, Constanța, *Spectacolul public între tradiție și modernitate: sărbători, ceremonialuri, pelerinaje și suplicii*, București, Institutul Cultural Român, 2007.
- Zhini Zeng *Second-Culture Worldview Construction: Integrating in-class and out-of-class activity in In-China Study*, The Ohio State University, 2011, <http://etd.ohiolink.edu>

Periodice :

- Arca : revistă lunară de literatură, eseu, artă plastică, muzică. Arad, 1991-.
- Caiete de antropologie istorică : revistă semestrială publicată de Seminarul de Antropologie Istorică. Cluj-Napoca : Accent, 2002-.
- Calendarul Național al ziarului America pe anul 1926. Cleveland, 1926-.
- Chemarea Tinerimii Române, un ziar bisăptămânal al tinerimei grupate sub steagul Partidului Național. Cluj : Tip. Națională, 1926-.
- Cultura Poporului. Cluj, 1921.
- Românul. Arad, 1911-1938.
- Transilvania : revistă lunară de cultură, Brașov; Sibiu, 1868-.

Linkuri:

- http://www.dacoromania-alba.ro/nr17/75_ani.htm

1 Serbările unirii, În: *Transilvania*, an 60, nr. 6, p. 476.

2 *Românii americani...*, p. 88.

3 Émile Durkheim, *The Elementary Forms of Religious Life*, Part 1, New York, Oxford University Press, 2011, p. 11.

4 Doru Radosav, *Arătarea împăratului*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2002, p. 18.

VALORI ROMÂNEȘTI

O aniversare

Teresia BOLCHIȘ TĂTARU

Augsburg, Germania

Recitesc din scrierile poetului erou căzut în război, Ion Șugariu (1914-1945), pentru că am nevoie de îndrumare în viața poeziei moderne, pe care eu nu o știu citi! Citesc scrierile sale de critică literară din care învăț cum trebuie să fie o critică și asta nu pentru că eu m-aș ocupa cu asta, ci pentru că involuntar am fost pusă în situația de-a face o comparație între ce trebuie să fie o critică literară și ceea ce fac azi așa-zișii critici, care dau cu laudele sau cu muștarul, după cum le umblă ploile, fără măcar să fi citit lucrarea pe care o critică! Citind, regăsesc citatul ce mult mi-a mers la inimă, dar pe care nu-l puteam reproduce exact: discutând cartea de poeme a lui Lucian Blaga, *La curțile dorului*, poetul, criticul și eseistul Ion Șugariu, zice în Revista *Cronica* din Baia Mare, în decembrie, 1938: „Cartea [...] ne aduce aminte că avem o sfântă datorie să ne venerăm valorile, să ne cinstim mesagiile pe care geniul acestui neam le trimite din când în când Eternității. Lucian Blaga reprezintă un astfel de mesaj. Lucian Blaga reprezintă o astfel de valoare.” Și când te gândești cum au tratat gunoaiile comuniste abjecte, aceste valori! Pentru simplul motiv că nu erau rebuturi, ci sclipiri de valori ce estompau absurditatea marxistă, pentru simplul motiv că erau români adevărați și nu zdrențe de cârpe de șters cizme sovietice.

Pentru că e primăvară, martie, aprilie, mai, serbăm Sfintele Paști, dar nu cu pui și iepuri, ci cu imaginea lui Christ cel Înviat din morți și ciocnind ouă roșii salutându-ne: Christos a înviat! – Adevărat că a înviat! și suntem fericiți că Divinul serbează cu noi, în familia adunată toată, de nu mai găsești scaune! Pe masă, din glastră ne zâmbește o crenguță de măr înflorit: cireșul și magnolia și prunul și-au scuturat deja „zăpada”, dar le-a luat locul mărul parfumat și careva zice: „uite ce minunată e

crenguța cu florile de măr! Ca și cele din tabloul lui Grigorescu!” Da, l-am văzut odată în muzeul din Câmpina, dar ce demult a fost asta!...

Acum, în coșulețul de nuiiele, de pe masă, ouăle roșii sclipesc așezate pe iarbă proaspătă și nu numai: niște frunze inimioare, aproape rotunde, lucioase, de un verde mai gălbui decât al firelor de iarbă, întregesc primăvara din coșulețul cu ouăle Paștilor. Sunt frunzișoarele de „unțior” sau „sălățică,” cele mai multe nu mai mari decât un bănuț, cele mari cât o monedă de cinci lei, iar mama luând un ou din coșuleț de care s-a lipit o asemenea frunzuliță, zice: „Uite și sălățica a revenit cu primăvara, mâine vom face mâncare cu smântână, din frunze de sălățică în loc de spanac!” „Da!”... strigă pruncii, – „căci sălățica e mai bună decât spanacul,” – zice Liana – iar mama o completează: „și spanacul e bun, dar sălățica e mai moale, poate vi se pare mai bună pentru că nu o avem decât primăvara!” Uite, cum, de la această banală și dragălașă ranunculacee de primăvară: *Ranunculus ficaria* sau *Ficaria verna* (de primăvară) ajung la o altă valoare națională, la un alt geniu al acestui neam, trimis Eternității!

Recent, ocupându-mă de lucrările lui Ion Șugariu, descopăr într-o altă lucrare a lui, tipărită tot postum, un text intitulat: „Poetul primăverii”, care nu e altul decât pictorul Nicolae Grigorescu!

Ion Șugariu colaborează cu poezii și studii critice la revistele literare ale vremii: *Universul literar*, *Curentul literar*, *Meșterul Manole*, *Decalogul*, iar, în calitate de critic literar, inaugurează în 1942, la *Revista Fundațiilor Regale*, rubrica intitulată „Viața poeziei” pe care o conduce până în 1944, întreruptă din cauza războiului. Așa, descopăr textul dedicat „poetului primăverii,” pictorului Nicolae Grigorescu, publicat în Revista *Decalogul*, în numărul din mai, 1938. Poetul și criticul Ion Șugariu spune: „Pic-

torul Grigorescu, pe care recunoștința românească îl sărbătorește în această lună, cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la nașterea lui, a fost prea mare și prea deosebit de sufletul nostru, pentru a nu întâmpina greutăți serioase, căutând să-l definești în câteva coloane de ziar.”

Citind aceste rânduri, mă scutură gândul: „dar și noi suntem în luna mai, 2013! Câți ani sunt din 1838, până acum? Deci, în 15 mai 2013, se împlinesc 175 de ani de la nașterea geniului românesc, trimis de acest popor Eternității, membru de onoare al Academiei Române! Am auzit ceva că va fi sărbătorit? Nu știu, pentru că eu sunt prea departe, dar îmi fac eu o datorie de conștiință să amintesc de asta, mulțumindu-i în același timp poetului căzut în război, Ion Șiu-gariu, că ne-a lăsat moștenire gânduri atât de minunate despre pictorul și poetul primăverii. „A trecut prin viață cu visul în pălărie și cu veșnicul zâmbet pe buze. În inimă a purtat totdeauna cea mai frumoasă poezie a vieții: natura. Niciodată n-a fost preocupat de titluri și de onoruri deșarte, niciodată n-a schimbat o seară de primăvară din câmpurile Moldovei, cu fumul de cafea. În ochii lui, ca și în opera lui, a strălucit totdeauna soarele și sinceritatea. A vorbit cu florile, cu drumurile, cu țăranii și le-a ascultat, cu penelul între degete, povestea. [...] „Primăvara” pe care a concretizat-o în chipul unei ță-râncuțe simple și desculțe, care și-a uitat vasele cu apă alături și se îmbată privind florile, este una dintre cele mai caracteristice pânze ale lui. [...] Pictura lui Grigorescu n-a fost niciodată un meșteșug și n-a cunoscut curente. Simple, ca și autorul lor, tablourile sale nu sunt altceva decât o sinceră și adâncă identitate cu natura. Timid, idealist, poet, Grigorescu a stat de vorbă, pur și simplu, cu motivele sale. Le-a ascultat cuvintele și le-a scris pe hârtie. Nimic mai mult. Tot ce este frumos și înalt în sufletul românesc, tot ce formează originalitatea și măreția lui, este minunat concretizat în pictorul Grigorescu. De aceea, Al. Vlahuță îl numește cel mai reprezentativ geniu al nostru, iar Caragiale spune undeva că prietenul primăverii este cel mai mare liric al Țării Românești.”

Șiugariu mai vorbește despre patriotismul pictorului care, deși a cutreierat lumea, n-a uitat niciodată că niciun apus de soare nu e atât de minunat ca cel de pe dealurile Moldovei... de pe dealurile de la Câmpina etc. și mi-a mai spus ceva, ce pe mine m-a lăsat fără grai: „Niciodată n-a uitat că în copilăria lui, a trebuit să vândă unțșor cu frunză grasă, prin mahalalele Bucureștiului pentru a-și putea cumpăra sculele necesare picturii.” Când am citit asta m-a cuprins așa

un respect și o dragoste față de această „buriuană” atât de comună în pădurile de luncă, în livezi, pe sub tufișuri și pe sub gardurile vii, în lunile de primăvară, martie-mai când sub pomii pe sub care crește face covorașe din frunzele ei lucioase, dese, băgate una în alta, printre care mai răsare și câte o florică galbenă, sclipitoare, de „piciorul cocoșului”, dar mult mai mică. Dacă și această umilă viețuitoare a contribuit cu ceva la creșterea geniului românesc, atunci merită să o pun și eu în coșulețul cu ouă roșii ce vor fi duse la biserică la „sfințit” împreună cu pasca, la liturghia Învierii din dimineața Duminicii de Paști.

Un asemenea respect, ce tot de la Grigorescu mi se trage, am mai de mult față de o altă minunăție de primăvară ce nu îngheață sub stratul de zăpadă, ghiocelul, *Galanthus nivalis* și lușcuța, *Leucojum vernum*. Citisem, nu prea de mult, despre bouleanul pictorului, pe care un prieten i-l dăruise să-l aibă ca model. Bouleanul era frumos și alb ca laptele, ca toți boii pictați de Grigorescu. Pictorului i-a fost, de la început, foarte drag animalul care-l privea cu ochii lui mari și blânzi prin care parcă-i vorbea. A angajat chiar un copilandru să grijească de boulean, pe care l-a numit „Ghiocel” să-l ducă la păscut, să-l adape, să-l perie, iar dimineața să i-l aducă la geamul atelierului. Nu mult i-a trebuit lui „Ghiocel” să învețe drumul spre geamul atelierului, dimineața devreme pictorul îi apărea mângâindu-l și vorbindu-i cu duioșie, iar bouleanul înțelegea și era fericit. Dar într-o dimineață de vară, de 21 iulie 1907, nimeni n-a mai venit la geamul atelierului să-l salute pe „Ghiocel”. Animalul era nedumerit și nădărnăc nu voia să plece de la geamul care nu se mai deschidea. A rămas neconsolat toată ziua. Scena s-a repetat câteva zile la rând, până când „Ghiocel” se pare că a înțeles ceva, căci ochii lui s-au umplut de tristețe și s-a culcat sub geam, așteptându-și prietenul. A închis ochii și s-a dus și el pe urmele celui ce îl mângâia în fiecare dimineață.

Și ne-au rămas carele cu boi, ță-râncuțele, hanul și horele, florile de măr și ulcelele cu flori de câmp, portretele de femei și de fete și fetița cu basma roșie și portretul boierului Năsturel Herescu și în atelier și dorobanțul și gornistul și atacul de la Smârdan și evreul cu găscă și evreul cu caftan și bătrână(a) cârpind și interior la Vitre și „primăvara” și târgul de la Sinaia și luminiș și peisaj și natura moartă și, și, și... și ne bucurăm că „geniul românesc” a împlinit 175 de ani!... și că tablourile lui sunt mult mai multe decât acești ani! Deo gratias.

Lecturile verii: Mircea Eliade – *Memorii*

Mirel GIURGIU

Frankenthal, Germania

*„Cu gândiri și cu imagini
Înnegrit-am multe pagini
Ș-a-le cărții, ș-a-le vieții
Chiar din zorii tinereții.”*

(Mihai Eminescu)

O lectură se poate transforma într-o adevărată întâlnire cu autorul cărții dacă reușești tu, ca cititor, să pătrunzi măcar o parte din ideile și frământările care animă peste ani țesătura scrisului în care, pe măsură ce parcurgi paginile, ți se pare că regăsești fărâme din propria ta viață. Eu aș numi asta o revelație, fiindcă ține de ceva suprasensibil, indescriptibil, cu obișnuitele și chiar frumoasele cuvinte pe care le folosim pentru a ne exprima stări și sentimente față de ceilalți... revelație miraculoasă a mărturisirilor lui Eliade legate de primii ani ai copilăriei petrecute la Râmnicu Sărat și mai apoi la Cernavodă, Techirghiol și București – pe unde i-a fost dat să se minuneze de lumina căzută din cer ca să fie metamorfozată în cele mai neașteptate chipuri. Tatăl său era ofițer și fusese mutat din București cu garnizoana la Râmnicu Sărat, locul primelor amintiri din viața lui Mircea Eliade, colorate de plimbările cu trăsura prin pădurile și viile din jurul orașului... Întorcându-se în timp nu uită să ne descrie casa mare în care locuia împreună cu părinții și fratele său – în jur o livadă plină de pruni, caiși și gutui... un adevărat paradis al copilăriei, așa cum și noi am avut parte la rândul nostru, fiecare într-un alt mod, într-un alt loc – toate având numitorul comun în magia care, din când în când, se întetește în pieptul nostru încălzindu-l și făcând inima să ne palpitate până când simțim că ne-am desprins de toți și de toate câte sunt în jurul nostru... Abia atunci știm cu adevărat că suntem liberi de orice constrângeri...

Bucuros mă las în voia primelor amintiri care au prins contur în inima scriitorului – rămânând tănuite acolo o viață de om pământean și cine știe, poate că și după aceea: „...Dar mai cu seamă îmi amintesc de o după-amiază de vară, când toată casa dormea. Am ieșit din odaia noastră, a fratelui meu și a mea și de-a bușilea, ca

să nu fac zgomot, m-am îndreptat spre salon... Aproape că nu-l cunoșteam căci nu ni se îngăduia să intrăm decât în zile mari sau când aveam mușafiri... Cred, de altfel, că ușa era încuiată cu cheia. Dar de data aceasta am găsit-o descuiată și tot de-a bușilea, am pătruns înăuntru... În clipa următoare emoția m-a ținut locului. Parcă aș fi intrat într-un palat din basme: storurile erau lăsate și perdelele grele, de catifea verde, erau trase. În odaie plutea o lumină verde, irizată, ireală, parcă m-aș fi aflat dintr-o dată închis într-un bob uriaș de strugure. Nu știu cât timp am rămas acolo, pe covor, respirând anevoie... Când m-am deșteptat, am început să înaintez cu grijă pe covor, ocolind mobilele, privind cu nesaț măsuțele și etajerele pe care se aflau așezate fel de fel de statuete, ghiocuri, sticlute de cristal, cuțite de argint, privind mai ales oglinzile mari, venețiene, în ale căror ape adânci și clare mă regăseam altfel, mai crescut, mai frumos, parcă eu însumi înnobilit de lumina aceea ajunsă acolo dintr-o altă lume...”

Acum când recitesc, pentru a nu știu câta oară, rândurile acestea îmi răsar crâmpie din propria mea copilărie, văd camera zisă „dinainte”, din față, a casei bunicilor mei, unde nu intram cum nici alții nu intrau în casele lor de la țară în care mai totdeauna erau încăperi tănuite privirilor copiilor – doar la vreo sărbătoare sau la vreo mare ospete puteam intra întotdeauna însoțiți de cineva din familie și numai pentru scurtă vreme... Câți dintre noi nu regăsesc ceva din fiorul propriilor aduceri aminte, de demult, atunci când se cufundă în paginile pline de lumina vieții lăuntrice a unui personaj sau a altuia, scăldată în dulcea lumină a vacanțelor de vară a copiilor care am fost și am rămas...

„Dar să nu-l lăsați să citească prea mult, căci își obosește ochii. Și deja nu are ochi prea buni. L-am pus în banca întâi și totuși nu vede întotdeauna ce scriu pe tablă.” – Învățătorul lui

Mircea Eliade către tatăl acestuia, căpitanul Gheorghe Eliade...

De când citesc *Memoriile* lui Eliade nu încetez să mă gândesc la devenirea lui ieșită din comun, ieșită din obișnuitul vieții unui copil pasionat de științele naturii care alerga la propriu după fluturi și dacă nu reușea să-i prindă se căzuia după insecte, brotaci și șopârle, pierzându-și verile prin mlaștinile dunărene de la Cernavodă. Acolo locui o vreme familia căpitanului Gheorghe Eliade înainte de a se muta la București, cu puțin înainte de începutul primului război mondial.

Cum să nu fii recunoscător profesorului de Științe Naturale, domnul Nicolae Moiescu...? El e primul care a intuit precocitatea ascunsă dincolo de încăpățănarea „adolescentului miop” de a se deda învățaturii ca toți ceilalți elevi din clasă, îndatorați manualului și programei școlare în vigoare la vremea aceea.

Miopia nu l-a împiedicat pe Eliade să vadă foarte curând mult mai departe decât colegii și chiar decât unii dintre profesorii lui de liceu și, mai târziu, de facultate...

„Ce roman a fost viața mea” ar fi putut spune parafrazându-l pe Napoleon, marele orientalist de mai târziu, amintindu-și de atâtea întâmplări neverosimile pentru cei mai mulți dintre apropiații și prietenii săi în ale științei și mai apoi în ale scrisului... Cu timpul, pe măsură ce mă lăsam acaparat de fascinația lecturii, am început să cred tot mai mult în miracolul existenței pe care unii îl probează de timpuriu – ajung să caute și să găsească celebra piatră filozofală... Simțind atracție pentru chimie, Eliade petrece multe ceasuri pe zi făcând experiențe de laborator, pe cele mai interesante le continua în vis, până când într-o noapte i se păru că a găsit piatra filozofală – un bulgăre de aur născut într-un creuzet după combinațiile năstrușnice pe care le făcuse urmând sfaturile unui străin pasionat. Creuzetul plesni până la urmă, lăsând să cadă pe podea un bulgăre de aur masiv. Dimineața începu odată cu zgomotul provocat de căderea pietrei – un semnal prevestitor al unei cariere de literat al unui elev neastâmpărat, care câștigă premiul întâi la concursul de literatură pe liceu cu povestirea intitulată *Cum am găsit piatra filozofală*. Povestirea va fi publicată în anul 1921, primul pas către literatura fantastică căreia viitorul mare scriitor i se va consacra fără nici un menajament, fusese făcut...

De când a aflat de la învățător că băiatul lui citește greu ce scrie pe tablă – căpitanul Eliade i-a interzis acestuia să citească orice altceva în afară de ce se cerea la școală... O pedeapsă mai mare nici că se putea pentru copilul înclinat spre lectură cu orice preț, oriunde și orice ambiție provocată de natura lui căutătoare de nou, mereu doritoare să

afle cât cuprind rafturile pline cu cărți de tot felul... Unde mai pui că tatăl său avea o frumoasă bibliotecă cu volume legate în piele ale autorilor clasici. Din păcate pentru Mircea Eliade, căpitanul avusese de grijă să închidă bine ușile de sticlă ca să facă inutilă orice tentativă de lectură frauduloasă din partea fiului. De altfel, chiar dacă ar fi avut ochi sănătoși, tot nu ajungea să citească romane din colecția paternă, fiindcă acestea erau considerate a fi „subversive”, „îmorale”, cu totul „nepotrivite” pentru vârsta băiatului căruia i se recomandau numai basmele lui Ispirescu și Creangă – deși pe ascuns, prin poduri, prin grădini și prin parcuri, Eliade citea cam ce-i cădea în mână: Sherlock Holmes, *Psaltirea*, *Cheia Visurilor* și multe altele, la marea nimereală...

Îmi pare că am mai auzit de cazuri din acestea în care romanele unor autori celebri erau prohibite copiilor și adolescenților, după cum alcoolul fusese scos în afara legii pentru toți muritorii de către marea prohibiție din America anilor '30. Mai pe urmă au venit dictaturile care au făcut „tabula rasa” din frumoasa și folositoarea ocupație care este și va rămâne cetitul cărților.

În fine, cititul la întâmplare avea și un merit în ochii pedagogilor și părinților din alte vremi: trezea și întreținea pofta de lectură, interesul pentru carte al viitorilor candidați la nobila titlatură de intelectual cu diplomă – un „moft” obligatoriu la vremea aceea (și-mi pare că și astăzi...) pentru a putea avea acces în sferele mai de sus ale societății, chiar în politică dacă se poate, astfel ca părinții să-și poată satisface acele orgolii nemăsurate, care mai degrabă instrumentalizează cultura odraslelor lor decât o favorizează cu adevărat.

Fenomenul e descris admirabil de Tudor Mușatescu cu referire la unele persoane cu pretenții intelectuale: „El se bucura de faima unui om foarte cult, ceea ce îl scutea de a fi așa și în realitate...”

Cărțile sunt tot atât de vii pentru foarte tânărul Eliade pe cât sunt insectele, șopârlele și fluturii, care-l fascinează în timpul și după lecțiile de zoologie ale profesorului Moiescu. Miopia lui galopantă piere și se pierde în lumina răspândită în jur de bulgărele de aur – piatra filozofală – care se rostogolește mai departe, dincolo de zidurile casei părintești, dând luciul meandrelor pe care rătăcește când visător, când melancolic, luptându-se cu zădărniciile și dezorientările, resimțite în suflet ca pe-o boală pe care o pune pe seama originii sale moldovenești pe linie paternă... De fiecare dată când se simte victima unui atac de melancolie își aduce aminte de mama lui care avea origine oltească: „Când, adolescent, au început să mă încerce crizele de melancolie și tristețe, îmi spuneam că astea fac parte din zestrea mea moldovenească...”

Uneori mă răzvrăteam împotriva acestei aplecări către visătorie și contemplație, a tendinței de a mă lăsa doborât de amintiri – mă răzvrăteam împotriva sângelui meu moldovenesc și chemam în ajutor zăcămintele de energie ale familiei mamei, spiritul de aventură, puterea de muncă și dârzenia, vitalitatea aproape vulgară a crescătorilor de cai de la Dunăre...”

„Răzvrătitul” Eliade dispărea pe nesimțite de-acasă în compania fratelui său Nicu, agățându-se de tramvaiul cu cai și mai apoi de cel electric, ceasuri întregi gusta din sfânta libertate adolescentină lunecând pe șine către statuia lui Brătianu unde cobora și-o lua mai departe la sănătoasa suind Dealul Mitropoliei...

Când își aducea aminte de cărți, lua anticariatele la rând și nu ieșea din ele fără două-trei volume pe care începea să le devoreze chiar înainte de a urca în mansarda lui dragă, din care privea în jur livezile de pomi ce dădeau atâta farmec străzii Pache Protopopescu unde locuia cu ai lui, în casele moștenite de la străbunii din partea mamei...

Da, cărțile sunt vii, sunt ființe minunate pe care oricât le-ai admira simți uneori nevoia să te întrebi la ce servesc... ? De exemplu, cartea aceea a lui Plutarh intitulată *De Pythiae oraculis* – la ce servește...? Lectura ei la ce-ți folosește...? Dacă te cheamă Mircea Eliade și ai numai 14 ani, te așezi pe-o bancă-n Cișmigiu, te frământă, îți ștergi neconținut ochelarii și citești mai departe cu încăpățănarea unui beduin care străbate deșertul. Cândva, pierdut în nisipul de aur al lecturii, descoperi că viața are un sens și cartea lui Plutarh merită citită, Pythia îți prevestește în oracolul ei de la Delfi că te vei risipi curând în scris, după cum te risipești acum cu cititul. Și romanul cu care îți începi cariera de scriitor îți dă cu de la sine putere un titlu ce va deveni glorios... *Romanul adolescentului miop*... Cartea se scrie singură, literele iau foc când vrei să arăți că aparții unei generații diferite de a părinților tăi, care pătiseră în război ca să facă Întregirea Neamului Românesc. Idealul unei generații nu se împrumută ca niște moșii celei următoare. El se întrupează din energiile ascunse în abisurile ființei, din când în când ies la suprafață ca o lavă gata să pârjolească cugetele și să motiveze zi de zi existența celor ce caută cu disperare sensurile și rosturile existenței...

Generația pe care o descrii este una care nu se recheamă de la cărțile lui Ionel Teodoreanu, nici ale lui Sadoveanu sau Cezar Petrescu, este cu totul altceva: „Adolescenții lui Ionel Teodoreanu nu erau cei pe care-i cunoscusem eu. Aparțineau altei lumi care mă fermeca și mă înduioșa totodată, dar pe care o simțeam definitiv depășită. Adolescenții mei erau într-adevăr de atunci și de acolo,

din Bucureștii primilor ani de după război, anii jazzului și a lui *La Garçonne*...” (M. E.)

„Cei ce se aseamănă lesne se adună!” spune un proverb cunoscut mai de toată lumea de la noi – el s-a adevărit și-n ceea ce-l privește pe Eliade, poate că piatra lui filozofală, sau poate Pythia să-l fi ajutat să dea peste un autor și peste o carte care-i va influența creația și-l va motiva în felurite chipuri de-a lungul vieții, ajutându-l mereu să fie altfel decât ceilalți – urmând firescul meandrelor dezvoltării sale intelectuale. Este vorba de scriitorul italian Giovanni Papini, autorul romanului *Un uomo finito* (*Un om sfârșit*), un om care avea multe în comun cu „Adolescentul miop”, la fel ca el era un miop precoce devorat de pasiunea cunoașterii, de sentimentul că adolescența este o vârstă a marilor descoperiri intelectuale, a marilor trăiri, a marilor entuziasme... Surpriza descoperirii unui veritabil alter-ego în persoana eroului creat de Papini îl ajută pe Mircea Eliade să-și contureze și mai bine personajele din propriul său roman, să se definească și mai mult pe sine, cât de multe asemănări benefice, câte deosebiri salvatoare între acești doi scriitori aflați la distanță geografică (mai ales în contextul anilor 20) și având vârste foarte diferite, unul era la răsăritul vieții și al Europei și altul la apusul lor. Un sentiment plin de noblețe nedisimulată îl face pe Eliade să mărturisească recunoștința lui față de Papini: „Îmi mai sunt recunoscător lui Papini și pentru faptul că prin el m-am familiarizat încă din liceu cu literatura și cultura italiană, izbutind astfel să mă eliberez de tutela librăriei franceze...”

Cum să treci cu vederea forța caracterului viitorului mare savant care de la vârsta *Căpitanului la 15 ani* al lui Jules Verne urmează altei căi în cultură și-n creație decât cele bătute de cei mai mulți dintre intelectualii noștri care la vremea respectivă erau tributari aproape în exclusivitate modelului francez...?

Într-una din cugetările sale memorabile, Constantin Noica afirma că poți afla fără prea mare greutate locul unde se află vărsarea unui curs de apă – a unui râu, sau a unui fluviu – va fi însă foarte greu, dacă nu imposibil, să-ți dai seama de proveniența lui, să localizezi cu precizie izvorul sau izvoarele din care își alimentează albia.

Gândul acesta îmi vine în minte ori de câte ori caut să înțeleg felul în care adolescentul Eliade devine treptat un pasionat al Lumii Orientului, apoi un bun cunoscător în materie și în cele din urmă un erudit incontestabil pentru cei care studiază istoria și filosofia religiilor orientale.

Adolescentul, pe care l-am comparat anterior cu celebrul Căpitan la 15 ani al lui Jules Verne, simte că trebuie să lase apele să se despartă și să aleagă între științele naturii și cele umaniste –

era elev în clasa a VII-a când s-a decis să se consacre cu precădere studiului filosofiei, orientalisticii și istoriei religiilor. Asta însemna să pună pe planul secund, dacă nu chiar să renunțe la fizico-chimice, la zoologie și la matematici. Dacă nu știm prea bine ce l-a determinat să renunțe la unele din pasiunile lui din fragedă pruncie, suntem îndreptățiți să dăm crezare mărturiilor lui Eliade care insistă în *Memorii* asupra marilor însușiri pedagogice ale profesorului său de Limba Latină – domnul Nedelea Locusteanu. Acesta era un „excellent Latinist”, un foarte bun traducător al unor texte de valoare, între ele cele aparținând lui Titus Livius, un cunoscător al limbilor clasice, un om de mare cuprindere în domeniul științelor antichității. Foarte tânărul Eliade era stăpânit, pe măsură ce timpul se scurgea, de setea nepotolită a cunoașterii în mai multe direcții care se îndreptau spre misterele piramidelor, înțelepciunea chaldeenilor, științele oculte ale magilor persani etc. Voia să se apropie cu orice preț de izvoarele tănuite ale religiilor, stăpânit de entuziasmul caracteristic vârstei adolescentine, credea că va ajunge să știe totul despre ele într-o bună zi. Încurajat de profesorul Locusteanu, studiaza limbile persană, sanscrită și ebraică.

Anii școlarității au trecut destul de repede pentru un elev atât de prins de studii încât își drămuia cu acribie timpul, chiar dacă întreținea mai departe legăturile de prietenie cu unii colegi de școală, iar la sfârșit de săptămână respecta bunul obicei de a urca împreună cu ei pe Bucegi, oprindu-se doar atunci când ajungeau la Piatra Craiului.

În toamna anului 1925, Mircea Eliade devine student, înscriindu-se la Facultatea de Litere și Filosofie din București. Urmează cursurile care-l interesau mai mult, prezența nefiind obligatorie are posibilitatea să urmărească prelegerile profesorilor care-l atrăgeau mai mult. Foarte interesante mi s-au părut remarcile și aprecierile pe care tânărul student le face în *Memorii* la adresa unora dintre profesori – cu atât mai mult cu cât aceștia fac parte din rândul unor personalități cunoscute ale culturii românești. Un dascăl pe care-l frecventa Eliade era Constantin Rădulescu-Motru de la catedra de psihologie a universității, – părea mai îmbătrânit în raport cu numărul anilor, vreo 60 la număr – care cunoștea materie, dar avea o voce stinsă și era greu de urmărit din amfiteatru tocmai din această cauză. Peste ani îl va întâlni mult întinerit, optimist și foarte activ, semn că vârsta biologică e de multe ori înșelătoare cu omul, resurse și energii ascunse îl pot întineri în ciuda scurgerii timpului.

P. P. Negulescu predă „Enciclopedia Filosofică” – înțelegem din portretul creionat de Mircea Eliade că făcea parte din acei profesori

care-și cunosc foarte bine materia, dar nu ieșea din tiparul manualului și nu-i lăsa nici pe studenții săi să o facă. Un tip de o „hieratică rigiditate”, care afișa un aer de superioritate în fața studenților, tributar unor concepții pozitivistice după care știința e totul, iar metafizica mai nimic, un obiect demn de lăsat la o parte. Toate aceste însușiri nu erau pe placul lui Eliade, care aștepta altceva din partea unui dascăl de filosofie. Am întâlnit și eu acest tip de profesor, chiar dacă am trăit în alte epoci și am zăbovit prin alte amfiteatre – după cum am întâlnit și cadre didactice de tipul domnului Al. Posescu – despre care aflăm din partea memorialistului că aproba cu supunere discursul superiorului său – era deci preaplecător șefului de catedră, căruia nu-i spunea niciodată altceva decât știa dinainte că-i va face plăcere auzului și-i va gâdila orgoliul. Ur-marea firească împrejurărilor a fost că domnul Posescu a fost desemnat drept succesor de necontestat la catedră, după pensionarea titularului, adică a domnului P. P. Negulescu.

Un nume cunoscut în lumea universitarilor anilor '30 era domnul Mircea Florian – conferențiar la catedra de „Istorie a Filosofiei” – cu el se putea discuta mult mai lejer decât era cazul cu cei menționați mai sus, îl însoțea pe Eliade prin librării, îl sfătuia și-i împrumuta cărțile, după cum era cazul. Dacă nu l-ar fi întâlnit pe Nae Ionescu, probabil că mentorul său ar fi fost Mircea Florian.

Din fericire pentru Mircea Eliade și pentru o întreagă generație de studenți, șeful catedrei de Logică și Metafizică era profesorul Nae Ionescu – un om pe care îl poți descrie doar dacă ai un talent literar comparabil cu al ilustrului memorialist scriitor, cu mare viitor la vremea aceea. Nae Ionescu avea capacitatea rară de a electriza amfiteatrul în care-și ținea cursurile în fața unui auditoriu fermecat de charisma lui ieșită din comun: nu ținea discursuri, ci dialoga cu studenții, apela la capacitatea lor de a discerne, de a cumpăni lucrurile, lăsând mereu impresia că nimic din ceea ce spune nu ai mai auzit vreodată, nici n-ai putea găsi în vreo carte, iar despre un manual după care să înveți nici nu putea fi vorba. Un torent nu încapă în niciun recipient – nici știința de carte imensă a lui Nae Ionescu nu încăpea decât drămuiește între copertile unui tratat, oricât de vast ar fi fost. Acesta era prototipul de profesor ideal, care marchează peste veacuri destinul a zeci, chiar sute de generații de studenți, care se mândresc cu o amintire sau măcar cu un citat din opera maestrului.

Odiseea viitorului mare savant a început în mansarda lui din Bucureștii postbelici, compusă din două odăițe înțesate de cărți, felurite minerale, retorte, insectare vorbind fiecare în felul lor despre pasiunile mai vechi sau mai noi ale tânărului Eliade.

Adesea veneau la el prieteni, majoritatea colegi de școală și mai nou de facultate. Aveau bunul obicei de a se întâlni din când în când, ca să poarte discuții pe teme la modă, schimbau impresii, aflau unii păreri ale celorlalți, inclusiv în materie de arte, filosofie și literatură. Mircea era mereu în căutarea altor căi decât cele bătute de înaintași, avea un mod personal de a vedea lucrurile, chiar dacă-i contraria pe unii care se întreba de unde atâta admirație și preocupare pentru opera lui Hasdeu...? De ce atâta stăruință în a scrie mereu foiletoane despre cărțile lui Iorga...? Interogațiile nu conteneau, pe alții îi reconfortau în demersul lor cultural. Vom vedea mai târziu că efervescența și inițiativele unora dintre tinerii care frecventau mansarda din strada Pache Protopopescu își vor pune marca lor indelebilă pe scena culturală românească a anilor '30.

Era de așteptat să cadă ploi de întrebări dintr-un cer plin de preocupări articulate de tendințe avangardiste venite de pe malurile Senei, din Orașul Lumină – Parisul începutului de secol XX, dător de ton în pictură, sculptură și bineînțeles în literatură. Tinerii noștri nu erau străini de toate acestea, francofilia și francofonia stăteau la temelia edificiului cultural cu care se mândreau.

Adevărat erou de roman în viață, Mircea Eliade își urmează netulburat calea lui proprie, ascultând vocea destinului care-i spunea că prin stăruință, omului toate îi sunt cu putință. Își fixase încă din liceu un program spartan de lucru care-l ținea activ până la 3-4 dimineața, după câteva ore de somn se deștepta și o lua de la capăt cu cititul și cu scrisul, în jurul orei 8 a aceleiași dimineți. Îmi pare că respecta îndemnul lui Dimitrie Cantemir formulat în grecește, în limba noastră sună cam așa: „Dzua și noaptea în mână să-ți fie, sara, dimineața în minte să-ți vie...”

O viață întreagă s-a temut că n-o să-i ajungă timpul, din păcate întreaga lui generație avea să constate adevărul acestor temeri odată cu o nouă „cădere în istorie” ce s-a petrecut în toamna lui 1939, odată cu izbucnirea celui de-al doilea război mondial. Timpul reflexiei în deplină libertate de gândire și exprimare, murise...

Curând după intrarea la Universitate, meritele literare și jurnalistice îl consacrau între cei aleși să facă parte din redacția ziarului *Cuvântul*, într-o companie cum nu se putea mai selectă: Nae Ionescu, Pamfil Șeicaru, Nichifor Crainic, Cezar Petrescu și alții. Mai trebuie spus că la această publicație de prestigiu colaborau între alții Lucian Blaga, Perpessicius, G. Breazul, Oskar Walter Cizek, tot nume aureolate de renume într-un timp fast – auroral al culturii noastre interbelice... Eliade va rămâne mulți ani credincios *Cuvântului* trimițând articole săptămânale la redacție chiar și

din India și în general de peste tot de pe unde îl purtau pașii destinului său neobișnuit.

Dintru începuturile lui gazetărești care sunt legate de o serie de foiletoane intitulate „Citind pe Iorga” – (primul intitulat „De la Hermes Trismegistos la Nicolae Iorga”) expresie a dorinței lui de a menține în actualitate continuă extraordinara operă a istoricului, se vede stilul aparte și tendința jurnalistului de a nu ține cont întotdeauna de politica generală a gazetei la care lucra. Își permitea să aibă opinii critice indiferent de gloria și bunul renume de care se bucura cutare persoană sau alta, chiar și atunci când era vorba de idolul său Iorga, nume în mare vogă la vremea aceea, ca cele ale lui Ionel Teodoreanu, Cezar Petrescu și alții...

„Fericit e cel care, ca și Ulysse, a făcut o călătorie frumoasă” spune versul inspirat al poetului francez Joachim du Bellay la începutul poemului în care eternizează impresiile sale după voiajul făcut în Italia.

Fericit trebuie să fi fost memorialistul când a aflat că poate participa împreună cu elevii liceului Spiru Haret la o călătorie prin mai multe orașe vestite ale Italiei. Proaspăt student, Mircea Eliade, corespondase încă din anii de liceu cu scriitorul Giovanni Papini, cu personalități ale vieții culturale ca Buonaiuti, Macchioro și alții. La Florența își vede visul cu ochii, atunci când reușește să-l întâlnească pe Papini la el acasă, recunoscându-l cum și-l închipuia din paginile romanului *Un uomo finito*...

Cunoscutul scriitor la care se gândise în atâtea rânduri, îl primi în odaia lui de lucru plină de cărți și tablouri, pe Mircea Eliade, și avu surpriza să afle despre cele trei foiletoane pe care i le dedicase în paginile ziarului *Cuvântul* – texte ce urmau să-i fie traduse în italiană de către secretarul său. Dialogul dintre ei se desfășura în italiană la cererea românului, care mărturisi fără ocol cât de impresionat a fost după lectura romanului *Un om sfârșit*, încât îl încercase la un moment dat teama de a nu fi acuzat că imită opera lui Papini. Replica acestuia veni imediat: „Nu-ți fie teamă – m-a liniștit el. Dintr-un anumit punct de vedere toți intelectualii seamănă între ei, dar din alt punct de vedere nimeni nu seamănă cu nimeni altcineva, nici măcar cu el însuși...”

Singularitatea marilor spirite este tot atât de cunoscută pe cât e și generozitatea care le onorează; la despărțire gazda vroia să ofere mai tânărului său admirator câteva din scrierile lui, Eliade refuză politicos spunând că le avea pe toate în mansarda lui de la București... Era și acesta un fapt care confirma unicitatea despre care tocmai vorbiseră...

(Va urma)

Grigore Leșe, sacerdot de veghe la Lada de zestre a Neamului

Ovidiu SUCIU

jurnalist, Satu Mare

Cu siguranță, Grigore Leșe este contemporanul nostru cel mai avizat în domeniul culturii populare, arhaice, ancestrale, un însetat de cunoaștere a acestui teritoriu al spiritualității românești, un împătimit al cercetării directe, pe teren, și al dorinței de comunicare cu contemporanii, îndeosebi cu tânăra generație, căreia se simte obligat să-i predea cheia Lăzii de zestre a Neamului.

Grigore Leșe, la țară. Fotografie de pe site-ul personal www.grigorelese.com

Când l-am văzut pentru prima dată într-o fotografie, sub clopul său de lăpușan, cu boruri saturniene, Grigore Leșe mi-a inspirat o imagine cosmică. Era sever, scrutător, hotărât, imperturbabil ca o statuie de bronz. L-am cunoscut cândva în direct în atelierul bucureștean al prietenului său, fost elev al meu, pictorul Vasile Pop-Negreșteanu, împătimit la rândul său de etnografie și folclor (oșenesc). L-am reîntâlnit la Cluj Napoca într-o expoziție semnată Vasile Pop-Negreșteanu, la Muzeul de Artă al Palatului Banfi din capitala Transilvaniei. Atunci m-a fascinat, cucerindu-mă definitiv și irevocabil. A vorbit, a cântat atât la „n” instrumente muzicale, cât și din grumaz horile cu noduri, specifice Maramureșului, uluitoare în dramatismul lor, față de iodlerele tiroleze ori mexicane, realizând momente de neuitat, învăluite în aura autenticității contaminante. L-am urmărit mereu când

am avut prilejul în emisiunile fascinante de la TVR Cultural București. Mi-l imaginez la catedra universitară prezidând autoritar, și totuși apropiat, întâlnirile sale cu discipolii studenți.

La statutul și statura sa intelectual-spirituală, Grigore Leșe te obligă să i te adresezi cu „Domnia Voastră, Maestre”. Sincer să fiu, sunt tentat să-l apelez „ca la gura sobei”, cu „Uncheș, ce ne mai spui despre...”, iar dialogul să aibă loc pe o laviță în fața unei case țărănești, fie din mers pe o potecă pe un deal, sau la umbra răcoroasă a unui nuc bătrân, ori într-o căruță cu fân, ascultând buciulul ce sună cu jale ori la vreo stână mai din vale.

Mi-l imaginez pe pruncul Grigore stârbind colbul ulițelor satului natal, ori fluierând prin pădure, cățărându-se prin copaci după cui-buri de păsări, culegând aromitoare mure, sau ascultând vraja unduirii firelor de iarbă, sub zefirul de seară, ori foșnetul spicelor de grâu prinse în aurie salbă; contemplând zborul întoarcerii acasă a triumphiului de cocori, ori fâlfâirea fluturilor peste flori, urmărind săgeata semeață a bisericilor de lemn transilvane în dialog cu divinitatea și cu universalitatea, ori speriat de biciuirea de fulger a țâpuriturilor în adâncul codrilor. Îl mai văd ca prunc isteț zgândărind cloștele cu pui, sau încălțat în opincuțe, îmbrăcat în strai lăpușean, în drum spre școală, cu straița la gât, în care purta tăblița cu stil de grafit, fie jucând „șotron” sau „hai la groapa cu furnici” în preajma unui arici, uneori la scaldă în bulboane, sperind peștii cei mici, alteori, în serile de iarnă, îl văd zăbovind la lumina lămpii cu petrol, deslușind tainele slovei, apoi colindând pe la casele gospodarilor, iar în primăvară jucându-se cu puii de găină, asistând uimit la nașterea mieilor și a vițelilor, mai târziu, trecut în adolescență, ascultând înfiorat prin păduri boncânitul cerbilor și urletul disperat al haitelor de lupi la foame damnați.

Grigore Leșe a avut marea șansă să se nască, să trăiască copilăria în vatra strămoșească de la țară, acolo unde s-a născut, după cum

spunea Lucian Blaga, veșnicia, să scruteze lumea satului cu viu și avid interes, cu o aprigă dorință de cunoaștere, descifrând cu luciditate relațiile subterane ale obiectelor și faptelor, în tainicele lor înțelesuri, descoperind grandoarea mirifică a mitologiilor, a datinilor, obiceiurilor și eresurilor, vraja incantatorie a descântecelor și cântecelor rituale, fascinația danțului în bățătură, sub pălimarul târnațului, ori în poiana înflorată, în tropotul ancestral al jocului feciorilor ori în „purtata fetelor de la Crihalma”, în dansul fetelor de la Căpâlna („C-așe umblă de frumos/ de parcă scrie pe jos”), în momente ce definesc unicitatea magică spirituală românească. Toate acestea Grigore Leșe le absoarbe precum un însetat burete, le decantează, și apoi cristalizează „...iarăși la lume date”.

Filosoful etnomuzicolog J. G. Herder, în *Glasuri ale popoarelor prin cântec* deslușea, la sfârșitul secolului al XVIII-a, 40 de motive folclorice muzicale europene. Mai târziu, după ce a cunoscut arealul spiritual românesc, cifra a ajuns la 400! Dar dacă Herder l-ar fi cunoscut pe Grigore Leșe? Câtă bogăție, varietate, universalitate sălășluiesc pe plaiurile noastre mioritice? Grigore Leșe este indubitabil o adevărată enciclopedie vie, cu ochi și urechi ciclopici, ce penetrează avid tainele pământului și adâncimea infinită a gândului, atât de vaste, colorate, în care Grigore Leșe descifrează frământarea rocilor ce izvodesc minunea florilor de mină, redeșteptate din somnul lor geologic la lumină. Grigore Leșe este pătruns de zumzetul constelațiilor și de rotirea Terrei, de șoaptele vântului prin ramurile pădurii, de clipocitul tandru al izvoarelor de munte, de dansul spicelor de grâu în pârgă, de foșnetul aromat al iilor pe trupul fetelor fecioare, sclipitor ornate cu însemne de dor, cu acul și arniciul, ca pe niște încreștări pe răboj pe albul chimeșilor. Îl văd surprins de tăcerea lemnelor pădurii din care vor crește mirifice instrumente muzicale purtătoare de dor, bucurie și jale, ce vor încânta prăznuind urechile și sufletele lumii. Grigore Leșe trăiește din plin acele momente luminoase, înălțătoare, chiar la umbra unui pahar de horincă ori de ghin, când calcă sfios pragul caselor țărănești și se lasă purtat de minunea pruncilor zâmbăreți, scăldați în copaie, în „apă lioroasă, limpede și lăcrămoasă”, îmbibată cu aromele florale, tainic des-

cântată de ursitoare, apoi la botejune în care pruncilor li se menesc mari daruri de frumusețe, bogăție și omenie, urmate mai târziu de ritualurile de credință și cununie, precedate de acel fascinant împletit al cununii miresii și de alte minuni greu de spus și scris. Grigore Leșe picură lacrimi de ceară, în fapt de seară, în candela de la crucile mormintelor cuvioșilor strămoși, prin țințirime, la priveghiuri, la hrubele tainice ale zeilor Zalmoxis și Gebeleizis, la amintirea faptelor de arme ale lui Burebista și Decebal, ale Bătrânului Mircea, ale Slăvitului Ștefan, ale lui Mihai Bravu, ale voievozilor transilvani Glad, Gelu și Menumorut, ale oștenilor ce și-au lăsat oasele pentru apărarea țării de la Nistru până la Prut și Tisa (ale eroilor neamului de care „tot românul plânsumi-s-a”), ale martirilor Horea, Cloșca și Crișan, zdrobiți de roata habsburgică, act odios neurnat de vreo slujbă liturgică, alături de alți martiri dispăruți fără nume, ca apostoli ai Neamului, cât și a altor frați încrustați pe Coloana Infinitului Românesc precum Eminescu, Enescu, Brâncuși, Vlaicu, Vuia, Coandă, Eliade, Ionescu, Cioran, ce-și adaugă mereu numele nemuririi noastre an de an.

Grigore Leșe este certamente un fenomen benefic contaminant, care ne va propulsa volens-nolens dincolo de neant.

Parafrazându-l pe Geo Bozga, am putea afirma că Grigore Leșe, prin voia lui Dumnezeu, îi face pe români să-și vadă sufletul.

Opera lui Grigore Leșe trebuie neapărat editată într-un „Corpus” al spiritualității populare arhaice românești, printr-un DVD având la bază strălucitele sale emisiuni realizate la TVR Cultural. Aceasta este categoric o necesitate imperativă pentru viitorime.

Contemplând în memorie chipul voievoдал al lui Grigore Leșe, gândul mă poartă la un alt cugetător de marcă – Dan Puric. Îi văd ca pe doi apostoli luminați ai Neamului. Dacă aș avea fotografiile domniilor lor, le-aș pune alături, pe post de icoane, pe peretele din Răsărit al apartamentului meu, înrămate în șterguri țărănești brodate cu fir de busuioc, ca să-mi aducă în casă noroc.

Mă întreb cum ar reacționa parlamentarii României dacă la o reuniune a celor două camere ar fi anunțată pe ordinea de zi o întâlnire cu Dan Puric și Grigore Leșe?

REMEMBER

O celebră cântăreață, trei aniversări semnificative

Vlad POHILĂ

Chișinău

Nu-mi amintesc să fi avut vreo altă personalitate marcantă tocmai trei aniversări pe parcursul unui singur an. Neasemuita noastră interpretă de muzică populară, Maria Tănase, iată, și la acest capitol, este fără seamăn. Căci în 2013, toamna, se vor împlini 100 de ani de la nașterea cântăreței; ceva mai devreme, la vară, ne vom aminti că s-a scurs jumătate de secol de la grăbita ei plecare în lumea umbrelor. În fine, menționăm că la 20 februarie a.c. s-au marcat 75 de ani de la debutul radiofonic al artistei, eveniment care a adus-o cel mai sigur în fața popularității și dragostei, excepționale, de care s-a bucurat cât a trăit și de care mai beneficiază și acum, în pofida trecerii nemiloase a anilor și a schimbării spectaculoase a gusturilor.

Maria Tănase

Maria Tănase constituie, neîndoios, un fenomen aparte în cultura românească, dar și în existența cotidiană, banală, comună, a milioanele de conaționali ai ei, în destinele celor de o limbă, de un sânge și de o simțire cu ea. Datorită talentului ieșit din comun, dar și puternicei ei pasiuni pentru muzica populară, marea interpretă a putut cultiva, stimula, menține și întări dragostea celor mulți față de folclorul românesc. Promovând, prin cântecele din repertoriul său, capodopere ale muzicii populare românești, Maria Tănase, mai mult decât oricine din epoca sa și după aceasta, a reușit să întrețină gustul pentru muzica frumoasă, pentru melosul autentic: era de neconceput în timpul pe când evolua ea pe scenă sau cânta în direct la Radio București, apoi și la TVR, să se audă pe undeva manele; păleau, parcă se rușinau să apară în public atunci chiar și „cântecele de viață nouă”, propagate insistent de noul regim, după instaurarea în România a „puterii populare”, la sfârșitul

anilor '40 – începutul anilor '50 ai secolului trecut.

Orice comemorare, la scară largă, a Mariei Tănase, este un prilej de a ne apropia mai mult de folclor, de muzica de calitate, pentru a ne feri de kitschurile ce inundă tot mai agresiv sufletele noastre, sufletele tinerilor, mai ales. Aniversările din acest an ale celebrei cântărețe oferă instituțiilor de cultură, inclusiv bibliotecilor, mai multe posibilități pentru a evoca personalitatea neordinară a Mariei Tănase și, în egală măsură, de a-i populariza moștenirea muzicală, din nou, cu scopul de a promova valorile autentice, frumusețea netrecătoare a melosului românesc – inestimabilă avuție spirituală, cu care orice popor s-ar mândri. Cu atât mai mult suntem în drept să ne mândrim cu aceasta noi, cei înrudiți genetic cu melodiile Mariei Tănase, cei cărora le aparțin aceste cântece. Ca și cu poeziile lui Mihai Eminescu, picturile lui Nicolae Grigorescu, lecțiile de istorie ale lui Nicolae Iorga, sculpturile lui Constantin Brâncuși... Lista poate fi prelungită, fără eforturi deosebite, dar preferăm să ne întoarcem la Maria Tănase.

Eseul biografic de mai jos, ca și bibliografia de la sfârșitul ei, sunt alcătuite, în primul rând, pentru a trezi interesul și pentru a fi de folos bibliotecarilor care vor găsi de cuviință să o omagieze pe marea noastră artistă prin manifestări publice. Chiar și la o familiarizare „în goana ochilor” cu acest text, puteți afla diferite sugestii de programe captivante. Bine inspirate, cu drag organizate, asemenea evenimente culturale (muzicale, literar-muzicale, cognitive etc.) pot asigura succesul deplin al inițiativelor, dăruind satisfacție sufletească participanților, tuturor iubitorilor de cântec popular cu adevărat românesc.

* * *

Faimoasă cântăreață de muzică populară, încă în timpul vieții, supranumită *Pasărea Măiastră a muzicii românești* (N. Iorga), *Regina cântecului popular* (Ileana Constantinescu), apoi *Priveghetoarea Bucureștiului*, *Edith Piaf a României* (Maria Roșca), *Maria cea fără de moarte* (G. Michailescu) etc., Maria Tănase s-a născut la 25 septembrie 1913, în mahalaua Cărămidarilor (azi cartierul Tineretului) din București; s-a stins din viață la 22 iunie 1963, la Spitalul Fundeni din București, fiind înmormântată la Cimitirul Bellu.

Era al treilea copil, „fata cu păr bălai și ochi verzi”, în familia florarului Ion Coandă Tănase, originar din Oltenia, și a gospodinei Ana Munteanu, ardeleană din Țara Făgărașului. Când aflase că nevasta îi era din nou gravidă, Ion C. Tănase îi aminti că sunt prea săraci ca să hrănească atâția copii și îi ceru „să lepede copilul”. Frica de Dumnezeu a făcut-o să-și ignore soțul și astfel Ana a adus-o pe lume pe cea care era să devină Maria Tănase. Toată viața tatăl i-a arătat fetei „nedorite” o dragoste puternică, dar amestecată într-un fel cu remușcări. Altfel, era și el o fire artistică: deseori cânta din caval, îi plăcea să meargă la spectacole de muzică populară, de revistă, de operetă și operă, înmânând generos interpretelor dragi buchete de flori din propria grădină.

Primii pași spre glorie

Maria a urmat școala primară din Cărămidari, apoi cursul inferior al Liceului „Ion Heliade Rădulescu”, iar mai târziu a audiat cursuri la Conservatorul Regal de Muzică și Artă dramatică. Totuși, strălucita-i carieră muzical-artistică, adevăratul ei triumf în lumea muzicii se datorează, cu precădere, talentului nativ, intuiției estetice, perseverenței și, într-o oarecare măsură – anturajului epocii care neîndoios a favorizat-o. Debutează la vârsta de opt ani (1921), pe scena Căminului cultural din Cărămidari, la serbarea de sfârșit de an școlar. Apare apoi și pe scena liceului pe care a trebuit să-l părăsească pentru a munci în grădină, alături de părinți, pentru bunăstarea familiei. În 1928, pe când avea 15 ani, se înscrie la un concurs Miss România, unde însă pică proba costumelor de baie. La 16 ani trăiește o mare poveste de dragoste cu un tânăr medic care dispare din existența ei după ce o lăsase gravidă. Se prea poate că interpretând „hitul” de mai târziu, *Cine iubește și lasă*, cântăreața îl adresa și acestui iubit din prima ei tinerețe. La 17 ani se „încadrează în câmpul muncii” în calitate de casieră într-un birt, unde mai și cântă. Aici este descoperită de publicistul și regizorul de teatru Sandu Eliad, care devine și primul ei protector, cel care o introduce în lumea literar-artistică a Bucureștilor.

În mai 1934 se angajează, pe o perioadă scurtă, la Teatrul de revistă „Cărăbuș”, unde debutează într-un spectacol de N. Kirițescu, numindu-se Mary Athanasiu, iar pe afișe figurând ca Elise Lamé, ambele pseudonime fiindu-i alese de maestrul

Constantin Tănase. Părăsește totuși „Cărăbuș”-ul, inclusiv, dacă nu în primul rând, din cauza costumelor pe care trebuia să le poarte în roluri de revistă, și pe care tânăra artistă le găsea „frivole”. Astfel încât, adevăratul debut pe scenă al Mariei Tănase a avut loc la 21 de ani, însă nu ca interpretă de muzică populară, ci ca artistă a teatrului de revistă. În toamna lui 1934 este prezentată lui Constantin Brăiloiu, care-i recunoaște marele talent și-i recomandă să-și aleagă repertoriul de la izvoare (inclusiv din Arhiva de folclor ce o întemeiasă). În același an dramaturgul Tudor Mușatescu o recomandă unui bun prieten care deținea o „fabrică de discuri” și unde imprimă *Romanța Mansardei* (de Nelu Mânzatu). Grație vocii Mariei Tănase amicului lui T. Mușatescu scapă de faliment, iar *Mansarda* devine un veritabil șlagăr al epocii. În 1936 imprimă un ciclu de cântece populare la casa americană de discuri „Columbia”, care avea birouri la Viena și la București. Înregistrările au fost realizate sub supravegherea muzicologilor C. Brăiloiu și Harry Brauner, care i-au făcut mai multe sugestii pentru repertoriu.

Apariția la Radio București i-a purtat noroc

La 20 februarie 1938 a avut loc debutul radiofonic al Mariei Tănase, când, acompaniată de tariful lui Ion Matache (doi violoniști, un basist, un țambalagiu, un cobzar) din Argeș a prezentat „pe viu” un program de cântece populare la emisiunea „Ora satului”, după care era programată aproape săptămânal la Radio România. În același an are un contract cu faimosul restaurant „Luxandra”, unde seară de seară interpretează melodii populare, cu diferite formații de lăutari, inclusiv cu ansamblul condus de violonistul și dirijorul Petrică Moțoi. De altfel, în anii '30-'50, M. Tănase a cântat, având o remunerație maximă, în numeroase restaurante bucureștene, cele mai multe – de lux („Cafe Wilson”, „Luxandra”, „Capșa”, „Luther”, „Parcul ARO”, „Continental”, „Bufet de șapte lei”, „Hanul lui Manuc”, „Prispa 'naltă” din Piața Obor, „Neptun” – unde veneau să o asculte celebrități ale vieții literare ca Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Camil Petrescu, Ion Pillat ș.a.), dar și unele mai modeste. De altfel, când nu cânta, mergea la restaurantul de lux „Capșa”: la o discuție cu amicii, la o bârfă cu prietenele, pentru a se relaxa, a gusta din bucatele preferate – numai mâncăruri alese –, și un vin bun.

În august 1938 cântă la încheierea cursurilor Universității de Vară de la Vălenii de Munte, ocazie cu care cunoaște admirația și elogiile lui Nicolae Iorga. Tot atunci se angajează la Teatrul „Alhambra” al lui Nicolae Vlădoainu, unde participă la un program-revistă, cu cântece de Ion Vasilescu, pe care le imprimă ulterior la casa de discuri „Columbia”. În aprilie 1939, în urma auditei de la „Hanul Ancuței”, este aleasă pentru delegația română ce pleca la New York, unde se produce la Casa Ro-

mânească (pavilionul României) de la Expoziția Universală New York World's Fair, acompaniată de orchestra lui Grigoraș Dinicu și de naistul Fănică Luca. I-a avut printre ascultători pe George Enescu, acad. Dimitrie Gusti, Constantin Brâncuși (cu care făcuse cunoștință la Paris, cu câțiva ani în urmă), președintele în exercițiu al SUA Franklin Roosevelt, fostul președinte american Herbert Clark Hoover (1874-1964, cu mandat între 1929 și 1933), violoniștii de notorietate mondială Yehudi Menuhin (discipolul lui G. Enescu) și Jasha Heifetz, scriitorul francez André Gide ș.a.

În martie 1941, în cadrul unui „program de propagandă românească”, Maria Tănase întreprinde un turneu artistic în Turcia. Prezintă spectacole la Ankara și la Istanbul, inclusiv la deschiderea teatrului „Taksîm”, unde interpretează și câteva melodii populare turcești. Președintele turc îi acordă cetățenia de onoare a acestei țări, i se propune un post de cercetătoare la Institutul turc de etnologie și folclor.

Revenind în patrie, în vara și toamna lui 1941, împreună cu alți reprezentanți de seamă ai teatrului și muzicii românești, Maria Tănase cântă pentru ostașii răniți în războiul ce tocmai începuse. Efectuează un turneu „la est de Prut”, susținând concerte la Chișinău, Bălți, Tighina, apoi și la Tiraspol și în fastuoasa sală a Operei din Odesa. În decembrie 1943 a fost invitată să ia parte la serbarea pomului de Crăciun la Regimentul de Gardă Călăre, interpretând melodii populare și un program de colinde în fața unui public format din Regele Mihai, Regina-mamă Elena, Mareșalul Ion Antonescu, prof. Mihai Antonescu, toți membrii guvernului.

Talent artistic polivalent

În 1944, când se impusese definitiv ca interpretă de piese folclorice, revine la teatru: cântă în opereta Mascota de Edmond Audran, iar doi ani mai târziu (1946) se produce în rolul principal din comedia muzicală *Sfinxul* de la Hollywood de Ralph Benatzky. De altfel, a cântat și în filme: *Se aprind făcliile* (1939, un film care s-a pierdut), *România* (1947), *Ciulinii Bărăganului* (1958), *Amintiri din București* (scurtmetraj, 1958). În 1945 joacă, la Teatrul Municipal, rolul Mașei din *Cadavrul viu* de Lev Tolstoi, iar ceva mai târziu, pe scena aceluiași teatru avea să joace în piesa *Horia* de M. Davidoglu. În octombrie 1946, la inaugurarea noii fundații a Societății Române de Radiodifuziune, M. Tănase a susținut un concert memorabil, la care și-au dat concursul și alți artiști de seamă, inclusiv cântăreața lirică Zenaida Pally (originară din Soroca), pianista Maria Fotino, violonistul Ion Voicu, care ulterior va cânta la înregistrările Mariei Tănase pentru Radio, TVR și Casa de discuri „Electrecord”.

În 1952 este solicitată să predea la o catedră nou-creată, de cânt popular, la Școala de Muzică Nr. 1 din București. Printre elevele ei s-au aflat și viitoarele cântărețe Ileana Constantinescu, Natalia

Șerbănescu sau Victoria Darvai (originară din Biserica Albă, actuala regiune Transcarpatică a Ucrainei). Un an mai târziu, la cel de-al IV-lea Festival Mondial al tineretului și studenților, care a avut loc la București, în vara lui 1953, M. Tănase are un program de mare succes în cadrul unui grandios Concert al popoarelor. Din 1954 discuri cu piese folclorice interpretate de M. Tănase sunt înregistrate la Casa de discuri „Electrecord” din București. Aceeași firmă, în 1958, imprimă patru cântece în franceză (traduse de cumnata interpretei, Nicole Sachelarie), care mai târziu au fost alăturate altor piese, în română, pe un disc editat de „Electrecord” și casa franceză de discuri „Le Chant de Monde”.

În decembrie 1957 este distribuită în rolul principal (Anica) din *Ciulinii Bărăganului*, o coproducție româno-franceză după romanul omonim al lui Panait Istrati, alături de actorii Mihai Berechet, Marcel Anghelescu și Florin Piersic. Cu puțin timp înainte de moarte i se distribuie rolul Jeny Speluncă din *Opera de trei parale* de Bertold Brecht.

Răvășitoare, ultimele acorduri

Când simți că o lasă puterile, Maria Tănase a părăsit Bucureștiul, fiind transferată, la cererea sa, în funcția de folclorist la Orchestra „Taraful Gorjului” din Târgu Jiu. Dorea mai de mult să se consacre și învățământului pedagogic de factură muzical-folclorică; tocmai aici intenționa să deschidă o școală pentru tinerii interpreți de muzică populară. Prezintă, cu „Taraful Gorjului”, concerte și spectacole aparținând filonului folcloric oltenesc. Pune la cale un amplu turneu prin țară, de 75 de zile, prin care să străbată toate județele istorice ale României, pe atunci adunate în regiuni, după model sovietic.

La începutul primăverii lui 1963, fiind într-un turneu cu „Taraful Gorjului” la Hunedoara, Mariei Tănase i se face rău pe scenă. Atunci află de la medici că este bolnavă de cancer pulmonar, deși se plânsese și mai înainte, celor mai apropiați, că „port în trup boală grea”. După o pauză reia totuși, turneul, dar numai pentru două săptămâni, căci uneori abia rezista până la sfârșitul spectacolului. Suspendează concertele, rugând-o pe Măia Braia (sora Ioanei Radu) să o înlocuiască. În primele zile de mai, la București, face investigații, apoi urmează un tratament disperat la Spitalul Fundeni, unde se află până în ultima zi și ultima ei oră: 22 iunie 1963, ora 14:10.

Ceva timp înainte de moarte, când se simțea tot mai rău, Maria Tănase cheamă un notar și îi dictează un tulburător Testament, în care, printre altele, roagă să nu se dea publicității știrea decesului ei decât după înmormântare, care să aibă loc discret, fără parastas și alte forme de omagiere cu implicații publice, această rugămintă a Mariei Tănase amintindu-ne de versul eminescian „și nime-n urma mea/Nu-mi plângă la creștet”, din poemul *Mai am un singur dor*. Totodată, suferinda dispune să se instituie din banii lăsați două burse, pentru un student și

o studentă, talentați, care să poată învăța astfel încât „să nu fie nimeni trist”. Roagă, de asemenea, ca un sculptor să sape în stâncă un monument al folclorului românesc, iar într-un loc secetos din țară să se sape o fântână din care trecătorii pe acolo să-și poată potoli setea. Doleanțele însă nu i-au putut fi îndeplinite, deoarece știrea că Maria Tănase a murit s-a împrăștiat în țară ca fulgerul și s-a decretat doliu național; la ora când sicriul cu corpul ei neînsuflețit își făcea drum spre Cimitirul Bellu, se spune că circa un milion de bucureșteni și oameni din provincie ieșiseră să-i prezinte omagiul; întreprinderile, inclusiv transportul public, și-au întrerupt activitatea pentru un minut de reculegere. După cum avea să mărturisească peste ani interpreta de muzică populară Minodora Nemeș, „niciodată ca atunci (la înmormântarea Mariei Tănase) nu s-au adunat atâția oameni la căpătâiul unui om. Bucureștiul era inundat de oameni, veniți să-și ia rămas bun, [ceea ce] avea să arate încă o dată că trecerea ei prin lume a lăsat în sufletele oamenilor atât de multă dragoste încât și astăzi se mai vorbește despre geniul ei”.

Când se afla pe patul suferinței, Maria Tănase a scris și câteva scrisori unor ființe apropiate, în una din ele către soț îi cere iertare pentru că „Mai presus decât iubirea mea pentru tine a fost cântecul”, după care îl îndeamnă: „Culege-mi visele, pe care le-am croit lângă tine și împartele oamenilor. Au fost curate și rare”. Clery Sachelarie a gestionat onorabil moștenirea artistică a Mariei Tănase, iar la câțiva ani după moarte a editat și o primă carte despre femeia iubită, îndrăgită de întregul popor. Între timp, un disc editat în 1958, conținând melodii populare românești, interpretate de Maria Tănase în română și în franceză, a fost distins cu Grand Prix du Disque (Marele Premiu al Discului), decernat de Academia Charles Cros din Paris. S-a întâmplat aceasta, cu regret, când Maria Tănase plecase deja în lumea umbrelor (1965). Anterior, acasă, în 1955, i se decernase Premiul de Stat, iar în 1957 i s-a acordat titlul suprem de Artistă Emerită. În conformitate cu uzanțele vremii și ale regimului, în 1954 fusese decorată cu Ordinul Muncii, clasa a III-a.

Extraordinară, și totuși, aproape ca o muritoare

Cântecele, viața de artistă, dar și moartea năprasnică a Mariei Tănase au alimentat circulația multor amănunte impresionante, unele cu aromă de legendă despre felul ei de a fi între colegii de breaslă, printre cei care o adorați și în preajma simplilor admiratori sau chiar a unor trecători. „Deși îi plăcea să trăiască în lux, să se bucure de noul statut de regină a cântecului popular românesc, Maria Tănase nu și-a uitat originile, iar în preajma apropiaților, în intimitate, redevenea fata simplă din mahalaua Cărmădarilor”, citim în amintirile cântăreței Ileana Constantinescu. Aproape că la unison este și evocarea muzicologului Harry Brauner, amintit deja în contextul biografic al Mariei Tănase: „Purta pe

scenă rochii frumoase. Nu pregeta să cheltuiască o bună parte din câștig în mândria ei de interpretă a celui mai pur cântec popular. În viața de toate zilele rămânea însă aceeași modest înveșmântată față a moșului Tănase”. „Era frumoasă, se machia, numai de la Paris se îmbrăca”, își amintea muzicianul Johnny Răducanu, al cărui talent a fost descoperit și protejat chiar de Maria Tănase. „Hainele de scenă i le făcea cea mai iscusită croitoreasă din București. Era cap de afiș, și ea încheia întotdeauna spectacolele. Pentru celelalte artiste ale vremii, Mia Braia sau Ioana Radu, era un motiv de invidie și bârfă”. După cum mărturisește muziciana Florentina Vlad, care se bucurase de privilegiul de a-i fi prietenă apropiată, Maria Tănase „nu avea inhibiții. Vorbea liber despre convingerile ei și era conștientă de magnetismul ei. Știa că e frumoasă. Își cultiva feminitatea îmbrăcându-se doar de la Paris. Era o prezență fascinantă, iar bărbații care ajungeau în preajma ei sfârșeau prin a se îndrăgosti de ea. Se spune că a trăit o poveste de amor chiar și cu Constantin Brâncuși [...]”. O confirmare a acestei evocări găsim și în memoriile actriței Aurora Sotropa, o bună prietenă a cântăreței: „Sfida canoanele vremii. Avea un limbaj colorat și nu se sfia să ceară ce-i plăcea. Maria a iubit. Cucerea rapid și părăsea la fel de rapid. Ardea pasiunile așa cum ardea pe scenă”. Nu au trecut cu vederea memorialiștii nici unele vicii ale Mariei Tănase: „Ar fi fost în stare să fumeze și când dormea. Nu conta că sunt Naționale [țigărete proaste] sau țigări fine. De fumat s-a luat de la 16 ani, când a început să cânte prin cartier. Toată ziua stătea ori la o familie de nemți din vecini, ori la popa

*Maria Tănase și Mihail Sadoveanu în 1956.
Sursa nelusabau.wordpress.com*

Vasile: el a botezat-o, el a cununat-o și tot el i-a făcut slujba de înmormântare” (conform Florentina Vlad).

Maria Tănase s-a căsătorit târziu, în decembrie 1950, cu juristul Clearch Raul Victor Pappodopulo-Sachelarie (cunoscut mai ales drept Clery Sachelarie), care i-a stat în preajmă mulți ani ca prieten bun, așteptând această decizie a femeii iubite. Perceput de mulți contemporani (de multe contemporane!) ca un soț aproape ideal, cu deosebire, memoriile tipărite după 1990 îl prezintă pe Clery Sachelarie și ca pe un cartofor înrăit, ce a profitat din plin de căsătoria cu Maria, cheltuind din banii ei, adeseori, serile, în sălile cu jocuri de noroc. Cum nu a putut avea copii, în 1960, M. Tănase a adoptat o tânără cântăreață din Banat, Minodora Nemeș, de 17 ani, pe care o numea nu altfel decât „fata mea”. Trăitoare acum în America, Minodora Nemeș este cea care a cusut perna de flori de sub capul decedatei și i-a pus hainele cu care dorise Maria Tănase să fie îmbrăcată în sicriu.

Voce de aur, repertoriu strălucit, acompaniament pe potrivă

Nu numai specialiștii, ci și simplii iubitori ai muzicii populare apreciază că M. Tănase are o voce inconfundabilă, ce îmbină fericit profunzimea, forța și autenticitatea. Este cea care a consacrat modul de interpretare în concert al doinei, dar a cântat și balade, cântece de pahar, „cântece de mahala”, romanțe, cuplete; a fost auzită interpretând cu elan „Hora Unirii” și alte melodii patriotice. Repertoriul Mariei Tănase întrunește peste 400 de cântece populare, din toate regiunile istorice ale României. A inclus în repertoriu și prelucrări, piese muzicale „culte”, în stil popular, cântăreața însăși a cules unele piese, pe altele le-a prelucrat, a și compus melodii apropiate de melosul național. Melomanii dornici de a o asculta „pe viu”, dar rămași fără bilete, adeseori spărgeau ușile ca să intre în sală; dărau garduri ca să treacă în sălile improvizate în aer liber. Când însă apărea pe scenă Maria Tănase această lume agitată, zgomotoasă, agresivă chiar, amuțea și se transfigura într-o mulțime de admiratori cumiți, cu un comportament decent ca în sfânta biserică. Totuși, adeseori la spectacolele marii interprete puteau fi văzute, în egală măsură, și lacrimi ale celor mai curate emoții, și isterii rezultate din forța cu care unii trăiau frumusețea muzicii și grandoarea talentului ei. Este edificator cazul, devenit și legendar, de pe litoralul românesc al Mării Negre, produs prin anul 1960, într-o zi de vară, când, înainte de începerea spectacolului, cineva răspândise printre spectatori zvonul că impresarii i-ar fi înșelat, că de fapt va evolua în fața lor o „falsă Maria Tănase”. Scandalul ce se iscuse putea fi explicat, putea fi înțeleasă într-o câtva și mulțimea învăluită de o primejdioasă furie, care se exprima prin țipete, înjurături, amenințări... Despre zvon auzise și cântăreața și, ieșind în scenă, a lansat un îndemn la calm, însă degeaba! Atunci a făcut un semn con-

ducătorului de taraf, după care a început să cânte Lung îi drumul Gorjului. Sala nu numai că s-a calmat după primele cuvinte cântate, dar ce i-a fost dat să vadă, a emoționat-o și pe interpreta ce se supăraseră și ea pe neîncrederea publicului: toți ascultătorii, și femei, și bărbați, au ascultat concertul cu capul lăsat în jos, până tot Maria Tănase i-a îndemnat: „Sus capul, cei care iubesc muzica românească!”

Însăși cântăreața era iubită, cu adevărat, „și în bordeie, și în palate”, în acest sens existând numeroase mărturii documentare, multe fascinante, despre ce dragoste mare îi purtau oameni ce o știau doar din emisiunile radiofonice (televizoare erau încă prea puține în România, la cumpăna anilor '50-'60), dar și unele persoane din piramida statului, care, totuși, nu-și puteau aduna tupeul să o invite („să o convoace”!) să le cânte... Vom cita aici doar câteva referințe și aprecieri, expuse de celebri oameni ai culturii românești. Astfel, Mihail Sadoveanu mărturisea că se regăsește cu tot ce e mai bun în el în toate melodiile Mariei Tănase. La rândul-i, Tudor Arghezi scria că „nici diavolul nu calcă silaba românească și cântarea” ca M. Tănase. Iar Constantin Brâncuși, despre a cărui tulburătoare idilă cu Maria Tănase s-a scris în mai multe cărți, spunea cu referire exclusivă la muzica ei: „Când te ascult cum le zici, Marie, aș fi în stare să dăluiesc pentru fiecare cântec de-al nostru [românesc] câte o Pasăre Măiastră” (după cartea lui P. Pandrea *Brâncuși – Amintiri și exegeze*).

Dintre piesele mai cunoscute, mai îndrăgite sau mai des solicitate, preluate și de interpreți din generațiile următoare, amintim doar o mică parte: *Mărie și Mărioară, Lume, lume; Lung îi drumul Gorjului, Trenule, mașină mică; Ciuleandra, Cine iubește și lasă, Astă iarnă era iarnă, Cât îi Maramureșul, Hăulita de la Gorj, Ce-i mai dulce ca alvița, M-am jurat de mii de ori, Doina Doljului, Geaba mă mai duc acasă, Uhăi, bade; Iac-așa, Măi Gheorghiiță, un' te duci; Bun e vinul ghiurghiului, Habar n-ai tu, Mi-am pus busuioc în păr, Aseară ți-am luat basma, Când o fi la moartea mea* etc. O primă, extrem de modestă selecție, din repertoriul ei a fost scoasă de Editura Muzicală: *Cântecele mele – Maria Tănase*. Acest eveniment editorial s-a produs însă în 1963, pe când marea cântăreață, hărțuită de maladie, nu mai putea trăi din plin bucuria împlinirii.

De-a lungul carierei sale muzicale a fost acompaniată de cele mai bune orchestre, tarafuri conduse de cei mai iscusiți șefi / dirijori, cu participarea celor mai talentați instrumentiști: Petrică Moțoi, Mitică Măță, Ilie Rădulescu, Costică Tandin, Grigoraș Dinicu, Victor și Nicușor Predescu, Ionel Banu, Henry Mălineanu, Electrecord etc.; Ștefan Bungeanu (armonică), Vasile Constantin (clarinet), Fărâmiță Lambru (acordeon), Fănică Luca (nai), Ion Voicu (vioară), Theodor Cosma (pian) ș.a.

Modelul oferit de Maria Tănase a fost prea frumos, prea fascinant, prea ispititor ca să nu fi

apărut, mai ales după decesul ei, interprete de muzică populară care au încercat să cânte ca ea, să o imite, să-i preia cele mai frumoase piese din repertoriu. Nu au lipsit acestea nici la noi, în Basarabia, chiar și atunci când nu se preconiza (de fapt, nu se permitea) a urma niciun model din România. Vom aminti, în context, de cântărețele Maria Drăgan, Marica Bălan, Tatiana Chițaniuc; nu au fost mai puține nici în alte spații românești interpretele ce doreau să fie măcar în vreun fel ca Maria Tănase. Deocamdată, însă, nu se știe să se fi ridicat cineva la altitudinea Mariei Tănase. În acest sens, este edificatoare confesiunea Ioanei Radu, care până la moarte a avut remușcări pentru că își stăpânise cu greu invidia față de Maria Tănase, din care motiv, deși îi ceruse iertare, la patul suferinței, în iunie 1963, peste decenii a ținut să fie imprimată pe pelicula de film o declarație plină de regret dar și de adevăr: „Am vrut să o depășesc, fără a-mi da seama că nici să o ajung nu aș fi fost în stare...” (citată din memorie)

A avut și o viață secretă

Din motive încă neelucidate până la capăt, după un concert susținut la Focșani, în toamna anului 1940, regimul legionar interzice orice activități artistice ale Mariei Tănase, distrugând discurile ei, existente în discoteca de la Radio București, sub pretextul (enunțat) că acestea ar distorsiona folclorul românesc autentic. Conform mai multor cercetători, acest grav incident s-ar fi produs pentru că unora nu le plăceau bunele relații pe care le avea cântăreța cu personalități de stânga sau din rândul intelectualilor evrei (premierul Armand Călinescu, Sandu Eliad, regizorul Teatrului evreiesc „Barașeum”, muzicianul Harry Brauner, ziaristul Gheorghe Dinu (pe numele adevărat Stephen Roll) etc. Potrivit altor surse, aceasta ar fi fost o răzbunare pentru implicarea artistei în activitatea unor rețele secrete din Vest, drept rezultat, fondurile acumulate de la un turneu la Paris al Mariei Tănase nimerind în mâinile „brigăzilor internaționaliste” (republicane), unde luptau kominterniștii, spre deosebire de legionari, care se aflau în tabăra lui Franco. Prezintă interes faptul că penibilele incidente nu au influențat bunele relații ale Mariei Tănase cu persoanele mai sus-amintite, nici nu au schimbat atitudinea ei față de prieteni, indiferent ce hram purtau aceștia. Astfel, în anii de război, mai mulți intelectuali evrei i-au solicitat cântăreței ajutorul și protecția și, datorită prestigiului și popularității de care se bucura, a putut să intervină pe lângă sus-pușii acelor timpuri grele, ca să li se acorde tot concursul celor care-l jinduiau. Și mai curios este faptul că asemenea „mici nimicuri ale vieții” pe timp de război au fost date uitării de majoritatea celor ajutorați; nici vorbă să fie consemnate aceste dovezi ale altruismului și umanismului Mariei Tănase (ca și ale lui Iuliu Maniu sau Mircea Vulcănescu, ale atâtor alți vrednici intelec-

tuali români...) în vreun studiu de-al celor obsedați de tematica holocaustului evreiesc.

Viața mai puțin cunoscută a Mariei Tănase înscrie și pagini ce relevă că a fost agentă (de legătură și de influență, nu de informare) a Serviciului Special de Informații (SSI), condus în timpul Mareșalului Ion Antonescu de Eugen Cristescu. Acesta al serviciilor speciale românești, fiind și un mare adorator al ei, a luat-o pe cântăreță „sub aripa sa”, tocmai atunci când se declanșaseră primejdiile din partea unor lideri legionari. După armistițiul sovieto-român, din 23 august 1944, M. Tănase era suspectată de legături cu unele servicii din Occident (cu cele britanice, în primul rând), și „noua” Securitate îi deschide un dosar de urmărire informativă, deși, concomitent, este invitată la diferite manifestări organizate la vârf. Sângerosul regim instaurat în România de kominterniștii locali sau veniți pe tancuri sovietice nu a putut să placă Mariei Tănase, măcar și din motivul că tatăl ei fusese clasificat ca „mic-burghez”, din care cauză nepoții i-au fost dați afară din școală. (Nu e întâmplător că în ultimele sale clipe, „moș Tănase”, cum îi spuneau tatălui cântăreței, își ruga un prieten „să sărute pământul țării, când se va elibera de comuniști, și din partea lui”). De altfel, se pare că antipatia era reciprocă: până a avea recunoașterea pe care o avusese anterior și pe care, desigur, o merita în continuare, M. Tănase a trecut prin grele încercări. Cu deosebire în anii '50, artista a îndurat multe lipsuri, inclusiv de bani, trăind iarna într-un apartament neîncălzit și cărând apă menajeră de la subsolul blocului, câteva etaje în sus (a se vedea mărturiile documentare puse în circuit de biografa Maria Roșca).

Averile Mariei Tănase

„N-avea noțiunea banului”, povestea discipola Mariei Tănase, cântăreța Ileana Constantinescu. „Deseori ajungea falită, cu datorii. N-a avut averi, pentru că n-a avut nevoie de ele. Se împrumuta de bani ca să-și facă plăcerile, iar ca să-și achite datoriile pleca în turnee lungi și obositoare. Azi avea în conturi sute de mii de lei, iar mâine nu mai avea nimic. Împrăștiat banii în stânga și-n dreapta, ajutând mai ales oamenii săraci”, nuanțează Florentina Vlad. „Îi plăcea să facă daruri scumpe, să ajute tinerii să meargă la școală, să scape de sărăcie oamenii ce-i ieșeau în cale”, reiterează Ileana Constantinescu. „A plecat fără să lase averi materiale”, declara Minodora Nemeș, într-o evocare a ultimelor zile pământești ale Mariei Tănase.

Maria Tănase, un nume pentru eternitate

Din 1969, la Craiova, se desfășoară Festivalul-Concurs Național al interpreților cântecului popular românesc „Maria Tănase” – omagiu mării cântărețe, ajuns în 2011 la cea de-a XXI-a ediție (președintele juriului – maestrul Tudor Gheorghe) și la care, din 1991, participă și interpreți din R. Moldova. În mai multe orașe sunt străzi ce îi poartă

numele: București, Craiova, Iași; la Chișinău e fosta str. Balakirev din sectorul Buiucani. Interesul față de moștenirea muzicală a Mariei Tănase, dar și pentru personalitatea ei excepțională, pentru zbu-

ciumata-i viață este constant, dacă nu chiar în continuă creștere, dovadă fiind și numeroasele CD-uri, DVD-uri, emisiuni radio și TV, filme documentare, cărți și articole apărute numai în ultimii ani.

Bibliografie despre Maria Tănase:

a) volume:

- o Cosma, Viorel. *București, citadela seculară a lăutarilor români* / Viorel Cosma. București: Fundația Culturală „Gh. M. Sepeteanu”, 2009. – (Referiri la arta interpretativă și la repertoriul Mariei Tănase).
- o Ghiață, Petre. *Maria Tănase și cântecul românesc* / Petre Ghiață, Clery Sachelarie. Ed. a 3-a. București: Ed. Muzicală, 1969. – 234 p.
- o Michailescu, Gaby. *Maria cea fără de moarte* / Gaby Michailescu. Cluj-Napoca: Ed. Eikon, 2003. – 375 p.: il.
- o Nedelcea, Tudor. *Pasărea Măiastră: Maria Tănase* / Tudor Nedelcea. Craiova, 1993. – 56 p.
- o Roșca, Maria. *Maria Tănase. Privighetoarea din „Livada cu duzi”* / Maria Roșca. București: Ed. Ginta Latină, 2000. Vol. I. – 400 p.: il. VI. 2. – 388 p.: il.
- o Sbârcea, George. *Pasărea Măiastră a cântecului românesc își povestește viața lui George Sbârcea*. – București: Edit Tom Helicon, 1991. – 50 p.

b) articole din surse de referință și din presă periodică:

- o Herlo, Paula. *Moștenirea Mariei Tănase* / Paula Herlo, Cătălin Bucur, Nicoleta Medrea, Roxana Vlădășel. // Ziarul de Duminică, 1 iul 2010.
- o Iacob, Valentin. *Cine iubește și lasă...:* [secvențe din viața Mariei Tănase] / Valentin Iacob. // Jurnal de Chișinău. 13 ian 2012, p. 8.
- o Loteanu, Emil. *Inscripție cu negru [poezie]: În memoria Mariei Tănase, cântec înflorat peste vreme, dragostea mea și a unei lumi* / Emil Loteanu // 101 poeme. Chișinău: Ed. Biodova, 2011. p. 69. (Col. „Ideal”).
- o *Maria Tănase – 75 de ani de la debutul radio al „Păsării Măiestre”*. // Timpul: cotidian național independent, 20 febr. 2013, p. 8. – (Enciclopedia oamenilor iluștri).
- o *Maria Tănase* // *Calendarul bibliotecarului – 1993*. Chișinău: BNRM, 1992. p. 96-98; *Calendar Național – 2003*. Chișinău: BNRM, 2002, p. 199-201; *Calendar Național – 2008*. Chișinău: BNRM, 2008, p. 319-320.
- o Pohilă, Vlad. *Scrisoare de drag și recunoștință Mariei Tănase: La 25 sept. marea cântăreață Maria Tănase ar fi împlinit 95 de ani* / Vlad Pohilă // BiblioPolis. – 2008. – Vol. 27, Nr. 3. – P. 35-46.
- o Pohilă, Vlad. *Maria Tănase, ascultată, văzută și iubită din Basarabia* / Vlad Pohilă // Limba Română. – 2009. – Nr. 5/6. – P. 132-141.
- o Roseti, Roxana. *Maria Tănase, povestea adevărată a uneia dintre cele mai mari românce* / Roxana Roseti // Evenimentul zilei. - 2011. - 25 sept.
- o *Tănase, Maria* // Chișinău: Encicl. – Chișinău: Museum, 1997. – P. 505.
- o *Tănase, Maria* // *Dicționar enciclopedic român*. vol. IV: Q-Z. – București: Ed. Politică, 1966. – p. 616.
- o *Tănase, Maria* // *Dicționar enciclopedic*. vol. VII: T-Z. – București: Ed. Encicl., 2009. – p. 39-40.
- o *Tănase Maria – Doamna cântecului românesc* // *Enciclopedia marilor personalități*. vol. XVI (J-Z). – București, 2010. – p. 357-359.
- o *Tănase, Maria* // *Enciclopedia Universală Britannica*. – Chișinău: Litera, 2010. – Vol. 15. – p. 143.
- o *Viața de agent secret a Mariei Tănase* // Timpul. – 2010. – 1 oct.

c) resurse electronice:

- o Maria Tănase : <http://www.bestmusic.ro/maria-tanase/>
- o Maria Tănase : http://ro.wikipedia.org/wiki/Maria_Tănase
- o Maria Tănase, o divă autentică de București: <http://lacoltulstrazii.ro/2009/08/14/maria-tanase-de-bucuresti/>
- o Cântecul Mariei Tănase: http://ro.wikipedia.org/wiki/Cântecul_Mariei_Tănase
- o Discografia Mariei Tănase http://ro.wikipedia.org/wiki/Discografia_Mariei_Tănase
- o Muzica Mariei Tănase : <http://www.bestmusic.ro/maria-tanase/muzica-maria-tanase/>

Copacii nu mor niciodată – Tamara Buciuceanu-Botez

Magdalena ALBU

„Căci drumul care duce pe actor spre un natural cât mai desăvârșit este și calea ce îl duce către o umanitate cât mai adâncă.” (Maria Filoti)

Ne rotim, de cele mai multe ori, într-un cerc îngust căruia vrem să îi calculăm întotdeauna cu precizie raza. Un spectacol mai mult sau mai puțin fascinant – cel al vieții –, unde o simplă figură geometrică plană e capabilă să roadă fără pic de compasiune, anulând chiar, prin ipocrizia propriei sale perfecțiuni aparente, conștiințe. Fie și așa, aidoma copacilor care nu cad niciodată în-genunchiați în fața profund inestetică a morții, se mai poate încă vedea astăzi pe o scenă de teatru oarecare, cum se stinge molcom sufletul unui personaj smuls realmente din cotidian ori închipuit subiectiv de către dramaturg, cu o ultimă lacrimă a sa străbătând delicat obrazul cu foarte multă grijă umplut de fard al unui actor. Ssst!... Liniște, vă rog!... Gongul bate, ca într-o veche clopotniță medievală, de trei ori lung tăcerea – o tăcere complice, am putea spune, în miezul căreia răsare și asfinte năvalnic ori timid destinul artistului cu rostul și cu vremelnicia lui cu tot. Lumina începe să își stingă încet propria-i ființă difuză. Ca prin farmec, viața din spatele cortinei prinde a-și forfoti instantaneu fragila existență de doar câteva ceasuri ale serii în efemeritatea decorului cu minuție construit...

Probabil că mulți au parcurs, asemenea mie, în cadrul tipic al sanctuarului teatral, magia acelorași timpi inefabili ai trecerii. Am avut, într-o măsură sau alta, șansa de a simți rostogolindu-mi-se acolo, cu o iuțeală de fulger parcă, una câte una, clipele drămuite ale propriei mele vieți în hăul imens și destul de colțuros parcă al vămilor nemiloase ale timpului, un timp calculat cu exactitate de către regizor și actori, deopotrivă, într-un spațiu cu o istorie personală sălășluind, în integralitatea sa, printre faldurile somptuoase ale cortinei roșietice de catifea și în aerul cu adieri de metaforă solemnă al sălii de spectacol. Aici mi se amestecau, cu intensități lăuntrice inegale, și râsul, și plânsul, și bucuria, și clasică durere fără margini a sufletului, oprin-

du-mi-se aproape organic, pentru o anumită bucată de vreme de „întinderea” unui infinit matematic scurt, suflul firesc al plămânilor, ca și cum atmosfera aceea compusă din câteva elemente chimice atât de cunoscute tuturor devenea brusc un soi de intrus complet nedorit în stare să îmi spargă în mii de bucăți micul edi-

Tamara Buciuceanu-Botez

ficiu estetic-emoțional, ce tocmai se străduia cu sfioșenie a-și contura o soliditate concretă a sa într-un teritoriu al spiritului armonizat geometric și cu bună meșteșugăală de către constructorii lui după legi fizice numai de ei știute.

Un actor de factură stanislavskiană în toată puterea cuvântului. Cred că aceasta ar constitui, după mine, tonalitatea distinctivă în care o putem așeza pe Tamara Buciuceanu-Botez alături de artiști precum Maria Filotti, Silvia Dumitrescu-Timică, Leopoldina Bălănuță, Ileana Predescu, Silvia Popovici, George Calboreanu, Toma Caragiu, Rodica Tapalagă, George Constantin ș.a., pentru care marea poezie a spațiului

românesc și a lumii, respectiv distincția interpretării dramaturgice, reprezentau veritabile laturi congenere cu ființa fiecăruia dintre aceștia în parte. Fie și numai dacă ne ducem cu gândul la cuprinzătoarea dimensiune creatoare a Tamarei Buciuceanu-Botez – dimensiune marcată de un lanț de date cu vizibilă înclinație tragicomică și consubstanțială nu doar cu temperamentul său vădit dezinvolt, dar și cu o personalitate sensibilă și fermă, care a descris un soi de facies al perimetrului individual ludic completamente inimitabil –, putem afirma fără vreo urmă vagă cu iz dubitativ faptul că această actriță face parte (asemenea islamicei al-Uzz~) din categoria zeităților cu chip de om scoborâte direct din taina nesfârșită a Universului în miezul istoriei teatrului românesc cu scopul de a naște o vie și uniformă țesătură de lumină spirituală, acolo unde întunericul stăpânește în mod nestingherit spațiul, timpul, oamenii, tot...

Căutând cu pasiune a metamorfoza în vulcanismul deloc îmblânzit de trecerea vremii al ilustrei sale arte ceea ce cu sensibilitate și delicatețe sufletească formula cu ani în urmă Dan Mizrahy, Tamara Buciuceanu-Botez a dat la iveală în permanență acea fascinantă „lume a visurilor colorată de sunete”, după spusele marelui pianist, unde s-au întâlnit cu asupra de măsură în aura luminoasă a unui talent de proporții uriașe nenumărate elemente alcătuitoare dimpreună ale unui tipar teatral emblematic pentru spațiul cultural autohton, dar și plurivalent, în egală măsură, sub raportul varietății lui discursive și a tehnicilor artistice întrebunțate. Discutăm, desigur, aici despre un ansamblu unitar sprijinit în genere pe naturalețe și spontaneitate, pe expresivitatea chipului și gestica adecvată rolului, pe vervă molipsitoare și elasticitatea construcției scenice, pe umorul jucat cu nerv și emoția descătușată a lacrimii, pe complexa, până la urmă, broderie a parcursului existențial al personajului abordat. Căci Tamara Buciuceanu-Botez a conceput cu fiecare reprezentare scenică a sa mereu câte un alt copil perfect al artei dramaturgice românești și universale, încercând să propună prin tot ceea ce a zămislit cu patimă și zvâcnet de atâția zeci și zeci de ani o viziune despre actor, așa cum puțini mai sunt interesați să îl vadă în ziua de azi, anume aceea că actorul reprezintă o entitate îndelung reformatoare a actului artistic în sine (și nicidecum o simplă piesă ce execută cuminte un întreg set de nevoi regizorale cu accente estetico-gândiristice profund îndoielnice în ceea ce privește conturarea discursului artistic experimental, unele cu draci plesnind focos din

coadă a vifor existențial, altele cu vampe și fanți colorați în exces cu bidineaua la exterior, dar batjocorindu-și din plin și sufletul, și frumusețea limbii rostite, deopotrivă, prin expresii verbale urât mirositoare mai ceva ca o hazna publică oarecare nespălată cu anii), cu atât mai mult cu cât creația respectivă este una de ordin iterativ și cu o dinamică impresionantă a dezvoltării ei temporale, repetiția incluzând, de fapt, în structura-i specifică posibilitatea de a modela la nesfârșit nu atât fina țesătură a limbajului dramaturgic însușit, cât, mai ales, bogăția vastei sale semantici caracteristice.

Scriam în paragraful anterior faptul că Tamara Buciuceanu-Botez este un actor prin excelență stanislavskian al spațiului teatral românesc. Și asta pentru că interpreta compune în permanență din propriile-i trăiri lăuntrice un prototip artistic căruia îi aștepti cu nerăbdare prezența spre a-i respira avid și fără de-ncetare harul identitar dăruit, iar la sfârșitul piesei, bineînțeles, parfumul suav al mai mult decât meritatei sale recunoașteri generale din partea auditoriului prezent. Dacă luăm în calcul aspectul imagologic, dar și pe cel semiotic al sferei creative propuse de interpreta noastră de teatru și de film, observăm cum ni se deschid în față, cu generozitate, porțile altor și altor definiții particulare ale actorului aici analizat. Avem dintr-o dată șansa de a creiona cu finețe aproape luchianică parcă pe o pânză imaginară a sufletului figura de stil plină de forță și de culoare a jocului scenic al actriței, joc capabil să redea, cu supremă fidelitate, imaginea unei lumi personale, ce închide în lăuntricitatea ei un veritabil simbol de sorginte estetică, cu mare bucurie descoperit printre ițele miraculoasei pânze de păianjen a personajului construit, deopotrivă, și de către actor, și de către dramaturg, în măsuri egale sau diferite întrucâtva. Cu alte cuvinte, participăm aici la întâlnirea de neuitat cu un Actor cu majusculă de dimensiunea unui infinit matematic lung, de astă dată, care vede în profunzime amplitudinea reală a oricărui rol abordat și pe care îl putem asemui în liniște cu un fel de catedrală a Luminii celeste neîngenunchiate nici de timp și nici de uscăciunea sufletului din Celălalt...

Dacă ar fi să o plasez pe Tamara Buciuceanu-Botez în intervalul specific al unei anumite direcții dramaturgice din vasta cultură a umanității de până acum, cred că acestui model teatral atât de bine conturat între limitele sonorității sale caracteristice nu i se pot stabili cu strictețe particularitățile definitorii decât în complexul angrenaj al creației românești de gen. Vasile Alecsandri, Alexandru Kirițescu, Tudor

Mușatescu, Gabriela Adameșteanu ș.a. au fost în mod plener creionați de-a lungul vremii prin manifestarea actoricească plină de voluptate și de inteligență a sus-amintitei noastre interprete. Viață, sunete, rosturi, sens, culoare, toate la un loc articulate cu multă originalitate și căldură de-a lungul anilor, definesc o traiectorie a artisticului deloc abstractă ori închisă în varii exerciții de ordin experimental a actriței. Un lucru remarcat cu constanță la Tamara Buciuceanu-Botez este și faptul că aceasta a încercat continuu să rescrie, cu argumentul decisiv al impresionantei sale personalități, textul fiecărei partituri dramaturgice studiate, așezând în cofraje puternic individualizate și bine înfipite în structura memoriei colective ceea ce autorul piesei a intenționat să comunice publicului prin intermediul textului respectiv. Fără a deosebi vreun paradox anume în anatomia scenică a artei sale interpretative, artista a reușit continuu să topească în torentul haric al spiritului său mulțimea tuturor destinilor literare cu care s-a intersectat în vreme, ajutându-le să iasă cu ușurință la suprafață din carapacea înțelesului lor tainic spre a se furișa cuminte într-un loc pe care, teoretic, nimeni, în afară de Dumnezeu, nu ar trebui să îl atingă cu aripa hădă a răului interior vreodată – sufletul...

Dacă despre unii artiști afirmăm că sunt înconjurați de o aureolă de tip cehovian, despre alții de una sculptural-ibseniană ș.a.m.d., prin ceea ce respiră și împrăștie în jurul său, Tamara Buciuceanu-Botez constituie o veritabilă parte integrantă și integratoare, totdeauna, a spiritului clasic autohton, un spirit în genere lipsit de disimulare și contrafacere, dar încărcat până la refuz de emoția pură a registrului specific al transfigurării scenice. O emoție intens acaparatoare, în substanța căreia simți brusc cum te afunzi până în straturile cele mai adânci ale timpului psihologic și îți abandonezi cu bună știință sufletul. Efervescența magiei dificil explicabile a personajului zămislit de actriță adună laolaltă, ca într-o reprezentație dramaturgică singulară a însuși autorului piesei de teatru respective, patima fără de granițe fixe a unui ludic continuu reconstruibil, simțul măsurii individuale în raport cu stilistica interpretativă aleasă, dar și participarea vădit directă a sa la deslușirea înțelesurilor primare propuse expuse în corpul textului conceput.

Un adagio deosebit de important de semnalat în acest context are drept fundament ideea că Tamara Buciuceanu-Botez nu își propune deloc să distrugă sensuri și nici să adopte semne noi numai de dragul unei semioze teatrale agre-

sive de tip postmodern. Dimpotrivă. Și aici artista are un merit decisiv în a conserva și a susține un fel de normalitate mult prea bogată în esențe de tot felul și în rosturi funciare nobile, care trebuie, desigur, respectate de către generațiile actuale de actori și prelungite în chip necesar pe axa timpului viitor, a departelui, să-l numim, ca pattern cultural exemplar pentru cei care vor urma să construiască de acum înainte albia teatrului românesc. Altfel spus, ne găsim, după cum lesne se poate observa, în fața unei reale ecuații de continuitate de gen stanislavskian instituite de către interpretă, ecuație ce se lipește cumva intim de granița permeabilă a teritoriului antropologiei culturale contemporane, artistul de teatru reușind să inoveze, iată, în acest caz, vreme de peste jumătate de secol, în direcția a ceea ce denumim progres al artei dramatice în sine sub toate aspectele lui analizabile evidente.

Ca și cum ar fi desprinsă dintr-un tablou literar leonidandreevian dominat de puternice tușe cromatice distincte, unde viața, boala, moartea și, finalmente, destinul personajului imaginat sunt proiectate cu insistență și vigoare pe retina oricărui participant la lectura vizuală a materialului dramaturgic respectiv, Tamara Buciuceanu-Botez a fost, este și va rămâne totdeauna acel prototip artistic care înmoaie miezul comediei clasice în focul purificator al unei lacrimi, compunând prin modalitățile sale de exprimare scenică un original crochiu de hiperbolă non-barocă, dacă ar fi să îl parafrazăm pe inegalabilul comparatist Edgar Papu, în așa fel încât și hohotul de râs, și plânsul par a fi, deopotrivă, nicidecum rezultanta fără semnificații majore a unui surplus de forme diferite cuprinse în planul personal al manifestării artistice, ci veritabile instrumente concrete de explorare a celui mai întunecat ungher al sufletului omenesc din structura rolului interpretat. Probabil că aici sălășluiește una dintre multiplele laturi harice, anevoios descriptibile, de altfel, ale creatorului plin de substanță și talent al teatrului românesc numit Tamara Buciuceanu-Botez.

Pentru unii actori, porțile zeilor se deschid cu generozitate, pentru alții însă rămân zăvorâte definitiv. În dialogul lor despre Dumnezeu, personajul Luca din celebra piesă gorkiană *Azilul de noapte* îi răspunde cu franchețe lui Vasca Pepel următoarele: „Dacă crezi că există, atunci există; dacă nu crezi – nu există!” Pentru Tamara Buciuceanu-Botez – o actriță, care, prin vibrația sufletului său, vorba Cellei Serghi în *Pânza de păianjen*, „crea de la început un climat al ei” sau, mai bine zis, un model de climat

exclusiv numai al ei, ca și cum scena de teatru ar fi format mereu acel spațiu singular, unde nu mai încăpea absolut nimic în afară de puternicul său spirit atotstăpânitor —, Dumnezeu sigur a existat întotdeauna cu bucurie și cu nădejde la cele mai de sus cote ale trăirii ei interioare. Fiindcă, deși „viața este ticăloșită de niște sălbatici care au pus stăpânire pe ea” (Maxim Gorki), strigătul puternic al conștiinței de sine a Omului și a Actorului se mai poate auzi încă și azi cu tărie, dacă facem referire la glasul artistului stăpân pe crezul lui profesional și uman, deopotrivă, un izvod miraculos de la care se poate porni oricând la drum înspre polilateralul teritoriu al cunoașterii de sine și de ceilalți. Iar Tamara Buciuceanu-Botez întruchipează cu deosebire un astfel de reper fundamental al artei dramatice naționale.

Aproape întotdeauna, în spatele măștii, bufonul cu chip de rege niciodată învins este, în general, trist... Un fel de duiosie amară amestecată cu un optimism bine disimulat actoricește, dar și cu tristețea inerentă a propriei vieți. Nestrăin de zgura sufletească a eternului vagabond gorkian, care zace întristat la masa umilului adăpost nocturn al lui Costîliov și al Vasilisei, zadarnic și cu oarece timiditate încercând a căuta sensul unic de a fi al cumplit de tragicei sale existențe pământene, interpretul de teatru își aruncă și el, la rândul-i, cu durere, de cele mai

multe ori, masca personajului construit spre a se oferi publicului, de fapt, pe sine însuși ca personaj real de această dată, desprins din geometria celui zămislit cu anterioritate de către dramaturg. Este cu siguranță cel mai credibil și echivalent cu sublimul rol din cariera de pe scândură a oricărui actor.

Brusc, începe să mi se facă frig. Cortina cade din nou cu ne-milă peste apa tulbure a vremii, iar piesa de teatru abia încheiată se topește în neantul vitreg al neființei, ca și cum nu ar fi existat niciodată până atunci cu formă precisă și destin exact în fața mea. Emoția discursului dramatic interpretat de actor își întinde complet istovită trupu-i subțiat pe catafalcul negru al unei tăceri cu iz aproape monastic, dispărând cu o repeziciune devastatoare pentru sufletul privitorului mut în unda impalpabilă a luminii venite înspre scenă din spațiul acela exact și singur, situat întotdeauna deasupra gloriei etern trecătoare a oricărui artist. O parte semnificativă din noi mereu se stinge și ea, încetul cu încetul, o dată cu moartea fiecărui personaj închipuit pe scenă de către actori, ca o măsură parcă a dimensiunii discutabile a timpului nostru fizic concret și înfipt cu încăpățănare în cadranul imuabil al unui orologiu ce bate liniștit din peretele lui veșnicia... Povestea teatrului s-a scris și se va scrie, pe scurt, de fiecare dată numai așa, indiferent de numele interpreților săi.

Tamara Buciuceanu-Botez într-un portret postat pe blogul *Only Pictures* (catalinlazaroiu.blogspot.ro/) în seria *Nemuritorii*

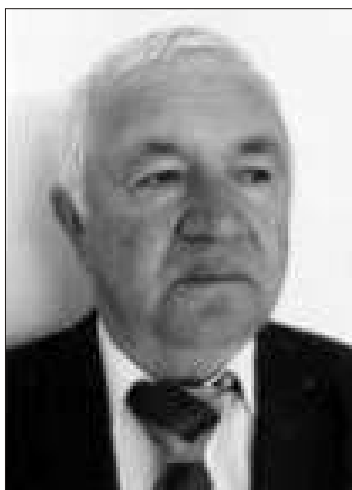
Gheorghe Traian Dascăl – simbol al voluntariatului Astrei contemporane

Prof. Ioan SENI

Năsăud

Membru fondator al Astrei și vicepreședinte al Despărțământului năsăudean, Gheorghe Traian Dascăl¹ s-a născut la 21 noiembrie 1938 în satul Cristeștii Ciceului, comuna Uriu, județul Bistrița-Năsăud, în familia gospodarilor Gheorghe și Ana Dascăl. Dacă domnia sa a urmat școli înalte, unica sa soră – Maria a rămas să mun-

lucreze cu foarte bune rezultate, fiind medicul stomatolog ce nu duce lipsă de pacienți. Din anul 1990 devine membru activ al Astrei, iar din 1995 trece în rândul membrilor fondatori ai Cercului Astra, orașul Năsăud, ocupând în prezent funcția de vicepreședinte al Despărțământului năsăudean al Astrei și de președinte al secțiunii medicale.

Gheorghe Traian Dascăl, portret și la dezvelirea bustului lui Petru Rareș la Cristeștii Ciceului

cească în agricultură, alături de părinți. Medicul Gh. Tr. Dascăl n-a avut copii, dar sora sa i-a adus pe lume pe nepoata Georgeta, ale cărei fiice Andreea (jurnalist) și Ioana (psihopedagog), au urmat școli înalte, fiind licențiate la UBB Cluj-Napoca.

Școala primară o face în satul natal, Școala elementară la Reteag, Liceul sanitar la Cluj, iar Universitatea la Timișoara, Facultatea de stomatologie. După absolvire a lucrat ca medic stomatolog la Țibucani, jud. Neamț, apoi la Bistrița Bârgăului, Nușeni, Zagra și Năsăud, din 1993, iar din 1998 are Cabinet Medical individual în orașul Năsăud. După 40 de ani de activitate profesională – stomatologie generală, s-a pensionat, dar starea de sănătate îi permite să

Reprezintă Despărțământul năsăudean în Asociația „Cultul Eroilor”. A participat activ la sesiuni și simpozioane, la adunările anuale ale despărțământului Astrei, începând cu anul 1993 până în prezent. La fel de activ s-a prezentat la adunările Astrei de la Sibiu, Dej, Sângeorgiu de Pădure, precum și la manifestările astriste realizate în comun cu școlile, bisericile sau primăriile din diferite localități ale județului.

S-a remarcat ca un „Mecena” al Zilelor noastre, preferând să investească în monumente culturale sau istorice prin care tinerele generații să se împărtășească cu ușurință din cultura noastră națională. Astfel, cele mai numeroase monumente le-a donat satului său natal, Cristeștii Ciceului, zis și „satul cu statui”²: Monu-

¹ Ioan Seni – coordonator, *Dicționarul Culturii și civilizației populare al județului Bistrița-Năsăud*, vol. I Țara Năsăudului, Cluj-Napoca, Napoca Star, 2010, p. 128-129.

² Înv. Cornelia Moldovan Dascăl (Școala „C-tin Brâncuși” Cluj-Napoca, fiică a satului), *Școală și educație patriotică la Cristeștii-Ciceului*, în „Normaliștii clujeni”, an VII, nr. 14, decembrie 2010, p. 33-34.

mentul Eroilor, Crucea Eroilor Unirii (cu efigiile lui Ferdinand I, Al. I. Cuza, Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare), Grupul statuar Lupa Capitolina (flancată de busturile lui Decebal și Traian) și Crucea Bisericii vechi. De altfel, monumentul Lupa Capitolina a fost donat de medicul Gh. Tr. Dascăl mai multor localități din Valea Someșului: orașelor Dej¹, Gherla² și Năsăud³, comunelor Maieru și Leșu. Toate monumentele sunt opera sculptorului Vlad Prună, absolvent al Institutului de Arhitectură „Ioan Andreescu” din Cluj. La Monumentul Eroilor din satul natal a cooperat cu prof. Ioan Radu Nistor și Ioan Nichifor Someșan. În aceeași idee a donat numeroase busturi localităților pe care le-a îndrăgit. Astfel, folosind serviciile aceluiași sculptor, Vlad Prună, a donat satului său natal Cristeștii Ciceului busturile⁴: Mihai Eminescu, Ion Creangă, George Coșbuc, Karoly Torma, Andrei Mureșanu, Petru Rareș. Bustul Eminescu a mai fost donat comunei Chiuești (jud. Cluj), orașului Năsăud și Școlii Generale „Mihai Eminescu” Năsăud. Bustul Ferdinand a fost donat orașului Beclean, iar statuia în mărime naturală a regelui Ferdinand a donat-o orașului Năsăud. Bustul Iuliu Hossu⁵ l-a oferit orașului Dej; bustul Ianoș Bolyai⁶ – localității Nușeni; bustul Nicolae Drăganu – comunei Zagra; două

busturi Liviu Rebreanu – pentru orașul Beclean; două busturi Iustin Ilieșiu⁷ – pentru Maieru și Anieș; bustul Decebal – pentru Rebrîșoara și Coșbuc; bustul Sever Pop – pentru Poiana Ilvei.

Va oferi și alte busturi (Burebista, Decebal etc) altor localități pe care le preferă, precum Lupa Capitolina⁸ la Sighetu Marmăției și Decebal la Șomcuta Mare, iar bustul Ștefan cel Mare comunei Cârlibaba, județul Suceava.

Pentru eforturile depuse pe linia mecenatului⁹, numeroase localități i-au oferit titlul de Cetățean de Onoare, titluri înmânate de primarii localităților respective, în urma hotărârilor de Consiliu Local (unsprezece până în prezent). Aceste titluri onorifice primite din partea orașelor Dej¹⁰, Năsăud¹¹, a localităților Zagra, Maieru, Leșu, Chiuești (Cluj), Rebrîșoara, Coșbuc¹² și bineînțeles a comunei sale natale Cristeștii Ciceului se păstrează la loc de cinste în locuința medicului. A primit medalia de aur și calitatea de membru de onoare al Astrei, medalia jubiliară a orașelor Dej și Beclean. Câți dintre îmbogățirii țării au cheltuit ceva pentru cultură? Câți oare susțin cu sinceritate un act cultural? Ziarul românilor americani editat la *Chicago Romanian Tribune*¹³ – *Tribuna Românească* estimează la 500.000 lei (cinci miliarde lei vechi) eforturile materiale ale medicului

- 1 Primăria Municipiului Dej, ing. Ioan Ungur – primar, *Poarta Someșului: monografie album*, Cluj-Napoca, Studia, 2005, p. 119.
- 2 M. Vaida, *ASTRA și „simbolul latinității”, la Gherla*, în „Făclia de Cluj”, an XXIV, nr. 6815, 3 aprilie 2013, p. 11.
- 3 Olga Lucuța, *Monumentele Năsăudului*, în „Curierul năsăudean”, an V, nr. 47, găzduit de cotidianul „Răsunetul” nr. 4541, 11 iulie 2007, p. 11.
- 4 Mircea Popa, *Mari serbări astriste la Cristeștii Ciceului*, în „Astra clujeană”, an VI, nr. 1-2, 2009, p. 57-58.
- 5 Primăria Municipiului Dej, ing. Ioan Ungur – primar, *Poarta Someșului: monografie album*, Cluj-Napoca, Studia, 2005, p. 109.
- 6 Prof. dr. Gh. Pleș, *Ianoș Blyai (1802-1860) matematicianul de geniu, cu suflet de copil răsfățat și fără de noroc* (manuscris).
- 7 Barbu I Bălan, *În memoria poetului „sângerărilor ardelene”, Iustin Ilieșiu (1970-1976)*, în „Pro Memorie 1940-1945”, nr. 11, oct-dec. 2006, Cluj-Napoca, p. 33-37.
- 8 Ani Sandu, *Lupoica la români*, în „Decât o revistă Vama veche”, 2010, p. 56-60.
- 9 Col. r. dr. Vasile Tutula, *Un Mecena al județului Bistrița-Năsăud, medicul Traian Gh. Dascăl*, în Almanah cultural-științific „Virtus Romana Rediviva”, nr. 10, Cluj-Napoca, 2006, p. 133-139.
- 10 Primăria Municipiului Dej, ing. Ioan Ungur – primar, *Poarta Someșului: monografie album*, Cluj-Napoca, Studia, 2005, p. 152.
- 11 Ing. Dumitru Mureșan și prof. Ioan Lăpușeanu, *Cetățeni de onoare ai orașului Năsăud*, Bistrița, Karuna, 2009, p. 93-95; *Ibidem*, 2011, p. 110-113; Olga Lucuța, *Cetățeni de onoare ai orașului Năsăud Dr. Traian Gheorghe Dascăl*, în „Curierul năsăudean” găzduit de cotidianul „Răsunetul”, nr. 4237, 12 iulie 2006, p. 10.
- 12 Olga Lucuța, *Medicul Traian Gheorghe Dascăl, pentru mecenat, al 11-lea titlu de Cetățean de Onoare*, în „Curierul năsăudean” găzduit de „Răsunetul”, nr. 5576, 8 decembrie 2010.
- 13 Dinu Mocanu, *Un Mecena al Asociațiunii Astra*, în „Tribuna Românească”, an 12, nr. 1(233), ianuarie 2013, pag. 1, 10, 11, articol realizat în urma unui reportaj al autorului, făcut în exclusivitate pentru ziarul românilor americani în care este etalată jertfa culturală a medicului Gh. Tr. Dascăl, cunoscut și în America drept „medicul care-și cheltuie averea pe îmbogățirea artei monumentale”. În același sens, „Portalul Bistrița24.ro” îl numește pe distinsul doctor „*Medicul statuiilor*”, text în care i se evidențiază calitățile de bun român, înțelepciunea și generozitatea cu care medicul slujește ca nimeni altul, cultura română din zilele noastre („*E greu de spus cine îi va mai urma exemplul..*”, *Ibidem*).

Gh. Tr. Dascăl pe altarul culturii românești, eforturi materializate prin programul educativ al Asociațiunii ASTRA.

În viața sa, prețuirea valorilor culturii naționale și universale a însemnat mai mult decât orice îmbogățire personală. De aceea a vizitat orașele Zagreb, Sankt Petersburg, Moscova, Kiev, Belgrad, Venetia, Florența, Budapesta, Viena, Salzburg, Graz, Roma etc., iar în țară puține orașe i-au rămas nevăzute. Prin intermediul Astrei are relații culturale cu numeroase zone sau localități – Sibiu, Blaj, Iași, Chișinău, Brașov, Săcele, Arad, Maramureș, Sf. Gheorghe, Orăștie, Dej etc. A participat la zece congrese naționale de stomatologie generală și la cinci congrese internaționale. În anul 2002 a participat la Congresul Mondial al medicilor de stomatologie, la Viena.

În prezent finalizează volumul Flora naturistă de pe Valea Ilișua, în colaborare cu botanistul Constantin Svoboda. Despre Gh. Traian Dascăl au scris numeroși condeieri care i-au etalat sau admirat împlinirile, lăsând posterității opinia contemporanilor săi despre propriile-i fapte: prof. univ. dr. Ioan Buzași (Blaj), prof. Areta Moșu (Iași), col. dr. Vasile Tutula (Cluj), Ioan Seni (Năsăud), Ștefan Mihuț (Dej), prof. univ. dr. Ironim Marțian (Cluj), scriitorul Ioan Popa (Blaj), Ioan Mititean (Năsăud), prof. univ. dr. ing. Barbu Bălan (Cluj), Olga Lucuța (Năsăud), Aurel Podaru (Beclean), Maximilian Menuț (Bistrița), Cornel Cotuțiu (Beclean), Sever Ursa (Maieru), prof. univ. dr. D-tru Acu (Sibiu), prof. Silvia Pop¹ (Blaj), Radu Sîrbu (Năsăud), Ana Tătar (Cristeștii Ciceului), Liviu Dârjan (Brașov Săcele), Icu Crăciun (Maieru), Sanda Mureșan (Bistrița), I. Lăpușeanu și Grigore Marțian (Năsăud).

I-au apreciat laudativ faptele academicienii Dumitru Protase și Horia Colan (Cluj), Alexandru Surdu (Brașov), prof. univ. dr. George Pop (Baia Mare), prof. univ. dr. doc. Crișan Mircioiu (Cluj), prof. univ. dr. ing. Octavean Bologa și ec. Dumitru Borțan² (vicepreședinți Astra Centrală Sibiu), prof. Mitică Pricopie (Bacău), prof. univ. Vasile Borza (București), primarii Vasile Borș (Maieru), D-tru Mureșan (Năsăud), Nicolae Lupșan (Leșu), Nicolae Bodiu (Rebrișoara), Ioan Ungur (Dej), Petru Șerban și Gh. Oprea (Uriu), Nicolae Moldovan (Beclean), dir. Cornel Urian și Ana Tătar (Cristeștii Ciceului) etc.

Consătenii săi din Cristeștii Ciceului i-au dat Școlii numele său, iar pe fațada Școlii primare în care a învățat (astăzi Grădiniță) i-au dezvelit o placă pe care au consemnat un text al recunoștinței: Această clădire, azi Grădinița de copii era Școala la care a fost elev între anii 1946-1950, medicul stomatolog GHEORGHE TRAIAN DASCĂL, cel care a ridicat și donat pe Valea Someșului monumente și busturi ca sim-

Bustul lui Mihai Eminescu la Năsăud, inaugurat în mai 2009

bol al latinității, al Marii Uniri și al unor distinse personalități ale istoriei, științei și culturii. Dezvelită de Asociațiunea culturală ASTRA, Despărțămintele Cluj, Dej, Blaj, Iași, Bistrița și Năsăud în ziua de 21 noiembrie 2008 la a 70-a aniversare a zilei sale de naștere. În respectiva zi, prietenii aștrști, din toate colțurile țării, Consiliul Local și Primăria, profesori universitari, scriitori și academicieni, Școala Generală au depus coroane de flori la toate monumentele și busturile din comună, iar directorul Școlii – Cornel Urian a organizat o sesiune astristă de comunicări, iar colegii săi un program artistic regizat de inv. Nadia Urian. Un spectacol artis-

1 Prof. Silvia Pop – președinte al Desp. Astra Blaj, *Gheorghe Traian Dascăl – 70 Un Mecena al culturii românești*, în Astra blăjeană, an XII, nr. 4(49), decembrie 2009, p. 34-35.

2 Dumitru Borțan, Paul Gruian, *Politica național-economică a Asociațiunii ASTRA*, Sibiu, Editura Asociațiunii ASTRA, 2011, p. 92-93.

tic al Casei de Cultură a Sindicatelor Bistrița (dir. Alex. Câțcăoan) încheia manifestările festivității dedicate medicului Dascăl, festivitate de o rară măreție și recunoștință. Nu se putea altfel, atâta vreme cât Domnia sa respectă și sprijină folclorul românesc, tradițiile și obiceiurile populare din Valea Someșului, cultura națională

prin tot ceea ce are aceasta mai frumos, reprezentativ și valoros.

Iată de ce, a fi contemporan cu distinsul medic Gheorghe Traian Dascăl este un privilegiu deosebit lăsat de Dumnezeu pentru românii care cu adevărat își iubesc patria și patrimoniul ei spiritual.

Portret

Dr. Gheorghe Traian Dascăl – omul care înnobilează Ardealul cu statui

Simona DUMUȚA

Ne facem o datorie de onoare din a prezenta în paginile revistei *Familia Română* un român adevărat, un păstrător și protector al istoriei, artei, culturii, valorilor și identității românești, un român adevărat care și-a dedicat viața faptelor notabile și caritabile în arealul culturii românești: dr. Gheorghe Traian Dascăl din Năsăud.

Deși pensionat acum, continuă să-și exercite activitatea de medic, iar pe lângă aceasta cu pasiune, dăruire, și un foarte dezvoltat simț al datoriei și pe cea cultural-filantropică. De ani buni se preocupă de inițierea și punerea în practică a proiectelor sale culturale: monumente, busturi, cruci, grupuri statuare.

Pentru militantismul său cultural a fost distins cu medalia jubiliară a orașului Dej, medalia jubiliară a orașului Beclean, medalia de aur a Societății Culturale ASTRA și a primit distincția de cetățean de onoare în nu mai puțin de 11 localități.

De numele lui Gh. Traian Dascăl se leagă 35 de busturi și monumente realizate cu efort financiar personal și donate apoi spre a sta la loc de cinste, spre a sta mărturie istorică și culturală generațiilor următoare.

Toate aceste acte de cultură realizate de binefacătorul năsăudean i-au adus recunoașterea și aprecierea semenilor, dovadă zecile de pagini scrise despre viața și activitatea domniei sale și din care am spicuit câteva fragmente:

„Gh. Traian Dascăl își descoperă pasiunea nobilă de slujitor al Asociațiunii ASTRA, pe

care o demonstrează prin acte de binefacere ce pun în valoare rolul ASTREI și al astriștilor, atrăgând satele de pe Valea Someșului și Ilvei la lucrarea de înfrumusețare și de întâlnire la manifestări de sărbătoare a spiritului creator românesc” (Prof. Silvia Pop - *Un mecena al culturii românești* în „Astra blăjeană”);

„Se pare că Gheorghe Traian Dascăl, provocatorul evenimentului de la Cristeștii Ciceului, a socotit și socotește că oriunde ar fi ridicat un monument – act, de altminteri, de aleasă cultură – închinat unor figuri reprezentative ale neamului, el ar fi acasă, că oriunde se aude vorbindu-se românește devine și el al pământului, cu prezența lui însuflețind și înnobilând locul și oamenii de acasă.” (Ioan Popa – *La Cristeștii Ciceului* în „Astra blăjeană”);

„Este un iubitor al istoriei sincere și concrete a poporului român, al arheologiei, sculpturii și arhitecturii, deschis spre colaborare, ajutor dezinteresat și un mare iubitor de oameni, calm și echilibrat, care are multe din calitățile bătrânilor și oamenilor înțelepți din satele someșene (...) interesat tot timpul să facă ceva util, chiar și pentru un sat mai mic, să planteze o statuie, pentru ca istoria marilor oameni de știință, cultură și artă să fie expusă la vedere, spre a fi cunoscută, mai ales de către tineret.” (Col.(r.)dr. Vasile Tutula – *Un Mecena al județului Bistrița Năsăud, medicul Traian Gh. Dascăl* în „Virtus Romana Rediviva”);

„Acest fiu al satului, împătimit cunoscător al istoriei neamului românesc, a reușit prin con-

tribuția sa bănească, în mare parte, să facă aici un centru cultural istoric rural.” (inv. Cornelia Moldovan – *Școală și educație patriotică la Cristeștii Ciceului* în „Normaliștii clujeni”);

„Unic în România prin patima sa incurabilă, prin iubirea față de monumentele neamului (...) domnia sa a ținut să-și întâmpine vârsta a treia cu o apreciată și splendidă operă de mecenat care-l fixează, credem, definitiv și irevocabil, în galeria bărbaților ce nu s-au lăsat cumpărați „cu tot aurul din lume”, în schimb și-a vândut propria-i ființă culturii, spiritualității și istoriei naționale, înnobilării plaiurilor natale cu simboluri trainice.” (Livu Dârjan – *Averea doctorului Dascăl...* în „Cetatea Rodnei”);

„Medicul stomatolog, Gh. Traian Dascăl,

un fiu deosebit al satului este ambasadorul nostru în înscrierea istoriei locului spre eternitate. Un om deosebit în ființa căruia pulsează istoria neamului românesc (...) să-i mulțumim pentru că s-a întors mereu printre ai săi și a înnobilat pământul acesta cu idealurile sale.” (în *Cristeștii Ciceului – Istorie și actualitate*);

S-a mai scris despre domnia sa în: *Tribuna Românească din Chicago, Mesagerul, Curierul năsăudean, Politica național-economică a Asociațiunii ASTRA, Dicționarul culturii și civilizației populare al județului Bistrița Năsăud, Decât o revistă, Pro Memoria* ș.a.

Subscriem la ceea ce se spune despre dr. Gheorghe Traian Dascăl: este unic în România prin ceea ce realizează.

*Lupa capitolina și
Bustul Regelui Decebal*

Prof. dr. Constantin Mălinaș și Asociația Română pentru Ex Libris (A.R.E.L) – Oradea (I)

Ioan MICLĂU GEPIANUL

Crigilla, Australia

FAMILIA ROMÂNĂ revistă pentru românii de pretutindeni

EX LIBRIS ROMÂNESC – în imaginea alăturată avem *Buletinul semestrial de informații, analiză și bibliografie în Ex Libris*, editat la Oficiul „Mihai Eminescu” Oradea, având ca primredactor pe profesorul Constantin Mălinaș. Publicație creată pentru a deservi activitățile A.R.E.L. Apare sub egida Inspectoratului pentru Cultură al Județului Bihor. Avem în față publicația lunii octombrie 1995, în acea vreme consilier-șef: Viorel Horj. La pagina a 2-a, partea dreaptă, este publicat un tablou cu Membrii Fondatori al A.R.E.L., iar în prim plan Membrii de Onoare, Consiliul de Conducere, și o alegere fericită – În Memoriam, notând personalități de seamă: prof. dr. doc. Dan Simionescu, București, Corneliu Dima Drăgan, București, Dafinel Duinea, Vulcan, Pătru Crăciun, Caracal.

Tot la pagina a 2-a, partea stângă sus, se poate citi: „La Oradea, în zilele de 8-9 martie 1995 a avut loc reuniunea Comitetului național de inițiativă pentru formarea A.R.E.L., la care au luat parte majoritatea membrilor anunțați prin lista publicată în primul număr al Buletinului „Ex libris românesc”, din octombrie 1994 (...) s.a.m.d, semnează – Cronicar.

Am ales Buletinul *Ex-libris românesc*, din ianuarie 1995, pentru a prezenta argumentarea de sub titlul Bibliografie, argumentare care scoate la iveală erudiția elevată, informarea universală pe care și-o acumulase prof. Constantin Mălinaș în materie de Ex Libris în general. Astăzi fiind plecat în lumea Dreptilor, se cuvine din când în când să ne amintim de oamenii de seamă ai românismului!

„În rândurile următoare vom începe menționarea tentativelor românești de a organiza o societate, sau o fundație, precum și de a întemeia o publicație periodică de bibliofilie și Ex libris, care conturează tradiția în continuarea căreia încercăm să ne situăm, însă cu un plus de specializare și orientare a preocupărilor înspre

Ex librisul bibliologic și artistic, așa cum l-am definit în numărul precedent al revistei.

În 1916, pictorul Jean Al. Steriadi și editorul H. Fischer – Galați, întemeiază Societatea „Grafica”, pentru răspândirea și încurajarea gravurii de carte, din care, prin extensie de preocupări și membrii, în 1923 formează Asociația Bibliofilă Română, cu program editorial, bibliofil și publicistic. Se lucra cu cotizație progresivă, care totodată asigura un abonament la cărțile bibliofile editate de societate. În luna iulie 1925, apare singurul număr al gazetei *Tiparnița*, ca publicație a A.B.R., având în subtitlu programul „Despre cărți vechi și noi și despre alte lucruri frumoase”. Deci, preponderent bibliologie și bibliofilie. La Cluj apare în același an, 1925, o revistă trilingvă (română, maghiară, germană) a Editurii „Lepage”, care cu titlul *Ex LIBRIS* adăpostește în fond materiale publicitare pentru cartea curentă. Prin urmare, reclamă de librărie, ieșind din cadrul preocupărilor autentice de și pentru Ex libris. Din aceeași cate-

gorie, a publicațiilor care serveau mai întâi și preponderent comerțul de carte, apoi bibliofilia, fac parte și alte titluri, precum: *Bibliografia* (1920-1921), *Buletinul cărții* (1923-1924), *Buletinul Asociației editorilor români* (1933), sau *Buletinul Asociației librarilor români*. Mai aproape de bibliofilie sunt: *Grafica română* și *Gazeta cărților*, respectiv *Bibliophilia*, din 1937-1938. Cum inițiativa din 1923 se stinsese demult, iubitorii de carte frumoasă simt iarăși nevoia de a se asocia, dar, din nou preponderent pentru a susține un program editorial bibliofil și, acum, de tiraj dirijat. Astfel, în 1942 se reface Asociația Bibliofilă Română, cu 40 de membri și statut tipărit (retipărit în 1947), sub președinția lui C. C. Argentoianu. Grupul era format din personalități culturale, științifice și colecționari celebri. Scopul lor era să publice în fiecare an câteva cărți elegante, în tiraj minim, care să fie împărțit exclusiv între membrii A.B.R., fără scurgere în comerț. Din primul volum, *Cântarea României de Aleco Russo*, s-au tras numai 200 exemplare, în condiții grafice excepționale. Activitatea A.B.R. se încheie în 1947, cu *Pseudokinegheticos*, de Al. Odobescu, tiraj 203 exemplare, de asemenea cu circuit închis. Apoi A.B.R. dispare, ca atâtea alte societăți, asociații și fundații, după 1948. Activitatea ei a fost limitată, de grup, și nu a avut orizontul bibliologic, care se desena deja cu putere în cercetarea istoriografică din România în ceea ce privește Ex librisul vechi de pe cărțile românești din secolele trecute, deci Ex librisul bibliologic. Progrese se înregistrează și în creația de Ex libris artistic, deoarece în perioada interbelică există în țară expoziții și cataloage de profil, sau se mergea la congrese. Acesta este un subiect, al cărui istoric rămâne de făcut în amănunțime. Dar publicații periodice, sau asociații de profil nu se mai găsesc mult timp. În 21 decembrie 1972, pe lângă Muzeul Tiparului de la Târgoviște ia ființă Societatea Română de Bibliofilie, care a avut câțiva ani de activitate bună, mai ales susținând un program de conferințe, simpozioane și editorial. În statut și chiar în referatul de întemeiere, prezentat atunci de prof. dr. Ion Iliescu, problematica de Ex libris se regăsea în mod insistent. În capitolul 3, alin. a, se preconiza „editarea unei publicații a Societății”, care nu a mai apărut. S.R.B. a alunecat treptat în desuetudine și uitare. Oricum, istoricul corect al ei este de făcut și îl așteptăm chiar de la persoanele direct implicate, care știu cel mai

bine cum a fost de au început atât de vioi, dar s-au lăsat păgubașe după câțiva ani.

Prin deceniile al șaptelea - al optulea, în România se formează o mișcare de Ex libris, sub formă de grupuri și cercuri de lucru pe lângă biblioteci, cluburi sau case de cultură, din Timișoara, Brașov, Caracal, Alba Iulia, Beiuș, Lupeni, Oradea, Craiova, Sibiu și Vulcan. A început astfel o etapă nouă, de inițiative personale, în care s-a reușit derularea unei activități expoziționale prestigioase, redactarea și tipărirea unor cataloage, dar nu s-a reușit editarea unei publicații. După informația noastră, Domnul Dafinel Duinea de la Vulcan și Domnul Emil Bologa de la Brașov au, probabil, cea mai bogată arhivă a Ex librisului românesc și de la Domniile lor se pot aștepta lucrări lămuritoare în acest domeniu și pentru această etapă. Pe un asemenea teren, la Biblioteca Județeană din Oradea, în 1980, ia ființă neoficial Societatea de bibliologie, bibliofilie și Ex libris „Gheorghe Șincai”, care reușește patru mari expoziții naționale pe tema reflectării literaturii române în Ex libris. În mod surprinzător, după 1990, conducerea Bibliotecii Județene Bihor abandonează grupul, care se destramă. Din acele preocupări ne ridicăm acum și încercăm, de-a dreptul la subiect, o publicație de și despre EX librisul bibliologic și artistic, de patrimoniu și actual, o publicație care să fie în complementaritate cu o organizație profesională de Ex libris, ajutându-se reciproc pe coordonatele unui program coerent, intern și internațional.

Istanbul, orașul de pe două continente

Anca GOJA

Istanbul, acest oraș-mamut, cu un număr de locuitori apropiat de cel al României, situat la confluența a două continente atât de diferite, Europa și Asia, dar și a două religii, creștinismul și islamismul, fascinează prin cosmopolitismul și contrastele sale. Am avut ocazia să o constatăm și noi, membrii Asociației Culturale „Familia Română”, la mijlocul lunii mai, când am făcut o excursie de documentare în Turcia, în urma căreia ne-am simțit mai bogați și mai deschiși spre cei diferiți de noi. Datorită redactorului-șef al revistei *Familia Română*, dr. Teodor Ardelean, am avut șansa să fim însoțiți în vizita noastră de un foarte bun ghid, doamna Elena Nuță, care a făcut excursia mai plăcută și mai instructivă.

Turiști la intrarea în Sfânta Sofia

Un creuzet de rase, limbi, religii și stiluri de viață

Istanbulul este un oraș imens, care numără 12,5 milioane locuitori, dar, dacă se socotesc și localitățile aparținătoare, numărul ajunge la aproape 20 milioane de locuitori. Păstrătorul unor comori unice, orașul este destinația puhoaielor de turiști din toată lumea, astfel încât devine extrem de aglomerat, mai ales în partea sa istorică. Amestecul de limbi, rase, religii, convingeri, stiluri de viață este surprinzător și plăcut în același timp, însă toți cei care sunt oaspeți pe pământ turcesc încearcă să respecte obiceiurile locurilor, pentru a nu jigni localnicii și a nu-i deranja prea mult în viața lor cotidiană. Seara, în jurul orei 19, când Marele Bazar este la ora închiderii, iar localnicii ies de la serviciu, tramvaiul, cel mai convenabil mijloc de circulație prin oraș, este atât de aglomerat, încât turiștii riscă să fie nevoiți să aștepte în stația de la Bazar zeci de minute. Însă transportul în comun este bine organizat, astfel că la ore de vârf, tramvaiele se suplimentează.

Poate cea mai pregnantă impresie pe care Istanbulul a avut-o asupra mea a fost cea auditivă a rugăciunii. Cazați într-o zonă centrală, la hotelul Grand Anka (Anka înseamnă Pasărea Phoenix), lângă una dintre numeroasele moschei din Istanbul, am fost, timp de trei dimineți, trezită la ora 5 de cântecul rugăciunii, atât de diferit de ceea ce cunoșteam până atunci, dar atât de simplu și de

sincer. De asemenea, aveam ocazia să ascultăm scurta rugăciune, tot din camera de hotel, seara la ora 22, precum și pe parcursul zilei, de câte ori ne aflam în preajma unei moschei la una dintre cele 5 ore ale rugăciunii.

Moscheea Albastră, cea care a concurat cu Mecca

Impresionantă este Moscheea Albastră, singura din Istanbul care are șase minarete, construite de sultanul Ahmed I între anii 1609 și 1616. Acest lucru a declanșat un scandal în epocă, unele voci considerând că Moscheea Albastră rivalizează cu Mecca (având tot șase minarete). Din acest motiv, sultanul a trebuit să plătească greutatea în aur a unui minaret, iar la Mecca a mai fost construit un minaret în plus. Moscheea este impresionantă atât din exterior, cât și în interior, fiind împodobită cu faianță de culoare albastră. Totuși, ea nu este la fel de bine construită precum moscheea de la Edirne (Adrianopol), considerată capodopera lui Sinan, arhitectul sultanului Soliman Magnificul (numit de turci Legiuitorul). În timpul lui Soliman, care a domnit între anii 1520 și 1566, Imperiul Otoman a ajuns la apogeul dezvoltării sale economice și politice. În Moscheea Albastră sunt poftiți, pe intrări diferite, atât credincioșii turci, cât și turiștii, dar cu condiția respectării unor cutume. Turiștii trebuie să se descălțe la intrare, iar femeile trebuie să își acopere capul și să fie îmbrăcate corespunzător.

Sunt rezervate spații delimitate credincioșilor și turiștilor, iar în ceea ce îi privește pe musulmani, femeile și bărbații se roagă în locuri diferite în moschee. Bărbații nu intră în moschee înainte de spălatul ritualic pe mâini și pe picioare.

Rămășițe ale Bizanțului

Actualmente muzeu, Sfânta Sofia este una dintre puținele rămășițe ale Bizanțului, care a fost, timp de o mie de ani, cea mai mare biserică a creștinătății. Construită de Iustinian și decorată cu mozaicuri din aur și numeroase candelabre, Sfânta Sofia a fost transformată în moschee după cucerirea Constantinopolului, fiind construite, în timp, patru minarete. În 1935, Mustafa Kemal Atatürk, tatăl națiunii moderne turcești, a declarat-o muzeu. Astăzi, se pot vedea mozaicurile care vreme îndelungată au fost acoperite cu var, și, chiar dacă muzeul este în renovare, turiștii stau la cozi imense să îl viziteze. Frumoase mozaicuri se pot admira și în Muzeul Chora, fosta biserică Sf. Saviour, transformată în moschee în 1511. Mozaicurile redau scene din viața lui Isus și a Fecioarei Maria, portrete ale sfinților și scene de închinăciune.

Palatul sultanilor otomani

Dacă vrei să gustăți din plin atmosfera anilor când imperiul otoman era în plină ascensiune, odată ajunși în Istanbul nu puteți rata Palatul Topkapî, fosta reședință a sultanilor. Înconjurat de parcuri cu aer ozonat și copaci falnici, palatul impresionează prin mărimea sa, prin decorurile migăloase ale pereților, dar mai ales prin tezaurul expus în condiții de maximă securitate, în mai multe săli succesive. Se regăsesc aici podoabe ale sultanilor, tronuri din aur, încrustate cu nenumărate pietre prețioase, un diamant de 86 de karate, în formă de pară, montat în aur decorat cu alte 49 de diamante mai mici, pumnalul Topkapî, cu patru smaralde mari, precum și multe alte artefacte scumpe, unele dintre ele primite în dar de diferiți sultani. Pentru români, de interes este sala armelor, unde se regăsește și sabia lui Ștefan cel Mare, expusă cu o notiță în care se explică cine a fost domnitorul. O curiozitate aparte o trezește Haremul, secțiunea din palat unde erau închise femeile, fie acestea soții, surori ale sultanului sau alte persoane de sex feminin. Cea mai importantă în Harem era mama sultanului. Încăperile sunt frumos decorate și din loc în loc se regăsesc curți interioare, în care doamnele de la palat se puteau plimba. Palatul are vedere spre Bosfor și Cornul de Aur (golful care desparte în două partea europeană a Istanbulului), iar frumoasele sale grădini, care coboară spre Bosfor, sunt acum publice. De pe una dintre terase se poate admira, în depărtare, Turnul Galata, cocoțat pe un deal a cărui urcare îți pune la încercare rezistența fizică. Chiar și în mai, care nu este o lună de vârf pentru sezonul

turistic, afluența turiștilor la Palatul Topkapî este atât de mare, încât la diferitele intrări se formează cozi imense, iar vizitarea Trezoreriei se poate face doar în coloană.

Hipodromul și Fortăreața cu șapte turnuri

Hipodromul, construit în anul 203 ca teren pentru cursele de care, s-a păstrat parțial. Trei monumente îl împodobesc: Obeliscul Egiptean, adus de împăratul Teodosius în 390, Coloana Șarpelui, care constă în trei șerpi încolăciți (cel mai vechi monument grecesc din Istanbul) și Coloana lui Constantin Porfirogenetul, împărat care a restaurat-o și a învelit-o în plăci de bronz (furate între timp).

La marginea vechiului oraș, în apropierea celor două ziduri care îl protejau, unul înalt de 10 metri, celălalt de circa 20 metri, despărțite printr-un șanț în vechime umplut cu apă, iar azi loc propice legumiculturii, se află Fortăreața Yedikule (în traducere, Șapte Turnuri), unde a fost torturat Constantin Brâncoveanu. Zidurile, parțial distruse, au fost refăcute, problema dând naștere unor numeroase dispute în rândul opiniei publice turce.

Turcii, „profesori” de comerț

Pentru amatorii de cumpărături, de neratat sunt două obiective: Marele Bazar și Bazarul egiptean de mirodenii. Marele Bazar este un oraș în sine, cu străzi întortocheate printre sutele de magazine mici, în care negustorii turci își oferă mărfurile, de la minunatele obiecte din ceramică, la țesăturile și cusăturile handmade (fie acestea eșarfe în mii de nuanțe, fețe de masă sau fețe de pernă), de la ibricile din cupru la poșetele din piele sau țesute tradițional și vopsite în culori naturale, de la blue-jeans la haine din piele, pantofi sport și tricouri. Bazarul de mirodenii oferă, pe lângă condimente obișnuite sau exotice, fructe uscate, alune, fistic, stafide, dulciuri de toate felurile (nelipsind rahatul, într-o sumedenie de variante, baclavaua sau halvaua), din care turiștii sunt invitați să guste gratuit, pentru a se putea decide mai ușor. Negustorii știu foarte bine să își vândă marfa, intră în vorbă cu turiștii, întrebându-i din ce țară vin și comunicând imediat cu aceștia în limba lor. „Salut!”, „Ce faci?”, „Bună ziua!” sunt câteva dintre expresiile pe care le-am auzit rostite de negustorii turci, care, atunci când spui cuvântul România, se gândesc imediat la Ceașescu, Hagi, Becali sau Lucescu. Zâmbitori și foarte prietenoși, comercianții turci te invită în magazinul lor, te poftesc să stai jos, îți prezintă mărfurile pe îndelete, fiecare cu avantajele și dezavantajele sale, astfel încât cu greu poți să pleci fără să fi cumpărat ceva. Negocierea se acceptă, însă prețurile nu scad astfel considerabil, ci doar cu una, până la cinci lire turcești (1 euro este aproximativ echivalent cu 2 lire).

Pe apă, între Europa și Asia

O experiență deosebită pentru noi, cei din Baia Mare, a constituit-o croaziera pe Bosfor. Dacă la început ne-am speriat de tangajul vaporului ancorat la țărm, nefiind siguri că vom scăpa fără să fim nevoiți să utilizăm de urgență punțile, ulterior ne-am revenit și am fost fascinați de peisajul care se deschidea în fața ochilor noștri. Vaporul a plutit de-a lungul țărmului european, deschizându-ne o perspectivă asupra Cartierului Genovez, lăsându-ne să admirăm Palatul Dolmabahce, construit în secolul al XIX-lea după model european, în stil rococo, clădirile universității din Istanbul, insula echipei de fotbal Galatasaray, până la al doilea pod peste Bosfor, care unește cele mai apropiate două puncte ale sale. În apropierea podului, vaporul s-a întors, înapoiindu-se de-a lungul țărmului asiatic, mult diferit de cel european prin bogăția pădurilor și prin vilele particulare elegante, în fața cărora stă ancorat câte un iaht cochet.

Vizite de suflet în lăcașuri ortodoxe

Vizite de suflet am întreprins la două mănăstiri ortodoxe din Istanbul, la Patriarhia Ecumenică Grecească, situată în cartierul Fanar, precum și la Biserica ortodoxă a comunității românești din Istanbul. Biserica „Sfânta Mare Muceniță Parascheva”, ctitorie a domnitorului Constantin Brâncoveanu, ne-a fost prezentată de preotul prof. dr. Sergiu - Marcel Vlad. Ridicată pe ruinele unei alte biserici în anul 1692, ctitoriei brâncovenești i se adaugă în anul 1833 pridvorul și clopotnița. Biserica are trei hramuri: hramul Sfin-

tei Mucenițe Parascheva Romana (sărbătorit pe 26 iulie), al Sfintei Martire Arghira și al Sfinților Martiri Brâncoveni (acesta din urmă dobândit în 2009, la vizita Preafericitului Părinte Patriarh Daniel). Sfânta Muceniță Parascheva Romana este ocrotitoarea celor care suferă de probleme cu ochii și nu trebuie confundată cu Sfânta Cuvioasă Parascheva de la Iași. Sfânta Arghira, de neam grec, a fost martirizată în anul 1725, iar sfintele moaște se află în biserică, într-o criptă de marmură. Arghira a fost închisă și martirizată pentru că s-a făcut un denunț mincinos prin care era acuzată că a dorit să treacă de la creștinism la Islam. Este ocrotitoarea croitorilor și a femeilor. În biserică se află patru icoane foarte valoroase: a Mântuitorului Christos, a Sfântului Ioan Botezătorul, icoana Maicii Domnului și a Sfintei Mucenițe Parascheva; cele patru icoane sunt menționate pentru prima oară în anul 1577, de un istoric german.

Alte locuri minunate

Experiența de la Istanbul și Edirne a fost completată de vizite în două localități din Bulgaria: frumoasa stațiune Arbanasi, cu pitorești case rustice, și cetatea Veliko Târnovo, impresionantă prin mărimea și robustețea zidurilor sale întinse pe dealul din apropierea zonei orașului turistic. De asemenea, am profitat de această ieșire pentru a ne bucura ochii cu recent renovatele clădiri din cetatea Sighișoarei, cu frumosul centru al Sibulului și pentru a ne reculege la Mănăstirea Cozia de pe Valea Oltului, ctitorie a lui Mircea cel Bătrân, domn al Țării Românești între anii 1386 și 1418.

Aniversări/Comemorări culturale

Alina LEMNEAN

SEPTEMBRIE 2013

- 1 sept. – **ALEXA GAVRIL BÂLE** - 50 de ani de la nașterea scriitorului maramureșean (1963);
- 5 sept. – **ALEXANDRU VLAHUȚĂ** - 155 de ani de la nașterea scriitorului (1858);
- 7 sept. – **EUGEN BARBU** - 20 ani de la moartea scriitorului și publicistului (1993);
- 8 sept. – Ziua Mondială a literaturii;
- 14 sept. – **GEO BOGZA** - 20 de ani de la moartea scriitorului (1993);
- 14 sept. – **COSTACHE CONACHI** - 235 de ani de la nașterea poetului (1778);
- 15 sept. – Ziua Europeană a patrimoniului;
- 17 sept. – **GHEORGHE LAZĂR** - 190 de ani de la moartea cărturarului (1823);
- 17 sept. – **HORIA LOVINESCU** - 30 de ani de la moartea dramaturgului (1983);
- 17 sept. – **IULIA HAȘDEU** - 125 de ani de la moartea scriitoarei (1888);
- 22 sept. – **AUGUSTIN BUZURA** - 75 de ani de la nașterea romancierului (1938);

Augustin Buzura

- 23 sept. – **INOCHENȚIE MICU-KLEIN** - 245 de ani de la moartea omului politic (1768);
- 27 sept. – **ALEXANDRU CIUCURENCU** - 110 ani de la nașterea pictorului (1903);
- 28 sept. – **ELIE WIESEL** - 85 de ani de la nașterea scriitorului (1928);
- 29 sept. – **IORGU IORDAN** - 125 de ani de la nașterea filologului (1888);

OCTOMBRIE 2013

- 1 oct. – Ziua Internațională a Muzicii;
- 4 oct. – **GHEORGHE ȚIȚEICA** - 140 de ani de la nașterea matematicianului (1873);
- 4 oct. – **FLORIAN PITTIȘ** - 70 de ani de la nașterea artistului (1943);
- 5 oct. – Ziua mondială a educatorilor, învățătorilor și profesorilor;
- 11 oct. – **ANDREI MUREȘIANU** - 150 de ani de la moartea poetului (1863);
- 12 oct. – Ziua hispanității;
- 14 oct. – **VICTOR KERNBACH** - 90 de ani de la nașterea scriitorului (1923);
- 15 oct. – **LEOPOLDINA BĂLĂNUȚĂ** - 15 ani de la moartea actriței (1998);
- 19 oct. – **SIMION MEHEDINȚI** - 145 de ani de la nașterea geografului (1868);
- 19 oct. – **ION IUGA** - 20 de ani de la moartea poetului maramureșean (1993);
- 24 oct. – **DRAGA OLTEANU MATEI** - 80 de ani de la nașterea actriței (1933);
- 26 oct. – **DIMITRIE CANTEMIR** - 340 de ani de la nașterea cărturarului (1673);
- 29 oct. – **ȘERBAN CANTACUZINO** - 325 de ani de la moartea domnitorului (1688);
- 30 oct. – **DUILIU ZAMFIRESCU** - 155 de ani de la nașterea scriitorului (1858);
- 31 oct. – **PETRE DULFU** - 60 de ani de la moartea scriitorului (1953).

Revista presei: mass-media despre români

februarie 2013 – aprilie 2013

selecție realizată de Laviniu ARDELEAN

FAMILIA ROMÂNĂ revistă pentru românii de pretutindeni

O studentă româncă din Marea Britanie s-a săturat de discriminare:

***Nu sunt preșul vostru!* / Alina Costache**

România TV, 1 februarie, www.rtv.net

O studentă româncă din Marea Britanie a scris pe blogul personal că s-a săturat să fie discriminată la fiecare pas din cauza naționalității ei, mai ales în contextul campaniei anti-imigranți români lansată recent de britanici. „Ca român în Marea Britanie cred că e ușor să te obișnuiești cu oameni care cred că noi toți prosperăm în această țară pe urma violurilor și furturilor din buzunare, dar asta nu este atitudinea potrivită. Indiferent de ceea ce vă spune mass-media dumneavoastră, nu trăim toți în case improvizate din carton, nu ne rugăm pentru ploaie astfel încât să putem face duș și femeile nu rămân însărcinate în fiecare lună astfel încât să pretindă ajutoarele voastre sociale patetice”, scrie studenta din România, pe blogul personal.

Lansarea a două cărți de istorie despre românii din Ungaria

Romanian Global News, 1 februarie, www.rgnpress.ro

Primăria Comunei Micherechi și „Oastea Domnului” din Micherechi împreună cu Autoconducerea Românilor din Seghedin și Catedra de Limbă și Literatură Română a Universității din Seghedin organizează duminică, 10 februarie, o întâlnire cu doi istorici, profesori la Universitatea din Oradea, care au scris despre românii din Ungaria, scrie *Foaia Românească* în ultimul său număr, preluat de Romanian Global News. Programul va începe la Casa Căsătoriilor, de la ora 14.00, unde va avea loc lansarea volumelor *Istoriografia românilor din Ungaria 1920-2010. Între deziderat și realitate* a conferențiarului universitar dr. Gabriel Moisă și *Considerații despre învățământul și școala românească din Ungaria (1920-2008)* al lectorului universitar dr. Radu Românașu. În cadrul serviciului religios de la „Oastea Domnului”, profesorul de istorie dr. Radu Românașu va prezenta cuvântarea: „Iosif Trifa – un model de trăire al ortodoxiei”. Serviciul va începe la ora 16.00.

Pe tricolor e scris... Everest. În aprilie 2013 va avea loc a doua expediție integral românească de cucerire a Everestului

Antena 3, 2 februarie, www.antena3.ro

În aprilie 2013 va avea loc a doua expediție

integral românească din istorie care va porni spre cucerirea Everestului. Tiberiu Pintilie, Stelian Pavalache, Oana-Maria Harabagiu și colegul nostru de la Promo Antena 3, Robert Chirileanu, vor lupta alături de echipa lor de șerpași să ducă din nou drapelul României pe cel mai înalt vârf din lume. În 1995, Ticu Lăcătușu, făcând parte dintr-o expediție internațională, a dus drapelul României pentru prima dată pe cel mai înalt vârf al lumii, devenind astfel primul român care a cucerit Everestul. Abia în 2003 a avut prima expediție integral românească, avându-l ca lider pe David Neacșu. Stelian Pavalache și Tiberiu Pintilie, unul fotograf și celălalt cu master în computer science, au povestit în cadrul emisiunii *Income Magazine* cum s-a ajuns la alpinism și mai ales la nivelul de a începe o expediție pentru cucerirea Everestului.

Ediție specială a ziarului Miorița USA din California

Romanian Global News, 4 februarie, www.rgnpress.ro

În acest număr, un spațiu generos a fost acordat Inaugurării Prezidențiale de la Washington D.C., ziarul *Miorița USA* având doi jurnaliști acreditați de „Senat Media Gallery”; „Presidential Inaugural Committee 2013” și „Joint Congressional Committee”. Articolul de fond prezintă un ofițer american de origine română, care a făcut parte din escorta președintelui Barack Obama, scrie Simona Botezan, preluată de Romanian Global News. În acest număr mai puteți citi: În rubrica „Zig-Zag” de la pagina 12, articolul colegei noastre Daniela Deac aduce în atenția cititorilor viața și personalitatea unuia dintre cei mai importanți politicieni ai secolului XX, Dr. Ion Rațiu, de la decesul căruia s-au împlinit 13 ani, la data de 17 ianuarie. În pagina 6 - interviul colegului nostru Octavian Curpaș din Arizona, cu cântăreața germană Florence Joy Butnner - vocea care a răsunat în catedrala din Munich la festivitățile de deschidere ale Campionatului Mondial de Fotbal din Germania (2006).

El este românul a cărui creație a fost cumpărată de regina Elisabeta. A reinventat luxul departe de țară

Antena 3, 4 februarie, www.antena3.ro

V-ați gândit vreodată cum ar fi arătat un calculator demn de un rege al Franței, dacă tehnologia de azi ar fi existat pe la 1700? O epocă a încăperilor tapetate cu mătase, cu mobilier lăcuit, din esențe de

lemn prețios, sau oglinzi somptuoase ar fi cerut un desktop care să se încadreze în decorul vremii. Un calculator potrivit avea să devină realitate abia peste aproape 300 de ani, fiind „invenția” unui inginer român, stabilit la Paris. Georges Chiriță a plecat din România în decembrie 1990, dezamăgit de întorsătura pe care au luat-o lucrurile, la un an după Revoluția din 1989. A ales Parisul, unde, ulterior, avea să studieze timp de aproape șapte ani diferitele stiluri și curente care au influențat creatorii de mobile și decorațiuni clasice. De profesie inginer electrician, Chiriță s-a tot gândit cum să combine „formele și materialele nobile” ca să decoreze calculatorul, un obiect tot mai popular, dar cu forme industriale, făcut din plastic și „însoțit de un cortegiu de cabluri și care nu se poate asorta cu rafinamentul mobilierului în stil clasic”.

Ruxandra Oancea, o pianistă de mare talent, a concertat la Montréal

Romanian Global News, 5 februarie, www.rgnpress.ro

Pe 26 ianuarie, Ruxandra Oancea a susținut un recital Beethoven la sala „Tanna Hall” a Universității McGill. Evenimentul - din programul căruia au făcut parte Sonata Op. 31 No. 1, G major, Sonata Op. 31 No. 2, D minor - „The Tempest”, Sonata

Op. 31 No. 3, E-flat major - „The Hunt” – a fost unul deosebit atât prin excepționalul talent al interpretei, cât și prin tipul de pian la care aceasta a cântat, cunoscut de altfel ca „pianul lui Beethoven”: un fortepiano Anton Walter (1795), de cinci octave, reprodus de Chris Maene, scrie Accent Montreal, preluat de Romanian Global News. Ruxandra Oancea deține o diplomă a Universității București în Muzică, un master al Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj, unde a studiat cu maestrul Dan Grigore și pianistul Csiky Boldizsar, un master al Universității McGill (clasa Sara Laimon) și un doctorat la Universitatea Națională de Muzică București.

Un elev din România, premiat de Google

Ziare.com, 5 februarie, www.ziare.ro

Cezar El-Nazli, în vârstă de 17 ani, care învață la Colegiul Național Iași, face parte din echipa de 20 de finaliști ai concursului Google Code-In

2012, la care au participat 334 de copii din 36 de țări, potrivit unui comunicat remis Ziare.com. În fiecare săptămână, elevii participanți au trebuit să rezolve diferite teme și sarcini propuse de organizațiile open source. Cei care au câștigat cele mai multe puncte au fost aleși pentru o vizită la sediul central al companiei americane din Mountain View. Google Code-In este o competiție anuală organizată de Google, care se adresează elevilor cu vârste între 13 și 17 ani, pasionați de programare și computer science.

Florin, românul de la „Italia’s got talent” / Irena Cara

Gazeta românească, 6 februarie, www.gazetaromaneasca.ro

Florin Vechiu nu are încă 19 ani, dar, într-o realitate din ce în ce mai descurajantă, populată de copii de bani gata și de cei care mănâncă frunze și noroi - copiii nimănui, el apare ca o pepită de aur între firele de nisip și mocirlă. La prima vedere, ai impresia că e doar un alt băiat preocupat de aspectul fizic, pe care și-l sculpează „trăgând la fiare” la sală. Aspect plăcut, ochi albaștri care fură inimile fetelor. Dar vorbind cu el, iese la iveală o persoană care nu a avut o viață chiar ușoară, însă a luat de la ea partea bună. S-a dedicat picturii, dar și teatrului și sculpturii. Încearcă să se țină departe de relele secolului și, prin pasiunea lui, participă la numeroase campanii de sensibilizare antidroguri sau în cele de circulație, dar și la multe concursuri cu temă teologică.

Valeriu, voluntar pe ambulanță la Florența „Așa ne schimbăm imaginea” / Miruna Căjvăneanu

Gazeta românească, 7 februarie, www.gazetaromaneasca.ro

Valeriu Vasiliu are 27 de ani și trăiește în Italia din aprilie 2002. S-a stabilit la Florența, unde părinții lucrau de mai mulți ani. Pentru el, integrarea înseamnă mai mult decât a-și împărți viața de zi cu zi între locul de muncă și studiile universitare. Ne-a povestit cum a devenit voluntar la serviciul de urgență în cadrul Protecției Civile. Ca operator pe ambulanță, a intervenit în zeci de situații, unele din ele disperate. Așa a descoperit cât de neprețuită este „bucuria oamenilor când știu că ai venit și se pot baza pe tine, fără să-i intereseze dacă ești italian sau străin”. Valeriu a ajuns la părinții lui, în Toscana, ca adolescent, iar integrarea la liceu nu a fost una ușoară. „Când am ajuns în Florența am urmat un curs intensiv de trei luni cu o profesoară care dădea lecții de italiană la studenții americani. Era singura posibilitate de a învăța italiana. Eu și sora știam deja engleza și am făcut astfel parcursul, invers pentru a învăța italiana”.

Un nou număr al newsletter-ului românilor din Marea Britanie

Romanian Global News, 11 februarie, www.rgnpress.ro

Newsletter-ul lunar, Români în UK, a dat pu-

blicității numărul pe februarie din care spicuim, mai jos, câteva titluri. Newsletter-ul reprezintă un buletin de știri, puncte de vedere, comentarii și relatări de la cele mai importante evenimente ale comunității românești din UK, transmite Romanian Global News. Editorialul, interviuri și știri de interes alături de reportaje și articole realizate de echipa editorială a *Români în UK Media Group Ltd.*, format din www.romani.co.uk, www.romaninuk.net și *Ghidul Românului în UK*, vă prezintă starea de spirit a românilor din Marea Britanie. Iată titlurile ediției pe februarie: Pe noi, românii din UK, ne așteaptă un an fierbinte, Ambasadorul Ion Jinga în presa britanică, O noua petiție online în UK inițiată de bulgari și români, Marea Britanie nu le poate interzice românilor să lucreze pe teritoriul său începând de la data 1 ianuarie 2014, Ministrul pentru Românii de Pretutindeni, Cristian David a dezbătut la TVR împreună cu Cristina Irimie, editor fondator al *Român în UK* situația românilor din UK, David Webster, consultant politic britanic - A rising fear of Romanian immigration to the UK.

Nouă întâlnire a românilor iubitori de poezie la Cenaclul Eminescu din Montreal

Romanian Global News, 20 februarie, www.rgnpress.ro

Cenaclul Eminescu din Montreal anunță următoarea sa întâlnire pentru joi, 21 februarie 2013, orele 18:00, la Centrul comunitar 6767 Côte-des-Neiges, sala 697 scrie Accent Montreal, citat de Romanian Global News. Vor citi poezii dna Melania Rusu-Caragioglu și dl D. I. Silvian. În final, dnii Marius Finca și Ion Anton Datcu își vor prezenta ultimele cărți publicate. Cenaclul este deschis tuturor iubitorilor de literatură, scriitori și cititori. Noile talente doritoare de a citi din producțiile proprii sunt invitate să ia legătura cu organizatoarea cenaclului, poeta și scriitoarea Livia Nemțeanu, la livianem@videotron.ca sau 514-738-3553.

Ce face un român din Italia când găsește un portofel pe stradă

România tv, 21 februarie, www.rtv.net

Un român de 41 de ani a găsit un portofel cu acte, bani și carduri bancare și l-a predat poliției. Românul are 41 de ani și trăiește cu acte în regulă, în capitala Italiei. A găsit borseta pe jos, în apropiere de Palatul municipal. Bărbatul a chemat imediat poliția, care a returnat actele și banii proprietarului, un comerciant italian. Acesta nici nu apucase să își dea seama că pierduse portofelul.

Povestea românilor care au muncit 19 ore pe zi în statul de „gheață” / Marian Păvălaș

Evenimentul zilei, 23 februarie, www.evz.ro

Viața în Alaska înseamnă frig, miros de pește, dar și veri cu nopți luminoase. Slujbele oferite sunt, de obicei, în industria alimentară de prelucrare a

peștelui. Visul în Statele Unite devine uneori un coșmar, mai ales când locul de muncă ales este Alaska. Nici americanii nu se încumetă să se mute în statul cu mai puțin de un milion de locuitori. Așa că din mai, pe perioada sezonului cald, sunt aduși străini pentru a munci în pescuit, industria extractivă și turism. Printre cetățenii veniți din afară, din Ucraina, Rusia, Cehia, Polonia, Slovacia, Belarus, Turcia sunt și românii. Cei care ajung aici au șansa de a aduna bani pentru un trai mai bun, însă condițiile de muncă și viața de zi de zi sunt un chin. Ciprian a stat pentru trei luni în statul de gheață al SUA. A tăiat, curățat pește cât toți pescarii din țară. „Știam din România că mă așteaptă 16 ore de muncă. Nu cunoșteam însă și condițiile. Singura specificație din contractul meu era „No fish, no work”. Ținta pe care mi-o doream era pe la 7.000 de dolari economisiți”, își motivează acesta aventura în Alaska.

Gusturi românești în Sardinia

Romanian Global News, 26 februarie, www.rgnpress.ro

Proprietarul magazinului „Romarket” din localitatea Arzachena, provincia Olbia-Tempio, se numește Ioan Clement Ursu. Are 40 de ani, este originar din județul Neamț și locuiește de 10 ani în Sardinia, în apropiere de faimoasa stațiune Porto Cervo, împreună cu soția și cei doi copii. A venit în Italia în anul 2003, prima dată la Torino, dar după doar două luni s-a transferat definitiv în Sardinia, unde a găsit imediat de lucru. „În țară am lucrat la Combinatul Sidex Galați. Se stricase treaba urât de tot, salariile mici și nesiguranța locului de muncă m-au obligat să mă gândesc la varianta plecării în străinătate la muncă. Datorită unor prieteni am ajuns la Torino prima dată, dar am avut ghinion pentru că în luna decembrie, fiind lună friguroasă și de vacanțe, era foarte greu să găsești de muncă. Șantiere închise, doar ceva locuri de «badante» ca înlocuitor pe perioada de concedii”.

Scriitorul Dorel Schor și-a lansat noul său volum de aforisme la Editura Niram Art, Madrid

Agenția de presă Așii români, 26 februarie, www.asiromani.com

Vineri, 15 februarie 2013, a avut loc lansarea volumului de aforisme umoristice *Costumul lui Adam – Ascuns după cuvinte*, semnat de scriitorul israelian de origine română Dorel Schor și tradus în limba spaniolă de Fabianni Belemuski, scriitor, traducător, jurnalist și directorul revistei *Niram Art*. Prologul cărții a fost semnat de scriitorul Héctor Martínez Sanz, directorul revistei *Madrid en Marco* și profesor de filosofie, prefața aparținându-i scriitorului Diego Vadillo López, profesor de literatură spaniolă, iar postfața publicistului român Mircea Iacoban. Lansarea *Costumului lui Adam* a avut loc în Espacio Niram din Madrid și a fost organizată de Editura Niram Art. Maestrul de ceremonie a fost

scriitorul Héctor Martínez Sanz, iar printre invitații de seamă s-au numărat traducătorul Fabianni Belomuski, directorul revistei *Niram Art*, scriitorul Diego Vadillo López, galeristul Antonio Calderon de Jesús și artistul plastic Bogdan Ater.

Mariana Preda a cucerit Italia cu naiul / Ruxandra Drăgoescu

Romanian Global News, 5 martie, www.rgnpress.ro

Mariana Preda va termina anul acesta liceul, la Târgoviște, dar între timp a cucerit Italia cu noul său album *Luna*, înregistrat la Milano. Talentul ei a devenit cunoscut în Italia cu scurtmetrajul Doina, în care a interpretat personajul principal, o tânără talentată care cântă la nai. Citiți un reportaj realizat de Ruxandra Drăgoescu pentru *Gazeta Românească* din Italia. Mariana a studiat naiul, avându-l ca maestru, printre alții, și pe Gheorghe Zamfir. Cu acest instrument a uimit săli întregi din toată lumea, câștigând numeroase concursuri naționale și internaționale. Primul album, *Luna*, s-a născut după întâlnirea Marianei cu casa de discuri MAP, din Milano, „după un spectacol pe care l-am susținut la Milano de ziua României. Nu mă așteptam să aibă un asemenea succes, dar se pare că muzica pe care acest instrument o produce a atins sufletele multor italieni, ceea ce mă bucură. Totul a decurs foarte repede, înregistrările au avut loc la doar două săptămâni de la prima mea întâlnire cu ei și albumul a fost lansat după alte trei săptămâni.”

Salonul cărții de la Paris își va deschide în curând porțile / Magdalena Popa Buluc

Cotidianul, 7 martie, www.cotidianul.ro

„Salonul cărții” de la Paris se va desfășura timp de 4 zile la Porțile Versailles-ului, între 22 și 25 martie 2013. Invitatul de Onoare al celei de a 33-a ediții va fi România, iar Barcelona este orașul invitat. Lista oficială a invitaților „Salonului de la Paris” cuprinde 27 de autori români, dintre care 12 romancieri „descoperiți” de editorii francezi, selecție operată în martie 2012 de Centrul Național al Cărții din Franța, cu consultarea Institutului Cultural Român. Între ei se află esești de anvergură europeană, autori de romane grafice, dramaturgi cu un ton percutant și proaspăt, poeți și romancieri cu o privire ascuțită îndreptată asupra societății românești. Pe această listă figurează scriitorii: Gabriela Adameșteanu, Radu Aldulescu, Savatie Baștovoi, Mircea Cărtărescu, Petru Cimpoeșu, Florina Ilis, Dan Lungu, Norman Manea, Marius Daniel Popescu, Răzvan Rădulescu, Adina Rosetti, Bogdan Suceavă, Lucian Dan Teodorovici, Dumitru Țepe-neag, Eugen Uricaru și Varujan Vosganian (prozatori), Ana Blandiana și Doina Ioanid (poete), Nicoleta Esinencu, Alina Nelega, Matei Vișniec (dramaturgi) Lucian Boia, Gabriel Liiceanu, Andrei Oișteanu, Andrei Pleșu (esești), Ileana Surducan, Alex Tamba (autori de benzi desenate).

E un geniu al informaticii.

Tânărul român care a uimit o lume întreagă / Oana Ometa

Realitatea, 13 martie, www.realitatea.net

A câștigat sute de premii și a reușit să impresioneze pe toată lumea. E autodidact și recunoaște că a aplicat la mai multe universități din Statele Unite ale Americii, dar nu exclude posibilitatea de a rămâne în țară. Ionuț Alexandru Budișteanu este, la doar 18 ani, un geniu al informaticii. Tânărul a vorbit în exclusivitate pentru realitatea.net despre proiectele sale, dar și despre planurile sale de viitor. Ionuț Alexandru Budișteanu este din Râmnicu Vâlcea și urmează cursurile la Liceul Tehnologic Oltchim. La doar 18 ani, tânărul are în palmares sute de premii. Numai în ultimele două luni a participat la Taiwan International Science Fair, unde s-a clasat al treilea și la Intel Eco-Ukraine, unde a obținut locul II. Tânărul a primit o bursă de 40.000 de dolari din partea IEEE, „cea mai mare asociație electronică din lume”. După finalizarea clasei a XII-a, Ionuț ar putea studia la orice universitate din Statele Unite ale Americii.

Săptămână românească la Colegiul Europei de la Bruges

Romanian Global News, 18 martie, www.rgnpress.ro

Colegiul Europei din Bruges (Belgia) găzduiește în perioada 18-23 martie o săptămână românească, organizată de studenții din România și Republica Moldova ai instituției cu sprijinul ICR Bruxelles și al misiunilor României și Republicii Moldova în Belgia, se arată într-un comunicat de presă, preluat de Romanian Global News. Colegiul va găzdui conferințe, proiecții de filme, o expoziție de carte, degustări de produse tradiționale, la care sunt așteptați studenți din 47 de țări. Tradiționalele săptămâni culturale naționale contribuie la aprofundarea dialogului intercultural și reliefează rolul ocupat de cultură în cadrul relațiilor internaționale. Studenții din România și din Republica Moldova au pregătit o serie de evenimente care pun în valoare patrimoniul cultural comun. Conferințele sunt axate pe teme de actualitate ale UE, având invitați și oficialități din cele două țări. Proiecția de scurtmetraje din Republica Moldova, programată marți, 19 martie, reprezintă o inițiativă singulară în Belgia.

Romanul Visătoarele de Alexandra Ares, finalist la Book of The Year Awards 2012

Agenția de presă Așii români, 26 martie, www.asiromani.com

Scriitoarea americană de origine română Alexandra Ares a obținut în luna martie o distincție de finalist și o nominalizare la categoria „Romance” a Premiilor Book of The Year 2012, acordate de revista *ForeWord Reviews*, pentru romanul *Visătoarele*. Este cel de-al treilea premiu literar câștigat de Ares în ultimii doi ani. În luna mai a acestui an vor fi

anunțați câștigătorii fiecărei categorii a Premiilor Book of The Year 2012. *Visătoarele*, romanul de debut al Alexandrei Ares, a apărut în anul 2008, la Editura Polirom, în traducerea Larisei Copăceanu, iar patru ani mai târziu, versiunea engleză a acestuia, *Dream Junkies*, a fost publicată la Ingenius Books, Smart Media New York, informează editura Polirom.

**Lansarea *Antologiei Starpress 2013*
și a cărții *Românii sunt deștepți,*
*elevați și talentați***

Agenția de presă Așii români, 29 martie,
www.asiiromani.com

Duminică, 24 martie 2013 la biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Kitchener, după liturghia de dimineață a avut loc o mică manifestare închinată celei de-a 95 Aniversări a Unirii Basarabiei cu Patria. Această manifestare s-a petrecut în cadrul cenei literar „Florica Bătu-Ichim”. S-a accentuat rolul și importanța Unirii Basarabiei cu Patria și particularitățile dezvoltării social- economice și culturale a ei în perioada interbelică. Totodată s-a menționat că spiritul de unitate națională al românilor din Republica Moldova a renăscut iar în Mișcarea de eliberare națională din anii 1988-1991, creând noi condiții pentru unificarea românilor din cele două state românești, și că, necăutând la piedicile puse acestui proces de către Rusia și așa zisa Coloana a cincea, carul s-a urnit din loc – procesul Reîntregirii a început!

**Povestea Danei. Când a ajuns în SUA
nu știa niciun cuvânt în engleză, acum
are o cafenea în Boston / Ionuț Fantaziu**

Evenimentul zilei, 30 martie, www.evz.ro

Dana Preda, când a venit prima dată în Statele Unite, nu știa un cuvânt englezesc, dar, după 13 ani, ea deține unul dintre cele mai populare coffee shop-uri din cartierul North End din Boston, denumit Caffè Lil Italy, scrie într-un articol publicat sâmbătă cotidianul Boston Globe. În pofida succesului său cu coffee shop-ul, mulți sunt însă surprinși când află că româncea lucrează încă șase zile pe săptămână la Antico Forno, un restaurant la care ea a început să muncească în urmă cu ani de zile, în speranța că într-o zi își va deschide propriul său local. Dana Preda a afirmat că economisește bani pentru a o ajuta pe sora sa în vârstă de 17 ani, pe care spune că n-a mai văzut-o de un an, ca să emigreze din România în Statele Unite ale Americii.

**Românul care a lucrat la robotul
Curiosity trimis de NASA pe Marte**

Adevărul, 3 aprilie, adevarul.ro

Inginerul Mihai Florian (29 de ani), din Baia Mare, este unul dintre românii care au ajuns să lucreze pentru NASA și să participe la realizarea robotului Curiosity, trimis pe planeta Marte. Aventura vieții băimăreanului Mihai Florian a început în

urmă cu șase ani, când a fost acceptat la cursurile masterale ale Universității „California Institute of Technology”, în Statele Unite ale Americii. Astfel, inginerul a ajuns să învețe de la dascăli de prestigiu și, datorită rezultatelor sale, a fost invitat să lucreze alături de profesorul său îndrumător pentru „Jet Propulsion Laboratory” (JPL), instituție care aparține de NASA. De mai bine de trei ani, Mihai a pus umărul la programarea celor mai importante proiecte din laboratorul în care lucrează, majoritatea având ca destinație NASA. „Mi-am început masteratul la «California Institute of Technology» și, după aproximativ doi ani, l-am finalizat. Tot aici mi-am început și doctoratul, pe care urmează să-l finalizez până la sfârșitul acestui an. Încă din anul doi, am intrat în JPL, unde-mi petrec nenumărate ore pentru proiectarea programelor de verificare și supervizare a mai multor aparate.

**Cel mai norocos român: A plecat la
muncă în Irlanda, dar a câștigat marele
premiu la Loto / Alina Costache**

România tv, 5 aprilie, www.rtv.net

Un român în vârstă de 48 de ani din Irlanda este fericitul câștigător al unui premiu de jumătate de milion de euro, după ce a fost singurul care a ghicit cele cinci numere norocoase, acestea fiind date de naștere și vârstele celor dragi. Bărbatul spune că este bucuros că a câștigat, fiind un jucător înrăit al loteriei EuroMillions Plus. Tată a doi copii, Martin Marinel, în vârstă de 48 de ani, a fost fericitul câștigător al ultimei extrageri a loteriei EuroMillions din Irlanda, câștigând 500.000 de euro, potrivit The Independent.

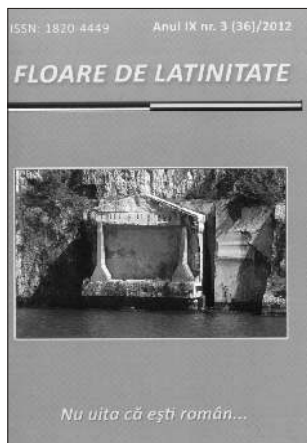
**1.000 de cărți pentru românii
din Transcarpatia**

Romanian Global News, 17 aprilie,
www.rgnpress.ro

Elevii Colegiului Național „Gheorghe Lazăr” din București au strâns peste 1.000 de cărți pentru bibliotecile școlilor românești din regiunea Transcarpatia (Ucraina), în cadrul campaniei „O carte pentru suflet de român”, desfășurată în colaborare cu Clubul Maramureșenilor din dreapta Tisei, scrie *Tocpress*, citat de *Romanian Global News*. Proiectul, de a cărui bună desfășurare s-au ocupat elevii clasei a XI-a B, coordonat și de profesoara Anca Roman, a fost lansat pentru a veni în sprijinul școlilor din localitățile românești aflate în Maramureșul istoric de peste Tisa, unde bibliotecile nu au suficientă carte românească sau, mai grav, încă mai au volume editate în grafie chirilică. Campania a fost lansată pe data de 21 martie, în Sala de festivități a Colegiului Național „Gheorghe Lazăr”, în prezența profesorilor și elevilor, care au asistat la o prezentare a situației românilor maramureșeni de dincolo de Tisa, inclusiv a celor din Carpații Păduroși, cunoscuți și ca „volohi”.

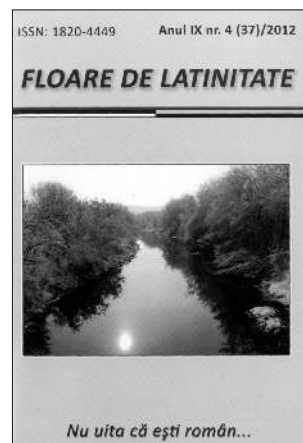
Am primit la redacție

Simona DUMUȚA

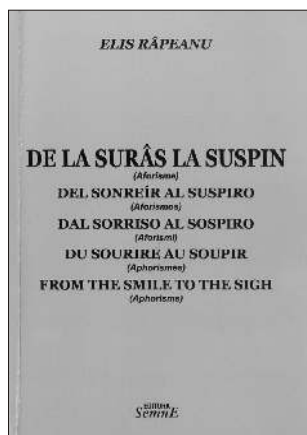

Nr. 3(36)/2012 și 4(37)/2012 ale revistei de cultură și spiritualitate românească *Floare de latinitate*, editată de Consiliul Național al Minorității Naționale Române din Serbia – Novi Sad, redactor șef **Vasile Barbu**. Numărul 3 se deschide cititorilor cu un argument: „Paginile revistei noastre sunt un Manifest pentru păstrarea naturaleții Firii umane, a Limbii și Datinilor satului vechi, a Credinței strămoșești, a tăriei Familiei Tradiționale, a Cultului Eroilor neamului, a Bunului simț, a Voiciunii... și un Protest împotriva stricării omului și naturii Terrei, împotriva uitării valorilor umane, împotriva atotputerniciei banului, a falselor valori antinaționale, a manipulării perverse pe toate căile, împotriva urii și mîrșăviei, a uitării de cele sfinte și veșnice, a Preabunului Tată Ceres!” Sunt prezentate apoi activitățile desfășurate de C.N.M.N.R., *Festivalul Satului Bănățean aflat la prima ediție și Marele Festival de Folclor*

al Românilor din Voivodina. Prof. dr. Vasile Pistolea aduce în atenție un important edificiu pentru creștini: *Casa Sfintei Fecioare Maria de la Efes*, despre *Moșii din Banatul sârbesc* scrie Ioan Ciama vicepreședintele Societății „Avram Iancu”, iar un amplu material semnat Ionel Ciochin îi este dedicat inventatorului bănățean Traian Vuia. Mai semnalăm *Țebea – sanctuarul românilor, Bucovina – note de drum și Săcălaz – Timp și istorie* (semnal editorial) semnate de Pavel P. Filip. O bună parte din paginile publicației sunt rezervate epigramei și epigramiștilor. Din nr. 4 al revistei semnalăm un *Interviu cu Daniel Petrovici președintele C.N.M.N.R.* de Teodora Smolean, *In Memoriam: Un pedagog de școală veche: Livia-Leana Marina*, un material despre *Sfânta Taină a Maslului* semnat Ionuț-Cosmin Drăghici și unul despre *legăturile Sfântului Mitropolit Andrei Șaguna cu Banatul*. O atenție specială este îndreptată spre ultimul recensământ și spre informațiile statistice referitoare la apartenența națională: *Recensământul populației: Cu 5244 mai puțini români, Românii la recensământ* ambele semnate de Valentin Mic. O întoarcere în timp propune dr. ing. Mihai Licurici prin materialul *Ada-Kaleh – Ținut de basm cu un destin nedrept*. Nelipsită din paginile revistei, poezia vine să întregască conținutul variat al acesteia publicații cu nume atât de frumos: *Floare de latinitate*.

FAMILIA ROMÂNĂ revistă pentru românii de pretutindeni

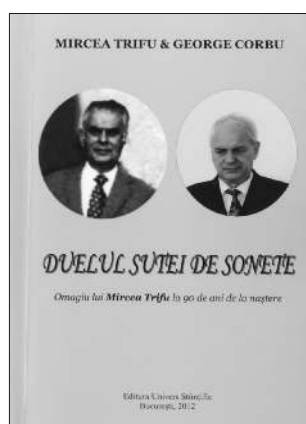

De la surâs la suspin (Aforisme) – Del sonreír al suspiro (Aforismos) – Dal sorriso al sospiro (Aforismi) – Du sourire au soupir (Aphorismes) – From the smile to the sigh (Aphorisms), Editura Semne, București, 2013, de Elis Râpeanu cu dedicația: „Revistei *Familia Română*, cu admirație pentru nivelul ei, cu prețuire față de redactori, în frunte cu domnul dr. Teodor Ardelean, aceste curcubeie de gânduri.” Editată în cinci limbi: română, spaniolă, italiană, franceză și engleză, cartea cuprinde „reflecții de tot felul, incluzând, uneori, o tentă estetică sau morală (...) ele izvorăsc din viața zilnică, dar mai ales din experiența autorului, din ricoșeurile culturale și din ideile care circulă în epocă (...) ele constituie un ecou al spiritului timpului nostru în universul interior al autorului.” (Elis Râpeanu). Este cea de-a patra carte de aforisme a autoarei, iar o parte din acestea au apărut și în

Antologia dell'aforisma romeno contemporaneo (Antologia aforismului românesc contemporan), publicată în Italia și în care se mai regăsesc nume importante ca: Valeriu Butulescu, Mircea Oprea, Ionuț Caragea, Mihai Iosif Pauliuc, Sorin Cerin, Nicolae Petrescu-Redi, Theodor Codreanu, Vasile Ponea, Corneliu Vadim Tudor, Tudor Vasiliu, Grigore Vieru ș.a.

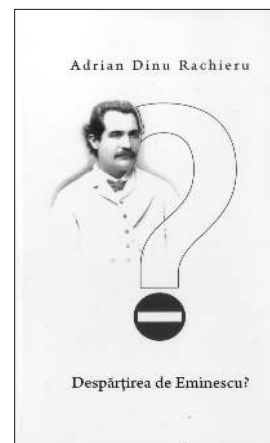
ELIS RÂPEANU
Revistei FAMILIA ROMÂNĂ, cu admirație pentru nivelul ei, cu prețuire față de redactori, înfrunți cu domnul Dr. Teodor Ardelean, aceste curcubeie de gânduri (o parte dintre ele au apărut și în Italia (vă trimit pa-
DE LA SURÂS LA SUSPIN *gmile respective)*
 (Aforisme)
DEL SONREÍR AL SUSPIRO
 (Aforismos)

Duelul sutei de sonete, Editura Univers Științific, București, 2012, de **Mircea Trifu** și **George Corbu**, ediție îngrijită și prefată de dr. Elis Râpeanu și cu dedicația domniei sale pentru biblioteca revistei noastre: „Din cele câteva exemplare primite, ofer revistei Familia Română cu

care mă simt solidară, acest volum al unui duel unicat nu numai în literatura română, care accentuează individualitatea unei specii (subspecii) noi – sonetul epigramatic. Elis Râpeanu”. Volumul este un omagiu adus lui Mircea Trifu, care anul acesta ar fi împlinit 90 de ani și redă cel mai lung „război” literar dintre doi autori, care folosind „arma ascuțită a spiritului” au creat cele 101 sonete pe parcursul câtorva luni în urmă cu mai bine de 40 de ani, dar care nu a văzut lumina tiparului până acum în forma pe care o merita și pe care o are azi. Acest „război” „demonstrează înzestrarea unor umoriști de clasă, precum și statutul sonetului cu adevărat epigramatic, care ne atrage cu fiecare vers, prin idei, limbaj, figuri de stil surprinzătoare, în care totul „se ține”, curge spre o concluzie” (Elis Râpeanu în prefață).

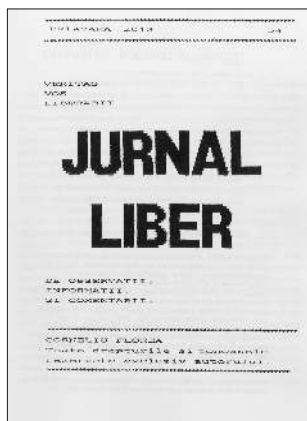
Despărțirea de Eminescu?, Editura Tibiscus, Uzdin, 2012, autor **Adrian Dinu Rachieru**. În cartea structurată pe șase secțiuni: *Un mit „expirat”, Despre „dualismul eminescian”, „Oceanul” Ioanei și Ideea Eminescu, „Cabala antieminesciană”, o ficțiune?, Despre o imposibilă „despărțire” și Addenda: Grigore Vieru – „fratele” lui Eminescu*, autorul abordează o „temă sensibilă” problematica existenței eminesciene în cultura română și în ce fel prezintă Eminescu sau ar trebui să prezinte interes azi pentru societatea contemporană, făcând astfel și o trecere în revistă a diverselor poziții critice: „Admirat sau contestat, considerat un reper axial, intangibil sau, dimpotrivă, un scriitor alternativ, expirat, Eminescu trebuie citit din perspectivă holistă, îmbrățișând – deopotrivă – lirica și jurnalistică sa.” (A.D. Rachieru în Argument)

Și nici n-aș mai putea..., volum de poezii apărut la Editura „Viața arădeană”, Arad, 2012, autor **Vasile Barbu** – poet, publicist și editor, redactor șef al publicațiilor *Tibiscus* și *Floare de latinitate*, președinte al Societății Literar-Artistice Tibiscus din Uzdin și al Uniunii Scriitorilor în Grai Bănățean, autor a zeci de cărți de poezie, publicistică, antologii, laureat cu numeroase premii literare, dar mai ales un activ reprezentant al comunității românești din Serbia.

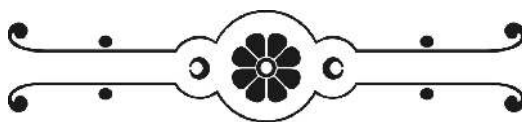
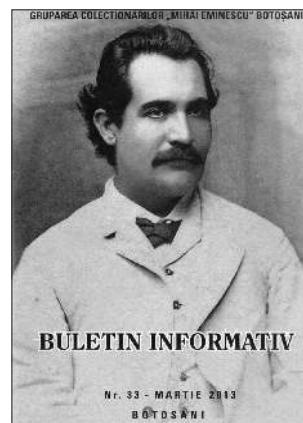
Nr. 8 (august), 11-12 (nov.-dec.)/2012 și 1-2 (ian.-feb.)/2013 ale revistei **Tibiscus**, publicație lunară editată de Societatea Literar-Artistică „Tibiscus” din Uzdin (Banat, Serbia), redactor șef **Vasile**

Barbu. În paginile publicației este oglindită viața comunității românești din Serbia de la manifestările culturale până la cele sportive, dar nu lipsesc poezia, semnalările editoriale, și diversele informații de interes pentru comunitate. Din ultimul număr: *Protopopiatul Ortodox Român al Serbiei de răsărit are deja șase slujitori ai altarului, Rezultatele recensământului 2011 în Serbia, În Serbia s-a inventat o nouă limbă: „vlaha”, Până când vom fi în patria mamă – români din vitrină?, Victoriile ale oștilor române conduse de Ștefan cel Mare, Fotoreporter hoinar etc.*

Jurnal liber de observații, informații și comentarii - mică revistă de critică socială, nr. 54, primăvara 2013, autor **Corneliu Florea** (Canada). În acest număr: *Festivalul bucuriei românești, Curentul: de la Pamfil Șeicaru la Ștefan Străjeri, Olanda – Floriada 2012, Pamflet: Cotidianul Adevărul a deschis o dezbatere: „Ce facem cu România”, Pamflet: Generalul și râtanul, Mircea Cărtărescu și frumoasele (lui) străine, Un Nobel pentru calul meu!, Pamflet: Universitatea s-a scremut și a ieșit un șoricel, iar la final o recenzie a cărții Marele manipulator și asasinarea lui Culiuanu, Ceaușescu, Iorga.*

Buletin informativ Mihai Eminescu, nr. 33 – martie 2013, revistă de informare, documentare și studii de filatelie, cartofilie, numismatică, carte, imprimate și ex-librisuri cu tema „Mihai Eminescu”, editor Asociația Filateliștilor din județul Botoșani – Gruparea colecționarilor cu tema „Mihai Eminescu”. Prezentul număr al Buletinului informativ este unul aniversar, anul acesta se împlinesc 10 ani de la apariție, prin urmare tematica este dedicată cum era și firesc acestui eveniment: *Gruparea colecționarilor „Mihai Eminescu” Botoșani – 10 ani de activitate, Jubileu la Botoșani, Un deceniu de evocare eminesciană, Gânduri la ceas aniversar, Iconografie eminesciană, dar sunt semnalate și Noi apariții editoriale Eminescu la Botoșani și Cernăuți precum și editarea de către Gruparea colecționarilor a unei insigne aniversare Eminescu.*

Cuprins

GHEZA VIDA – 100

Gheza Vida – o personalitate accentuată prin care Neamul Românesc din Maramureș și-a văzut Sufletul / Dr. Teodor ARDELEAN	3
Gheza Vida - Biobibliografie	5
Un mare artist, sculptorul Gheza Vida / Acad. Marius PORUMB	10
Vida Gheza – tradiție și modernitate / Dr. Ioan MARCHIȘ	13
Identitatea locului prin opera de artă / Prof. univ dr. Nicolae SUCIU	14
Artist al locului și om al timpului său / Augustin COZMUȚA	15
Vida Gheza – Centenar / Traian MOLDOVAN	16
Autohtonie și universalitate în creația unui autentic maramureșean / Prof. dr. Negoită LĂPTOIU	18
Vida Gheza / Prof. Petre DOBROTĂ	22
Crez politic = ideal artistic / Vasile GAFTONE	24
O amintire cioplită în suflet ca lemnul sub dalta lui Vida Gheza / Al. Florin ȚENE	25
Vida Gheza – rapsod al lemnului / Pamfil BILȚIU	27
Redescoperirea lui Vida Gheza / Ofelia Marian	29
Dăltuitorul Gheza Vida – un dăltuitor de sorginte maramureșeană / Delia FLOREA	30
Centenar Gheza Vida, 28 februarie 2013, Baia Mare	36
Vida Gheza, prin ochii contemporanilor... în eternitate	51
Vida Gheza, cuvinte care dau... eternitate gândurilor	60

CUNUNA DE AUR A ROMÂNIEI

Portret în timp - Vlad Pohilă și Limba Română / Tamara GORINCIOI	63
Pe unde există măcar un singur român... / Maria TOACĂ	65
Festivalul Regional al Creației Populare Românești din Transcarpatia / Anca GOJA	68
Măișorul din Biserica Albă / Florentin NĂSUI	69
ASTRA la raport / Radu ȚUȚUIANU, Octavian ZELINSKI	70
Congresul Internațional al Jurnaliștilor Români - O ediție reușită / Octavian SUCIU	72

IN MEMORIAM

Elogiul blândeței / Dr. Teodor ARDELEAN	74
In memoriam: Ioana Dragotă / Gavril BABICIU	75
Lacrima nevăzută / Tiberiu MORARU	76
La întâlnirea cu eternitatea / Florian ROATIȘ	77
O prietenie care mă onorează / Constantin GOMBOȘ	78

ROMÂNI ÎN LUME

„N-am să mă mișc din turnul de veghe al Patriei mele” - interviu de Ion PETRESCU	80
Herman Victorov – Din viața unui om oarecare / Elena BUICĂ	85
Repere ale diasporei române: Linda Maria Baros / Antoaneta TURDA	88
„Te iubesc, Doamne, ajută neubirii mele!” - II / Nina NEGRU	91
Limba noastră / Ioan NICOARĂ	94
Bisericile Românești din Canada / Ing. Aurel PANTEA	95

FILE DE ISTORIE

„Calabalâcul de la Bender” / George CRISTEA	99
Presa și scriitorii maghiari din perioada lui Avram Iancu / Ioan BĂTEA	102
Participarea comunităților românești din SUA la serbările Unirii - 1929 / Dana Maria MĂRCUȘ	105

VALORI ROMÂNEȘTI

O aniversare / Teresia BOLCHIȘ TĂTARU	109
Lecturile verii: Mircea Eliade – Memorii / Mirel GIURGIU	111
Grigore Leșe, sacerdot de veghe la Lada de zestre a Neamului / Ovidiu SUCIU	116
O celebră cântăreață, trei aniversări semnificative / Vlad POHILĂ	118
Copacii nu mor niciodată – Tamara Buciuceanu-Botez / Magdalena ALBU	125

VARIA

Gheorghe Traian Dascăl – simbol al voluntariatului Astei contemporane / Prof. Ioan SENI	129
Dr. Gheorghe Traian Dascăl – omul care înobilează Ardealul cu statui / Simona DUMUȚA	132
Prof. dr. Constantin Mălinaș și Asociația Română pentru Ex Libris (I) / Ioan MICLĂU GEPIANUL	134
Istanbul, orașul de pe două continente / Anca GOJA	136
Aniversări/Comemorări culturale / Alina LEMNEAN	139
Revista presei: mass-media despre români / selecție realizată de Laviniu ARDELEAN	140
Am primit la redacție / Simona DUMUȚA	145

Festivalul Regional al Creației Populare Românești din Transcarpatia, Strâmtura (Ucraina), 26 mai a.c. (foto 1,2,3); Festivalul „Măișorul”, Biserica Albă (Ucraina), 12 mai a.c. (foto 4,5); Întâlnire cu Vasile Moșu' Deac, fost primar al comunei Bogdan Vodă (Cuhea), Maramureș (foto 6).

